

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΕΔΡΙΚΟ ΜΕΓΑΡΟ

ΕΠΙΤΡΟΠΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΟΡΕΙΝΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

Εθνική Στρατηγική για την Ανάπτυξη των Ορεινών Κοινοτήτων Τροόδους

Τεύχος Α
(κείμενο προς διαβούλευση)

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Ιανουάριος 2019

*Η παρούσα εργασία με τίτλο «**Εθνική Στρατηγική Ανάπτυξης Ορεινών Κοινοτήτων Τροόδους**» ανατέθηκε από το Ίδρυμα Γιαννάκη Παπαδούρη στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.*

Ομάδα Μελέτης

Επιστημονικός Υπεύθυνος : Δημήτρης Γούσιος

Στην εκπόνησή της συμμετείχαν¹ :

α. εμπειρογνώμονες και ερευνητές από :

- Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
- Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
- Πανεπιστήμιο Αιγαίου
- Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
- Université Clermont-Auvergne

β. στελέχη από το Ίδρυμα Γιαννάκη Παπαδούρη

γ. μελετητές και σύμβουλοι :

- ALA Planning Consultancy LLC
- Ενεργειακό Γραφείο Κυπρίων Πολιτών
- ETAM ΑΕ
- Inpoveco Σύμβουλοι
- Ινστιτούτο Ανάπτυξης Επιχειρηματικότητας
- Εθνικό Πάρκο Τζουμέρκων Περιστερίου και Χαράδρας Αράχθου

δ. Τεχνικές Επιτροπές Υπουργείων

- Υπουργείο Εσωτερικών
- Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος
- Υπουργείο Μεταφορών, Επικοινωνιών και Έργων
- Υπουργείο Ενέργειας, Εμπορίου και Βιομηχανίας
- Υπουργείο Άμυνας
- Υπουργείο Δικαιοσύνης και Δημόσιας Τάξης
- Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού
- Υπουργείο Υγείας
- Υφυπουργείο Τουρισμού (Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού)
- Αρχή Ανάπτυξης Ανθρώπινου Δυναμικού
- Κέντρο Παραγωγικότητας

---

¹ Αναλυτική παρουσίαση της ομάδας μελέτης παρουσιάζεται στις σελίδες 215-224 του παρόντος τεύχους.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	1
Πλαίσιο και περιεχόμενο της ΕΣΑΟΚ	6
Δομή του κειμένου της έκθεσης	7
Παρουσίαση της περιοχής Παρέμβασης.....	9
Η συγκρότηση της περιοχής του Τροόδου.....	9
Μεθοδολογία	15
Μέρος Α': Σύνθεση διακυβευμάτων, ανάλυση SWOT και κατευθύνσεις	18
Επιτελική σύνοψη της διάγνωσης: σύνθεση των διακυβευμάτων.....	19
Οι μεγάλες προκλήσεις του Τροόδου	20
<i>Τα διακυβεύματα ορεινότητας .....</i>	<i>21</i>
<i>Εκτίμηση Βασικών δυνητικών επιλογών για το μέλλον της περιοχής Τροόδου .....</i>	<i>25</i>
Κεντρικές SWOT για τη νέα οικονομία και το πλαίσιο ζωής	28
Ανάλυση SWOT για τη Νέα Ορεινή Οικονομία	28
Ανάλυση SWOT για το πλαίσιο ζωής της περιοχής	31
Κατευθύνσεις (Ειδικές, Γενικές).....	34
Μέρος Β': Η στρατηγική (στοχοθέτηση)	37
Το πλαίσιο των ευρύτερων πολιτικών και τα κριτήρια επιλογής της ΕΣΑΟΚ	39
Εθνική & ευρωπαϊκή αναπτυξιακή στρατηγική	39
Κριτήρια-πλαίσιο Επιλογής της Στρατηγικής.....	45
Αναπτυξιακό Όραμα.....	48
Στρατηγική και Στρατηγικοί Στόχοι/ Τακτικοί Στόχοι.....	51
Η εθνική και περιφερειακή διάσταση της ΕΣΑΟΚ	51
Στρατηγικοί Στόχοι	54
<i>Η συγκρότηση της περιοχής Τροόδου σε αναπτυξιακή οντότητα.....</i>	<i>55</i>
<i>Ο Προσδιορισμός των Στρατηγικών και των Τακτικών Στόχων .....</i>	<i>57</i>
Συμβατότητα και Συνάφεια Στόχων της ΕΣΑΟΚ με τις ευρωπαϊκές και εθνικές πολιτικές	65
<i>Συμβατότητα Στόχων με την Πολιτική Συνοχής της ΕΕ.....</i>	<i>65</i>
<i>Συνάφεια των Στόχων με Εθνικές Πολιτικές .....</i>	<i>68</i>

Μέρος Γ': Η Οργάνωση των παρεμβάσεων της ΕΣΑΟΚ (Προτάσεις) ...	71
Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις της Στρατηγικής (Προτάσεις)	73
1. Καινοτομική προσέγγιση της γεωργίας και κτηνοτροφίας.....	74
2. Μεταποίηση στην ορεινή οικονομία	79
3. Νέο πρότυπο ορεινού τουριστικού προϊόντος Τροόδους.....	83
4. Επιχειρηματικότητα και Δια Βίου Μάθηση	88
5. Εκπαίδευση	92
6. Φυσικό Περιβάλλον	96
7. Υδάτινοι πόροι.....	99
8. Πολιτισμός: Σχέδιο «Αξίες Τροόδους».....	102
9. Υγεία	106
10. Υποδομές συνδεσιμότητας και προσβασιμότητας : οδικό δίκτυο και επικοινωνίες	110
11. Διαχείριση Στερεών και Υγρών αποβλήτων (λυμάτων)	113
12. Ενέργεια : «Ενεργειακή Στρατηγική –Τρόδος 2030	118
Στρατηγικές Οριζόντιες παρεμβάσεις	122
1. Θεσμοθέτηση Ορεινότητας, Αρχές και στόχοι Ορεινής Πολιτικής	123
<i>Περί θεσπίσεως της αρχής της ορεινότητας και της πολιτικής ορεινών περιοχών της</i>	
<i>Κυπριακής Δημοκρατίας.....</i>	<i>126</i>
2. Οριοθέτηση των Ορεινών περιοχών (πρόταση προς διαβούλευση)	129
<i>Οριοθέτηση της «Εθνικής Ορεινής Περιοχής» Κύπρου (ΕΟΠ).....</i>	<i>130</i>
3. Πλαίσιο Χωρικής Οργάνωσης (ΔΗΛΩΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΡΟΟΔΟΥΣ)	135
<i>Χωροταξικό Σχέδιο Τροόδους .....</i>	<i>136</i>
<i>Τοπικό Χωροταξικό Σχέδιο και Πρόγραμμα Δράσης Εξειδίκευσης της ΕΣΑΟΚ (ΤΧΣ-ΠΔΕ</i>	
<i>/ΕΣΑΟΚ) .....</i>	<i>139</i>
<i>Πολοδομικά – Ρυμοτομικά Σχέδια.....</i>	<i>140</i>
4. Πολιτική προσέλκυσης και υποδοχής νέου Πληθυσμού.....	141
5. Νέες Δομές Διαχείρισης εθνικής σημασίας φυσικών Πόρων.....	147
5.1 Δημιουργία Οργανισμού Διαχείρισης Ενιαίας Ζώνης Περιοχών Προστασίας	147
5.2 Δημιουργία Οργανισμού Οργάνωσης και Διαχείρισης Υδατικών Πόρων Τροόδους ..	150
6. Συμπλέγματα της Αυτοδιοίκησης στο Τρόδος	153
Πλαίσιο εφαρμογής και ειδικής χρηματοδότησης της ΕΣΑΟΚ	164
Σχήμα Διακυβέρνησης για την εφαρμογή της ΕΣΑΟΚ	165
<i>Εθνική Επιτροπή Παρακολούθησης.....</i>	<i>180</i>
Ολοκληρωμένη Εδαφική Επένδυση (ΟΕΕ)	184
Σύνοψη των απαραίτητων παρεμβάσεων εκ μέρους της Κυπριακής	
Δημοκρατίας.....	188
Σύνδεση υπομέτρων με τους στρατηγικούς και τακτικούς στόχους	190
Παρουσίαση των προτεινόμενων Δράσεων και φορέων υλοποίησης	192
Σχέδια, Μελέτες, Έρευνες, Στρατηγικές και Προγράμματα.....	214

Περιεχόμενα Πινάκων

α/α	Τίτλος Πίνακα	σελ.
Ενότητα: Παρουσίαση της περιοχής παρέμβασης		
1	Κύρια Γεωγραφικά Χαρακτηριστικά ανά ιστορική περιοχή	9
2	Κοινότητες ανά ιστορική περιοχή	10
3	Κάλυψη –χρήσεις γης	11

Περιεχόμενα Διαγραμμάτων

α/α	Τίτλος Διαγράμματος	σελ.
1	Συστήματα και Εργαλεία για τη Διαχείριση της Ενιαίας Ζώνης	148
2	Πρότυπο Πολυεπίπεδης Διακυβέρνησης Τροόδους	176
3	Εθνική Επιτροπή Παρακολούθησης ΕΣΑΟΚ	177

Περιεχόμενα Εικόνων

α/α	Τίτλος Εικόνας	σελ.
Ενότητα: Παρουσίαση της περιοχής παρέμβασης		
1	Περιοχή μελέτης	9
2	Κατηγορίες κάλυψης γης Corine 2012 με τα αντίστοιχα ποσοστά	11
3	Το πληθυσμιακό βάρος του Τροόδους στο εσωτερικό της Κύπρου	12
Ενότητα: Επιτελική σύνοψη της διάγνωσης: σύνθεση των διακυβευμάτων		
1	Ο κόσμος του Τροόδους	22
Ενότητα: Στρατηγικές παρεμβάσεις		
1	Ορεινότητα κοινοτήτων βάσει των κριτηρίων της Ε.Ε.	131
2	Οι Ορεινές κοινότητες των ζωνών Α & Β.	132
3	Ζώνες κινήτρων και εφαρμογής της Πολιτικής Υποδοχής νέου Πληθυσμού	145
4	Όρια προτεινόμενης ενιαίας ζώνης διαχείρισης	147
5	Ιστορικές περιοχές Τροόδους και γεωγραφικές περιοχές	154
6	Πρόταση Συμπλεγμάτων ΕΚΚ & Υπ. Εσωτερικών και όρια ιστορικών Περιοχών	156
7	Πρόταση Συμπλεγμάτων Πανεπιστημίου Θεσσαλίας	159
8	Αναπτυξιακές Εταιρείες Τροόδους και Λεμεσού	174

Εισαγωγή

Ο σχεδιασμός της Εθνικής Στρατηγικής για την Ανάπτυξη των Ορεινών κοινοτήτων (ΕΣΑΟΚ) της Κύπρου είχε ως αντικείμενο τον καθορισμό των στόχων που πρέπει να επιτευχθούν προκειμένου η περιοχή του Τρόοδους να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις και να επανενταχθεί στην αναπτυξιακή διαδικασία. Το όλο πλαίσιο σχεδιασμού προσδιόρισε η θετική συγκυρία της βούλησης της Κυπριακής Κυβέρνησης να διαμορφώσει μια ολοκληρωμένη ορεινή πολιτική και των Τροοδιτών να συμμετέχουν ενεργά στο σχεδιασμό της ανάπτυξης του τόπου τους.

Ο σχεδιασμός της ΕΣΑΟΚ αφορά μέρος των ορεινών περιοχών της Κύπρου με διακριτή γεωγραφική και πολιτισμική ταυτότητα και την ιστορική ονομασία Τρόοδος. Τα όρια της συγκεκριμένης περιοχής καθόρισε η εθελούσια απόφαση συνεργασίας 115 κοινοτήτων. Η περιοχή καλύπτει το 25% της ελεύθερης Κύπρου, έχει περίπου 30.000 μόνιμους κατοίκους και διατηρεί δεσμούς με τουλάχιστον 70.000 αποδήμους.

Η εθνική διάσταση της ΕΣΑΟΚ προκύπτει από την αντίστοιχη εθνική σημασία της περιοχής του Τρόοδους για την Κύπρο. Το βουνό αποτελεί μια ζωτικής και στρατηγικής σημασίας εδαφική συνιστώσα της χώρας ως ένας εκτεταμένος τόπος κατοίκησης και πόρων. Είναι ο διαχειριστής της μεγάλης εθνικής αξίας φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας.

Η ανάγκη και το πλαίσιο παρέμβασης

Τις τελευταίες δεκαετίες, οι ορεινές κοινότητες εισήλθαν σε διαδικασία πληθυσμιακής μείωσης συμπαρασύροντας τις παραγωγικές δραστηριότητες με κίνδυνο να οδηγηθεί στην εγκατάλειψη σημαντικό τμήμα της επικράτειας. Τα οικιστικά τους κέντρα δεν ανακάμπτουν πληθυσμιακά ενώ το 20% των κοινοτήτων δεν έχουν νέους κάτω των 24 ετών. Το Τρόοδος διαθέτει πλέον, οριακά την απαραίτητη πληθυσμιακή κρίσιμη μάζα για τη βιωσιμότητα των παραγωγικών του δραστηριοτήτων και την εδαφική του συνοχή. Αυτή η δημογραφική και παραγωγική εξέλιξη του Τρόοδους συνδέεται με φαινόμενα τα οποία αναπτύχθηκαν από τα μέσα του περασμένου αιώνα (μετανάστευση, αστικοποίηση κτλ) αλλά και με την έλλειψη πολιτικής για τις ορεινές περιοχές. Το βουνό παραμένει ένας χώρος εύθραυστος, απειλούμενος από τη διατάραξη των οικοσυστημάτων, από φυσικούς κινδύνους, αλλά και τον τρόπο ενσωμάτωσής του στον αστικό κόσμο. Η εξασθένηση του ρόλου της περιοχής στην διαχείριση των φυσικών πόρων και στην αντιμετώπιση σημαντικών προκλήσεων (κλιματική αλλαγή, νερό, βιοποικιλότητα), θα έχει ανυπολόγιστες συνέπειες και κόστος για την Κύπρο. Αυτά τα διακυβεύματα αναγορεύουν το ζήτημα των παρεμβάσεων στο Τρόοδος σε στόχο εθνικής σημασίας με πολλαπλές πτυχές και σαφείς αναπτυξιακές και χωροταξικές διαστάσεις.

Ωστόσο, σήμερα, η αναγνώριση της πολυλειτουργικότητας και των μειονεξιών στους τομείς της παραγωγής και διαβίωσης του βουνού, τείνει να του προσδώσει την αξία που του αρμόζει, ενώ η εικόνα του αναβαθμίζεται από το εξωτερικό περιβάλλον: οι πολιτικές για την προστασία του φυσικού και πολιτιστικού αποθέματος και την αποφυγή της εγκατάλειψης, το ενδιαφέρον των καταναλωτών για την κληρονομιά και τα προϊόντα του αλλά και οι νέες τεχνολογίες.

Αυτές οι προοπτικές σε συνδυασμό με τις επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον, τις ελλείψεις εξυπηρετήσιες και μεταφορικές υποδομές αλλά και τις διεθνείς και ευρωπαϊκές δεσμεύσεις της Κυπριακής Δημοκρατίας, θέτουν επιτακτικά την **τοποθέτηση του κυπριακού βουνού στο επίκεντρο των χωροταξικών και αναπτυξιακών πολιτικών**. Αυτή η προσπάθεια επιχειρήθηκε στην υπόλοιπη Ευρώπη ήδη από τις δεκαετίες του 1980-1990. Για την Κύπρο, το διακύβευμα της ενσωμάτωσης των ορεινών κοινοτήτων αφορά την σύνδεση του χωροταξικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού μέσω μιας ενιαίας ορεινής πολιτικής, πιο αποτελεσματικής δημόσιας διοίκησης και προσαρμοσμένης μορφής διακυβέρνησης στο πλαίσιο των εθνικών και ευρωπαϊκών στρατηγικών, υπό τον συντονισμό της Κυπριακής Κυβέρνησης.

Ο σχεδιασμός της ΕΣΑΟΚ

Ο σχεδιασμός της ΕΣΑΟΚ απαντά σ' αυτό το διακύβευμα, λαμβάνοντας ωστόσο, υπόψη ότι η βιωσιμότητα και η προοπτική του Τρόδου συνδέονται με εξωγενείς δυναμικές και διακυβεύματα η σημασία των οποίων ξεπερνά την κλίμακα της περιοχής και αποκτά εθνικές διαστάσεις. Η ύπαρξή τους έχει τροποποιήσει ριζικά σε σχέση με τις προηγούμενες δεκαετίες, το περιβάλλον στο οποίο καλείται το Τρόδος να σχεδιάσει τη στρατηγική για το μέλλον του.

Το περιβάλλον αυτό προσδιορίζουν πρωτίστως, η παγκοσμιοποίηση και η ενσωμάτωση της Κύπρου στην Ε.Ε.: η πρώτη, ενισχύει τον διεθνή ανταγωνισμό και επηρεάζει τη σχέση του Κράτους με τους διάφορους τομείς που παραδοσιακά ήλεγχε ως κράτος-πρόνοια και ρυθμιστής της οικονομίας του. Το Τρόδος μπορεί να απαντήσει σ' αυτό τον ανταγωνισμό μέσω ενός ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος βασισμένου στην ιδιοτυπία των προϊόντων του.

Αντίθετα, η Ε.Ε., διαμορφώνει το πλαίσιο για μια νέα σχέση μεταξύ κέντρου και περιφέρειας μέσω της προσαρμογής της δημόσιας δράσης του κάθε κράτους-μέλους (συμμετοχικός σχεδιασμός και τοπική διακυβέρνηση). Αναγνωρίζει τις ιδιαιτερότητες του βουνού και προτάσσει την εδαφική προσέγγιση της ανάπτυξής του.

Στην Ε.Ε., οι γενικότερες εξελίξεις για τις ορεινές περιοχές, συνέβαλλαν όντως, από τη δεκαετία του 1980 στην αντιστροφή των μέχρι τώρα αντιλήψεων όσον αφορά: α) τις προοπτικές του βουνού αλλά και β) τη θέση του στο εσωτερικό του κάθε κράτους:

α) πέρασμα από πολιτικές προστασίας σε πολιτικές που επιδιώκουν να συμβάλλουν με τρόπο βιώσιμο στην ανάπτυξη του βουνού σηματοδοτώντας νέες στοχεύσεις για τη διαμόρφωση ενός νέου προτύπου προστασίας-ανάπτυξης σ' αυτές τις περιοχές.

β) εδαφοποίηση (territorialisation) της δημόσιας δράσης με βάση τη διαπίστωση ότι οι τοπικές κλίμακες μπορούν καλύτερα να προσδιορίσουν πολιτικές κατάλληλες ως προς την διαφορετικότητα των τοπικών καταστάσεων και τα αναπτυξιακά διακυβεύματα.

Η Κύπρος δεν έχει ολοκληρώσει ακόμη το πέρασμα από την δημόσια κρατική πολιτική δράση στη δημόσια εδαφική δράση. Παραδείγματος χάριν, ο σχεδιασμός και η εφαρμογή των επιχειρησιακών προγραμμάτων διατηρούν, εξαιρουμένου του προγράμματος Leader, την λογική της εθνικής αλυσίδας και κλίμακας παρά την ύπαρξη ορισμένων κινήτρων χωροθέτησης (απόσταση από την πόλη, υψόμετρο) υπέρ της υπαίθρου. Παράλληλα, βρίσκεται σε εξέλιξη μια σημαντική προσπάθεια εθνικών μεταρρυθμίσεων (υγεία, παιδεία κτλ) με κυριότερη αυτή της δημόσιας διοίκησης και της τοπικής αυτοδιοίκησης (συμπλέγματα υπηρεσιών). Αυτή η κατάσταση (σε δυναμική εξέλιξης) σε συνδυασμό με την έλλειψη ορεινής πολιτικής, απαιτεί τον επαναπροσδιορισμό της ένταξης των Ορεινών Περιοχών στο όλο εθνικό σύστημα σχεδιασμού και εφαρμογής χωροταξικών και αναπτυξιακών πολιτικών.

Η αναπτυξιακή διάσταση της ΕΣΑΟΚ και η ορεινή πολιτική

Ενόψει της ανάγκης μιας ολοκληρωμένης αντιμετώπισης της διαχείρισης και της ανάπτυξης των ορεινών κοινοτήτων και με βάση την διεθνή και ευρωπαϊκή εμπειρία, η ΕΣΑΟΚ, προτείνει την υιοθέτηση από την Κυπριακή Δημοκρατία, της αρχής της ορεινότητας ως ένα πλαίσιο που :

- θεμελιώνει τη σύμβαση εθνικής και εδαφικής αλληλεγγύης μεταξύ Τρόδου, Κράτους
- διέπει τις τομεακές και οριζόντιες πολιτικές για τις ορεινές κοινότητες
- καθορίζει την διαμόρφωση μιας Ορεινής Πολιτικής το κύριο συστατικό της οποίας είναι ο τομεακός και εδαφικός συντονισμός των επιμέρους πολιτικών.

Βασική αρχή αυτής της συνεκτικής ορεινής πολιτικής είναι η ισόρροπη σχέση μεταξύ των λογικών της προστασίας και της ανάπτυξης. Στο πλαίσιο αυτής της πολιτικής, η ΕΣΑΟΚ θέτει ως εθνικό αναπτυξιακό στόχο την **μετάβαση από μια παθητική πολιτική αντιστάθμισης των μειονεξιών σε μια ενεργητική πολιτική προώθησης της βιώσιμης ενδογενούς ανάπτυξης.**

Για την προώθηση αυτής της πολιτικής, η ΕΣΑΟΚ δομεί τους στρατηγικούς της στόχους με βάση την συνεκτικότητα του τρίπτυχου παραγωγή -πλαίσιο ζωής -φύση, για να σχεδιάσει και καθορίσει τον αναπτυξιακό προσανατολισμό της περιοχής Τροόδους. Με βάση την εδαφική προσέγγιση της ανάπτυξης, η ΕΣΑΟΚ καθορίζει τις επιμέρους τομεακές και διατομεακές αναπτυξιακές στοχεύσεις, τις σχέσεις της τοπικής κοινωνίας με το χώρο της αλλά και τον τρόπο συμμετοχής των εταίρων για την εφαρμογή της.

Το πρότυπο αυτό εστιάζοντας στη **βιώσιμη ενδογενή ανάπτυξη** ξεπερνά τις δύο ακραίες προσεγγίσεις του ορεινού χώρου: α) ότι η διαχείρισή του αφορά κατά βάση το φυσικό περιβάλλον γεγονός που αντανακλά την αδυναμία εξεύρεσης λύσεων για το πραγματικό πρόβλημα των ορεινών περιοχών δηλαδή την αδυναμία ξεπεράσματος των μειονεξιών της ορεινότητας και συγκράτησης του πληθυσμού και β) την άποψη ότι η δυναμική των ορεινών περιοχών συνδέεται με την αστική επέκταση σ' αυτές, η οποία αξιολογείται πλέον ως περιοριστική αδυνατώντας να αξιοποιήσει τις νέες προοπτικές για το βουνό. Η πόλη θεωρώντας το βουνό χώρο προς κατανάλωση το μετατρέπει σε χώρο αδρανή.

Το ζήτημα της συγκρότησης της περιοχής Τροόδους σε αναπτυξιακή οντότητα

Κεντρικής σημασίας για την ανάπτυξη του Τροόδους, είναι η συγκρότηση της Εδαφικής Αναπτυξιακής Οντότητας Τροόδους. Η επίτευξη αυτού του στόχου συνιστά μια δύσκολη και καινοτομική προσπάθεια εφόσον πρέπει να καταστήσει θεσμικά συμβατές τις σχέσεις μεταξύ του χώρου αναφοράς (ιστορικές περιοχές, διοικητική διαίρεση), του πλαισίου πολιτικής (αναζήτηση μορφών διακυβέρνησης, συμπλέγματα υπηρεσιών) και της εδαφικής ανάπτυξης (συνεργασία, συντονισμός για την αξιοποίηση των πόρων).

Ως χώρος αναφοράς η περιοχή υποφέρει όχι τόσο από τη διαίρεσή της σε δύο επαρχίες, όσο από την έλλειψη ενός ενδιάμεσου σώματος μεταξύ αυτών και των μικρών κοινοτήτων. Η διατήρηση της κοινότητας αντί των ιστορικών περιοχών ως στοιχειώδη μονάδα σχεδιασμού, έχει επιπτώσεις στο σχεδιασμό, στην χωρική κατανομή και οργάνωση των υποδομών και στη συνοχή της περιοχής.

Το πλαίσιο πολιτικής προσδιορίζουν η προσπάθεια του Κράτους για αποκεντρωμένη συνεργασία, η ανάγκη οικοδόμησης τοπικής διακυβέρνησης (συμμετοχή στο σχεδιασμό και εφαρμογή των πολιτικών) και η ελλιπής εκπροσώπηση της περιοχής.

Η εδαφική προσέγγιση της ανάπτυξης την οποία υιοθετεί η Ε.Ε., αναγνωρίζει και εντάσσει την περιοχή στα προγράμματά της (βλέπε LEADER), παρότι δεν αποτελεί διοικητική ενότητα, ως εδαφική οντότητα (territory) με βάση τη θέληση των Τροοδιτών να αξιοποιήσουν τους πόρους τους. Η ένταξη αυτή απαιτεί συνεργασίες τοπικών φορέων και δρώντων τις οποίες οργανώνει και συντονίζει πλέον ο σχετικά νέος θεσμός των Αναπτυξιακών Εταιρειών (ANET και ANELEM).

Ο σχεδιασμός της ΕΣΑΟΚ στοχεύει να καταστήσει λειτουργικές τις σχέσεις μεταξύ αυτών των τριών πεδίων θεμελιώνοντας την Εδαφική Αναπτυξιακή Οντότητα Τροόδους μέσω της οργάνωσης των τοπικών δρώντων, της συμπλεγματοποίησης και της διακυβέρνησης ως δομή συντονισμού.

Η ολοκλήρωση αυτής της διαδικασίας θα αναγορεύσει το Τρόδος σε υπεύθυνο συνομιλητή του κράτους συμβάλλοντας στη διαμόρφωση της δημόσιας εδαφικής δράσης (territorial action) στο πλαίσιο άσκησης της Ευρωπαϊκής και Εθνικής Εδαφικής Πολιτικής.

[Προς ένα βιώσιμο πρότυπο εδαφικής ανάπτυξης: η στοχοθέτηση της ΕΣΑΟΚ](#)

Με βάση την αρχή της ορεινότητας (εδαφική αλληλεγγύη) η ΕΣΑΟΚ στοχεύει στη βελτίωση α) του εισοδήματος των Τροοδιτών και β) των συνθηκών διαβίωσης (εδαφική δικαιοσύνη) μέσω της βιώσιμης και ενδογενούς ανάπτυξης.

Ο πρώτος στόχος συνδέεται με την οικοδόμηση της νέας ορεινής οικονομίας. Η ΕΣΑΟΚ υποδεικνύει ότι η προσαρμογή της στο νέο παραγωγικό περιβάλλον δεν μπορεί πλέον να περιορισθεί στο θεσμικό πλαίσιο το οποίο οργανώθηκε πάνω σε κλαδικές πολιτικές. Η νέα ορεινή οικονομία οφείλει να ανακτήσει την εδαφική διάσταση της παραγωγής (δεσμοί με το τόπο) ως μια εναλλακτική λύση στην κρίση υπερπαραγωγής και στην κοινοτυπία των αγροτικών προϊόντων και τουριστικών υπηρεσιών. Η ζήτηση της αγοράς για προϊόντα συνδεδεμένα με τους πόρους μιας περιοχής, επιτρέπει σε τόπους με κληρονομιά όπως το Τρόδος, να πετύχουν μια ανταγωνιστικότητα βασισμένη στην διακριτότητα παρά στη μείωση του κόστους. Αυτή η εξέλιξη ωθείται από τους καταναλωτές, οδηγεί σε μια ορεινή οικονομία υψηλής προστιθέμενης αξίας αλλά προϋποθέτει τον συντονισμό των εμπλεκόμενων φορέων, την προσαρμογή των τομεακών πολιτικών καθώς και του τοπικού συστήματος εκπαίδευσης και υποστήριξης της επιχειρηματικότητας.

Ο δεύτερος στόχος συνδέεται κυρίως με τον τομέα των κοινωνικών υποδομών (υγεία, εκπαίδευση, φροντίδα, πολιτιστική δημιουργία). Η αναγνώριση των μειονεξιών του βουνού από την Ε.Ε. και την Κύπρο, νομιμοποιεί την ΕΣΑΟΚ να προτείνει ως κριτήριο χωροθέτησης όχι τον αριθμό των επωφελούμενων αλλά την εξυπηρέτηση του τόπου. Εξ' άλλου, οι επιπτώσεις και το κόστος της εγκατάλειψης διευρύνουν τις δυνητικές χωροταξικές παρεμβάσεις οι οποίες δεν συνδέονται τόσο με τον αριθμό των ανθρώπων που διαμένουν σ' αυτές τις περιοχές όσο με τη φύση των σχέσεών τους με τον περιβάλλοντα χώρο τους. Σε κάθε περίπτωση, ο σχεδιασμός της ΕΣΑΟΚ λαμβάνει υπόψη ότι πρόκληση για την Κυβέρνηση και την Κεντρική Διοίκηση είναι η εξασφάλιση της ισορροπίας μεταξύ της κάλυψης της περιοχής και της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών μέσω βελτιωμένων υποδομών και νέων τεχνολογιών. Η αντιμετώπιση του δημογραφικού και πληθυσμιακού προβλήματος (το οποίο αξιολογείται ως κομβικής σημασίας ζήτημα της περιοχής) εξαρτάται κυρίως, από την επίτευξη των δύο προηγούμενων στόχων. Ωστόσο, λόγω της ανάγκης να υπάρξει επείγουσα παρέμβαση σ' αυτό το σύνθετο ζήτημα, προτείνεται στην Κυπριακή Δημοκρατία να εφαρμόσει μια ολοκληρωμένη Πολιτική Προσέλκυσης και Υποδοχής πληθυσμού η οποία θα συνδυάζει πρόσβαση σε κατοικία, εξυπηρέτησεις και απασχόληση. Ο ρόλος της εκπαίδευσης θεωρείται εδώ καθοριστικός τόσο για την ενίσχυση του αισθήματος του ανήκειν στους νέους σ' αυτόν τον τόπο όσο και για την υποστήριξη μιας καινοτομικής επιχειρηματικότητας βασισμένη στην εγγύηση των ισχυρισμών ποιότητας και ταυτότητας..

[Η διάσταση του χώρου στην ΕΣΑΟΚ](#)

Η ΕΣΑΟΚ ως μια ολοκληρωμένη εδαφική στρατηγική προσδιορίζοντας τις βασικές αναπτυξιακές κατευθύνσεις για τη περιοχή του Τρόδους, έχει ανάγκη από ένα κατάλληλο χωροταξικό πλαίσιο εφαρμογής. Το έλλειμμα σχεδιασμού εντοπίζεται κυρίως στην ενδιάμεση κλίμακα (ιστορικές περιοχές) με αποτέλεσμα την μη ορθολογική οργάνωση των υποδομών και των υπηρεσιών. Η ΕΣΑΟΚ λαμβάνοντας υπόψη το προσχέδιο νόμου περί συμπλεγμάτων υπηρεσιών κοινοτήτων², εκτιμά ότι στην κλίμακα των ιστορικών περιοχών εξασφαλίζεται η βέλτιστη ισορροπία μεταξύ αποτελεσματικότητας και συμμετοχικότητας. Θεωρεί τις περιοχές αυτές ως το καταλληλότερο επίπεδο σύζευξης διοικητικών λειτουργιών, χωροταξικού σχεδιασμού και αναπτυξιακών δράσεων. Η σύζευξη αυτή θα ενισχύσει τη λειτουργικότητα του χώρου και τον αιφορικό χαρακτήρα της ανάπτυξης. Η πρόταση σύστασης Περιφερειακού Συμπλέγματος Τρόδους αποσκοπεί στην ενιαία εκπροσώπηση της περιοχής Τρόδους και στην ανάδειξή της σε υπεύθυνο συνομιλητή του Κράτους, συμβάλλοντας στην αποτελεσματική εφαρμογή της ΕΣΑΟΚ και στην ενίσχυση της εδαφικής συνοχής της περιοχής.

---

² Προσχέδιο Νόμου που τροποποιεί τους περί κοινοτήτων νόμους του 1999 μέχρι 2018

Το πλαίσιο εφαρμογής και η εθνική διάσταση της ΕΣΑΟΚ

Ο σχεδιασμός των συνολικών παρεμβάσεων της ΕΣΑΟΚ ορίζει την συμβολή και το ρόλο της Κυπριακής Δημοκρατίας στην εφαρμογή της. Οι στρατηγικές οριζόντιες παρεμβάσεις αφορούν την Κυβέρνηση και τη Δημόσια Διοίκηση και αναφέρονται στην υιοθέτηση της αρχής της ορεινότητας, τη χωροταξία, την προσέλκυση πληθυσμού, την οριοθέτηση της Εθνικής Ορεινής Περιοχής και τη δημιουργία Οργανισμών διαχείρισης φυσικών πόρων με τη συμμετοχή του Τρόδους. Αντίθετα, οι ολοκληρωμένες παρεμβάσεις προτείνουν δράσεις οι οποίες οργανώνονται με τρόπο που να απαντούν στις ανάγκες του κάθε τομέα αλλά και να διασυνδέονται με άλλες συναφείς ή και συμπληρωματικές δράσεις και πολιτικές διατομεακές ή/και οριζόντιες στο πλαίσιο της ΕΣΑΟΚ, συμπεριλαμβανομένων των θεσμικών διευθετήσεων στις οποίες πρέπει να προβεί το Κράτος.

Για την εφαρμογή της ΕΣΑΟΚ προτείνεται α) στο επίπεδο του Τρόδους, μια μορφή συντονισμού με τη συμμετοχή των τοπικών φορέων και δρώντων και με την υποστήριξη των Αναπτυξιακών Εταιρειών, και β) σε εθνικό επίπεδο, μια πολυεπίπεδη λειτουργική δομή διακυβέρνησης με ρυθμιστή το Κράτος, η οποία βασίζεται σε τρεις πυλώνες i) στον θεσμό του επιτρόπου των ορεινών κοινοτήτων και τις κυβερνητικές υπηρεσίες, ii) στους οργανισμούς διαχείρισης εθνικής σημασίας τοπικών φυσικών πόρων του και iii) στους εκπροσώπους της περιοχής Τρόδους μέσω της παραπάνω δικής τους μορφής συντονισμού.

Αυτές οι νέες μορφές συνεργασίας και συντονισμού επιτρέπουν την ενεργό συμμετοχή του Τρόδους σε διαδικασίες σχεδιασμού και χρηματοδότησης τις οποίες υιοθετεί η Ε.Ε. και η Κυπριακή Δημοκρατία ως Κράτος-Μέλος. Επειδή οι νέοι θεσμοί προϋποθέτουν άτομα ικανά να τους ενεργοποιήσουν, προτείνεται η εκπαίδευση του τοπικού πληθυσμού ώστε να αναλάβει τις ευθύνες που του αναλογούν. Ως βασική πηγή χρηματοδότησης προτείνεται το χωρικό εργαλείο Ολοκληρωμένη Εδαφική Επένδυση (ΟΕΕ) της Ε.Ε., το οποίο επιτρέπει την συνολική ένταξη της ΕΣΑΟΚ σε ένα ενιαίο χρηματοδοτικό πλαίσιο.

Η εθνική διάσταση της ΕΣΑΟΚ

Η εφαρμογή της ΕΣΑΟΚ θα συμβάλλει ώστε το Τρόδος να κατέχει τη θέση που του αρμόζει στο σύνολο των πολιτικών της Κυπριακής Δημοκρατίας, θεωρώντας το βουνό ως στοιχείο προστατευόμενο και αξιοποιούμενο με παράλληλο σεβασμό των φυσικών ισορροπιών.

Οι στόχοι και οι προτάσεις της ΕΣΑΟΚ ενσωματώνονται στο πλαίσιο των αρχών και των γενικών κριτηρίων της ορεινότητας και μπορούν γι' αυτό το λόγο να εφαρμοσθούν και στις υπόλοιπες ορεινές κοινότητες της Κύπρου (Δήλωση Πολιτικής, Πολιτική Υποδοχής Νέου Πληθυσμού, Δομές διαχείρισης φυσικών πόρων, κτλ). Η ΕΣΑΟΚ έχει οριοθετήσει τον χάρτη με τις κοινότητες οι οποίες συγκροτούν την Εθνική Ορεινή Περιοχή της Κύπρου (ΕΟΠ). Η οριοθέτηση αυτή δεν περιορίζεται στα γεωφυσικά κριτήρια αλλά επεκτείνεται και υιοθετεί επιπλέον κριτήρια κοινωνικο-οικονομικά, πολιτιστικά τα οποία μαζί με την κοινή ταυτότητα και ιστορία των ορεινών κοινοτήτων, κεντρικών και όμορων αναδεικνύουν τον πραγματικό ορεινό χώρο της Κύπρου. Στο χώρο της ΕΟΠ μπορεί να εφαρμοσθεί η αρχή της ορεινότητας, η εθνική ορεινή πολιτική και η μεθοδολογία της οργάνωσης της εδαφικής ανάπτυξης που προτείνει η ΕΣΑΟΚ.

Ο ρόλος και η αρωγή της Κυπριακής Δημοκρατίας στην εφαρμογή της ΕΣΑΟΚ προσδιορίζονται από τη σημασία και τα διακυβεύματα εθνικού συμφέροντος των ορεινών κοινοτήτων λόγω του ρόλου τους στην οικονομία, στην κοινωνία, στο περιβάλλον, στο τοπίο και στον πολιτισμό. Η ολοκλήρωση της διάγνωσης επιβεβαιώνει τις δυνατότητες αναζωογόνησης του Τρόδους. Προκύπτει αβίαστα το συμπέρασμα ότι το Τρόδος έχει περισσότερο ανάγκη από συντονισμό και προσαρμογή των εθνικών τομεακών και διατομεακών πολιτικών παρά από υψηλότερες χρηματοδοτήσεις. Η λειτουργία της περιοχής ως ένας χώρος ζωντανός, έτοιμος να υποδεχθεί ανθρώπους για εγκατάσταση και απασχόληση θα επεκτείνει στην πραγματικότητα τον ωφέλιμο

χώρο της Κυπριακής Δημοκρατίας σε σημαντικό βαθμό.

Πλαίσιο και περιεχόμενο της ΕΣΑΟΚ

Η εθνική διάσταση της Στρατηγικής για την Ανάπτυξη των Ορεινών Κοινοτήτων του Τρόδους (ΕΣΑΟΚ) συνδέεται με την ευρύτερη συμβολή της στην λειτουργική ενσωμάτωση ενός τμήματος της επικράτειας της Κυπριακής Δημοκρατίας το οποίο χαρακτηρίζουν ταυτόχρονα:

- α) η έκτασή του (25% της ελεύθερης Κύπρου) και η ποικιλομορφία και πυκνότητα των πόρων της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς με έμφαση το οικιστικό απόθεμα.
- β) η προβληματική κατάσταση των ορεινών περιοχών η οποία κινδυνεύει να οδηγήσει στην εγκατάλειψη ενός τμήματος της εθνικής επικράτειας με σημαντικές επιπτώσεις στη διαχείριση των φυσικών πόρων εθνικής σημασίας και με απρόβλεπτο υψηλό κόστος,
- γ) οι δυνατότητες αναζωογόνησης λόγω αναγνώρισης των αξιών και των πόρων που διαθέτει το βουνό και εκκίνησης μιας διαδικασίας ενδογενούς ανάπτυξης,

Ως προς την περιφερειακή διάσταση της ΕΣΑΟΚ, τον σχεδιασμό και τους στόχους της προσδιορίζουν:

- οι ευρωπαϊκές και εθνικές πολιτικές και η στροφή των καταναλωτών προς την ποιότητα και την ταυτότητα προϊόντων και τόπων διαμορφώνουν ένα ευνοϊκό περιβάλλον υπέρ των ορεινών περιοχών
- οι αναπτυξιακές στρατηγικές της Κυπριακής Δημοκρατίας οι οποίες σκιαγραφούν σε μεγάλο βαθμό τις αναπτυξιακές κατευθύνσεις των τομέων του πλαισίου ζωής, της οικονομίας και του περιβάλλοντος χωρίς ωστόσο να τις εξειδικεύουν με βάση τις ιδιαιτερότητες των ορεινών κοινοτήτων,
- οι δυσκολίες συγκράτησης του πληθυσμού και των παραγωγικών δραστηριοτήτων λόγω χαμηλής αξίας και δύσκολων συνθηκών διαβίωσης με επιπτώσεις στη λειτουργικότητα του χώρου,
- η συνεχής αύξηση της σημασίας και της αξίας του ορεινού χώρου ως εθνικό οικιστικό, πολιτιστικό απόθεμα στρατηγικής αξίας
- η ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε. (εφαρμογή προγραμματικών περιόδων και επιχειρησιακών προγραμμάτων, οι δεσμεύσεις της Κύπρου ως προς τις οδηγίες της Ε.Ε. για τοπική αυτοδιοίκηση, περιβάλλον, ενέργεια κτλ), οι εθνικές στρατηγικές και οι μεταρρυθμίσεις τις οποίες έχει δρομολογήσει η Κυπριακή Δημοκρατία (υγεία, συμπλεγματοποιήσεις, κτλ).

Σ' αυτό το πλαίσιο, η Εθνική Στρατηγική για την Ανάπτυξη των Ορεινών Κοινοτήτων του Τρόδους εξασφαλίζει :

- την υιοθέτηση τη διάστασης της βιώσιμης ανάπτυξης η οποία διαπνέει οριζοντίως το σύνολο των θεματικών προτεραιοτήτων της ΕΣΑΟΚ
- τον επαναπροσδιορισμό της σχέσης της Κυπριακής Δημοκρατίας με ένα τμήμα της επικράτειάς της μέσα από την εγκαθίδρυση μιας λειτουργικής σχέσης συνεργασίας και συντονισμού με το Τρόδος ως εδαφική αναπτυξιακή οντότητα.
- την διαμόρφωση του προτύπου της τοπικής διακυβέρνησης λαμβάνοντας υπόψη την Ευρωπαϊκή Χάρτα για την Τοπική Αυτοδιοίκηση την οποία έχει συνυπογράψει η Κυπριακή Δημοκρατία αλλά και την διοικητική παράδοση και τις προσπάθειες μεταρρύθμισης της Κύπρου.
- την εναρμόνιση με το ευρωπαϊκό και εθνικό αναπτυξιακό πλαίσιο καθώς και με τις τομεακές τους πολιτικές.

Η Εθνική Στρατηγική για την Ανάπτυξη των Ορεινών Κοινοτήτων του Τρόδους (ΕΣΑΟΚ)

προτείνει και θέτει:

- το πλαίσιο και τους στόχους για μια ολοκληρωμένη ορεινή πολιτική της Κυπριακής Δημοκρατίας
- προτάσεις για προσαρμογές και εμπλουτισμό των εθνικών τομεακών πολιτικών και καθορίζει τις απαραίτητες θεσμικές διευθετήσεις με βάση τα αποτελέσματα της διάγνωσης, την επεξεργασία τους και την αξιολόγησή τους.
- τους στόχους για τις τομεακές και διατομεακές πολιτικές, και καθορίζει τους «τομείς δραστηριοποίησης», διαμορφώνοντας τομεακά και διατομεακά σχέδια δράσης,
- το γενικό πλαίσιο χρηματοδότησής και διαχείρισης, ενώ προτείνει μια δομή συνεργασίας και συντονισμού η οποία ενσωματώνει τον δημόσιο τομέα και τους δρώντες του Τροόδους.

Πιο συγκεκριμένα:

Η ΕΣΑΟΚ οργανώνει και προτείνει τις παρεμβάσεις σε τρία επίπεδα:

1. Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις οι οποίες αφορούν τον καθένα από το σύνολο των τομέων που διαρθρώνουν και οργανώνουν το χώρο της περιοχής (πληθυσμός, γεωργία, μεταποίηση, τουρισμός, υποδομές, περιβάλλον, εκπαίδευση, υγεία, οδικό δίκτυο και επικοινωνίες, ενέργεια, υδάτινοι πόροι, πολιτισμός κτλ).
2. Στρατηγικές παρεμβάσεις τις οποίες προτείνει στην Κυβέρνηση και Κεντρική Διοίκηση:
  - α) αρχή της ορεινότητας
  - β) Οριοθέτηση της Εθνικής Ορεινής Περιοχής της Κύπρου
  - γ) Πλαίσιο Χωρικής Οργάνωσης (Δήλωση Πολιτικής Τροόδους)
  - δ) Πολιτική Προσέλκυσης και Υποδοχής νέου πληθυσμού,
  - ε) Νέες δομές διαχείρισης εθνικής σημασίας φυσικών πόρων
3. Παρεμβάσεις για τη διαμόρφωση του πλαισίου εφαρμογής της ΕΣΑΟΚ
  - α) δομή διακυβέρνησης στο πλαίσιο της αποκεντρωμένης συνεργασίας και της συμπλεγματοποίησης ,
  - β) Υιοθέτηση χωρικού εργαλείου της Ε.Ε. Ολοκληρωμένης Εδαφικής Επένδυσης.

Δομή του κειμένου της έκθεσης

Η δομή της έκθεσης διαρθρώνεται ως ακολούθως:

Το πρώτο μέρος περιλαμβάνει τη σύνθεση των διακυβευμάτων και των κατευθύνσεων με τις ακόλουθες ενότητες:

(α) «επιτελική σύνοψη της διάγνωσης: σύνθεση διακυβευμάτων» η οποία παρουσιάζει συνοπτικά τις μεγάλες προκλήσεις του Τροόδους και τις βασικές θεματικές κατηγορίες των διακυβευμάτων με βάση τα ζητήματα της χωρικής και αναπτυξιακής ενσωμάτωσης του Τροόδους τα οποία ανακύπτουν,

(β) παρουσίαση των κεντρικών SWOT-analysis και των κεντρικών ζητημάτων για την νέα οικονομία του Τροόδους και το πλαίσιο ζωής του και

(γ) γενικές και ειδικές κατευθύνσεις οι οποίες λαμβάνονται υπόψη για τη διατύπωση των στρατηγικών και τακτικών στόχων.

Το δεύτερο μέρος είναι αφιερωμένο στη στρατηγική. Παρουσιάζονται το πλαίσιο των ευρύτερων πολιτικών (εθνική & ευρωπαϊκή αναπτυξιακή στρατηγική) και τα κριτήρια επιλογής της Στρατηγικής, διατυπώνεται το αναπτυξιακό όραμα και εν τέλει η στρατηγική και οι στρατηγικοί στόχοι της ΕΣΑΟΚ. Τέλος, παρουσιάζεται η συμβατότητα και συνάφεια των στόχων της ΕΣΑΟΚ με ευρωπαϊκές και εθνικές πολιτικές

Στο τρίτο μέρος παρουσιάζονται οι παρεμβάσεις της στρατηγικής με τις ακόλουθες ενότητες:

(α) προσδιορισμός των παρεμβάσεων της στρατηγικής και παρουσίαση τους κατά κατηγορίες : ολοκληρωμένες, στρατηγικές, πλαίσιο εφαρμογής και ειδικής χρηματοδότησης

(β) συνδυασμός μέτρων και στόχων (στρατηγικών και τακτικών), σύνοψη των θεσμικών διευθετήσεων και αντιστοίχιση των δράσεων και τακτικών στόχων της ΕΣΑΟΚ.

Παρουσίαση της περιοχής Παρέμβασης

Η συγκρότηση της περιοχής του Τροόδου

Η Περιοχή μελέτης βρίσκεται γεωγραφικά στο κέντρο σχεδόν της ελεύθερης Κύπρου και καλύπτει σημαντικό τμήμα του ορεινού όγκου του Τροόδου. Η συνολική έκταση της Περιοχής είναι 1.450 Km², ποσοστό 15,7% σε σχέση με τη συνολική έκταση του νησιού που είναι 9.251 Km². Η περιοχή περιλαμβάνει 115 κοινότητες οι περισσότερες των οποίων θεωρούνται οι πλέον ορεινές της Κύπρου.

Στους πίνακες που ακολουθούν απεικονίζονται οι ιστορικές περιοχές και οι κοινότητες οι οποίες συγκροτούν την περιοχή Τροόδου

α) οι ιστορικές περιοχές με βάση τον αριθμό κοινοτήτων τους και την διοικητική τους ένταξη, τον πληθυσμό τους, την έκτασή τους και το μέσο υψόμετρο

Πίνακας 0: Κύρια Γεωγραφικά Χαρακτηριστικά ανά ιστορική περιοχή

Ιστορική περιοχή	Αριθμός Κοινοτήτων	Διοικητική Υπαγωγή	Πληθυσμός 2011	Έκταση (τ.χλμ.)
Κρασοχώρια – Αμπελοχώρια	28	Λεμεσός	7.553	311,4
Σολεία	17	Λευκωσία	4.983	165,4
Νότια Πιτσιλιά	11	Λεμεσός	4.571	98,8
Ορεινή Μόρφου -Ασίνου	9	Λευκωσία	2.709	156,7
Βόρεια Πιτσιλιά	17	Λευκωσία	2.660	202,5
Κουμανδαρία	14	Λεμεσός	2.536	149,9
Μαραθάσα	14	Λευκωσία (8) Λεμεσός (6)	1.523	313,3
Ορεινά Θέρετρα Λεμεσού	5	Λεμεσός	1.160	78,8
Σύνολο Περιοχής	115	–	27.695	

Πηγή: ΣΥΚ-2011, ίδια επεξεργασία

β) αναλυτικά τα ονόματα των κοινοτήτων ανά ιστορική περιοχή

Πίνακας 2.: Κοινότητες ανά ιστορική περιοχή

Πιτσιλιά Λευκωσίας	<u>Περιοχή Μαχαριά:</u> Γούρρι, Φικάρδου, Λαζανιάς, Φαρμακάς, Καμπί <u>Περιοχή Α:</u> Απλίκι, Παλαιχώρι Μόρφου, Παλαιχώρι Ορεινής, Ασκάς, Φτερικούδι <u>Περιοχή Β:</u> Άλωνα, Πλατανιστάσα, Αληθινού, Πολύστυπος, Λειβάδια, Λαγουδερά, Σαράντι
Πιτσιλιά Λεμεσού	<u>Περιοχή Α:</u> Κυπερούντα, Χανδριά, Αμίαντος, Πελένδρι, Δύμες, Ποταμίτισσα <u>Περιοχή Β:</u> Αγρός, Αγρίδια, Άγ. Θεόδωρος Αγρού, Άγ. Ιωάννης, Κάτω Μύλος
Σολιά	<u>Περιοχή Α:</u> Αγ. Θεόδωρος, Κοράκου, Λινού, Φλάσου, Ευρύχου, Κατύδατα, Σκουριώτισσα, Τεμπριά, Γαλάτα, Κακοπετριά, Καλιάνα, Σινά Όρος, Άγιος Επιφάνειος Σολέας <u>Περιοχή Β:</u> Σπήλια Κούρδαλι Αγία Ειρήνη, Καννάβια
Μαραθάσα	<u>Μαραθάσα Λευκωσίας:</u> Δυτική Μαραθάσα (περιοχή Κύκκου) : Κάμπος, Μηλικούρι, Τσακίστρα και Κοιλάδα Μαραθάσας: Γερακιές, Καλοπαναγιώτης Μουτουλλάς, Πεδουλάς, Οίκος <u>Μαραθάσα Λεμεσού:</u> Πρόδρομος, Λεμούθου, Καμινάρια, Άγιος Δημήτριος, Παλαιόμυλος, Τρεις Ελιές (Μέρος Συμπλέγματος Ορεινών Θερέτρων)
Κρασοχώρια	<u>Περιοχή Α:</u> Πάχνα, Άγιος Αμβρόσιος, Πάνω Κυβίδες, Κάτω Κυβίδες, Σούνι – Ζανακιά, Άγιος Θεράπων, Βουνί, Ποταμιού, Άρσος, Βάσα, Μαλιά, Γερόβασα, Κισσούσα, Δωρά, Λόφου (Σύμπλεγμα Κρασοχωρίων – Αμπελοχωρίων) <u>Περιοχή Β:</u> Κοιλάνι, Πέρα-Πεδί, Όμοδος (Μέρος Συμπλέγματος Ορεινών Θερέτρων) <u>Περιοχή Γ:</u> Τριμίκλινη, Άλασσα, Κουκά Λιμνάτης, Κορφή, Απαισιά (Μέρος Συμπλέγματος Κούρρη – Ξυλούρικου) <u>Περιοχή Δ:</u> Μαθηκολώνη, Παραμύθα, Σπιτάλι, Φασούλα (Περιοριστικές Κοινότητες Λεμεσού)
Κουμανδαρία	<u>Περιοχή Α:</u> Αγ. Κωνσταντίνος, Αγ. Παύλος, Καλό Χωριό, Ζωοπηγή, Λουβαράς <u>Περιοχή Β:</u> Δωρός, Μονάγρι, Συλίκου, Λάνια, Άγιος Μάμας, Γεράσα, Καπηλιό Αγ. Γεώργιος (Μέρος Συμπλέγματος Κούρρη – Ξυλούρικου Αψιού (Στις περιοριστικές κοινότητες Λεμεσού)
Ορεινή Μόρφου – Περιοχή Ασίνου	<u>Ποτάμι Ορούντα Βυζακιά, Νικητάρι, Κάτω Κουτραφάς Πάνω Κουτραφάς, Ξυλιάτος, Αγ. Γεώργιος (Καυκάλου), Αγ. Μαρίνα Ξυλιάτου</u>
Ορεινά Θέρετρα	<u>Πλάτρες, Κάτω Πλάτρες, Μανδριά, Φοινί, Μονιάτης (Μέρος Συμπλέγματος Ορεινών Θερέτρων)</u>

Διοικητική Οργάνωση

Διοικητικά η Περιοχή Τροόδους διαμοιράζεται σε δύο Επαρχίες της Λευκωσίας και της Λεμεσού³. Η τοπική διοικητική δομή λειτουργεί μέσω του συστήματος κοινοτήτων (Δήμοι δεν υπάρχουν στην περιοχή). Το σύστημα αυτό δεν ενσωματώνει τις έξι ιστορικές περιοχές του Τροόδους: α) Νότιας Πιτσιλιάς, β) Κρασοχωρίων-Αμπελοχωρίων, γ) Σολέας, δ) Βόρειας Πιτσιλιάς ε) Μαραθάσας και στ) Κουμανδαροχώρια και τις δύο γεωγραφικές περιοχές Ορεινών Θερέτρων Λεμεσού, Ορεινής Μόρφου/ Περιοχή Ασίνου

³ Οι Επαρχίες της Κύπρου χαρακτηρίζονται ως επιπέδου LAU 1 ενώ οι Κοινότητες ως επιπέδου LAU 2.

Στην πραγματικότητα, η ενιαία εκπροσώπηση της περιοχής δεν υφίσταται παρά μόνο μέσω των Επάρχων. Υπάρχουν δύο τοπικές Αναπτυξιακές Εταιρείες τη λειτουργία των οποίων επηρεάζουν αρνητικά οι μη ξεκάθαρες σχέσεις με τις ΑΤΑ και το έλλειμμα οργάνωσης στον επαγγελματικό τομέα.

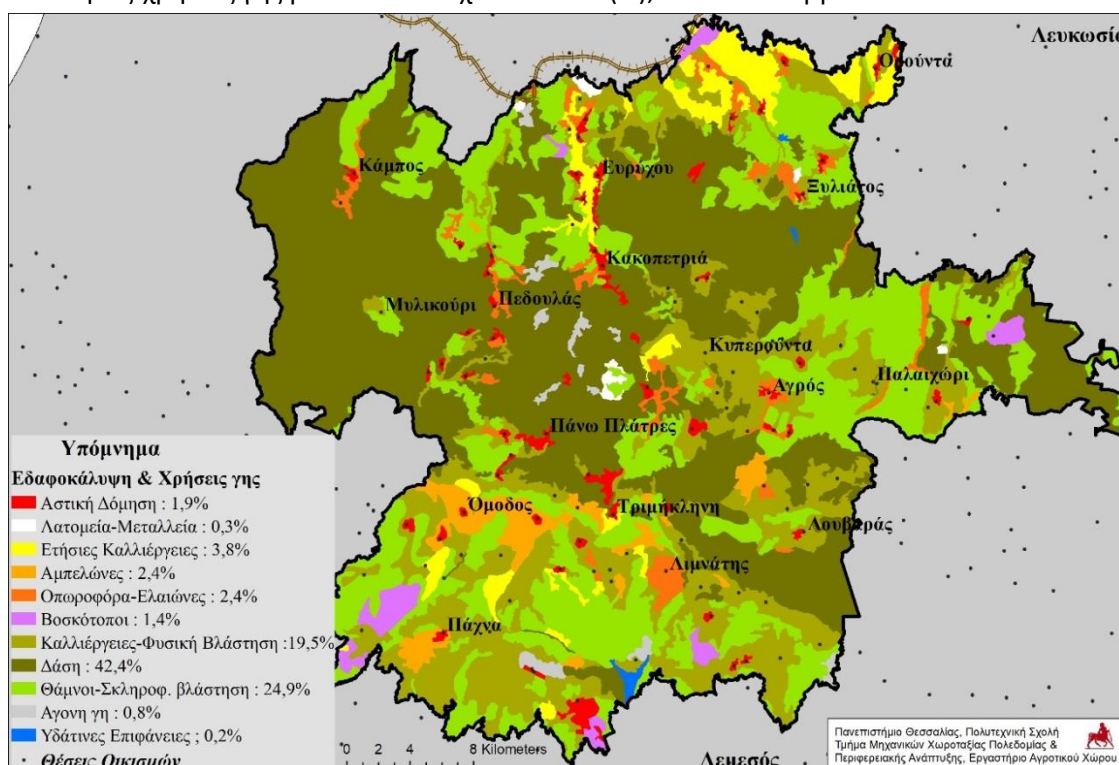
Πληθυσμός

Το 2011, η απογραφή της Στατιστικής Υπηρεσίας Κύπρου (Σ.Υ.Κ.) κατέγραψε για την Περιοχή 27.650 κατοίκους, ενώ το 1960 αριθμούσε περίπου 60.000 κατοίκους (μείωση της τάξης του 53%). Με βάση στοιχεία που συλλέχθηκαν από τους κοινοτάρχες, οι κάτοικοι της περιοχής, το 2018 ανέρχονταν σε 29.155, αριθμός που επιβεβαιώνει τη σταθεροποίηση του πληθυσμού τα τελευταία χρόνια.

Φυσικογεωγραφικά Στοιχεία

Όπως είναι φυσικό, λόγω της ορεινότητας, η περιοχή του Τροόδους παρουσιάζει ποικιλόμορφο ανάγλυφο με γενικό χαρακτηριστικό τις βαθιές κοιλάδες κυρίως, με ομαλές πλαγιές ενώ διαθέτει πυκνό υδρογραφικό δίκτυο. Αποτελεί τη δεξαμενή πολύ σημαντικών φυσικών πόρων για το νησί με προεξάρχον το νερό. Οι βροχοπτώσεις φθάνουν μέχρι και 1000 χιλιοστά στις ψηλότερες περιοχές ενώ σε υψόμετρα άνω των 1000 μ. σημειώνονται χιονοπτώσεις κάθε χειμώνα.

Στην περιοχή κυριαρχεί η φυσική βλάστηση ενώ νησίδες καλλιεργειών εμφανίζονται σε κοιλάδες. Πιο εκτεταμένες ετήσιες καλλιέργειες υπάρχουν στο βόρειο-πεδινό τμήμα και ειδικότερα στην ευρύτερη περιοχή της ορεινής Μόρφου. Αντίθετα στο νότιο τμήμα της περιοχής εκτείνονται αμπελώνες καθώς και φυσικοί βοσκότοποι. Στον παρακάτω χάρτη αποτυπώνονται οι καλύψεις-χρήσεις γης με τα αντίστοιχα ποσοστά (%), που καταλαμβάνουν.

Εικόνα 2 Κατηγορίες κάλυψης γης Corine 2012 με τα αντίστοιχα ποσοστά

Εκτός από την χωρική κατανομή των καλύψεων-χρήσεων γης, στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται η έκταση που καταλαμβάνουν, σε δεκάρια, με τα αντίστοιχα ποσοστά τους στο σύνολο της περιοχής του Τροόδους.

Πίνακας 3. Κάλυψη – χρήσεις γης

Είδος Εδαφοκάλυψης	Έκταση κάλυψης σε δεκάρια	Ποσοστό κάλυψης % της περιοχής μελέτης
Αστική Δόμηση	27.836	1,9
Λατομεία – Μεταλλεία	4.388	0,3
Ετήσιες Καλλιέργειες	56.189	3,8
Αμπελώνες	36.062	2,4
Οπωροφόρα-Ελαιώνες	36.070	2,4
Βοσκότοποι	20.263	1,4
Καλλιέργειες & Φυσική Βλάστηση	288.301	19,5
Δάση	626.818	42,4
Θάμνοι-Σκληροφ/κή Βλάστηση	367.587	24,9
Άγονη γη	11.720	0,8
Υδάτινες Επιφάνειες	2.617	0,2
Σύνολο	1.477.851	100

Πηγή: ίδια επεξεργασία χάρτη Corine 2012

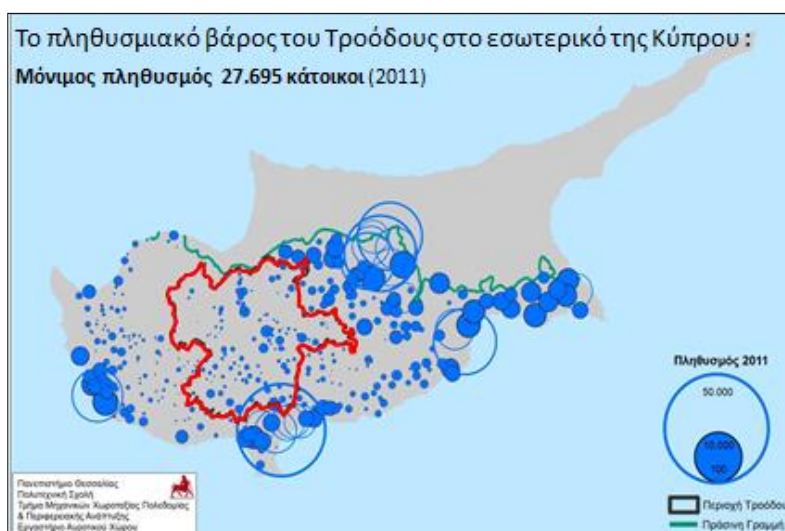
Η περιοχή διαθέτει ένα ποικιλόμορφο οικοσύστημα και σημαντική δασοκάλυψη (κρατικά δάση: Τροόδους, 110 Km², Πάφου (700 Km²), Αδελφοί, Μαχαιρά (60,6 Km²) και Λεμεσού, τέσσερις Περιοχές Προστασίας της Χλωρίδας και Πανίδας. Το μεγαλύτερο μέρος του Δάσους Τροόδους (90 Km²) κηρύχθηκε εθνικό πάρκο, με κύρια λειτουργία την αναψυχή του κοινού.

Τα παραπάνω διαμορφώνουν ένα διακριτό και ποικιλόμορφο φυσικό τοπίο (καταρράκτες, κοιλάδες, ποτάμια, μικρά φράγματα και φυσικά τοπία με πλούσια χλωρίδα και πανίδα). Η περιοχή χαρακτηρίζεται ως το κέντρο της πολιτιστικής κληρονομιάς της Κύπρου, διαθέτοντας μεγάλο αριθμό εκκλησιών, μοναστηριών, ξωκλησιών και άλλων μνημείων. Επτά από τις δέκα εκκλησίες οι οποίες έχουν ενταχθεί στον κατάλογο της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO βρίσκονται στην περιοχή.

Η γεωγραφική-χωροταξική ενσωμάτωση της περιοχής

Χαρακτηριστικό της οικιστικής οργάνωσης της περιοχής είναι η πολυκεντρικότητα. Μόνο οκτώ οικισμοί έχουν πληθυσμό που εγγίζει ή μόλις ξεπερνά τους 1.000 κατοίκους. Χωροταξικά, οι θέσεις τους διαμορφώνουν ένα πολυκεντρικό οικιστικό δίκτυο στο οποίο συγκεντρώνεται περίπου το 1/3 του συνολικού πληθυσμού

Σημαντικό σταθμό στην ενσωμάτωση και στη λειτουργικότητα του χώρου της περιοχής εκτός

Εικόνα 3.

της εξόδου προς τις πόλεις, αποτέλεσε η Τουρκική εισβολή του 1974. Οι άμεσες αρνητικές συνέπειες αφορούν κυρίως τις βόρειες περιοχές (Σολέα, Μαραθάσα, Ορεινή Μόρφου): απώλεια θέσεων εργασίας, αποκλεισμός πρόσβασης στις παραλίες και αποκοπή της οδικής σύνδεσης με την Λευκωσία. Η πρόσφατη διάνοιξη των οδοφραγμάτων δημιουργεί προοπτικές οι οποίες θα

πρέπει να μελετηθούν και αξιολογηθούν στην κλίμακα του Τροόδους.

Το ορεινό ανάγλυφο της περιοχής δεν επιτρέπει την διάνοιξη μεγάλων ευθύγραμμων οδικών αξόνων γεγονός που επηρεάζει την προσπέλαση στις πόλεις της Λευκωσίας και της Λεμεσού (μέσες χρονοαποστάσεις των κεντρικών οικισμών 60') αλλά και την εσωτερική συνδεσιμότητα. Οι πιο απομονωμένες περιοχές θεωρούνται η Μαραθάσα και πιο ανατολικά, η ζώνη Πολύστυπου, Άλωνα, Φτερικούδι. Αντίθετα, οι πιο ευνοημένες περιοχές είναι οι γεωγραφικά εγγύτερες στη Λευκωσία (Ορεινή Μόρφου και Ανατολική Πιτσιλιάς Λευκωσίας) και στη Λεμεσό (κοινότητες των Κρασοχωρίων και της Κουμανταρίας). Ωστόσο, το σχετικά πυκνό οδικό δίκτυο της εσωτερικής συνδεσιμότητας ευνοεί την επισκεψιμότητα της περιοχής τουλάχιστον όσον αφορά τον πληθυσμό της Β' κατοικίας.

Η αναπτυξιακή εικόνα της περιοχής

Τα βασικά πληθυσμιακά, οικονομικά και κοινωνικά στοιχεία τα οποία διαμορφώνουν την αναπτυξιακή εικόνα της περιοχής συνθέτουν κατά θεματική την ακόλουθη κατάσταση:

1. Ο μικρός αριθμός μόνιμων κατοίκων στην πλειονότητα των κοινοτήτων και το μεγάλο ποσοστό γερασμένου πληθυσμού τους δεν συμβάλλει στην οργάνωση των τοπικών εξυπηρετήσεων και δημιουργεί μια αβεβαιότητα για το μέλλον τους.
2. Η γεωγραφική απομόνωση και οι μεγάλες χρονο-αποστάσεις από τα αστικά κέντρα της Λευκωσίας και Λεμεσού από τις οποίες πολλές κοινότητες είναι εξαρτημένες (απασχόληση, εξυπηρετήσεις). Παράλληλα, το μέτριο επίπεδο δημόσιων υπηρεσιών δημιουργεί δυσκολίες στη διαβίωση των κατοίκων, κυρίως σε θέματα υγειονομικής περίθαλψης, εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας για τους νέους.
3. Η μη ύπαρξη δημόσιου σχεδιασμού για την περιοχή Τροόδους συνέβαλε στην μη ορθολογική ανάπτυξη της περιοχής. Η πλειονότητα των δημόσιων επενδύσεων και υποδομών όπως και οι στοχεύσεις τους περιορίζονται στην κλίμακα των κοινοτήτων. Ελάχιστες απ' αυτές έχουν διάσταση διακοινοτική.
4. Η εγκατάλειψη σημαντικής γεωργικής γης (αμπελιών-δενδροκαλλιεργειών) υποβαθμίζει το φυσικό περιβάλλον της περιοχής και θέτει το ζήτημα της ανάκτησης και διαχείρισης αυτού του παραγωγικού κεφαλαίου. Σήμερα, η διαχείριση της γεωργικής γης εξασφαλίζεται σε πολύ υψηλό βαθμό από πολυδραστήριους μεγάλο μέρος των οποίων είναι απόδημοι.
5. Το θέμα της διαχείρισης νερού τίθεται επιτακτικά και προληπτικά. Η περιοχή διαθέτει ένα πολυσύνθετο σύστημα και πυκνό δίκτυο άρδευσης/ύδρευσης. Ωστόσο, η πίεση για ανακατανομή των διαθέσιμων ποσοτήτων με βάση τις νέες ανάγκες (αύξηση τουριστών, επισκεπτών, περιβάλλον, γεωργία) θέτει το ζήτημα του εξορθολογισμού της διαχείρισης και του συστήματος (ενοποίηση αρδευτικών τμημάτων και συνδέσμων).
6. Η περιοχή βρίσκεται στη διαδικασία οικοδόμησης της νέας ορεινής οικονομίας (δεσμοί μεταξύ γεωργίας, μεταποίησης και τουρισμού). Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι οι παραγωγές και τα προϊόντα διατηρούν ισχυρούς δεσμούς με τον τόπο και την κληρονομιά του, δεν έχει επιτευχθεί η ανάδειξη και προβολή της διακριτότητας των προϊόντων και των υπηρεσιών που προσφέρονται στους καταναλωτές ώστε να αυξηθεί η προστιθέμενη αξία τους. Απουσιάζει επίσης, η συντονισμένη προσπάθεια στήριξης της επιχειρηματικότητας ιδιαίτερα των νέων.
7. Υπάρχει αξιόλογη δυναμική στον μεταποιητικό τομέα κυρίως στα αγροδιατροφικά προϊόντα όπου διατηρείται η παραδοσιακή τεχνογνωσία. Η δυναμική προέρχεται κυρίως από την μικρή βιοτεχνία-οικοτεχνία (παραδοσιακά γλυκά και διάφορα εδέσματα από σταφύλι) καθώς και από

την δραστηριοποίηση μεγάλου αριθμού οικογενειακών οινοποιείων (κυρίως στα Κρασοχώρια) και παραρτημάτων μεγάλων οινοποιητικών μονάδων της Κύπρου. Τα τελευταία χρόνια αναπτύσσονται οι μικρές οινοβιομηχανίες συνδεδεμένες συχνά με τον τουρισμό (είναι επισκέψιμες και συγκαταλέγονται στους Δρόμους του Κρασιού).

8. Στον τουριστικό τομέα, παρά την μικρή πρόοδο, δεν έχει διαμορφωθεί το πλαίσιο για την οικοδόμηση του τουριστικού προϊόντος του Τροόδους. Ωστόσο, έχει ήδη ξεκινήσει από ενδογενείς πρωτοβουλίες, η ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού προσαρμοσμένων στον φυσικό και πολιτιστικό πλούτο της περιοχής.

9. Εντοπίζεται ήδη μια ισχνή τάση επιστροφής νεαρών και ηλικιωμένων ζευγαριών. Απουσιάζει ωστόσο, μια ολοκληρωμένη πολιτική προσέλκυσης και υποδοχής νέου πληθυσμού αλλά και επιχειρήσεων.

10. Η περιοχή, με εξαίρεση την τυπική εκπαίδευση, δεν διαθέτει δομές κατάρτισης, δια βίου μάθησης, επιχειρηματικότητας και πολιτισμού, ικανές να υποστηρίξουν τις ιδιαίτερες ανάγκες του τοπικού επιχειρείν.

11. Οι στενές και συνεχώς ενισχυόμενες αλληλεξαρτήσεις μεταξύ του πλαισίου ζωής, των παραγωγικών πόρων και τη φύσης στις ορεινές περιοχές όπως αυτή του Τροόδους, φέρνουν στην επιφάνεια την ανάγκη συντονισμού της συνεργασίας μεταξύ των διαφόρων συστημάτων και σχεδίων διαχείρισης που εφαρμόζονται στην περιοχή.

Μεθοδολογία

Η μεθοδολογία περιλαμβάνει την περιγραφή του τρόπου οργάνωσης της έρευνας: α) οι πηγές (στατιστικά, πρωτογενείς από επιτόπια έρευνα και δευτερογενείς πληροφορίες), β) η μέθοδος της διάγνωσης και γ) οι ιδιαίτερες τεχνικές ανάλυσης επεξεργασίας (αναφορά στα τεχνολογικά και άλλα εργαλεία, Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών, κλπ). Αναλυτική μεθοδολογία παρουσιάζεται στο Παράρτημα.

Η προτεινόμενη μεθοδολογία θεωρείται απαραίτητη για την ολοκληρωμένη προσέγγιση της «δύσκολης» αυτής περιοχής, εφόσον επιτρέπει τη συσχέτιση των αναπτυξιακών προβλημάτων με τη γεωγραφία αυτού του ορεινού χώρου.

Τα διάφορα στατιστικά δεδομένα, οι μελέτες για μεγάλο αριθμό θεμάτων που αφορούν την περιοχή αλλά και οι εργασίες που εκπόνησε το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας από το 2006 μέχρι σήμερα στην εν λόγω περιοχή, αλλά και άλλοι φορείς με προεξάρχουσες τις μελέτες της ΕΠΣΑ και της ANET, αποτελούν τη μια πηγή πληροφόρησης για την εκπόνηση της διάγνωσης.

Τη δεύτερη πηγή αποτέλεσαν οι επιτόπιες έρευνες που πραγματοποίησε η ομάδα των μελετητών εστιάζοντας στους διάφορους τομείς του πλαισίου ζωής, των παραγωγικών δραστηριοτήτων και των υπηρεσιών της περιοχής. Οι διαφορές που εντοπίστηκαν στις πηγές δεδομένων ακόμη και μεταξύ των διαφόρων Υπηρεσιών επέβαλε την πραγματοποίηση επιτόπιας έρευνας στην κλίμακα της Κοινότητας για την αποτύπωση της σημερινής πραγματικότητας, με τη χρήση ερωτηματολογίου.

Η διάγνωση μιας περιοχής αποτελεί μια ενεργή μέθοδο συμμετοχικής διαδικασίας στο εσωτερικό της συνολικής εφαρμοζόμενης μεθοδολογίας. Το Εργαστήριο Αγροτικού Χώρου (EAX) του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας έχει αναπτύξει και εφαρμόζει μια τέτοια διαγνωστική μέθοδο η οποία χαρακτηρίζεται από δύο καινοτομίες:

α) τη συμμετοχική διάγνωση η οποία διαφέρει ριζικά από την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης γιατί εντοπίζει μέσω της διαδικασίας της διαβούλευσης, τους δρώντες οι οποίοι δεσμεύονται για την αναζήτηση λύσεων και για τη συμμετοχή τους σε μια δράση,

β) την εστίαση όχι στη διαχρονική εξέλιξη των δεικτών (προσέγγιση από το παρελθόν) αλλά στους πόρους και στις δυνάμεις του τόπου που μπορούν να απαντήσουν σήμερα στη ζήτηση των καταναλωτών. Αυτό σημαίνει ότι, σ' αυτό το νέο πολιτικό, διοικητικό και οικονομικό πλαίσιο, ο κεντρικός στόχος της διάγνωσης είναι να αξιολογήσει σε ποιο βαθμό η περιοχή του Τροόδους διαθέτει τους πόρους και τις δυνάμεις που θα απαντήσουν και θα ανταποκριθούν στις νέες στοχεύσεις των πολιτικών και στις νέες προσδοκίες των ποιοτικών αγορών.

Ως βάση διάγνωσης επιλέχθηκε η κοινότητα γιατί αποτελεί παρά την εξασθένησή της, το κύτταρο της περιοχής ενώ παράλληλα επιτρέπει διαχρονικές συγκρίσεις λόγω της ιστορικής της συνέχειας. Η μελέτη της, επιτρέπει παρομοίως, τον εντοπισμό ανισοτήτων στο εσωτερικό του συνόλου της περιοχής αλλά και την χωρική ομαδοποίησή τους ανάλογα με το ζήτημα που τίθεται (κάθε πρόβλημα έχει τον χώρο αναφοράς του).

Στο πλαίσιο αυτής της μεθοδολογίας, οργανώθηκε τελικά, η συνέντευξη των εκπροσώπων των τοπικών κοινοτήτων, των Κυβερνητικών Υπηρεσιών, του παραγωγικού δυναμικού, των συλλόγων, των πολιτών και ιδιαίτερα των νέων.

Συμμετέχοντες στις συναντήσεις-διαβουλεύσεις

Στο πλαίσιο της διάγνωσης και της κοινωνικής διαβούλευσης για την διαμόρφωση των κατευθύνσεων στο πλαίσιο ολοκλήρωσης της αναπτυξιακής στρατηγικής του Τροόδους, πραγματοποιήθηκαν 7 συναντήσεις με τον Πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας και 3 με την Διυπουργική Επιτροπή προκειμένου να τους παρουσιαστεί η πρόοδος των εργασιών. Συνολικά

σε διάστημα 14 μηνών έχουν πραγματοποιηθεί περίπου 376 συναντήσεις με τις **Τεχνικές και Εξειδικευμένες Επιτροπές Υπουργείων**, καθώς και τους **Αυτοδιοικητικούς, Παραγωγικούς, Κοινωνικούς, Κλαδικούς Φορείς**.

Τέλος στα στάδια της διάγνωσης και της εκπόνησης της Εθνικής Στρατηγικής Ανάπτυξης Ορεινών Κοινοτήτων εργάστηκαν 4 λειτουργοί από το Ίδρυμα Γ. Παπαδούρη

Δημιουργία Ψηφιακής Γεωγραφικής Βάσης Δεδομένων

Πηγές και Μέθοδοι χωρικών δεδομένων για την χαρτογραφική αποτύπωση της περιοχής Τροόδους.

Για την καταγραφή και ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης απαιτήθηκε η χρήση των τεχνολογικών εργαλείων της τηλεπισκόπησης και των γεωγραφικών συστημάτων πληροφοριών (Γ.Σ.Π.) μέσα από τη συλλογή, επεξεργασία και ανάλυση μεγάλου όγκου δεδομένων από ετερόκλητες πηγές.

Σε αυτό το πλαίσιο, υλοποιήθηκε η ψηφιακή επεξεργασία του διαθέσιμου, αναλογικού χαρτογραφικού υλικού καθώς και των δορυφορικών δεδομένων της περιοχής μελέτης. Για την επεξεργασία όλων των παραπάνω πληροφοριών και τη δυνατότητα προβολής τους στον χώρο, υλοποιήθηκε μια βάση δεδομένων σε ένα γεωγραφικό σύστημα πληροφοριών (ΓΣΠ).

Χρονοδιάγραμμα της οργάνωσης και πραγματοποίησης της Διάγνωσης

Σ' αυτό το πλαίσιο, η διάγνωση στο πεδίο οργανώθηκε σε δύο φάσεις:

Α' φάση

Αντιστοιχεί στην κλασική διαδικασία συλλογής στοιχείων, καθορισμού και πραγματοποίηση των προκαταρκτικών συναντήσεων και διαβουλεύσεων με αρχικό στόχο την επικαιροποίηση της προηγούμενης μελέτης του 2010 και κυρίως εστίασε στα πεδία θεσμικής και οργανωτικής ανεπάρκειας. Κατά τη διάρκεια της Α' φάσης επισημάνθηκαν τα βασικά διακυβεύματα που συναντά η περιοχή του Τροόδους και παράλληλα, εντοπίστηκαν ζητήματα και θέματα στρατηγικής σημασίας όπως (οδικό δίκτυο, νερά, Δήλωση Πολιτικής) η περαιτέρω ανάλυση και αξιολόγηση των οποίων ανατέθηκε σε ειδικούς εμπειρογνώμονες. Στη διάρκεια αυτής της φάσης πραγματοποιήθηκε επιτόπια έρευνα στις 115 κοινότητες της περιοχής για να καλυφθούν κενά στα δεδομένα των επίσημων απογραφών αλλά και γιατί η τελευταία εθνική απογραφή είχε πραγματοποιηθεί το 2011.

Τα αποτελέσματα της Α' φάσης διάγνωσης (ολοκληρώθηκε τον Μάιο του 2018), αποτέλεσαν το πλαίσιο και το υπόβαθρο για την οργάνωση δύο συνεδρίων: Συνέδριο Επιστημονικών και Τεχνικών Επιτροπών για την Αναγέννηση των Ορεινών Κοινοτήτων Τροόδους.

Τα αποτελέσματα αυτών των συνεδριακών συναντήσεων αλλά και η εν τω μεταξύ πρόοδος των υπό εξέλιξη μεταρρυθμίσεων (Υγεία, Τουρισμός, Συμπλέγματα), συνέβαλλαν στα εξής βασικά βήματα για την έναρξη της Β' φάσης διάγνωσης:

1. Επισήμανση τομέων και θεματικών που θα έπρεπε να τύχουν περαιτέρω εμβάθυνσης για τη διαμόρφωση τομεακών στρατηγικών κατευθύνσεων,
2. διαμόρφωση από την ομάδα μελέτης της Προκαταρκτικής Στρατηγικής για την περιοχή του Τροόδους.
3. Συγκρότηση των ερευνητικών ομάδων για τη μελέτη των επιλεγμένων τομέων στρατηγικής σημασίας και οργάνωση συναντήσεων με αντικείμενο την διαμόρφωση κατευθύνσεων και την ένταξή τους στο πλαίσιο της προκαταρκτικής στρατηγικής.

4. Τεχνική υποστήριξη για την προετοιμασία κειμένων, εγγράφων και εξειδικεύσεων σε θέματα διαβούλευσης με την Δημόσια Διοίκηση.

Β' Φάση:

Με βάση τα παραπάνω καθορίστηκαν τα νέα πεδία και οι νέοι στόχοι της Β' φάσης της διάγνωσης. Περιλαμβάνουν την ένταξη των αποτελεσμάτων των προκαταρκτικών διαβουλεύσεων και των παραπάνω συνεδρίων στα δεδομένα της διάγνωσης της Α' Φάσης, την αξιολόγηση των δυνατών και αδύνατων στοιχείων σε αντιστοιχία με τις προσφερόμενες ευκαιρίες και τις υφιστάμενες ή δυνητικές απειλές. Στόχος της Β' φάσης ήταν να εντοπισθούν τα επιμέρους και τα κεντρικά ζητήματα που αφορούν την κάθε θεματική, τομέα ή κλάδο με βάση τον επακριβή καθορισμό τα εμπόδια, οι ελλείψεις και οι αναγκαίες θεσμικές αλλαγές. Στη συνέχεια, λαμβάνοντας υπόψη το πλαίσιο των στρατηγικών του κάθε Υπουργείου, προσδιορίστηκαν και διατυπώθηκαν οι κατευθύνσεις ανά θεματική. Οι θεματικές αυτές αφορούν α) τα πληθυσμιακά δεδομένα, β) το φυσικό περιβάλλον, γ) τα τοπία και δ) οι φυσικοί και πολιτιστικοί πόροι, ε) τους τρεις βασικούς πυλώνες την ορεινής οικονομίας ξεχωριστά (Γεωργία, μεταποίηση, Τουρισμός), στ) Οκτώ κεφάλαια υποδομών που αφορούν τις περιβαλλοντικές, κοινωνικές και παραγωγικές υποδομές (Οδικό Δίκτυο, Υγεία, Εκπαίδευση, ζ) το οικιστικό πλαίσιο και η) οι αναπτυξιακές ζώνες (κύτταρα Ανάπτυξης).

Παράλληλα, τα αποτελέσματα της διάγνωσης υποστήριξαν το έργο των εξειδικευμένων επιστημονικών ομάδων για τις θεματικές : τουρισμός, υγεία, ενέργεια, διαχείριση υδάτων (άρδευση), διαχείριση στερεών και υγρών αποβλήτων.

Η εκπόνηση της διάγνωσης σ' αυτή τη μεθοδολογική βάση επέτρεψε στους μελετητές να εντοπίσουν τις αφανείς συχνά ενδείξεις οι οποίες ωστόσο φανέρωσαν τις δυνητικές δυνάμεις του τόπου και άνοιξαν το δρόμο για ένα σχέδιο προοπτικής. Οι ενδείξεις αυτές σε συνδυασμό με τις τάσεις των ισχυρών φαινομένων (αστυφιλία, ανεργία....) αποτελούν τα θεμέλια για τη στρατηγική της περιοχής.

Μέρος Α΄:

Σύνθεση διακυβευμάτων, ανάλυση
SWOT και κατευθύνσεις

Επιτελική σύνοψη της διάγνωσης: σύνθεση των διακυβευμάτων

Η χωρική και αναπτυξιακή ενσωμάτωση του Τρόδους

Η αποδιοργάνωση της κοινωνικο-οικονομικής ζωής του Τρόδους εκτυλίχτηκε μεταξύ 1980 και 2010. Στο τέλος αυτής της περιόδου το Τρόδος βρίσκεται χωρίς οργανωμένους παραγωγικούς φορείς. Η γεωργία έχει εγκαταλείψει πάνω από τη μισή της έκταση και οι αρδευτικές υποδομές της υπολειπούνται με αυξανόμενα κόστη. Οι μισοί σχεδόν αρχηγοί γεωργικών εκμεταλλεύσεων διαμένουν μόνιμα στη Λεμεσό και στη Λευκωσία. Η μεταποίηση κινούμενη μεταξύ βιοτεχνίας και μιας ανερχόμενης οικοτεχνίας αντιμετωπίζει ένα θεσμικό περιβάλλον το οποίο αδυνατεί να στηρίξει την ιδιαιτερότητά της εγκλωβίζοντάς την σε ένα καθεστώς ανομίας. Την κατάρρευση του τουριστικού μοντέλου Ορεινών Θερέτρων ακολούθησε η πολιτική αγροτουρισμού και η διαμόρφωση ενός θεσμικού πλαισίου το οποίο οδήγησε στην ανομία και τα παράνομα καταλύματα. Παράλληλα, η έλλειψη ενός διακριτού τουριστικού προϊόντος Τρόδους περιορίζει την τουριστική δραστηριότητα του Τρόδους στον τουρισμό διημέρου και του κοινωνικού τουρισμού. Οι νέες πρωτοβουλίες που αναπτύσσονται με τη μορφή μικρών βιοτεχνιών είτε καταλυμάτων τύπου Casale αντιμετωπίζουν επίσης, ένα μη ευέλικτο και λειτουργικό επιχειρηματικό περιβάλλον.

Από την πλευρά των πολιτικών, το Τρόδος σε καμιά σχεδόν περίπτωση δεν αντιμετωπίστηκε ως ένας ενιαίος χώρος. Προσεγγίστηκε περισσότερο ως ένας χώρος επίσκεψης και αναψυχής. Το δίκτυο μεταφορών σχεδιάστηκε με στόχο τη διευκόλυνση της πρόσβασης από το κέντρο προς επιλεγμένα σημεία της περιφέρειας. Γι' αυτό και τις τελευταίες δεκαετίες κυριαρχεί η άποψη της προώθησης των αυτοκινητοδρόμων χωρίς ταυτόχρονα να εξισορροπείται αυτός ο προσανατολισμός από ένα σχέδιο βελτίωσης της εσωτερικής συνδεσιμότητας. *Ο διαχωρισμός των ορεινών κοινοτήτων σε διαφορετικές επαρχίες οδήγησε στην ανάπτυξη οδικού δικτύου έως τα σύνορα της κάθε μίας ξεχωριστά, με αποτέλεσμα γειτνιάζουσες και όμορες περιοχές να απομονώνεται (π.χ. Βόρεια και Νότια Μαραθάσα, περιοχή Άλυνας, Πολύστου – με περιοχή Χανδριών, Αγρού, Κυπερούνας)). Οι δύο Επαρχιακές Διοικήσεις ακολουθούν διαφορετικό προγραμματισμό έχοντας διαφορετικές προτεραιότητες στην κατανομή του προϋπολογισμού τους.*

Μπρος στην πληθυσμιακή συρρίκνωση, την εγκατάλειψη γης και την αναπτυξιακή καθίζηση αναδύθηκαν δύο τάσεις οι οποίες επηρεάζουν την πορεία της περιοχής. Η πρώτη αφορά την κυριαρχία της προστασίας της φύσης έναντι των άλλων χρήσεων, η δεύτερη, εστιάζει στην επιλογή ως μοναδικού αναπτυξιακού στόχου για το Τρόδος, την προσέλκυση μικρο-επενδύτων για Β' κατοικία. Αυτός ο στόχος θεωρούμενος ως η μόνη λύση αναζωογόνησης, οδήγησε στην υπέρμετρη επέκταση των οικιστικών ζωνών υιοθετώντας τη διάσπαρτη δόμηση και την μεμονωμένη κατοικία.

Δεν είναι ανεξήγητο επομένως, το γεγονός ότι ακόμη και σήμερα για τη μεγάλη πλειονότητα των κοινοταρχών, οι διεκδικήσεις περιορίζονται στην ενεργοποίηση των οικιστικών ζωνών και στην εγγραφή δρόμων. Το ζήτημα δεν προκύπτει από τις διεκδικήσεις αυτές καθαυτές αλλά από το γεγονός ότι απουσιάζει ένα ολοκληρωμένο σχέδιο στήριξης των μόνιμων κατοίκων και προσέλκυσης νέων. Εντοπίζεται εδώ ένα κενό μεταξύ της προώθησης δράσεων οι οποίες εντάσσονται στις άμεσες και περιορισμένες αρμοδιότητες της κοινότητας με βάση τον νόμο (υποδομές κτλ) και της προώθησης αναπτυξιακών ζητημάτων που αφορούν τους κατοίκους της κοινότητας και των οποίων η λύση απαιτεί ευρύτερες κλίμακες σχεδιασμού.

Οι παραπάνω διαπιστώσεις ενισχύονται από τον τρόπο με τον οποίο σχεδιάστηκαν και εφαρμόστηκαν τα έργα για ύδρευση, για πολεοδομικές παρεμβάσεις και για κοινωνικές υποδομές τις οποίες διεκδίκησαν και ανέλαβαν οι κοινότητες.

Η ταύτιση της στοιχειώδους κλίμακας χωροταξικού σχεδιασμού με εκείνη της κοινότητας προκάλεσε την μη ορθολογική χωροθέτηση των υποδομών και την αποσπασματικότητα των έργων.

Αναπτυξιακή-επιχειρησιακή ενσωμάτωση

Η όλη πολιτική της Ε.Ε. για τις ορεινές περιοχές στοχεύει στην αντιστάθμιση των μειονεξιών αλλά παραμένει μια παθητική πολιτική. Από την άλλη πλευρά, μετά το 2004, το Τρόδος εντάχθηκε στο πλαίσιο χρηματοδότησης της Ε.Ε.. Σ' αυτό το πλαίσιο, τόσο οι απαιτήσεις εφαρμογής των επιχειρησιακών προγραμμάτων όσο και οι ιδιαιτερότητες και η ασθενής παρουσία υποστηρικτικών μηχανισμών στην περιοχή, κατέστησαν μειονεκτική τη θέση του Τρόδου. Τα επιχειρησιακά προγράμματα όπως σχεδιάζονται και εφαρμόζονται δεν είναι εύκολα προσβάσιμα ούτε επωφελή για το Τρόδος. Αυτό συμβαίνει κυρίως, επειδή η περιοχή δεν διαθέτει κοινή εκπροσώπηση (αυτοδιοικητική, επαγγελματική, κοινωνική), κάτι που δεν της επιτρέπει να διαμορφώσει και να μεταφέρει ολοκληρωμένες προτάσεις στις κατά περίπτωση αρμόδιες κυβερνητικές υπηρεσίες. Η αξιολόγηση δείχνει ότι η εφαρμογή αυτών των επιχειρησιακών προγραμμάτων για το Τρόδος περιορίστηκε σε ορισμένες κοστοβόρες βαριές υποδομές. Δεν εντοπίζονται παρά ελάχιστες άυλες δράσεις υψηλής απόδοσης (οργανωτικές, καινοτομικές αλλά και εκπαιδευτικές κτλ).

Τελικά, σ' αυτό το γενικό πλαίσιο, ο ρόλος της κοινότητας προσδιορίστηκε καθοριστικά από:

- την έλλειψη οράματος και σχεδίου για την ανάπτυξη του Τρόδου,
- την καθυστέρηση της αυτοδιοικητικής μεταρρύθμισης,
- την έλλειψη διακοινοτικής συνεργασίας.

Οι μεγάλες προκλήσεις του Τρόδου

Οι αξίες και οι πόροι

Σήμερα, το Τρόδος αποτελεί μια περιοχή ανεκτίμητης αξίας για την Κύπρο συγκεντρώνοντας με τρόπο μοναδικό για ολόκληρη τη χώρα:

- τόπους φυσικών πόρων, βιοποικιλότητας και τοπίου (δάση, νερό, βοσκήσιμες εκτάσεις, δόμες) συχνά απειλούμενα από την ερήμωση ή τις αλλαγές στη χρήση γης.
- γεωργική γη η οποία αξιοποιείται με παραδοσιακές καλλιέργειες. Η διατήρησή τους συμβάλλει στην παραμονή ενός ενεργού πληθυσμού καθώς και στη συμμετοχή του στη διαχείριση ανοιχτών τοπίων και στην πρόληψη των κινδύνων. Δεδομένης της σπανιότητάς της, η εξαφάνιση της γεωργικής γης υπέρ άλλων χρήσεων θα συνεχισθεί αν δεν εφαρμοστούν ειδικά μέτρα διατήρησης.
- σημαντικό δυναμικό μικρής βιοτεχνίας το οποίο αξιοποιεί τοπική τεχνογνωσία αλλά αδυνατεί να λειτουργήσει σε ένα μη ευέλικτο θεσμικό περιβάλλον.
- περιοχές με πλούσια πολιτιστική κληρονομιά και ταυτότητα, η οποία μπορεί να αποτιμηθεί μέσω εμπορικών αγαθών, τα αποκαλούμενα ορεινά προϊόντα,
- ένα οικιστικό απόθεμα το οποίο αποτελεί τεράστιο πλούτο

- απόθεμα αναξιοποιητών υποδομών
- σημαντικούς δεσμούς με τον απόδημο πληθυσμό γεγονός που καθιστά ενεργό αυτό το σημαντικό ανθρώπινο κεφάλαιο
- υδατικούς πόρους τους οποίους παράγει και διαχειρίζεται, ιδιαίτερα το καλοκαίρι, με την αποθήκευση κυρίως σε δεξαμενές, φράγματα κτλ
- τόπους τουριστικούς και αναψυχής

Τα διακυβεύματα ορεινότητας

Τα θεμέλια της ορεινής ιδιαιτερότητας τροφοδοτούν ένα προβληματισμό σχετικό με το μέλλον των ορεινών περιοχών: σαφή οικονομικά μειονεκτήματα λόγω του υψομέτρου, του κλίματος και των κλίσεων, το επιπλέον κόστος (κατασκευές, μεταφορές), ένα πρόβλημα διαχείρισης των χώρων που έχει αντίκτυπο στους φυσικούς κινδύνους και στον χαρακτήρα των ορεινών τοπίων, αλλά και τουριστική έλλξη και ελκυστικότητα για κατοίκηση. Επιπλέον, η εδαφική οργάνωση προσαρμόζεται στους γεωγραφικούς περιορισμούς της περιοχής και αντανακλά λογικές οικιστικής οργάνωσης της κοιλάδας.

Στο Τρόδος, αυτά τα κλασικά διακυβεύματα συνδέονται με την γεωμορφολογία του και προσδιορίζουν στενά τις προοπτικές του, συναντώνται δε σε όλη την Ευρώπη, έχοντας τις ρίζες τους κυρίως, στους ανταγωνισμούς που διαμορφώθηκαν ιστορικά και διογκώθηκαν τις τελευταίες δεκαετίες, μεταξύ βουνού, πεδινών και αστικών περιοχών. Αντανακλούν τις επιπτώσεις μιας άνισης ενσωμάτωσης του βουνού στο κυρίαρχο παραγωγικό πρότυπο (μετανάστευση, εγκατάλειψη της γεωργικής γης, υποβάθμιση των υπηρεσιών κτλ) αλλά και του διεθνούς ανταγωνισμού, της κλιματικής αλλαγής κτλ.. Πρόκειται συνεπώς, για διακυβεύματα τα οποία αντιμετωπίζει σχεδόν το σύνολο των ορεινών περιοχών της Ευρώπης και τα οποία λόγω της σημασίας τους αναγνωρίζονται και νομιμοποιούνται με την ένταξή τους στις ευρωπαϊκές πολιτικές.

Στο πλαίσιο αυτών των διακυβευμάτων, εντοπίζονται πιο εξειδικευμένα ζητήματα τα οποία αναφέρονται αυτή τη φορά, περισσότερο στις ιδιαιτερότητες του Τροόδους ως τμήμα της Κύπρου και της Μεσογείου. Αντανακλούν ιδιαίτερες καταστάσεις, προϊόν της ιστορικής κληρονομιάς αλλά και της πρόσφατης διαδικασίας ενσωμάτωσης του νησιού και του Τροόδους στην διεθνή οικονομία και στην Ε.Ε.. Αποτελούν προκλήσεις για το μέλλον του Τροόδους για τις οποίες μόνο το ίδιο, η Κυβέρνηση και η Κεντρική Διοίκηση μπορούν να αναζητήσουν λύσεις στο πλαίσιο μιας βιώσιμης και δίκαιης ανάπτυξης για την περιοχή.

Οι βασικές θεματικές κατηγορίες των διακυβευμάτων

Περιβάλλον και Φυσικοί πόροι

Το Τρόδος διαθέτει σημαντική ποικιλία φυσικών πόρων. Βάσει των νέων προσεγγίσεων (αγρο-οικολογική) για την ενίσχυση της βιοποικιλότητας αλλά και της διαχείρισης στις περιοχές προστασίας του Τροόδους, τίθεται επιτακτικό το ζήτημα της συνεργασίας και του συντονισμού μεταξύ των διαφόρων συστημάτων διαχείρισης που εφαρμόζονται στην περιοχή. Η συνεργασία αυτή είναι αναγκαία για την αποτελεσματική από την πλευρά των αρμόδιων Κυβερνητικών Τμημάτων και με τη συμμετοχή τοπικών φορέων, εφαρμογή οριζόντιων πολιτικών με έμφαση στο περιβάλλον και στην πρόληψη των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής.

Σημαντικές Προκλήσεις:

- ✓ Ο σχεδιασμός της προστασίας και διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών σε επίπεδο οικολογικού τοπίου,
- ✓ Ανάγκη ενεργούς συμμετοχής της τοπικής κοινωνίας στη λήψη αποφάσεων που αφορούν στις δράσεις διατήρησης και προστασίας της βιοποικιλότητας εντός των προστατευόμενων περιοχών και ειδικότερα στις περιοχές του δικτύου NATURA 2000.
- ✓ Ανάγκη προετοιμασίας του Τρόδου για την:
  - ⇒ αξιοποίηση των συνεχώς ενισχυόμενων μέτρων περιβαλλοντικής πολιτικής σε συνεργασία με τις αρμόδιες δημόσιες υπηρεσίες και
  - ⇒ ανάπτυξη σχετικών περιβαλλοντικών υπηρεσιών.
- ✓ ανάπτυξη νέων βιώσιμων δράσεων στο χώρο, συμβολή της γεωργίας στη διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών και των ενδιάμεσων χώρων (ΥΦΑ), ανάπτυξη της οικολογικής διάστασης του πόρου «νερό».

Διακυβεύματα:

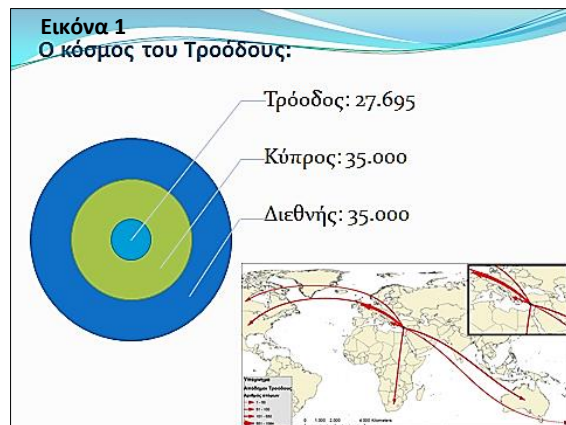
- ⇒ η θεσμική ένταξη και ενεργός συμμετοχή των δρώντων και φορέων της περιοχής, στο σχεδιασμό και εφαρμογή των όλο και πιο ισχυρών οριζόντιων περιβαλλοντικών πολιτικών για την προστασία, διαχείριση και αξιοποίηση των φυσικών της πόρων,
- ⇒ η ενιαία αειφορική διαχείριση φυσικού περιβάλλοντος & ανθρωπογενών δραστηριοτήτων (συντονισμός της συνεργασίας μεταξύ των διαφόρων συστημάτων και σχεδίων διαχείρισης που εφαρμόζονται στην περιοχή).

Θέμα δημογραφικό-Πληθυσμιακό και οι απόδημοι

Το πληθυσμιακό ζήτημα των ορεινών κοινοτήτων εμφανίζει δύο διαστάσεις:

α) την δημογραφική-ηλικιακή συνέχεια του πληθυσμού η οποία έχει διαταραχθεί τις τελευταίες δεκαετίες ιδιαίτερα στις πιο απομακρυσμένες κοινότητες. Το φαινόμενο σταθεροποιείται ενώ προκύπτουν δημογραφικές διαφοροποιήσεις στο εσωτερικό της περιοχής με την ανάδυση ζωνών ανάκαμψης οι οποίες περιλαμβάνουν τις πιο προσπελάσιμες και εγγύτερες στις πόλεις κοινότητες. Ωστόσο, η συνέχιση και επέκταση της ανάκαμψης απαιτούν δράσεις εστιασμένες στην στήριξη της οικογένειας και της μητέρας: γέννηση, βρεφονηπιακοί σταθμοί και νηπιαγωγεία.

β) τον μόνιμο πληθυσμό ο οποίος πέρασε τα τελευταία 60 χρόνια από 60.000 σε 27.695 κατοίκους. Η εξέλιξη αυτή αποκρύπτει ωστόσο, τους δεσμούς τους οποίους διατηρεί το Τρόδος με τους αποδήμους του: 35.000 χιλιάδες της εσωτερικής μετανάστευσης οι οποίοι ενσωματώνονται στο φαινόμενο της Β' κατοικίας αλλά και στην τοπική γεωργική και επιχειρηματική δραστηριότητα και σχεδόν άλλοι 35.000 της εξωτερικής μετανάστευσης. Αυτοί οι τρεις πληθυσμιακοί πυλώνες (μόνιμοι, απόδημοι Κύπρου, απόδημοι Εξωτερικού) αποτελούν ένα ανυπολόγιστης αξίας κοινωνικό και ανθρώπινο κεφάλαιο. Για την αξιοποίησή του, το Τρόδος ενώ ευνοείται από την πρόοδο των νέων τεχνολογιών (ΤΠΕ) και των μεταφορών, πάσχει από την έλλειψη ενός επιχειρηματικού περιβάλλοντος ικανού να στρέψει το ενδιαφέρον

προς νέους τομείς όπως το περιβάλλον και το πλαίσιο ζωής. Σε κάθε περίπτωση, η αξία του κεφαλαίου των αποδήμων εξαρτάται από την διατήρηση των κοινωνικών και πολιτιστικών δεσμών με τον τόπο καταγωγής τους.

Διακύβευμα: Το Τρόδος έχει ανάγκη να σχεδιάσει μια αποτελεσματική πολιτική συγκράτησης του νεαρού πληθυσμού του, προσέλκυσης και υποδοχής νέου πληθυσμού αλλά και ενίσχυσης των δεσμών με τους αποδήμους.

Από την γεωργική οικονομία στην οικονομία της υπαίθρου : η νέα ορεινή οικονομία

Στο Τρόδος, όπως και στις υπόλοιπες ορεινές περιοχές της Ε.Ε., αναπτύσσεται μια νέα οικονομία βασισμένη στους δεσμούς μεταξύ της γεωργίας η οποία χάνει το παραδοσιακό της βάρος, της μεταποίησης και του τουρισμού. Αυτό σημαίνει ότι οι γεωργοί δεν είναι πλέον οι μόνοι χρήστες του χώρου. Συμμετέχουν όλο και περισσότερο, ο τουρισμός, οι χρήστες της Β' κατοικίας, οι επισκέπτες, οι νέο-εγκατασταθέντες κτλ.

Η οικοδόμηση της νέας ορεινής οικονομίας ευνοείται από το εξωτερικό περιβάλλον. Η ποιοτική αγορά πιέζει προς την άρθρωση (οριζόντια σχέση) μεταξύ αυτών των τριών πυλώνων της αλλά και την πιστοποίηση των δεσμών (κάθετη σχέση) του καθενός απ' αυτούς με την περιοχή. Η ισχύς αυτών των σχέσεων θα προσδιορίσει τη δύναμη αυτής της οικονομίας να οικοδομήσει την διακρίτοσή της, να γίνει ανταγωνιστική και να αυξήσει την προστιθέμενη αξία τοπικά. Αυτή η λογική διπλού συντονισμού μπορεί να συμβάλει στην επεξεργασία των προδιαγραφών που καθορίζουν την ποιότητα των προϊόντων.

Η προσαρμογή της ορεινής οικονομίας του Τρόδους στο νέο παραγωγικό περιβάλλον (διεθνοποίηση των παραγωγικών κλάδων, απορρύθμιση του εμπορίου), δεν μπορεί πλέον να περιορισθεί στο θεσμικό πλαίσιο το οποίο οργανώθηκε πάνω σε κλαδικές πολιτικές. Η οικονομία του Τρόδους πρέπει να ενταχθεί σε μια προσπάθεια ανάκτησης της εδαφικής διάστασης της παραγωγής (δεσμοί με τον τόπο) ως μια εναλλακτική λύση στην κρίση υπερπαραγωγής και στην κοινοτυπία των αγροδιατροφικών παραγωγών (ανταγωνιστικότητα με βάση ιδιαίτερα τοπικά χαρακτηριστικά και όχι μέσω της κόστους παραγωγής).

Διακύβευμα: Η οικοδόμηση της νέας ορεινής οικονομίας απαιτεί ενίσχυση των οριζόντιων σχέσεων (συνεργασία, σύμφωνα ποιότητας) μεταξύ των τριών βασικών πυλώνων της (γεωργία, μεταποίηση και τουρισμός) αλλά και των δεσμών (κάθετη σχέση, κληρονομιά, γαϊότοποι, τεχνογνωσίες κτλ) του καθενός με το Τρόδος, ως τόπο παραγωγής.

Πολιτιστική κληρονομιά και Ταυτότητα του Τόπου

Η πολιτιστική κληρονομιά προσδίδει ιδιαίτερη αξία στα τοπία και στην ιστορία του Τρόδους ως τόπο προορισμού. Παράλληλα, ως προϊόν του παρελθόντος η πολιτιστική κληρονομιά τροφοδοτεί σήμερα την ταυτότητα του Τρόδους και την μετατρέπει σε συνεκτικό στοιχείο για την εδαφική συνοχή της περιοχής. Για την ενεργοποίηση του πολιτιστικού πόρου το Τρόδος πρέπει να αντιμετωπίσει τις εξής προκλήσεις:

α) η δυναμική της πολιτιστικής κληρονομιάς προκύπτει σήμερα από το γεγονός ότι η οικονομία συναντά την κληρονομιά μέσα από τις αξίες που την αποδίδουν οι καταναλωτές. Η φυσική και πολιτιστική κληρονομιά την οποία οι αρμόδιες υπηρεσίες διαχειρίζονται αποτελεσματικά, μπορεί να αποτελέσει τον μοχλό ανάπτυξης της περιοχής συνδεδεμένη με τα προϊόντα και τις υπηρεσίες ιδιαίτερα τις τουριστικές, τα οποία προσφέρει η περιοχή.

β) οι διαδικασίες ανάγνωσης της κληρονομιάς δεν προέρχονται σήμερα από την κοινωνία των

πολιτών αλλά από τους αρμόδιους φορείς. Προκύπτει η ανάγκη διάκρισης μεταξύ της προστασίας του αντικειμένου της πολιτιστικής κληρονομιάς και του περιβάλλοντος χώρου από πλευράς τοπίου (φυσικό, πολιτιστικό) ως βιωμένο τμήμα της κοινότητας στην οποία η τοποθεσία ανήκει. Όσο η τοποθεσία αποτελεί πολιτιστικό δημιούργημα της τοπικής κοινωνίας τόσο αυτή θα πρέπει να ενισχύει τη συμμετοχή της στην ανάδειξη και στην αξιοποίηση της τοποθεσίας. Αυτή η συμμετοχή συνδέεται με την απόδοση λειτουργιών στην κληρονομιά και ένταξή τους σε δραστηριότητες εναλλακτικού τουρισμού.

γ) η ενισχυόμενη σχέση κληρονομιάς, ταυτότητας και οικονομίας αναδεικνύει την ανάγκη η εκπαίδευση αλλά και η επιχειρηματικότητα να συμβάλλουν στη δυναμική προσέγγιση και αξιοποίηση αυτής της σχέσης (κληρονομιά με διαχρονικές αξίες).

Διακύβευμα: η ένταξη της κληρονομιάς του στη διαδικασία οικοδόμησης μιας νέας ορεινής ανταγωνιστικής οικονομίας (με έμφαση το τουριστικό προϊόν) χωρίς να απειλούνται τα υλικά ή/και άυλα συστατικά της.

Πλαίσιο ζωής: Ζητήματα χωρικής οργάνωσης και ποιότητας

Η έλλειψη χωροταξικού σχεδίου έχει επηρεάσει την οργάνωση και τη λειτουργικότητα του χώρου με επιπτώσεις στις οικιστικές λειτουργίες και στην αποτελεσματικότητα των υποδομών. Επιπλέον, η έλλειψη λειτουργικών αξόνων λόγω περιορισμένων παραγωγικών δραστηριοτήτων και απουσίας κεντρικών οικισμών, θέτει το ζήτημα της αναδιοργάνωσης του χωροταξικού σχεδιασμού σε κλίμακες πιο κατάλληλες για την αναβάθμιση της λειτουργικότητας του πολυκεντρικού οικιστικού συστήματος του Τρόοδου.

Το Τρόοδος καλείται να απαντήσει στα ζητήματα της:

- ✓ χωροθέτησης των υποδομών στο Τρόοδος σε κλίμακα καταλληλότερη από αυτή της κοινότητας,
- ✓ μετατόπισης των στόχων της βελτίωσης του πλαισίου διαβίωσης προς τα έργα ΤΠΕ και Ευρυζωνικότητας τα οποία μπορούν να υποστηρίξουν τη σύγχρονη διαβίωση στο Τρόοδος και τη βελτίωση της προσβασιμότητας σε διάφορες κοινωνικές υποδομές και εξυπηρετήσεις εξ' αποστάσεως,
- ✓ βελτίωσης της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών έτσι ώστε αυτές να είναι εφάμιλλες με αυτές των αστικών περιοχών
- ✓ οργάνωσης και ελέγχου των παρεμβάσεων στη φύση, των οικιστικών, παραγωγικών και υποστηρικτικών δραστηριοτήτων και υποδομών στο χώρο, έτσι ώστε αυτές να είναι προσαρμοσμένες στις σύγχρονες απαιτήσεις και πρακτικές του χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού, βασιζόμενες στην ισορροπία Περιβαλλοντικής Προστασίας και Ανάπτυξης.

Διακύβευμα: εξασφάλιση ενός πλαισίου ζωής, ποιοτικά αναβαθμισμένο και χωροταξικά οργανωμένο σε πιο κατάλληλες κλίμακες, για τις διάφορες παρεμβάσεις (δρόμοι, παραγωγικές ζώνες, εξυπηρετήσεις) και τις τομεακές πολιτικές (υγείας, εκπαίδευσης κτλ).

Διοικητική ενσωμάτωση

Το Τρόοδος παρά την γεωγραφική και κοινωνικο-πολιτιστική συνοχή του δεν αποτέλεσε ποτέ μια διοικητική οντότητα. Το ίδιο ισχύει και για τις βασικές του εδαφικές συνιστώσες που είναι οι ιστορικές περιοχές. Σήμερα, η περιοχή *Τρόοδος* χαρακτηρίζεται από την έλλειψη ενιαίας θεσμικής εκπροσώπησης της και από αδυναμία οργάνωσης των δρώντων της. Πιο αναλυτικά:

- ⇒ η περιοχή του Τρόδους ενσωματώνεται σε δύο επαρχιακές διοικήσεις,
- ⇒ οι ιστορικές του περιοχές οι οποίες αποτελούν μια δυνητικά λειτουργική κλίμακα χωρικού σχεδιασμού λόγω οικιστικής οργάνωσης και συγκέντρωσης παραγωγικών πόρων, δεν έχουν καμιά διοικητική υπόσταση, ούτε συμμετοχή στον σχεδιασμό της ανάπτυξης,
- ⇒ Μεταξύ της επαρχιακής διοίκησης και του πλήθους των μικρών κοινοτήτων, η έλλειψη ενδιάμεσου σώματος τοπικής αυτοδιοικητικής δομής δημιουργεί προβλήματα στην οργάνωση και στην λειτουργικότητα του χώρου.
- ⇒ Όλο και περισσότερα προβλήματα βρίσκουν λύση πλέον σε επίπεδα υπερκείμενα της κοινότητας, χωρίς να έχει εξασφαλισθεί η αντίστοιχη διοικητική και επιχειρησιακή ικανότητα και ανάπτυξη διακοινοτικής συνεργασίας και συντονισμού για την διασφάλιση μεγαλύτερης αποτελεσματικότητας και συμμετοχικότητας.

Την παραπάνω προβληματική κατάσταση ενισχύει ακόμη περισσότερο η έλλειψη οργάνωσης των παραγωγών και των επιχειρηματιών στην κλίμακα του Τρόδους και η μη πλήρης αναγνώριση του ρόλου των Αναπτυξιακών Εταιρειών.

Διακύβευμα: Το Τρόδος, θα πρέπει να διαμορφώσει-αποκτήσει την βέλτιστη κλίμακα διοικητικής και οργανωτικής ενσωμάτωσης για την αντιμετώπιση των αναγκών οικοδόμησης μιας νέας μορφής εδαφικής συνεργασίας και συντονισμού (συμπλέγματα, διακυβέρνηση), τόσο στο εσωτερικό του όσο και με την Κεντρική Διοίκηση.

Διατύπωση Κεντρικού Διακυβεύματος

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω διακυβεύματα όπως αυτά προέκυψαν από τη διάγνωση και την σύνθεσή τους, το κεντρικό διακύβευμα το οποίο αντιμετωπίζει η περιοχή του Τρόδους ως προς το μέλλον της, διατυπώνεται ως εξής:

Το μέλλον της περιοχής του Τρόδους καθορίζεται από την ικανότητά του να οργανώσει, αναπροσαρμόσει και αναδιατάξει το χώρο του και τις παραγωγικές του δυνάμεις με τρόπο ώστε να:

- επωφεληθεί από τις αλλαγές που επιφέρει το νέο πλαίσιο αξιολόγησης των ορεινών περιοχών
- απαντήσει στους στόχους των ευρωπαϊκών και εθνικών πολιτικών και στις νέες προσδοκίες των καταναλωτών και
- καταστεί ισχυρός και διακριτός συνομιλητής στον εθνικό σχεδιασμό

Κομβικής σημασίας ζήτημα για την περιοχή αποτελεί η αντιστοίχιση της κλίμακας χωροταξικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού με την κλίμακα διοικητικής οργάνωσης (συμπλεγματοποίηση).

Αποτελεί επιχειρησιακή πρόκληση η αποτελεσματική οργάνωση και προώθηση αυτής της προσπάθειας μέσω της εφαρμογής της ΕΣΑΟΚ και της αρωγής της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Εκτίμηση Βασικών δυνητικών επιλογών για το μέλλον της περιοχής Τρόδους

Με βάση τη διάγνωση, τις τάσεις και τις εξωγενείς δυναμικές αλλά και τα οργανωτικά και θεσμικά εμπόδια που εντοπίστηκαν, η Κυβέρνηση και η Κεντρική Διοίκηση καθώς και το Τρόδος, αντιμετωπίζουν δύο βασικές επιλογές ως προς την εξέλιξη του Τρόδους:

A. να αφεθεί το Τρόδος με ή χωρίς ενιαίο αναπτυξιακό σχεδιασμό, στη σημερινή διαδικασία ενσωμάτωσής του με συνεπακόλουθο την μετατροπή του σε τόπο κυρίως Β' κατοικίας και την ενίσχυση των χωρικών ανισοτήτων. Στην περίπτωση αυτή, θα πρέπει να αναληφθεί το κόστος

φροντίδας των ηλικιωμένων και της διαχείρισης του φυσικού περιβάλλοντος. Το Τρόδος θα οδηγηθεί αναπόφευκτα στη μουσειοποίησή του.

B. να εφαρμοσθεί ένα ολοκληρωμένο σχέδιο επανάκτησης και ενίσχυσης της εδαφικής συνοχής του Τροόδους μέσω της βελτίωσης της λειτουργικότητας του χώρου του, της προσέλκυσης νέου πληθυσμού και της οικοδόμησης μιας ανταγωνιστικής ορεινής οικονομίας.

Η εκτίμηση ότι το παραπάνω κεντρικό διακύβευμα μπορεί να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά, επιτρέπει στην πραγματικότητα, την υιοθέτηση της δεύτερης επιλογής για την αναπτυξιακή πορεία της περιοχής του Τροόδους. Εξ' άλλου, και η βούληση των κατοίκων του Τροόδους όπως αυτή εκφράστηκε στις διαβουλεύσεις σε συνδυασμό με τη δέσμευση της Κυπριακής Δημοκρατίας για την έμπρακτη εκδήλωση εδαφικής αλληλεγγύης στις ορεινές κοινότητες της Κύπρου, στηρίζουν την υιοθέτηση της δεύτερης επιλογής .

Επιπλέον, από τη διάγνωση προκύπτει ότι η περιοχή διαθέτει αρκετά ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα, η αξιοποίηση των οποίων θα βοηθήσει στην αναστροφή των αρνητικών τάσεων που την χαρακτηρίζουν ως προς την συγκράτηση του πληθυσμού και την βελτίωση των αποδόσεων της τοπικής οικονομίας. Η Φήμη και οι πόροι της φυσικής και πολιτιστικής Κληρονομιάς της περιοχής βασίζονται στην ποικιλία (αρχιτεκτονική, μνημεία, τοπία, κτλ), στην ποιότητα και στην ιστορία ενώ διαμορφώνουν ένα ελκυστικό φυσικό και αρχιτεκτονικό περιβάλλον. Η παράλληλη και συντονισμένη βελτίωση των μεταφορικών υποδομών αλλά και των κοινωνικών υπηρεσιών ιδιαίτερα για τα παιδιά και τους ηλικιωμένους, είναι δυνατόν να ενισχύσει την εικόνα και την ελκυστικότητα της περιοχής ως ιδανικός τόπος κατοίκησης με εξυπηρετήσεις και ασφάλεια (υγιεινό περιβάλλον). Η εγκατάσταση οικογενειών τα τελευταία χρόνια φανερώνει την δυνατότητα υποδοχής νέου πληθυσμού αλλά προς όφελος των πιο προσπελάσιμων οικισμών. Η εξέλιξη αυτή φανερώνει τις νέες τάσεις μετακίνησης πληθυσμού προς την περιοχή η οποία θα πρέπει να σχεδιάσει μια ιδιαίτερη πολιτική υποδοχής για την καλύτερη κατανομή του στο εσωτερικό της περιοχής.

Τέλος, η περιοχή μπορεί να επωφεληθεί από τις σημαντικές μεταρρυθμίσεις οι οποίες βρίσκονται σε εξέλιξη και φιλοδοξούν να βελτιώσουν από τη μια, την προσφορά κοινωνικών υπηρεσιών (υγεία, παιδεία, φροντίδα) και από την άλλη, την αποτελεσματικότητα των ΑΤΑ μέσω της συμπλεγματοποίησης των υπηρεσιών τους. Η ενίσχυση της συνεργασίας των Κοινοτήτων (συμπλεγματοποίηση), θα στηρίξει την προσπάθεια οργάνωσης τοπικά μιας δομής συντονισμού και εκπροσώπησης της περιοχής προς τα έξω αλλά και της ενδυνάμωσης του ρόλου των τοπικών Αναπτυξιακών Εταιρειών.

Η κάλυψη αυτού του κενού είναι στρατηγικής σημασίας για μια πιο αποτελεσματική συνεργασία με την Κυβέρνηση και τη Δημόσια Διοίκηση ιδιαίτερα για τον συντονισμό μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής αναπτυξιακής παρέμβασης. Για την αναδιοργάνωση των σχέσεων Κράτους –Περιοχής, η Κυπριακή Δημοκρατία θα μπορούσε να αναλάβει δράσεις σε τομείς όπου με βάση την υφιστάμενη κατάσταση και τη αναμενόμενη δυναμική από την εφαρμογή της ΕΣΑΟΚ, θα υπάρξει ανάγκη δημόσιας παρέμβασης, όπως:

- συντονισμός των τομεακών πολιτικών προσαρμοσμένων στις συνθήκες της ορεινότητας,
- προώθηση της συμπλεγματοποίησης υπηρεσιών,
- προσαρμογή της Δήλωσης Πολιτικής στις ορεινές συνθήκες του Τροόδους,
- αναδιοργάνωση των κοινωνικών υπηρεσιών εξισορροπώντας κάλυψη και ποιότητα,
- ενσωμάτωση του Τροόδους στη διαχείριση βασικών φυσικών πόρων εθνικής σημασίας,

- προσαρμογή του θεσμικού πλαισίου στους τομείς των επιχειρήσεων,
- πολιτικές προσέλκυσης και παραμονής νέων στα χωριά.

Κεντρικές SWOT για τη νέα οικονομία και το πλαίσιο ζωής

Οι απόψεις των συμμετεχόντων εκπροσώπων των βασικών φορέων της περιοχής, στις διαβουλεύσεις συνέβαλλαν σε μια πρώτη φάση, στον προσδιορισμό δύο **κυρίαρχων προβλημάτων** της περιοχής τα οποία διατυπώνονται ως εξής:

- ⇒ «**αδυναμία αύξησης της προστιθέμενης αξίας των τοπικών προϊόντων και υπηρεσιών**»
- ⇒ «**πλαίσιο ζωής υποδεέστερο της υπόλοιπης Κύπρου**»

Το πρώτο αφορά την τοπική οικονομία. Συνδέεται κυρίως, με το έλλειμμα στην κινητοποίηση και στη συνεργασία των τοπικών δρώντων για ένταξη σε συστήματα ποιότητας στο πλαίσιο ενός πιο ευέλικτου και λειτουργικού θεσμικού πλαισίου. Αντίθετα, το δεύτερο, τίθεται περισσότερο ως ζήτημα ενός πιο αποτελεσματικού σχεδιασμού σε καταλληλότερες κλίμακες και αποτελεί το κατ' εξοχήν πεδίο και αντικείμενο της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Η ομάδα μελέτης επέλεξε την εφαρμογή της μεθόδου της SWOT σ' αυτούς τους τομείς του πλαισίου ζωής και της οικονομικής ανάπτυξης του Τροόδους για τον λόγο ότι τα διακυβεύματα δείχνουν ότι τα προβλήματα και οι βασικές απαραίτητες αλλαγές συσσωρεύονται κυρίως, σ' αυτούς τους δύο τομείς. Εξ' άλλου, εκτιμάται ότι η χρήση της SWOT συνεισφέρει σε τομείς όπως οι παραπάνω, οι οποίοι εμπεριέχουν εκείνους τους συντελεστές και τα ενεργοποιητικά στοιχεία που μπορούν να απαντήσουν σε δύο βασικούς στόχους μιας ορεινής πολιτικής:

- α) βελτίωση του εισοδήματος των Τροοδιτών μέσω αύξησης της προστιθέμενης αξίας των προϊόντων και υπηρεσιών τους και
- β) διαμόρφωση ενός ελκυστικού πλαισίου διαβίωσης εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα κατοικία, απασχόληση και εξυπηρέτησεις.

Για τον κάθε τομέα τέθηκε το παρακάτω κεντρικό ζήτημα:

1. Νέα Ορεινή Οικονομία: ελκυστικότητα για την επιχειρηματικότητα – οικονομία- αξιοποίηση τοπικών πόρων
2. Πλαίσιο ζωής: ελκυστικότητα για την παραμονή των νέων μόνιμων κατοίκων και την προσέλκυση νέου πληθυσμού

Ανάλυση SWOT για τη Νέα Ορεινή Οικονομία

Η SWOT που ακολουθεί αποτελεί σύνθεση των τριών SWOT οι οποίες σχεδιάστηκαν για τον κάθε τομέα της οικονομίας του Τροόδους (βλέπε θεματικές διάγνωσης). Στόχος είναι η διερεύνηση της δυνατότητας αυτών των τομέων να συσφίξουν τόσο τις μεταξύ τους σχέσεις όσο και τους δεσμούς με την περιοχή.

<p>Δυνατά Σημεία</p> <ul style="list-style-type: none"> • Παραδοσιακά γεωργικά προϊόντα αναγνωρίσιμα με ισχυρούς δεσμούς με τον τόπο • Τοπική παραδοσιακή τεχνογνωσία για 1^η μεταποίηση • Ικανοποιητικός αριθμός σύγχρονων οινοποιείων • Παράδοση στη διαχείριση της «Κουμανδαρίας» • Φ&Π πόροι και εμπειρίες για εναλλακτικό τουρισμό • Νέες μορφές καταλυμάτων με δεσμούς με τον τόπο • Τάση επέκτασης επιχειρήσεων διαμονής και εστίασης σε όλο το Τρόοδο • Συνύπαρξη 3 τύπων καταλυμάτων με διαφορετικές αγορές (διήμερο, premium, κοινωνικό τουρισμό) 	<p>Αδύνατα Σημεία</p> <ul style="list-style-type: none"> • Απουσία οργάνωσης σε βιοτεχνία, γεωργία, τουρισμό • Προσφορά προϊόντων με μικρή αξία • Μείωση και γήρανση των αγροτών, προβλήματα διαδοχής • Έλλειμμα στα συστήματα ποιότητας • Έλλειμμα υποστήριξης (συμβουλές, αναλύσεις προϊόντων) • Μη διαμορφωμένο τουριστικό προϊόν Τρόοδους • Περιορισμένη τουριστική περίοδος/χαμηλή πληρότητα • Μη λειτουργία τουριστικών γραφείων στο Τρόοδο • Λειτουργικά προβλήματα των επιχειρήσεων (προσωπικό, κατάρτιση, κόστος, ορεινότητα)
<p>Ευκαιρίες</p> <ul style="list-style-type: none"> • Αναγνώριση και φήμη των προϊόντων και Φ&Π Πόρων • Ενδείξεις επιστροφής νέων (αγροτρόφιμα, γεωργία) • Αναπτυξιακές Εταιρείες για στήριξη της επιχειρηματικότητας • Ύπαρξη χρηματοδοτήσεων (ΠΑΑ, ΕΣΠΑ, ΕΠΣΑ) • Σύσταση Υφυπουργείου Τουρισμού • Ιδιαίτερη θέση του Τρόοδους στο brand της Κύπρου, λόγω προσφοράς εμπειριών • Τάση των καταναλωτών για ποιοτικά και διακριτά αγροτικά προϊόντα (απόδημοι, εξωτερικό) • Ανάπτυξη του Τουρισμού Υγείας 	<p>Απειλές</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ανταγωνισμός από βιομηχανικά/εισαγόμενα προϊόντα • Μη αναγνώριση της οικοτεχνίας • Δυσλειτουργικό πλαίσιο ελέγχου και νομιμοποίησης βιοτεχνιών και τουριστικών καταλυμάτων • Σύστημα κατάταξης των τουριστικών καταλυμάτων που δεν αποδίδει την πραγματική ποιότητα • Εγκατάσταση μεγάλων τουριστικών μονάδων μη ενταγμένων στο τουριστικό προϊόν του Τρόοδους. • Ενίσχυση του φαινομένου της μονοήμερης επίσκεψης • Πολεοδομικό πλαίσιο (εγγραφή δρόμων)

Η σύνθεση των τριών SWOT της τοπικής οικονομίας

Από την γεωργική οικονομία στην οικονομία της υπαίθρου : η νέα ορεινή οικονομία

Η οικονομία του Τρόοδους διαθέτει όλα τα στοιχεία που της επιτρέπουν να αναδείξει την εδαφική διάστασή της ως μια εναλλακτική λύση στην κρίση υπερπαραγωγής και στην κοινοτυπία των προϊόντων της. Η συνεχής ανάπτυξη στην Ε.Ε., μορφών αναγνώρισης της ποιότητας-προέλευσης αυτών των προϊόντων μέσω πιστοποιήσεων ενισχύει αυτή τη δυνατότητα. Τα δυνατά σημεία σε συνδυασμό με τις ευκαιρίες, είναι δυνατόν να υποστηρίξουν τη μετάβαση των τριών τομέων της τοπικής οικονομίας προς τη διαδικασία αύξησης της προστιθέμενης αξίας τοπικά. Το επιτρέπουν α) οι ισχυροί δεσμοί της πρώτης ύλης με ένα τόπο παραγωγής φημισμένο (γαιότοποι, τοπία, κληρονομιά) και β) οι ευκαιρίες οι οποίες εμφανίζονται (στροφή της αγοράς προς την ποιότητα και ταυτότητα προϊόντων και υπηρεσιών, ενδιαφέρον των νέων για σχετική επιχειρηματική δράση στην περιοχή κτλ).

Για την προώθηση του στόχου «αύξησης τοπικά της αξίας» απαιτείται καλύτερος έλεγχος των θεμελιωδών στοιχείων της εδαφικής ανάπτυξης και αντιμετώπιση των εξής ζητημάτων:

1. Απόκτηση οργανωτικής δομής τόσο για τον κάθε τομέα όσο και για τον μεταξύ τους συντονισμό στο επίπεδο του Τρόοδους.
2. Ενσωμάτωση των παραγωγών μέσω της προσαρμογής του θεσμικού πλαισίου όπου αυτό είναι εφικτό ώστε να γίνει πιο ευέλικτο και της συμμετοχής τους σε τοπικά σύμφωνα ποιότητας (σύγκλιση παραγωγικής και οικιακής οικονομίας),
3. Ένταξη των διάφορων κινητήριων δυνάμεων της τοπικής οικονομίας (παραγωγοί, επιχειρηματίες, εκπρόσωποι των κοινοτήτων και της δημόσιας διοίκησης) σε ένα κοινό σχέδιο δράσης.

4. Διαμόρφωση ενός πλαισίου στόχων οργάνωσης και λειτουργίας και προδιαγραφών για την ποιότητα και ταυτότητα των τοπικών προϊόντων, με την παρέμβαση μηχανισμών υποστήριξης στον τομέα της εγγύησης της αυθεντικότητας των αγαθών και υπηρεσιών.

Η ταυτοποίηση των πλεονεκτημάτων και των ευκαιριών που ευνοούν την αύξηση της προστιθέμενης αξίας μπορεί να επιτρέψει την ενεργοποίηση του εξωτερικού ευνοϊκού περιβάλλοντος:

- Υπάρχουν ήδη αναπτυγμένες εναλλακτικές μορφές τουρισμού οδηγούμενες κυρίως από αποδήμους της περιοχής
- Η αναγνώριση της οικοτεχνίας μπορεί να αξιοποιήσει ένα σημαντικό ανθρώπινου δυναμικό με σημαντική τεχνογνωσία στην πρώτη μεταποίηση αγροτικών προϊόντων
- Η εκτενής πολυδραστηριότητα μπορεί να υποστηρίξει την πολυτομεακή νέα ορεινή οικονομία
- Η ΦκΠΚ μετατρέπόμενη σε λειτουργίες μπορεί να συμβάλλει στην διακριτότητα του τουριστικού προϊόντος και να διευρύνει την τουριστική περίοδο.

Η αξιοποίηση αυτών των πλεονεκτημάτων αποτελεί τον καλύτερο τρόπο για γρήγορο και χωρίς μεγάλο κόστος αποτέλεσμα, ώστε η περιοχή να αντιπαρέλθει τα αδύνατα σημεία της (αδυναμία αύξησης της παραγωγικότητας και μείωσης του κόστους παραγωγής) και τις απειλές (ανταγωνισμός, εισαγωγές).

Η κινητοποίηση γύρω από την ποιότητα και την κοινή ιδιότυπη και ισχυρή ταυτότητα μπορεί να συμβάλλει σημαντικά στην ανάπτυξη συνεργασιών μεταξύ επιχειρηματιών, παραγωγών και φορέων της περιοχής οι οποίες θα οδηγούσαν στην διαμόρφωση μικρών αλυσίδων με ισχυρούς δεσμούς με την περιοχή. Η διάγνωση έδειξε ότι το κοινό συμφέρον της αύξησης της προστιθέμενης αξίας υπερτερεί των διαφορών τους.

Είναι δυνατόν επίσης, να αξιοποιηθεί η συσσώρευση επιχειρήσεων η οποία εντοπίζεται στο Τρόδος. Η συσσώρευση αυτή χαρακτηρίζεται από γεωγραφική εγγύτητα - βασίζεται στη χωρική συγκέντρωση επιχειρήσεων, χωρίς να διαθέτουν εκ των προτέρων προφανή συμπληρωματικότητα. Η συγκέντρωση αυτή προκύπτει από οικονομίες κλίμακας στην κατανομή ορισμένων κοινότυπων πόρων (γεωργικά προϊόντα, σταφύλια, φρούτα κτλ), οι οποίες δικαιολογούν τη συνεγκατάσταση. Αυτή η συγκέντρωση δεν οδηγεί στην αξιοποίηση αυτού του πλεονεκτήματος λόγω κυρίως της έλλειψης οργάνωσης και της αδυναμία υποστήριξης (πιστοποίησης) της αξίας των προϊόντων (δημιουργία μικρών αλυσίδων, συστάδες επιχειρήσεων (Clusters)).

Ανάγκη δημιουργίας ενός νέου πλαισίου για την ορεινή οικονομία

Η οικοδόμηση της Νέας Ορεινής Οικονομίας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ικανότητα των δρώντων του Τρόδους να οργανωθούν γύρω από έναν κοινό αναπτυξιακό στόχο κινητοποιώντας τους υφιστάμενους αλλά και νέους πόρους της περιοχής. Η αξιοποίηση αυτών των πόρων θα καθορίσει την προσφορά του Τρόδους σε προϊόντα και υπηρεσίες. Το ζήτημα το οποίο προκύπτει αφορά την κατασκευή ενός ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος μέσω της διαφοροποίησης και της ιδιοτυποποίησης των πόρων και τελικών προϊόντων.

Οι δράσεις που θα συμβάλλουν στην επίτευξη του παραπάνω στόχου θα πρέπει υποστηρίξουν τις τοπικές πρωτοβουλίες (ιδιωτικών ή/και δημόσιων) για την ενεργοποίηση των δρώντων στο πλαίσιο ενός κοινού σχεδίου ενταγμένο στην ΕΣΑΟΚ. Απαιτείται γι' αυτό η εξασφάλιση ενός ευνοϊκού θεσμικού και επιχειρηματικού πλαισίου για τη συλλογική δράση του Τρόδους ώστε να δημιουργηθούν τοπικές συνεργασίες και δικτυώσεις (τα προβλήματα αδειοδότησης εμποδίζουν την συνεργασία).

Η αξιοποίηση των εδαφικών πόρων: ιδιοτυποποίηση, συνεργασία και συντονισμός

Η διασταύρωση των δυνατών σημείων και των ευκαιριών της SWOT ενισχύει την διαπίστωση η οποία προέκυψε από την διάγνωση των τριών πυλώνων της τοπικής οικονομίας ότι η περιοχή μπορεί να υιοθετήσει τη **διαδικασία της ιδιοτυποποίησης, με την προϋπόθεση** της απόκτησης μιας δομής συντονισμού μεταξύ δρώντων. Η όλη διαδικασία απαιτεί την υιοθέτηση μιας συλλογικής ικανότητας μάθησης η οποία να επιτρέψει τον ανασυνδυασμό των πόρων που κληρονομήθηκαν από το παρελθόν. Η περιοχή του Τρόδους έχει ανάγκη από μια εκπαίδευση και κατάρτιση η οποία θα ενσωματώνει στην επιχειρηματικότητα την εδαφική διάσταση της ανάπτυξης. Η διαδικασία της ιδιοτυποποίησης θα βασισθεί στην αναδιάταξη των μέσων που κατέχει η περιοχή (κληρονομιά, παραγωγικό δυναμικό, μηχανισμοί υποστήριξης κτλ) για την αξιοποίηση των προϊόντων της και στη δημιουργία νέων θεσμών. Αυτά τα δύο χαρακτηριστικά είναι άρρηκτα συνδεδεμένα.

Το κεντρικό ζήτημα για την οικοδόμηση της νέας Ορεινής Οικονομίας του Τρόδους συνίσταται στην οργάνωση της μετάβασης από την προσφορά των κοινότυπων προϊόντων του σε προσφορά ιδιότυπων-μοναδικών προϊόντων (μη αναπαραγωγίμων από άλλες περιοχές), στη βάση σχεδίων δράσης με τη συμμετοχή τοπικών δρώντων.

Ανάλυση SWOT για το πλαίσιο ζωής της περιοχής

Το πλαίσιο ζωής προσεγγίζεται μέσα από τις κοινωνικές και μεταφορικές υποδομές, το οικιστικό δίκτυο και τις εμπορικές εξυπηρετήσεις.

Δυνατά Σημεία <ul style="list-style-type: none"> • Καλή γεωγραφική κάλυψη της περιοχής από κοινωνικές και εμπορικές υπηρεσίες • Διαθεσιμότητα οικοδομήσιμης γης και κενών κατοικιών • Καλή κάλυψη της περιοχής από την κατανομή των σχολικών μονάδων • Σημαντικός αριθμός κτιριακών υποδομών • Πυκνό, καλής ποιότητας δευτερεύον οδικό δίκτυο • Πολυκεντρικό οικιστικό δίκτυο με 9 οικιστικά κέντρα εξυπηρέτησης εντός περιοχής • Σχετικά καλή πρόσβαση στο διαδίκτυο • Η αναμόρφωση της υπηρεσίας ασθενοφόρων και η στελέχωσή της	Αδύνατα Σημεία <ul style="list-style-type: none"> • Διασπορά υπηρεσιών και εξυπηρετήσεων λόγω ελλείμματος στην ιεράρχηση των οικισμών • Ανεπαρκές δίκτυο κύριων οδικών αξόνων • Αναποτελεσματική λειτουργία του θεσμού των κοινοτικών ιατρείων • Ελλιπείς υποδομές και στελέχωση στο Νοσοκομείο Κυπερούντας (λειτουργεί κυρίως ως Κέντρο Υγείας) • Αναποτελεσματική διαχείριση δομών και υποδομών στους τομείς πολιτισμού και κοινωνικής φροντίδας • Υψηλό κόστος τελών αποχέτευσης και διαχείρισης σκυβάλων • Πρόβλημα παροχής και κόστους ηλεκτρικής ενέργειας • Δυσκολίες στη στέγαση (υψηλό κόστος κατασκευής κατοικίας, μη λειτουργικές υφιστάμενες κατοικίες)
Ευκαιρίες <ul style="list-style-type: none"> • Νέα δήλωση πολιτικής Τρόδους • Προώθηση της Συμπλεγματοποίησης • Τάσεις εγκατάστασης πληθυσμού στο Τρόδος • Βελτίωση υπηρεσιών υγείας και εκπαίδευσης λόγω μεταρρυθμίσεων και νέων τεχνολογιών • 10ετές πρόγραμμα βελτίωσης της εσωτερικής και εξωτερικής συνδεσιμότητας του Τρόδους • Εθνική Στρατηγική για τη βελτίωση της ταχύτητας των ευρυζωνικών δικτύων • Δυνατότητες αξιοποίησης ΑΠΕ	Απειλές <ul style="list-style-type: none"> • Συνέχιση της μείωσης και της γήρανσης του πληθυσμού • Μη προσαρμογή του πολεοδομικού & χωροταξικού πλαισίου στην ορεινότητα της περιοχής • Εμπόδια στην ενεργοποίηση οικιστικής γης (χρονοβόρα διαδικασία, κόστος) • Άναρχη συσσώρευση πληθυσμού-επιχειρήσεων αστικής προέλευσης στο Ν. Τρόδος • Μη αναβάθμιση υπηρεσιών υγείας & εκπαίδευσης • Καθυστερήσεις στην ωρίμανση και κατασκευή έργων διαχείρισης υγρών αποβλήτων • Πολύπλοκο θεσμικό πλαίσιο για ανάπτυξη ΑΠΕ • Διεύρυνση της αδυναμίας πρόσβασης των πολιτών της περιοχής Τρόδους σε υπηρεσίες υγείας

Προκύπτει ότι οι συνιστώσες θεματικές του πλαισίου ζωής (Οικιστικό - Πολεοδομικό πλαίσιο, Εκπαίδευση, Υγεία, οδικό δίκτυο, υγρά και στερεά απόβλητα, Πολιτισμός-Κοινωνική Φροντίδα, Ευρυζωνικά δίκτυα, Ενέργεια) μπορούν να θεωρηθούν ότι δεν εμφανίζουν πολύ σημαντικά προβλήματα (εξαιρούμενης της ενέργειας και μερικώς της Υγείας) ούτε επηρεάζουν την στοιχειώδη λειτουργικότητα του πλαισίου ζωής. Ωστόσο, το επίπεδο των παροχών δεν μπορεί να αξιολογηθεί ως εφάμιλλο αυτού της υπόλοιπης Κύπρου. Το πρόβλημα εμφανίζεται ιδιαίτερα έντονο, στις περιφερειακές και πιο απομακρυσμένες κοινότητες. Αντίθετα, δεν έχουν αναπτυχθεί ή δεν λειτουργούν αποτελεσματικά, οι τομείς της κοινωνικής φροντίδας, της πολιτιστικής δημιουργίας και της εκπαίδευσης (πέρα από τις βασικές βαθμίδες της τυπικής δημόσιας εκπαίδευσης).

Η ανάλυση της SWOT οδηγεί στη γενική διαπίστωση ότι όσον αφορά την προοπτική της βελτίωσης του πλαισίου ζωής, η αξιοποίηση των ευκαιριών μπορεί να ενισχύσει πολλά από τα αδύνατα σημεία (μεταρρυθμίσεις για υγεία και παιδεία, ΑΠΕ, σχέδιο βελτίωσης μεταφορικών υποδομών και ευρυζωνικού δικτύου κτλ). Επίσης, η εκπόνηση της Δήλωσης Πολιτικής του Τρόδους θα εξουδετερώσει τις σχετικές απειλές (Εμπόδια στην ενεργοποίηση οικιστικής γης κλπ) και θα συμβάλλει στην ανάδειξη των κεντρικών οικισμών. Ιδιαίτερη σημασία έχει η ολοκλήρωση της Συμπλεγματοποίησης των Υπηρεσιών Κοινοτήτων και η απόφαση να αποτελέσουν την κλίμακα χωροταξικού σχεδιασμού.

Όσον αφορά την οικιστική πλευρά του πλαισίου ζωής, η αισιόδοξη άποψη για την κατάστασή του πηγάζει από το γεγονός ότι συνδυάζεται ήδη, η εξασφάλιση βασικών εξυπηρετήσεων με τη διαθεσιμότητα οικοδομήσιμης γης, η πληθώρα κενών και Β' κατοικιών οι οποίες ανήκουν σε απόδημους δυνητικούς υποψήφιους για μόνιμη εγκατάσταση. Τα εμπόδια (κίνδυνοι) είναι θεσμικού χαρακτήρα (προσαρμογή του πολεοδομικού & χωροταξικού πλαισίου στην ορεινότητα της περιοχής και άρση εμποδίων για την ενεργοποίηση οικιστικής γης και τη χρήση ΑΠΕ) και μπορούν να αρθούν γρήγορα και χωρίς κόστος. Αντίθετα, τα αδύνατα σημεία αντανakλούν α) τις επιπτώσεις της αγροτικής εξόδου της περιοχής (Οικιστικό δίκτυο χωρίς ιεράρχηση και συναλλαγές μεταξύ των οικισμών) β) την έλλειψη προσαρμοσμένων στην ορεινότητα περιοχή πολιτικών (προβληματική εσωτερική συνδεσιμότητα, αναποτελεσματική λειτουργία του θεσμού των κοινοτικών ιατρείων, πρόβλημα παροχής και κόστους ηλεκτρικής ενέργειας), γ) την έλλειψη οικονομικών κλίμακας (υψηλό κόστος τελών αποχέτευσης και διαχείρισης σκυβάλλων) και δ) τον μη ορθολογικό σχεδιασμό (αναποτελεσματική διαχείριση υποδομών στους τομείς πολιτισμού και κοινωνικής φροντίδας).

Η δυνατότητα εκπόνησης της Δήλωσης Πολιτικής για το Τρόδος αλλά και η προώθηση των συμπλεγματοποιήσεων ως νέα κλίμακα σχεδιασμού παρεμβάσεων, θα συμβάλλουν οπωσδήποτε στη συγκράτηση του μόνιμου πληθυσμού και θα ενισχύσουν την ήδη διαφανόμενη έστω και μικρή, τάση εγκατάστασης πληθυσμού στο Τρόδος.

Ο στόχος αυτός για να επιτευχθεί θα πρέπει να υποστηριχθεί μέσω ενός σχεδίου δράσης το οποίο θα προδιαγράψει ξεκάθαρα τα βήματα και τα χρονοδιαγράμματα υλοποίησης όλων των προβλεπόμενων δράσεων και έργων. Από το σχέδιο αυτό θα προκύπτει η στόχευση της:

A. αξιοποίησης των δυνατών σημείων και των ευκαιριών με παράλληλη ενίσχυση ορισμένων αδύνατων σημείων:

- συμπλήρωση της σχετικά καλής κάλυψης των κοινωνικών υποδομών, βελτίωση του διαδικτύου αλλά και της ποιότητας και της διεύρυνσης των παρεχόμενων υπηρεσιών με τη χρήση νέων τεχνολογιών,
- βελτίωση της κινητικότητας και της συνδεσιμότητας της περιοχής
- ολοκλήρωση των βασικών υποδομών αποχέτευσης και διαχείρισης σκυβάλλων

Β. ενίσχυσης των αδύνατων σημείων (βελτίωση συνδεσιμότητας, αξιοποίηση ΓεΣΥ και σύνδεση των υποδομών Υγείας με υποδομές κοινωνικής Φροντίδας, οργάνωση υπηρεσιών με υψηλό κόστος στην κλίμακα των συμπλεγμάτων ή/και του Τρόδους),

Γ. αποφυγής των κινδύνων μέσω:

- συνδυασμένων δράσεων (άρση των θεσμικών εμποδίων που συνδέονται με την ορεινότητα, αποφυγή της άναρχης και περιβαλλοντικά προβληματικής αναμενόμενης συσσώρευσης πληθυσμού και παραγωγικών δραστηριοτήτων στο Νότιο Τρόδος).
- ολοκληρωμένων πολιτικών (Σχέδιο αναβάθμισης της ποιότητας των παρεχόμενων εκπαιδευτικών υπηρεσιών, Σχέδιο πολιτικής υποδοχής νέου πληθυσμού)

Για την αναβάθμιση της ελκυστικότητας και της κατοικισιμότητας του Τρόδους θα πρέπει να αναζητηθεί η βέλτιστη ισορροπία της συνδεσιμότητας και των εξυπηρετήσεων μεταξύ των εξωτερικών αστικών πόλων και του εσωτερικού οικιστικού δικτύου.

Κεντρικό ζήτημα:

Η προώθηση της περαιτέρω βελτίωσης της κάθε μιας από τις παραπάνω θεματικές συνιστώσες του πλαισίου ζωής, αλλά και ο συντονισμός για την από κοινού συμβολή τους στην αναβάθμιση της ποιότητας των συνθηκών διαβίωσης, για να αποδώσουν απαιτούν την ένταξή τους σε ένα ενιαίο χωροταξικό και αναπτυξιακό σχεδιασμό. Η αποτελεσματικότητα της οργάνωσης των υποδομών του πλαισίου ζωής θα πρέπει να επιδιωχθεί στην κλίμακα τόσο των ιστορικών περιοχών/Συμπλεγμάτων όσο και του Τρόδους στο σύνολό του.

Κατευθύνσεις (Ειδικές, Γενικές)

Κεντρική στόχευση είναι να αποφευχθεί η μετατροπή του βουνού σε «υπαίθριο μουσείο», σε χώρους αφιερωμένους στην αναψυχή και στη φύση για τις αστικές κοινωνίες ή αποθέματος πρώτων υλών υπό εκμετάλλευση ή υπερ-εκμεταλλεόμενες. Ωστόσο, οι επιθυμητοί στόχοι παρεμβάσεων είναι πολυάριθμοι και επιλέχθηκαν εκείνοι οι οποίοι μπορούν να αποτελέσουν σημαντικά θέματα για τις δημόσιες χωροταξικές και αναπτυξιακές πολιτικές της περιοχής:

Οι παρακάτω **ειδικές κατευθύνσεις** απαντούν στα θεματικά/τομεακά διακυβεύματα όπως προκύπτουν από τη διάγνωση, λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα της διάγνωσης, την σύνθεση των διακυβευμάτων και την ανάλυση swot, τις διεθνείς εμπειρίες, τις διεθνείς και ευρωπαϊκές δεσμεύσεις και τις εθνικές στρατηγικές της Κύπρου. Οι κατευθύνσεις αυτές ομαδοποιούνται σε ζητήματα στρατηγικής σημασίας για την ανάπτυξη της περιοχής του Τρόδου (υποδοχή και απασχόληση νέου πληθυσμού, βιώσιμη και ανταγωνιστική οικονομία, οικιστικές λειτουργίες, φυσικοί πόροι και περιβάλλον, πολιτισμός και ταυτότητα, διακυβέρνηση κτλ).

Οι θεματικές και η σύνθεση των ειδικών κατευθύνσεων επιτρέπουν τη διατύπωση των γενικών κατευθύνσεων. Οι **γενικές κατευθύνσεις** συνιστούν ένα πλαίσιο κατευθύνσεων στρατηγικού χαρακτήρα το οποίο θα αξιοποιηθεί για τη διατύπωση των στρατηγικών και τακτικών στόχων της ΕΣΑΟΚ.

1. Ειδικές κατευθύνσεις: Υποδοχή πληθυσμού και νέα πεδία απασχόλησης (περιβάλλον και πλαίσιο ζωής)

- Σχεδιασμός και εφαρμογή βραχυπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων πολιτικών για την ανάσχεση της πληθυσμιακής και δημογραφικής κατάστασής του με επίκεντρο μια Πολιτική Προσέλκυσης και Υποδοχής Πληθυσμού:
  - ✓ Ολοκληρωμένη Στεγαστική πολιτική Ορεινών Κοινοτήτων Τρόδου
  - ✓ Πολιτική υποστήριξης της δια βίου μάθησης, κατάρτισης και επιχειρηματικότητας
  - ✓ Δημιουργία θέσεων απασχόλησης μέσω της αύξησης τοπικά της προστιθέμενης αξίας των προϊόντων και υπηρεσιών του Τρόδου,
- Ενίσχυση πολιτιστικών, αθλητικών δραστηριοτήτων και παροχών κοινωνικής φροντίδας
- Ανάπτυξη Υπηρεσιών περιβάλλοντος και πλαισίου διαβίωσης (εξυπηρετήσεις)
- Εκσυγχρονισμός της Δήλωσης Πολιτικής στο Τρόδος και δημιουργία ενός ολοκληρωμένου χωροταξικού πλαισίου για την οργάνωση των οικονομικών δραστηριοτήτων και του πλαισίου ζωής (υποδομές, υπηρεσίες κτλ) (διευκόλυνση και έλεγχος της εγκατάστασης πληθυσμού στις περιαστικές περιοχές)
- Δημιουργία ενός εκπαιδευτικού οικοσυστήματος βασισμένο στην τυπική Εκπαίδευση, στην κατάρτιση και τη δια βίου μάθηση με στόχο την αναβάθμιση των ανθρώπινων πόρων και τη στήριξη της επιχειρηματικότητας και της απασχόλησης.

Γενική Κατεύθυνση:

ενίσχυση της θετικής εικόνας και της ελκυστικότητας του βουνού έναντι των κινδύνων της παρακμής, γήρανσης και οικονομικής περιθωριοποίησης, επενδύοντας στο περιβάλλον, στην ποιότητα ζωής και στις αυξανόμενες απαιτήσεις στον τομέα του πλαισίου διαβίωσης, συνεκτιμώντας παράλληλα,

τις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις από τις ανθρωπογενείς παρεμβάσεις (τεχνο-δόμηση) σε χώρους οι οποίοι περιορίζονται από το φυσικό περιβάλλον και την έκθεση σε κινδύνους

2. Ειδικές κατευθύνσεις: βιώσιμη τοπική οικονομία, ένταξη στο χώρο, θεσμική ενίσχυση

- Οικοδόμηση της νέας Ορεινής Οικονομίας Τροόδους
- Παραγωγή και ανάδειξη προϊόντων ποιότητας και ταυτότητας μέσω συστημάτων ποιότητας
- Στήριξη του πολυλειτουργικού χαρακτήρα της γεωργίας (περιβάλλον-τοπία, γη, απασχόληση),
- Δημιουργία ευέλικτου θεσμικού πλαισίου,
- Οικοδόμηση ενός οικοσυστήματος υποστήριξης για τη μετάβαση προς προϊόντα ποιότητας και ταυτότητας (εκπαίδευση, συμβουλές και έρευνα)
- Οικοδόμηση της πολυεταιρικής σε πολλαπλά επίπεδα διακυβέρνησης (συνεργασία επιχειρήσεων, παραγωγών, άλλων ιδιωτικών, κοινωνικών και αρμόδιων δημόσιων φορέων)
- Προώθηση μορφών εναλλακτικού και ειδικού τουρισμού με βάση την αειφορική αξιοποίηση των πόρων της περιοχής.
- Κατασκευή του τουριστικού προϊόντος του Τροόδους και μετατόπιση της λογικής του τουριστικού σχεδιασμού από το «κατάλυμα» στη «δραστηριότητα»,
- Σχεδιασμός εδαφικού μάρκετινγκ για την προβολή του τουρισμού του Τροόδους με βάση την ανάδειξη και εγγύηση της σχέσης τοπικών πόρων, εμπειριών και δραστηριοτήτων
- Αναμόρφωση της Δήλωσης Πολιτικής έτσι ώστε να καταστεί ένα ευέλικτο σύστημα διαχείρισης του χώρου το οποίο να ρυθμίζει δημιουργικά και αρμονικά τις χρήσεις γης (παραγωγικές ζώνες, γαιότοπος, τουριστικές δραστηριότητες-φυσικό περιβάλλον, κατοικία-βιοτεχνία, χωροθέτηση ΑΠΕ κτλ)

Γενική Κατεύθυνση:

υποστήριξη της ποιότητας και της βιωσιμότητας των δραστηριοτήτων και των τοπίων (προϊόντα ποιότητας, αγορά και προστασία γεωργικής γης, αναγνώριση της πλήρους αξίας των δασών, βιοτεχνίες, τουρισμός προσαρμοσμένος στους τοπικούς πόρους) περιορίζοντας τον ανταγωνισμό μεταξύ των διαφόρων χρήσεων γης (οικιστική, αναψυχής, παραγωγική, κλπ) και τις πιέσεις στο φυσικό περιβάλλον.

3. Ειδικές κατευθύνσεις: οικιστική αναδιοργάνωση, εξυπηρετήσεις, χωροταξικός σχεδιασμός

- Οργάνωση οικιστικού δικτύου (οικιστικά κέντρα και οικιστικές ενότητες)
- Ενίσχυση των οικιστικών λειτουργιών, των εξυπηρετήσεων και των υποδομών του πλαισίου ζωής με βάση την πολυκεντρικότητα σε ένα ενδιάμεσο επίπεδο χωροταξικής οργάνωσης και αναπτυξιακού σχεδιασμού στην κλίμακα των ιστορικών περιοχών.
- Η οργάνωση του οδικού δικτύου να λάβει υπόψη την οικιστική και χωροταξική οργάνωση του Τροόδους και την προοπτική εξέλιξης του οικιστικού δικτύου,
- Εξισορρόπηση της εξωτερικής (αστικά κέντρα) και της εσωτερικής (οικιστικοί πόλοι και απομονωμένοι οικισμοί) συνδεσιμότητας,
- Εξασφάλιση ισορροπίας μεταξύ κάλυψης της περιοχής και βελτίωσης της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών (υγεία και εκπαίδευση) λαμβάνοντας υπόψη τους περιορισμούς της ορεινότητας, την τοπική διάσταση του Τροόδους και τη συμβολή των ΤΠΕ

- Ενίσχυση της συνεκτικότητας των υποσυστημάτων του Συστήματος Υγείας Τροόδους και εναρμόνιση της ένταξής του στο ΓεΣΥ.
- Ενίσχυση του ρόλου της Δημόσιας Εκπαίδευσης (τυπικής και μη τυπικής) στο Τρόοδο λαμβάνοντας υπόψη τις τοπικές κοινωνικές, οικονομικές, περιβαλλοντικές και πολιτισμικές συνθήκες, ιδιαιτερότητες και προοπτικές.
- Βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων εκπαιδευτικών υπηρεσιών
  - ✓ Ζώνη προτεραιότητας ορεινών σχολείων Τροόδους
  - ✓ Σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση (Τηλεκπαίδευση)
- Αναμόρφωση της Δήλωσης Πολιτικής έτσι ώστε να καταστεί ένα ευέλικτο σύστημα διαχείρισης του χώρου το οποίο να ρυθμίζει δημιουργικά και αρμονικά τις χρήσεις γης (κατοικία-βιοτεχνία, χωροθέτηση ΑΠΕ κτλ)

Γενική Κατεύθυνση:

να βελτιωθεί η προσπελασιμότητα (ιδιαίτερα για τους μεγαλύτερους οικισμούς) και η παροχή εξοπλισμού και υπηρεσιών,

μειώνοντας ταυτόχρονα, τις επιπτώσεις των "εμποδίων" με την ενίσχυση των σχέσεων μεταξύ των οικισμών και τη δικτύωση των διαφόρων δρώντων (Φορείς, επιχειρήσεις, συμπλέγματα)

4. Ειδικές κατευθύνσεις Φυσικών πόρων και περιβάλλοντος

- Η ενιαία διαχείριση των περιοχών προστασίας της φύσης με την ενσωμάτωση της ανθρώπινης δραστηριότητας (Δάση, Natura, Παραγωγικά Συστήματα Υψηλής Φυσικής Αξίας και Γαιότοποι) ως πρόδρομος μιας πολιτικής μετάβασης προς την αγρο-οικολογία.
- Η αλλαγή του προτύπου Οργάνωσης και Διαχείρισης Υδατικών Πόρων του Τροόδους με στόχο την βιώσιμη/αειφόρο διαχείριση των υδατικών πόρων στην περιοχή μελέτης εντός των λεκανών απορροής και του πλαισίου διαχείρισης (2ου Σχεδίου ΔΛΑΠ).
- Το Τρόοδος να καταστεί βιώσιμη ενεργειακά περιοχή, προσαρμοσμένη στην κλιματική αλλαγή όπου οι εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα θα μειωθούν δραστικά μέσω της χρήσης ΑΠΕ (ηλιακή και αιολική ενέργεια, ενέργεια από βιομάζα) και της εξοικονόμησης ενέργειας

Γενική Κατεύθυνση:

να ληφθούν προληπτικά μέτρα λόγω της ευαισθησίας της περιοχής στην υπερθέρμανση του πλανήτη και των αναμενόμενων επιπτώσεων όσον αφορά

τη διατήρηση της βιοποικιλότητας, την αύξηση των φυσικών κινδύνων, τη βιωσιμότητα των γεωργικών ή τουριστικών συστημάτων ή την ανάπτυξη των κυκλοφοριακών ροών.

5. Ειδικές κατευθύνσεις: ορεινός πολιτισμός και ταυτότητα

Αξιοποίηση του ενδιαφέροντος των καταναλωτών και της οικονομίας για την πολιτιστική κληρονομιά και συμβολή στην αύξηση της προστιθέμενης αξίας και των τοπικών εισοδημάτων αλλά και στην προστασία και διατήρηση αυτού του πολιτιστικού αποθέματος.

- Προστασία-διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς του Τροόδους και συμβολή της στην αναβάθμιση του πολιτιστικού προϊόντος που παράγεται και προσφέρεται στην περιοχή.
- Εξορθολογισμός και καλύτερη αξιοποίηση των υφιστάμενων πολιτιστικών υποδομών
- Ενδυνάμωση των τοπικών κοινοτήτων μέσα από την γνώση της ιστορίας τους,

Γενική Κατεύθυνση:

να προστατευθεί και διατηρηθεί ο ορεινός πολιτισμός και να αναδειχθεί η διαχρονική αξία του μέσα από την σύνδεση με την τοπική οικονομία και την ενεργή συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας

6. Κατεύθυνση πλαισίου εφαρμογής της ΕΣΑΟΚ

Με βάση την διατύπωση των διακυβευμάτων και τα κεντρικά ζητήματα που προσδιόρισαν οι αναλύσεις SWOT για τους δύο κεντρικούς τομείς της ορεινής οικονομίας και του πλαισίου ζωής, η προώθηση των παραπάνω κατευθύνσεων οφείλει να υποστηριχθεί από τις εξής οριζόντιες παρεμβάσεις:

- νέα οργανωτικά σχήματα συνεργασίας και συντονισμού σε τοπικό και εθνικό επίπεδο οργάνωση διακυβέρνησης στην κλίμακα της περιοχής Τροόδους
- Οργάνωση του χωροταξικού σχεδιασμού στην κλίμακα ιστορικών περιοχών και Τροόδους
- προσαρμογή του θεσμικού πλαισίου στις ιδιαίτερες συνθήκες της ορεινότητας
- Μηχανισμοί υποστήριξης
- Αναζήτηση κατάλληλου χρηματοδοτικού εργαλείου στο πλαίσιο της εδαφικής πολιτικής της Ε.Ε.

Οι παρεμβάσεις αυτές επειδή έχουν δομικό χαρακτήρα συμβάλλουν στη θεσμική συγκρότηση της αναπτυξιακής οντότητας της περιοχής του Τροόδους. Για τον λόγο αυτό πρέπει να αποτελέσουν τον κορμό του πλαισίου εφαρμογής της ΕΣΑΟΚ. Επειδή το Τρόοδος δεν αποτέλεσε διοικητική οντότητα, ούτε διαθέτει ενιαία δομή συντονισμού και εκπροσώπησης, δομές σχεδιασμού, διαχείρισης και υλοποίησης αναπτυξιακών σχεδίων σε άμεση συνεργασία με την Κεντρική Διοίκηση, οι παρεμβάσεις αυτές θεωρούνται στρατηγικής σημασίας για την υλοποίηση της ΕΣΑΟΚ.

Μέρος Β΄:

Η Στρατηγική (στοχοθέτηση)

Το πλαίσιο των ευρύτερων πολιτικών και τα κριτήρια επιλογής της ΕΣΑΟΚ

Εθνική & ευρωπαϊκή αναπτυξιακή στρατηγική

Πριν την διατύπωση του στρατηγικού οράματος και των στόχων της ΕΣΑΟΚ, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη το πλαίσιο των στόχων και των κατευθύνσεων που έχουν τεθεί και περιγράφονται στις εθνικές και ευρωπαϊκές πολιτικές, έτσι ώστε να διασφαλιστεί ότι η Στρατηγική του Τροόδους θα είναι συμβατή και εναρμονισμένη με τις βασικές υπερκείμενες πολιτικές, από τις οποίες άλλωστε φιλοδοξεί να αντλήσει οικονομικούς πόρους.

Οι στρατηγικοί στόχοι του Τροόδους πρέπει να συνάδουν, διαπνεόμενοι από τις αρχές της έξυπνης, βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς πολυκεντρικής ανάπτυξης και πολυεπίπεδης διακυβέρνησης, με τα βασικά πλαίσια της Εθνικής Αναπτυξιακής Πολιτικής και τις Στρατηγικές Κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Βασική προτεραιότητα της ΕΣΑΟΚ αποτελεί η συμβατότητα με τον εθνικό αναπτυξιακό σχεδιασμό ο οποίος από θεσμικής άποψης ορίζεται στον *περί Δημοσιονομικής Ευθύνης και Δημοσιονομικού Πλαισίου Νόμο*, όπου τα Υπουργεία καλούνται να καταρτίζουν σε ετήσια βάση τα Στρατηγικά τους Σχέδια και τον Προϋπολογισμό τους, με τρόπο συμβατό με το Στρατηγικό Πλαίσιο Δημοσιονομικής Πολιτικής της Κυβέρνησης. Το Στρατηγικό Πλαίσιο Δημοσιονομικής Πολιτικής προσδιορίζει και παρουσιάζει συνολικά τις βασικές στρατηγικές κατευθύνσεις και προτεραιότητες πολιτικής της εκάστοτε κυβέρνησης για την επόμενη τριετία, μέσα στο προβλεπόμενο δημοσιονομικό πλαίσιο. Το Στρατηγικό Πλαίσιο Δημοσιονομικής Πολιτικής αποτελείται από τρεις δηλώσεις/ πυλώνες:

- τη "Δήλωση Κυβερνητικής Στρατηγικής",
- τη "Δήλωση Δημοσιονομικής Στρατηγικής", και
- τη "Δήλωση Πολιτικής Απασχόλησης".

Η «Δήλωση Κυβερνητικής Στρατηγικής» αναλύει το ευρύτερο πλαίσιο της **κυβερνητικής αναπτυξιακής πολιτικής** μεσοπρόθεσμα και απαριθμεί τους τομείς της οικονομίας στους οποίους θα πρέπει να δοθεί έμφαση. Η «Δήλωση Κυβερνητικής Στρατηγικής» αποτελεί τη βάση για την ετοιμασία των **Στρατηγικών Σχεδίων των Υπουργείων**.

Η «Δήλωση Δημοσιονομικής Στρατηγικής» που ετοιμάζεται από το Υπουργείο Οικονομικών, καθορίζει τις ανώτατες οροφές δαπανών για κάθε Ανεξάρτητη Υπηρεσία / Υπουργείο με στόχο τη διόρθωση των δημοσιονομικών ανισοσκελών. Η «Δήλωση Πολιτικής Απασχόλησης» που ετοιμάζεται από το Τμήμα Δημόσιας Διοίκησης και Προσωπικού, καθορίζει την πολιτική του κράτους σε σχέση με τα θέματα προσωπικού και απασχόλησης.

Η νέα αυτή Νομοθεσία τέθηκε σε πλήρη εφαρμογή το 2016, και η ετοιμασία των Στρατηγικών Σχεδίων και του Προϋπολογισμού στη βάση δραστηριοτήτων περιλαμβάνει την ακόλουθη διαδικασία:

- ετοιμασία Στρατηγικών Σχεδίων από όλα τα Υπουργεία,
- ετοιμασία Προτάσεων Προϋπολογισμού σε δύο μορφές (Προϋπολογισμό στην παραδοσιακή μορφή και Προϋπολογισμό τους στη βάση δραστηριοτήτων)
- εντοπισμός αναγκών για μάθηση και ανάπτυξη ικανοτήτων,
- αξιολόγηση και διαχείριση δημόσιων επενδύσεων, περιλαμβανομένων των Συμπράξεων Δημόσιου - Ιδιωτικού Τομέα.

Δήλωση Κυβερνητικής Στρατηγικής

Οι προσπάθειες της Κυβέρνησης επιδιώκεται να οδηγήσουν στην επίτευξη των ευρύτερων αναπτυξιακών στόχων, οι οποίοι είναι ευθυγραμμισμένοι με το Εθνικό Μεταρρυθμιστικό Πρόγραμμα και τους στόχους της Στρατηγικής της ΕΕ «Ευρώπη 2020». Οι περιορισμένοι οικονομικοί πόροι αναγκάζουν την Κυβέρνηση να εστιάσει σε μέτρα άμεσου αντίκτυπου με θετικές επιπτώσεις στη δημιουργία συνθηκών ανάπτυξης και νέων και βιώσιμων θέσεων εργασίας.

Στρατηγική Επιδίωξη και Αναπτυξιακοί Στόχοι

Ως ευρύτερη στρατηγική επιδίωξη της κυβέρνησης αποτελεί η δημιουργία συνθηκών βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης και η ενίσχυση της απασχόλησης και της κοινωνικής συνοχής μέσα από:

- A) τη βελτίωση της ανταγωνιστικής θέσης της κυπριακής οικονομίας και δημιουργία ευνοϊκού επιχειρηματικού περιβάλλοντος.
- B) την καθιέρωση της Κύπρου ως περιφερειακού επιχειρηματικού κέντρου, χτισμένου πάνω σε στέρεες βάσεις, καθώς και ως ποιοτικού τουριστικού προορισμού, και
- Γ) τον εμπλουτισμό του ενεργειακού ισοζυγίου και την ανάπτυξη της Χώρας σε περιφερειακό ενεργειακό κόμβο.

Για την υλοποίηση της στρατηγικής επιδίωξης, θα προωθηθούν οι ακόλουθοι μεσοπρόθεσμοι στόχοι:

- Παροχή ποιοτικών επαγγελματικών υπηρεσιών (νομικές, χρηματοοικονομικές, λογιστικές, ναυτιλιακές) και ανάπτυξη νέων τομέων υψηλής δυναμικής, όπως η ενέργεια, οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, οι περιβαλλοντικές τεχνολογίες και οι τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνιών.
- Ανάπτυξη, εμπλουτισμός και διαφοροποίηση υπηρεσιών τουρισμού
- Αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και μείωση της περιβαλλοντικής ρύπανσης.
- Ενίσχυση της παραγωγής και προσφοράς προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας και έντονου εξαγωγικού προσανατολισμού.
- Μετατροπή της Κύπρου σε περιφερειακό κέντρο παροχής υπηρεσιών υγείας

Οι τέσσερις βασικοί άξονες προτεραιότητας αυτής της στρατηγικής είναι:

Άξονας 1: Αναδιάρθρωση της Κυπριακής Οικονομίας και Ενίσχυση της Ανταγωνιστικότητας: εμπέδωση της θέσης της Κύπρου ως μιας ανοικτής οικονομίας με ευέλικτη αγορά εργασίας και ως ελκυστικού προορισμού για επενδύσεις από διεθνείς εταιρίες αλλά και από ιδιώτες. Οι τομείς επικέντρωσης προσδιορίζονται από την Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης. Κύριοι τομείς είναι ο τουρισμός, η πολιτιστική κληρονομιά, ο αγροδιατροφικός τομέας, ο τομέας της υγείας, ενώ πρέπει να αξιοποιηθούν οι ευκαιρίες που προσφέρουν οι Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνιών.

Άξονας 2: Αναβάθμιση Ανθρώπινου Δυναμικού, Προώθηση της Απασχόλησης και Κοινωνική Συνοχή: Επιδιώκεται μεσοπρόθεσμα η δημιουργία ποιοτικής και βιώσιμης απασχόλησης μέσα από στοχευμένες ενεργητικές πολιτικές στους αναπτυξιακούς τομείς της κυπριακής οικονομίας. Επιδιώκονται επίσης αλλαγές στη δευτεροβάθμια, τριτοβάθμια και επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, έτσι ώστε η εκπαίδευση να ανταποκρίνεται περισσότερο στις ανάγκες της αγοράς εργασίας και στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του ανθρώπινου δυναμικού σε διεθνές επίπεδο, δημιουργώντας μεγαλύτερες προοπτικές ανάπτυξης της οικονομίας.

Άξονας 3: Προστασία και Αποδοτική Χρήση των Πόρων: Βιώσιμη διαχείριση και αποτελεσματική χρήση των φυσικών πόρων, προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή και μετάβαση σε μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, καθώς και τήρηση των υποχρεώσεων που πηγάζουν από το κοινοτικό κεκτημένο. Στην ενέργεια η έμφαση δίνεται στις επίτευξη των

ποσοτικών στόχων που πηγάζουν από την πολιτική «20-20-20» της ΕΕ καθώς και στην διαφοροποίηση του ενεργειακού ισοζυγίου με την εισαγωγή φυσικού αερίου στην ηλεκτροπαραγωγή. Επίσης στοχεύεται η έγκαιρη πρόληψη και ο περιορισμός των συνεπειών της κλιματικής αλλαγής και η προσαρμογή στις επιπτώσεις τη, περιλαμβανομένης της διαχείρισης κινδύνων. Επιδιώκεται τέλος η αξιοποίηση των δυνατοτήτων που παρέχει τόσο η πράσινη όσο και η γαλάζια οικονομία που θα ενσωματώνει την περιβαλλοντική προστασία, εξυπηρετώντας ταυτόχρονα την αναθέρμανση της οικονομίας.

Άξονας 4: Θεσμικές Αναπροσαρμογές: Πρέπει να αντιμετωπιστούν οι υπάρχουσες αγκυλώσεις, στρεβλώσεις και αναποτελεσματικοί μηχανισμοί και διαδικασίες, είτε αυτές αφορούν το ισχύον νομικό και θεσμικό πλαίσιο, είτε τις δυσαναλογίες μεταξύ μέτρων και επιδιωκόμενου αποτελέσματος. Προωθείται η αναδιάρθρωση, αναδόμηση και εκσυγχρονισμός της ευρύτερης δημόσιας διοίκησης με σκοπό τη βελτίωση της αποδοτικότητας και παραγωγικότητας των δημοσίων υπηρεσιών και την εμπέδωση συνθηκών αξιοκρατίας και χρηστής διοίκησης. Σημαντική είναι στο πλαίσιο αυτό, η προώθηση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και η αξιοποίηση των τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνιών για την βελτίωση της αποδοτικότητας της δημόσιας υπηρεσίας. Τέλος, προωθείται η βελτίωση της φοροεισπρακτικής ικανότητας, η πάταξη της φοροδιαφυγής και η αποδοτικότερη αξιοποίηση της κρατικής περιουσίας.

Πολιτικές και μεταρρυθμίσεις των Υπουργείων που συνδέονται με την ανάπτυξη του Τρόδου (προγραμματισμός 2018-2020)

Υπουργείο Εσωτερικών: Συμπλεγματοποίηση Υπηρεσιών των ΑΤΑ, Στεγαστικά Σχέδια, Εκτέλεση έργων υποδομής για τις ΑΤΑ, Πολεοδομικός και Χωροταξικός Σχεδιασμός (Δήλωση Πολιτικής Υπαίθρου), Κυκλοφοριακή Πολιτική, Πολιτική Διατήρησης της Πολιτιστικής Κληρονομιάς,

Υπουργείο Γεωργίας: ανάγκη κατοχύρωσης περισσότερων προϊόντων ΠΟΠ, προώθηση της χρήσης ανεκμετάλλετων εκτάσεων στην πρωτογενή παραγωγή, αξιοποίηση πολιτιστικών χαρακτηριστικών σε περιοχές της υπαίθρου, αποδοτική χρήση των υδάτινων πόρων, συνέργειες περιβαλλοντικής προστασίας και οικονομικής ανάπτυξης, κατάλληλη διαχείριση αποβλήτων για περιβαλλοντικούς και οικονομικούς λόγους, νέα επιχειρηματικότητα στο τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος, αντιμετώπιση κλιματικής αλλαγής, αδειοδότηση και έλεγχοι στην παραγωγή τροφίμων, προστασία δασών από πυρκαγιές, βιοποικιλότητα και υπηρεσίες οικοσυστήματος,

Υπουργείο Μεταφορών, Επικοινωνιών και Έργων: ασφαλές και λειτουργικό οδικό δίκτυο (βιώσιμη κινητικότητα), Δημόσιες επιβατικές μεταφορές (σύστημα τηλεματικής), προώθηση χρήσης ηλεκτρικών οχημάτων, ψηφιακή οικονομία και δίκτυα επικοινωνιών, αξιοποίηση αρχαιολογικού πλούτου, αναβάθμιση των μουσείων, δημιουργία ψηφιακών οδηγών.

Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού: αξιολόγηση και σύστημα διορισμού εκπαιδευτικών (εκσυγχρονισμός), επαγγελματική μάθηση εκπαιδευτικών, αναδόμηση αναλυτικών προγραμμάτων

Υπουργείο Εργασίας: Σχέδια παροχής κινήτρων και επιχορήγησης της απασχόλησης, υποστήριξη δομών κοινωνικών υπηρεσιών.

Η Ευρωπαϊκή Αναπτυξιακή Στρατηγική

Το νέο κοινό πλαίσιο εφαρμογής των Ευρωπαϊκών Ταμείων για την περίοδο 2021-2027 υιοθετώντας τις αρχές της απλοποίησης, ευελιξίας και σύνδεσης της χρηματοδότησης με τα αποτελέσματα, αναδεικνύει τη σημασία των υποστηρικτικών και διοικητικών μηχανισμών στην αξιοποίηση των ευρωπαϊκών χρηματοδοτήσεων. Παράλληλα, αυτό το πλαίσιο θέτει το ζήτημα της θέσης και της δυνατότητας απορρόφησης χρηματοδοτήσεων περιφερειακών περιοχών όπως το Τρόδος, στο εσωτερικό του εθνικού προγραμματισμού.

Το πλαίσιο αυτό φέρνει σε πλεονεκτική θέση περιοχές – όπως το Τρόδος – που έχουν διαμορφώσει ένα πλαίσιο στρατηγικών στόχων και παράλληλα έχουν προετοιμάσει φορείς και μηχανισμούς υλοποίησης μιας εδαφικής στρατηγικής. Σύμφωνα με την μέχρι σήμερα προεργασία που γίνεται στην ΕΕ για τους στόχους της πολιτικής, οι αλλαγές που προγραμματίζονται αφορούν το πλαίσιο στόχων πολιτικής της ΕΕ το οποίο σε Ευρωπαϊκή κλίμακα θα αφορά:

1. Μια εξυπνότερη Ευρώπη — καινοτόμος και έξυπνος οικονομικός μετασχηματισμός.
2. Μια πιο «πράσινη» Ευρώπη με χαμηλές εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα.
3. Μια πιο διασυνδεδεμένη Ευρώπη — κινητικότητα και περιφερειακές διασυνδέσεις ΤΠΕ.
4. Μια πιο κοινωνική Ευρώπη — υλοποίηση του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων.
5. Μια Ευρώπη πιο κοντά στους πολίτες της — βιώσιμη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη των αστικών, αγροτικών και παράκτιων περιοχών χάρη σε τοπικές πρωτοβουλίες.

Φαίνεται ξεκάθαρα ότι το Τρόδος απαντά και μπορεί να συμβάλλει στους στόχους 5, 2 και 3. Παράλληλα, ο επιμερισμός των Ευρωπαϊκών στόχων σε εθνικό επίπεδο είναι αρκετά ευέλικτος, θέτοντας το ζήτημα της επιλογής και του καθορισμού των κύριων εθνικών στόχων στην αποκλειστική ευχέρεια του κάθε Κράτους. Στη βάση αυτή, τοπικές στρατηγικές που έχουν ισχύ σχεδίων εθνικής σημασίας (όπως η Εθνική Στρατηγική Τροόδου), μπορούν να ενταχθούν στους εθνικούς στόχους του Συμφώνου Εταιρικής Σχέσης της Κύπρου.

Η οργάνωση της εταιρικής σχέσης και της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης των Προγραμμάτων επιβάλλει τη συμμετοχή των τοπικών αρχών, οικονομικών και κοινωνικών εταίρων και φορέων που εκπροσωπούν την κοινωνία των πολιτών, των περιβαλλοντικών και άλλων εταίρων. Η ικανότητα του Τροόδου να συμμετέχει αποτελεσματικά σε μια τέτοια διαδικασία, θα αποτελέσει σημαντικό παράγοντα προώθησης και υλοποίησης στοχευμένων δράσεων στην περιοχή, εντάσσοντας και εφαρμόζοντας ταυτόχρονα και την αρχή της ορεινότητας.

Παράλληλα, η ΕΕ θέτει έναν οριζόντιο στόχο για την ενσωμάτωση δράσεων για το κλίμα με στόχο τουλάχιστον το 25% των δαπανών της ΕΕ να κατευθύνεται σε κλιματικούς στόχους, γεγονός που μπορεί και πρέπει να αξιοποιηθεί από το Τρόδος.

Η Κύπρος και η στρατηγική «Ευρώπη 2020»

Η Κύπρος, ως κράτος-μέλος της ΕΕ, καλείται να συμβάλλει στην επίτευξη των στόχων της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020» η οποία αποτελεί την αναπτυξιακή στρατηγική της ΕΕ για την επίτευξη έξυπνης, βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξης. Η Στρατηγική «Ευρώπη 2020» έχει θέσει συγκεκριμένους και μετρήσιμους στόχους για την **απασχόληση** (να απασχολείται το 75% των ατόμων ηλικίας 20–64 ετών), την **έρευνα και ανάπτυξη** (να επενδύεται το 3% του ΑΕΠ στην έρευνα και ανάπτυξη), την **κλιματική αλλαγή και ενέργεια** (να μειωθούν οι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου κατά 20% σε σχέση με τα επίπεδα του 1990, το 20% της ενέργειας να

προέρχεται από ανανεώσιμες πηγές, να αυξηθεί η ενεργειακή απόδοση κατά 20%), την **εκπαίδευση** (να μειωθεί κάτω από 10% το ποσοστό των ατόμων που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο, τουλάχιστον το 40% των ατόμων ηλικίας 30-34 ετών να έχουν ολοκληρώσει την ανωτάτη εκπαίδευση) και τη **φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό** (να μειωθεί κατά τουλάχιστον 20 εκατομμύρια ο αριθμός των ατόμων που βρίσκονται ή κινδυνεύουν να βρεθούν σε συνθήκες φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού) οι οποίοι αναφέρονται στο σύνολο της επικράτειας της ΕΕ και μετατρέπονται σε εθνικούς στόχους.

Ειδικότερα, οι στόχοι της Κύπρου όσον αφορά την συμβολή της στην στρατηγική «Ευρώπη 2020» ανάγονται σε επίτευξη απασχόλησης του 75% των ατόμων ηλικίας 20–64 ετών, επένδυση του 0,5% του ΑΕΠ στην έρευνα και ανάπτυξη, προέλευση του 13% της ενέργειάς της από ανανεώσιμες πηγές, μείωση κάτω από 10% του ποσοστού των ατόμων που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο, ολοκλήρωση της ανώτατης εκπαίδευσης από τουλάχιστον το 46% των ατόμων ηλικίας 30-34 ετών και μείωση κατά τουλάχιστον 27.000 τα άτομα που βρίσκονται ή κινδυνεύουν να βρεθούν σε συνθήκες φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού. Παρότι ως έτος περάτωσης της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020» έχει οριστεί το 2020, η εν λόγω Στρατηγική αναμένεται να εφαρμοστεί και μετέπειτα χωρίς σημαντικής έκτασης τροποποιήσεις στη στοχοθεσία της.

Η Πολιτική Συνοχής, η Κοινή Αγροτική Πολιτική και η Κοινή Αλιευτική Πολιτική της ΕΕ καλούνται, ως εμβληματικές πολιτικές της ΕΕ, να «υπηρετήσουν» τη Στρατηγική «Ευρώπη 2020» και σε αυτή την κατεύθυνση έχουν διαμορφώσει σειρά θεματικών στόχων. Οι θεματικοί στόχοι της Πολιτικής Συνοχής για την περίοδο 2014-2020 καθώς και για την περίοδο 2021-2027 παρουσιάζονται παρακάτω.

Το **ΣΕΣ Κύπρου – ΕΕ** (Σύμφωνο Εταιρικής Σχέσης) αποτελεί το στρατηγικό προγραμματικό έγγραφο στο οποίο περιλαμβάνονται οι γενικές αναπτυξιακές προτεραιότητες της Κύπρου και οι επιδιωκόμενοι στρατηγικοί στόχοι για την αξιοποίηση των Ταμείων της Πολιτικής Συνοχής, της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής και της Κοινής Αλιευτικής Πολιτικής, για την Προγραμματική Περίοδο 2014-2020, στην κατεύθυνση της επίτευξης των στόχων της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020». Το ΣΕΣ Κύπρου – ΕΕ στοχεύει στη διασφάλιση της συνέργειας και του συντονισμού μεταξύ των Ταμείων της Πολιτικής Συνοχής (Διαρθρωτικά Ταμεία και Ταμείο Συνοχής), της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης) και της Κοινής Αλιευτικής Πολιτικής (Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας) και ορίζει ως Στρατηγικό Στόχο την **αναδιάρθρωση της κυπριακής οικονομίας, τη διατήρηση και δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και τη διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής**. Ο εν λόγω Στρατηγικός Στόχος απορρέει από την ανάλυση των αναπτυξιακών αναγκών και προοπτικών της Κύπρου και για την επίτευξή του έχουν καθοριστεί τρεις βασικοί θεματικοί στόχοι:

- α) η υποστήριξη της αναδιάρθρωσης και η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας,
- β) η αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού, η προώθηση της απασχόλησης και της κοινωνικής συνοχής,
- γ) η προστασία του περιβάλλοντος και η αποδοτική χρήση των πόρων.

Ιδιαίτερα έντονη εμφανίζεται η διάσταση της βιώσιμης ανάπτυξης όπως τούτο απορρέει και από την **Ατζέντα 2030 του ΟΗΕ για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη** την οποία η Κύπρος συνυπέγραψε. Η Ατζέντα 2030 του ΟΗΕ για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη είναι ένα μη δεσμευτικό κείμενο το οποίο, ωστόσο, παρέχει ισχυρές κατευθύνσεις προς την ενίσχυση της βιώσιμης ανάπτυξης. Από τις κατευθύνσεις οι οποίες έχουν τεθεί αναφέρονται αυτές που αφορούν το Τρόπος:

- α) στην εξάλειψη της φτώχειας,
- γ) στην ενδυνάμωση της ευημερίας,

- δ) στην προαγωγή της εκπαίδευσης,
- ε) στην προαγωγή της ισότητας των φύλων,
- στ) στην ενδυνάμωση της πρόσβασης σε καλές συνθήκες υγιεινής,
- ζ) στην βελτίωση της πρόσβασης σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας,
- η) στη βελτίωση των συνθηκών εργασίας,
- θ) στη βελτίωση των υποδομών,
- ι) στη μείωση των ενδοκρατικών και διακρατικών ανισοτήτων,
- ιβ) στην ενίσχυση της υπεύθυνης κατανάλωσης,
- ιγ) στην αντιμετώπιση των φαινομένων κλιματικής αλλαγής,
- ιδ) στην προάσπιση της χερσαίας ζωής,
- ιζ) στην προαγωγή της συνεργασίας.

Στο ΣΕΣ Κύπρου – ΕΕ, η διάσταση της βιώσιμης ανάπτυξης διαπνέει οριζοντίως το σύνολο των θεματικών προτεραιοτήτων οι οποίες έχουν τεθεί.

Οι Στρατηγικές που αναλύονται παραπάνω δεν επικεντρώνονται στο μοντέλο τοπικής διακυβέρνησης, όσο στην αποτελεσματική εφαρμογή των προτεινόμενων αναπτυξιακών παρεμβάσεων. Το κενό αυτό καλύπτεται από την **Ευρωπαϊκή Χάρτα για την Τοπική Αυτοδιοίκηση** την οποία έχει υπογράψει και η Κυπριακή Δημοκρατία. Η Χάρτα θεωρεί ότι οι δημόσιες υποθέσεις θα πρέπει να ασκούνται κατά προτίμηση από τις αρχές που είναι εγγύτερα προς τους πολίτες, ενώ ένα υψηλότερο επίπεδο διοίκησης θεωρείται κατάλληλο μόνο όταν ο συντονισμός ή η παραχώρηση των αρμοδιοτήτων είναι αδύνατη ή λιγότερο αποτελεσματική στο αμέσως κατώτερο διοικητικό επίπεδο. Στην ίδια κατεύθυνση λειτουργεί και η προώθηση της **Πολυεπίπεδης διακυβέρνησης** από την πλευρά της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Κριτήρια-πλαίσιο Επιλογής της Στρατηγικής

Η διαμόρφωση της Στρατηγικής οφείλει να λάβει υπόψη τόσο τις ανάγκες και τις προοπτικές της περιοχής, έτσι όπως αυτές καταγράφονται από την επαφή της ομάδας έργου με τους δρώντες της ανάπτυξης της περιοχής (τοπικοί και κυβερνητικοί δρώντες), όσο και ένα σύνολο κριτηρίων και παραγόντων τα οποία οριοθετούν κατά κάποιο τρόπο το πλαίσιο μέσα στο οποίο μπορεί να αναπτυχθεί. Τα κριτήρια αυτά πηγάζουν από τις βασικές αρχές του σχεδιασμού, την ένταξη σε ευρύτερα προγραμματικά και στρατηγικά πλαίσια, καθώς και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις αναπτυξιακές συνθήκες της περιοχής.

Με βάση τα παραπάνω, τα βασικά κριτήρια για την επιλογή της Στρατηγικής για το Τρόδος είναι:

α. Ο Ολοκληρωμένος και Ισόρροπος Χαρακτήρας του Σχεδίου Ανάπτυξης

Το κριτήριο αυτό αναφέρεται σε δύο βασικά χαρακτηριστικά του σχεδίου:

- Την ισόρροπη χωρικά οργάνωση του σχεδίου παρεμβάσεων, έτσι ώστε να υποστηριχθούν τόσο οι περιοχές που βρίσκονται στους κεντρικούς αναπτυξιακούς άξονες της περιοχής, όσο και οι περιοχές που είναι πιο περιθωριοποιημένες. Με τον τρόπο αυτό επιδιώκεται η χωρική συνοχή της περιοχής η οποία στηρίζει ταυτόχρονα και την κοινωνική συναίνεση για την εφαρμογή του σχεδίου
- Ο ολοκληρωμένος χαρακτήρας του σχεδίου εξασφαλίζεται μέσα από τον καθολικό προγραμματισμό ως προς το εύρος των θεματικών και τομέων της στρατηγικής και των παρεμβάσεων με την ταυτόχρονη εμπλοκή των τοπικών δρώντων και των κυβερνητικών τμημάτων. Με τον τρόπο αυτό αναμένεται να καλλιεργηθεί ένα σύγχρονο πλαίσιο εταιρικής σχέσης των παραπάνω δρώντων το οποίο εκτιμάται ότι θα ενισχύει την επιχειρησιακή ικανότητα και αποτελεσματικότητά τους.

β. Εναρμόνιση με τις Εθνικές και Ευρωπαϊκές πολιτικές για την ανάπτυξη και την ανάπτυξη της υπαίθρου με προσαρμογή στα αντίστοιχα θεσμικά και χρηματοδοτικά πλαίσια.

Βασικό κριτήριο της Στρατηγικής είναι η εναρμόνισή της με τις βασικές υπερκείμενες εθνικές πολιτικές και σχεδιασμούς, καθώς και με τις ευρωπαϊκές πολιτικές και ιδιαίτερα με την περιφερειακή πολιτική της ΕΕ. Κατά την χρονική στιγμή εκπόνησης της ΕΣΑΟΚ δεν έχουν διαμορφωθεί οι βασικές πολιτικές επιλογές για την προγραμματική περίοδο 2021-2027 και για το λόγο αυτό θα αξιοποιηθούν οι τρέχουσες πολιτικές (περιόδου 2014-2020), εκτιμώντας ότι οι διαφορές μεταξύ των δύο περιόδων δεν θα ιδιαίτερα μεγάλες

γ. Η Χρονική Κατεύθυνση του Σχεδίου

Στρατηγικά Σχέδια γενικού χαρακτήρα όπως το παρόν, επικεντρώνονται συνήθως στις μακροχρόνιες προοπτικές του τόπου, έχοντας κατά βάση έναν 10ετή τουλάχιστον προγραμματισμό. Ωστόσο, η δυσμενής κατάσταση στην οποία βρίσκεται η περιοχή, επιβάλλουν την ανάπτυξη πολλών μεσοπρόθεσμων παρεμβάσεων, απαραίτητων για την γρήγορη ανάταξή της. Επομένως η χρονική κατεύθυνση του σχεδίου είναι μεσο-μακροχρόνια με ορόσημο το 2030.

δ. Ο προσανατολισμός της στρατηγικής στις μελλοντικές εξελίξεις

Ο σχεδιασμός πρέπει να έχει την ικανότητα να ενσωματώνει μελλοντικές αλλαγές αναφορικά με τις τάσεις της αγοράς, τις μορφές οργάνωσης των συστημάτων παραγωγής, τις καινοτομίες, την έρευνα κλπ, έτσι ώστε να επιτυγχάνεται ο συγχρονισμός του με τις γενικότερες τάσεις και εξελίξεις. Βασικό χαρακτηριστικό που επιτρέπει κάτι τέτοιο είναι η ευελιξία του σχεδιασμού και

η οργάνωση μιας διακυβέρνησης ανοιχτής στις αλλαγές και στις νέες ευκαιρίες που έρχονται από τα «έξω».

ε. Η Εφικτότητα Υλοποίησης της Στρατηγικής σε σχέση με τη φέρουσα ικανότητα και δυνατότητα του Τρόδους να διασυνδεθεί με το ευρύτερο κοινωνικο-οικονομικό της περιβάλλον

Η εφικτότητα της επίτευξης της στρατηγικής συνδέεται με τις δυνατότητες που υπάρχουν για να είναι αποτελεσματική. Η στρατηγική πρέπει να είναι εναρμονισμένη με την φέρουσα ικανότητα της περιοχής, εκτιμώντας παράλληλα τις δυνατότητα διεύρυνσης των σχέσεων της με το ευρύτερο κοινωνικο-οικονομικό σύστημα. Σημαντικό κεφάλαιο στην προσπάθεια αποτελούν οι απόδημοι του Τρόδους οι οποίοι μπορούν να στηρίξουν τη στρατηγική και τη περιοχή τόσο ως επενδυτές όσο και ως καταναλωτές.

στ. Ο ήπιος χαρακτήρας των παρεμβάσεων

Η περιοχή συνιστά έναν χώρο με αναλλοίωτα πολλά από τα φυσικά της χαρακτηριστικά, επειδή δεν αποτέλεσε πεδίο υποδοχής παραγωγικών και άλλων επενδυτικών σχεδίων και μονάδων που να δημιουργούν προβλήματα. Επομένως ο σχεδιασμός της στρατηγικής της ανάπτυξης της περιοχής οφείλει να διαφυλάξει και να προστατέψει αυτό το περιβαλλοντικό παραδοτέο μέσω της υιοθέτησης δράσεων ήπιου χαρακτήρα, που θα αναδεικνύουν την αναγνωρισιμότητα (διακριτότητα) της περιοχής όπως αυτή προσδιορίζεται από την φυσιογνωμία της. Ο ήπιος χαρακτήρας των παρεμβάσεων εξασφαλίζει επομένως ένα σημαντικό διακριτό πλεονέκτημα για την ανάπτυξη της περιοχής.

ζ. Συμβολή της Στρατηγικής στο Εισόδημα, την Απασχόληση και Ποιότητα Ζωής

Η επιτυχία της στρατηγικής εξαρτάται μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα σε μεγάλο βαθμό από τις επιπτώσεις της στο εισόδημα, την απασχόληση και την ποιότητα ζωής των κατοίκων της περιοχής Τρόδους. Η αποτελεσματικότητα της στρατηγικής σ' αυτούς τους τομείς μπορεί να διασφαλίσει κοινωνική πρόοδο, συνοχή και συναίνεση.

Η κοινωνική συναίνεση ενισχύεται από την ισόρροπη διάχυση των αποτελεσμάτων της εφαρμογής της στρατηγικής στους παραπάνω τομείς, γεγονός που επιτρέπει στη συνέχεια την αξιοποίησή της στη λήψη αποφάσεων.

η. ανταπόκριση στην πολυμορφία και πολυπλοκότητα των ορεινών περιοχών

Η περιοχή αποτελεί από αναπτυξιακή άποψη έναν δύσκολο χώρο, δεδομένης της πολυμορφίας αλλά και της πολυπλοκότητας που παρουσιάζει εξαιτίας του έντονου αναγλύφου, της γειτνίασης κάποιων περιοχών με τα μεγάλα αστικά κέντρα, καθώς και της ύπαρξη πολλών προστατευόμενων περιοχών και ιδιαίτερα δασών. Παράλληλα παράγοντες όπως η έντονη γήρανση του πληθυσμού σε ορισμένες ζώνες καθώς και διασύνδεση που παρουσιάζουν οι παραγωγικοί τομείς μεταξύ τους, δημιουργούν ιδιαίτερες απαιτήσεις στην ανάπτυξη μιας στρατηγικής ολιστικού χαρακτήρα, η οποία υποχρεούνται να λάβει υπόψη όλους αυτούς τους παράγοντες συνθέτοντας ένα ενιαίο στρατηγικό πλαίσιο ανάπτυξης.

θ. βούληση της Κυπριακής Δημοκρατίας να στηρίξει μια στρατηγική για το Τρόδος.

Σημαντικός παράγοντας διαμόρφωσης της Στρατηγικής είναι η εκδήλωση της βούλησης της Κυπριακής Δημοκρατίας να αναπτυχθεί μια στρατηγική για το Τρόδος Εθνικής Σημασίας. Το γεγονός αυτό προσέδωσε διαφορετικά χαρακτηριστικά στο περιεχόμενο της Στρατηγικής, εντάσσοντας κάθε τομέα και θεματική της μέσα στο ευρύτερο αναπτυξιακό πλαίσιο της Κυπριακής Δημοκρατίας.

ι. Εστίαση στην καινοτομία και στην επίτευξη αποτελεσμάτων που θα επιφέρουν μακροχρόνιες αλλαγές

Η στρατηγική του Τρόοδος υιοθετεί την προσέγγιση της έξυπνης εξειδίκευσης επιδιώκοντας να αναπτύξει την δημιουργία και ενίσχυση ενός τοπικού συστήματος καινοτομίας με την εισροή γνώσης που θα στηρίξει και θα βελτιώσει τις πρακτικές στην περιοχή σε όλο το εύρος των υφιστάμενων οικονομικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων. Η εισαγωγή της καινοτομίας μπορεί φέρει θεαματικά αποτελέσματα που θα επιφέρουν μακροχρόνιες αλλαγές.

ια. Περιβαλλοντική διάσταση της στρατηγικής: πράσινη οικονομία, κλιματική αλλαγή

Η στρατηγική για το Τρόδος οφείλει να έχει έναν σαφή περιβαλλοντικό προσανατολισμό, δεδομένης της κεντρικής σημασίας που έχει το φυσικό περιβάλλον στο σύνολο της οικονομικής και κοινωνικής ζωής της περιοχής. Παράλληλα, το Τρόδος και η Κύπρος γενικότερα φαίνεται ότι θα αντιμετωπίσουν σημαντικές προκλήσεις από την κλιματική αλλαγή σε θέματα διαχείρισης νερού, τουριστικής ανάπτυξης, κ.α. και ο βαθμός προετοιμασίας απέναντι στις αλλαγές αυτές θα επηρεάσει σημαντικά την βιωσιμότητα της περιοχής.

Αναπτυξιακό Όραμα

Διαμόρφωση και διατύπωση του αναπτυξιακού οράματος

Η οικοδόμηση του αναπτυξιακού οράματος είναι απαραίτητη για κάθε διαδικασία εδαφικής ανάπτυξης. Η διαμόρφωση και η διατύπωσή του εντάχθηκαν σε μια πολύμηνη διαδικασία συναντήσεων, διαβουλεύσεων και συναποφάσεων. Η εθνική διάσταση της ΕΣΑΟΚ υποχρέωσε να ενταχθούν στην όλη διαδικασία και οι εκπρόσωποι των αρμόδιων υπουργείων και της Δημόσιας Διοίκησης της χώρας γενικότερα, γεγονός που απαίτησε την εφαρμογή μιας μεθοδολογία πολύ πιο σύνθετης, πολύπλοκης και χρονοβόρας.

Μεθοδολογία

Για να είναι συνεπής με τις ίδιες τις αρχές της Βιώσιμης ανάπτυξης, η διαμόρφωση της στρατηγικής του οράματος έγινε σταδιακά και με συμμετοχικό τρόπο στο εσωτερικό της περιοχής. Η συμμετοχή μεγαλύτερου αριθμού πολιτών επέτρεψε στους πολίτες να αισθάνονται μέρος του κοινού οράματος.

Η προοπτική της στρατηγικής του οράματος συνδέθηκε με τη δυναμική των διαφόρων ομάδων. Πριν την επεξεργασία του οράματος εξετάστηκαν σενάρια με βάση τη σημερινή δυναμική των δρώντων και την επιρροή τους στην τοπική ανάπτυξη. Με τον τρόπο αυτό επιβεβαιώθηκαν οι προθέσεις κινητοποίησης των δρώντων (πχ μετάβαση από τις κοινότητες στο σύμπλεγμα). Η συμμετοχή του πληθυσμού υποστηρίχθηκε από τον μηχανισμό ευαισθητοποίησης που οργάνωσε το Γραφείο Παπαδούρη. Χρησιμοποιήθηκαν γενικοί στόχοι, ευρέως γνωστοί (βελτίωση κοινωνικών υποδομών, προσβασιμότητα, προσέλκυση πληθυσμού, προσαρμογή Δήλωσης Πολιτικής κτλ), οι οποίοι συνέβαλλαν στην κινητοποίηση των δρώντων που ενδιαφέρονται για το μέλλον της περιοχής τους.

Η παραπάνω διαδικασία επέτρεψε να ενταχθούν οι αντιπροσωπευτικές ομάδες αλλά και οι ενεργές δυνάμεις του πληθυσμού της περιοχής. Ωστόσο, λόγω της Εθνικής Διάστασης της Στρατηγικής, η όλη διαδικασία συμπεριέλαβε και εκπροσώπους της Δημόσιας Διοίκησης (εκπαίδευση, υγεία και κοινωνικές υπηρεσίες, Τμήμα Δασών κτλ) ώστε να ληφθούν υπόψη όλες οι διαστάσεις της οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής κατάστασης της περιοχής και οι απόψεις της Κυβέρνησης και Κεντρικής Διοίκησης. Η συμπερίληψη εδαφικών και τομεακών παραγόντων είχε ως στόχο να διαμορφώσουν από κοινού και να υιοθετήσουν ένα εγκάρσιο όραμα για την ανάπτυξη και το μέλλον της εδαφικής περιοχής.

Η διαμόρφωση του οράματος αποτέλεσε το αντικείμενο πολλών συναντήσεων και διαβουλεύσεων με αποτέλεσμα η όλη διαδικασία να οικοδομηθεί σταδιακά και με συναινετικό τρόπο. Διοργανώθηκαν Συνελεύσεις το 2018 με στόχο τον εντοπισμό ενός οράματος για το μέλλον, με σκοπό την επίτευξη του τελικού στρατηγικού σχεδίου. Για την προετοιμασία αυτών των συνελεύσεων είχαν ετοιμασθεί η εικόνα της κάθε ιστορικής περιοχής και του κάθε τομέα δραστηριότητας με βάση τα αποτελέσματα και τις πρώτες αξιολογήσεις των διαγνώσεων ως προς την υφιστάμενη κατάσταση και τα διακυβεύματα. Οι συναντήσεις επικύρωσαν αυτά τα αποτελέσματα, και συνέβαλλαν στη διατύπωση των πρώτων εκ των κάτω αξιολογήσεων ενώ προσδιόρισαν συγκεκριμένες προτάσεις για το μέλλον. Στη συνέχεια, οι προτάσεις για κάθε τομέα συζητήθηκαν με τις τεχνικές ομάδες ιδιαίτερα, αλλά και κατά τη διάρκεια των δύο κεντρικών Συνεδρίων τα οποία οργανώθηκαν στη Λευκωσία (Ιούνιο-Ιούλιο του 2018). Το σύνολο των προτάσεων αυτών αποτέλεσε το υπόβαθρο για την ένταξή τους στο στρατηγικό σχέδιο.

Οι συμμετέχουσες ομάδες δρώντων προσδιόρισαν τους αναπτυξιακούς τομεακούς και οριζόντιους στόχους και διερευνήθηκαν τα βήματα για την επίτευξή τους. Το σύνολο των διαδρομών που πρότειναν τοπικοί εκπρόσωποι, κοινοτάρχες και εκπρόσωποι της Δημόσιας Διοίκησης και της Κυβέρνησης αξιολογήθηκαν και αποτέλεσαν ουσιαστικό οδηγό για την ΕΣΑΟΚ. Η όλη διαδικασία απέβλεπε στον εντοπισμό μερικών σημαντικών στόχων ή κοινών προσανατολισμών για τους συμμετέχοντες (προς ένα εναλλακτικό τουρισμό, ανάδειξη της διακριτής ορεινής οικονομίας κτλ).

Στη συνέχεια προσδιορίστηκε ο τρόπος με τον οποίο η τοπική κοινωνία αντιλαμβάνεται τη διαδρομή την οποία πρέπει να διανύσει για να φτάσει στο επιθυμητό αποτέλεσμα (τα προβλεπόμενα μέσα και στάδια). Πχ οργανωμένη και συντονισμένη συνεργασία με τη δημόσια διοίκηση, δημιουργία των μικρών συμπλεγμάτων, οργάνωση των παραγωγών και επιχειρηματιών, ενδυνάμωση της ANET κτλ.

Από τα στοιχεία που ορίστηκαν στα προηγούμενα δύο βήματα, δημιουργήθηκε ένα διάγραμμα της στρατηγικής του κοινού οράματος των συμμετεχόντων δρώντων. Στις συναντήσεις των συνεδρίων του Ιουνίου και Ιουλίου του 2018 έγινε προσπάθεια να γίνουν οι απαραίτητες προσαρμογές. Στη συνέχεια,

καθορίστηκε η τελική στρατηγική του οράματος.

Ωστόσο, το "ολοκληρωμένο" δεν σημαίνει απαραίτητα "οριστικό". Πράγματι, κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, λόγω των μεταρρυθμίσεων οι οποίες βρίσκονται σε εξέλιξη υπήρξαν αναπροσανατολισμοί στον ορισμό του προβλήματος ή της δράσης (δρόμοι, υγεία κτλ).

Το αναπτυξιακό όραμα που ακολουθεί αντανακλά την ικανότητα της κοινότητας του Τροόδους να κατανοήσει την βιώσιμη ανάπτυξη, υιοθετώντας ιδέες, αξίες και στρατηγικές της αειφόρου ανάπτυξης και την προσαρμογή τους στο σχετικό εδαφικό πλαίσιο (οικισμός, κοινότητα, ιστορικές περιοχές, ορεινή οικονομία, περιβάλλον και κληρονομιά) όπου θα εφαρμοσθεί.

Τα αποτελέσματα των διαβουλεύσεων – Η διατύπωση του αναπτυξιακού Οράματος

Οι διαβουλεύσεις οργανώθηκαν σε κάθε μια από τις 9 περιοχές (εκ των οποίων 7 ιστορικές) του Τροόδους. Βασίστηκαν στη γνώση της περιοχής από τη μελέτη και το σχεδιασμό της προηγούμενης στρατηγικής, συμπεριλαμβανομένης και της μεθόδου GOPP (2009), και στα στοιχεία της επιτόπιας έρευνας που εκπονήθηκε σε κάθε μια από τις 114 κοινότητες. Η εστίαση στις ιστορικές περιοχές έγινε για τους εξής λόγους:

- α) οι 7 ιστορικές περιοχές παρά το σχετικά μικρό μέγεθος χαρακτηρίζονται από διακριτή γεωγραφική και ιστορική συνοχή και σε μεγάλο βαθμό παραγωγική ταυτότητα,
- β) η θεμελίωση της εδαφικής οντότητας του Τροόδους έχει ανάγκη από τη δικτύωση, τη συνεργασία και τη συμπληρωματικότητα των τομέων και των δράσεων αυτών των περιοχών,
- γ) η διαφοροποίηση των δραστηριοτήτων του Τροόδους θα βασισθεί και στην ταυτότητα και διακριτότητα της κάθε υποπεριοχής.

Η συνάθροιση και ο συνδυασμός των παραπάνω μεθόδων και πληροφοριών επέτρεψε την διατύπωση από τους κατοίκους των προβλημάτων και δυνατοτήτων της κάθε περιοχής αλλά και τη σύγκριση με την προηγούμενη όχι αρκετά μακρινή μελέτη της περιοχής. Ο κεντρικός στόχος ήταν να εντοπισθούν οι κοινές αδυναμίες, οι συμπληρωματικότητες, οι συνέργιες και οι οικονομίες κλίμακες που θα μπορούσαν να διαμορφωθούν σε επίπεδο Τροόδους.

Η ανάλυση του περιεχομένου των διαβουλεύσεων δείχνει μια μικρή μετατόπιση σε σχέση με τις διαπιστώσεις οι οποίες είχαν εντοπισθεί κατά τη διάρκεια της εφαρμογής της μεθόδου GOPP πριν μια περίπου δεκαετία. Τότε είχε διαφανεί ότι ο διάλογος παρέμεινε εγκλωβισμένος σε αναφορές σε βασικά ζητήματα που αφορούν το χώρο (γήρανση, έλλειψη νέων, ανεπαρκείς υποδομές, εγκατάλειψη γεωργίας, αδύναμη τουριστική αξιοποίηση κτλ). Σήμερα, διαφαίνεται μια μικρή μετατόπιση προς τομείς και αντικείμενα που άπτονται των οργανωτικών ικανοτήτων των ίδιων των φορέων και της περιοχής σε σχέση με τον αναπτυξιακό στόχο.

Κατά την άποψη της ομάδας μελέτης, αυτό συμβαίνει γιατί υπάρχει πλέον μια νέα γενιά κοινοταρχών αλλά και νέων με σπουδές οι οποίοι επιλέγουν συνειδητά να παραμείνουν στον τόπο τους. Επίσης οι μεσήλικες φαίνεται να αντιλαμβάνονται κάποιες θετικές προοπτικές που διανοίγονται για την περιοχή. Παρά το γεγονός ότι διαθέτουν ελάχιστη εμπειρία ως προς το ρόλο τους στο συμμετοχικό σχεδιασμό και προγραμματισμό, 15 χρόνια μετά την είσοδο της Κύπρου στην Ε.Ε. έχουν αντιληφθεί τις δυνατότητες που προσφέρουν οι ευρωπαϊκές πολιτικές για τις ορεινές περιοχές. Στο πλαίσιο αυτών των δυνατοτήτων τα προβλήματα εστιάζονται όλο και περισσότερο στην απόκτηση οργανωτικής ικανότητας, αξιοποίησης σχέσεων και δικτύωσης (συμπλεγματοποίηση, διακυβέρνηση, δικτύωση, προβολή διακριτών χαρακτηριστικών περιοχής και προϊόντων κτλ). Συνειδητοποιείται η ανάγκη σχεδιασμού και εφαρμογής μιας Εθνικής Στρατηγικής για τις Ορεινές Κοινότητες αλλά και ότι κεντρικός πυλώνας σ' αυτή την προσπάθεια θα πρέπει να είναι ο συντονισμός της συνεργασίας μεταξύ Κυβέρνησης, Δημόσιας Διοίκησης και Τροόδους. Το Τρόδος επειδή δεν διαθέτει μια εμπειρία στους τομείς της συνεργασίας και του συντονισμού πρέπει να διαμορφώσει τη δική του δομή διακυβέρνησης ώστε να ενεργοποιήσει τους τοπικούς φορείς και δρώντες στο πλαίσιο της ΕΣΑΟΚ.

Αυτό το κοινό υπόστρωμα των προβλημάτων και των τρόπων αντιμετώπισής τους αναδεικνύοντας κοινούς τομείς παρέμβασης για το σύνολο των περιοχών του Τροόδους, αποτέλεσε το πλαίσιο για τον προσδιορισμό και τη διατύπωση του **οράματος του Τροόδους**:

**Οι ορεινές κοινότητες Τροόδους
να συγκροτηθούν σε αναπτυξιακή οντότητα και να αποτελέσουν,
ελκυστικό τόπο διαβίωσης, με οικονομία υψηλής αξίας βασισμένη στην κληρονομιά
τους και σε αρμονία με το φυσικό περιβάλλον**

Το παραπάνω συναινετικό όραμα αποτελεί το σημείο εκκίνησης για την εξασφάλιση της λογικής, της σύγκλισης και της συνοχής των αποφάσεων και της επιχειρησιακής αποτελεσματικότητας της ΕΣΑΟΚ. Το όραμα είναι σε πολύ υψηλό βαθμό κοινό, αποδεκτό και λειτουργεί ως κίνητρο ενώ παράλληλα, αναγγέλλει τις προθέσεις των Τροοδιτών για το μέλλον.

Το αναπτυξιακό όραμα καθόρισε τον στόχο του σχεδιασμού και της ανάπτυξης της περιοχής, ο κύριος σκοπός του οποίου είναι η εφαρμογή της βιώσιμης ανάπτυξης στην περιοχή, με την ενσωμάτωση του πλαισίου ζωής, τη διατήρηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς και την ανάδειξη μιας ορεινής οικονομίας υψηλότερης αξίας.

Η διατύπωση του αναπτυξιακού οράματος προσδιόρισε τους πολυτομεακούς προσανατολισμούς και τις σχετικές δράσεις που καθοδήγησαν τα διάφορα σχέδια που αναπτύχθηκαν στα επόμενα στάδια: σχέδιο για τη νέα ορεινή οικονομία, πολεοδομία-Δήλωση πολιτικής, Πολιτική υποδοχής νέου πληθυσμού, κλπ.

Η στρατηγική του οράματος βρίσκεται ανάντη της διαδικασίας χωροταξικού σχεδιασμού. Αποτελεί το πρώτο βήμα για την έκφραση της επιθυμητής αλλαγής, δίνει κατευθύνσεις στην ανάπτυξη της περιοχής: οικονομική, περιβαλλοντική και κοινωνική ανάπτυξη.

Στρατηγική και Στρατηγικοί Στόχοι/ Τακτικοί Στόχοι

Η εθνική και περιφερειακή διάσταση της ΕΣΑΟΚ

Η ιδιαιτερότητα της ΕΣΑΟΚ ως προς άλλες εθνικές στρατηγικές είναι ότι εστιάζει την εφαρμογή της σε συγκεκριμένο τμήμα της επικράτειας της Κυπριακής Δημοκρατίας το οποίο χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερες μειονεξίες λόγω της ορεινότητας. Αυτή την ορεινή περιοχή χαρακτηρίζει προπαντός, το γεγονός ότι η ενσωμάτωσή της στο εθνικό διοικητικό σύστημα είχε ως αποτέλεσμα την κατάτμησή της και την εξασθένιση της εδαφικής της συνοχής.

Με βάση τα παραπάνω προκύπτει ότι ο σχεδιασμός της ΕΣΑΟΚ θα πρέπει να προσεγγίσει την ανάπτυξη των ορεινών περιοχών της Κύπρου ενσωματώνοντας και συνδυάζοντας:

1. Την εθνική διάσταση της στρατηγικής ως προς τους στόχους, το ρόλο και τις παρεμβάσεις (στρατηγικών και τομεακών) της Κυπριακής Δημοκρατίας στη διαμόρφωση της Εθνικής Ορεινής Πολιτικής,
2. Την περιφερειακή διάσταση της στρατηγικής ο σχεδιασμός της οποίας θα προσδιορίσει και δομήσει τους στρατηγικούς στόχους έτσι ώστε να επιτευχθεί η ανάπτυξη της περιοχής του Τροόδους και η πραγματοποίηση του οράματος,
3. Την επιχειρησιακή διάσταση η οποία αφορά τη συμμετοχή των δύο πλευρών στον συντονισμό της εφαρμογής της ΕΣΑΟΚ

Η εθνική διάσταση της ΕΣΑΟΚ και η υιοθέτηση της εδαφικής προσέγγισης της ανάπτυξης της ορεινής περιοχής του Τροόδους προτάσσουν την ανάγκη αναζήτησης μιας ισορροπημένης σχέσης μεταξύ του παρεμβατικού και συντονιστικού ρόλου του κράτους και της αναγκαίας ευελιξίας την οποία θα έχει το τοπικό επίπεδο για την αναδίπλωση των αναπτυξιακών του πρωτοβουλιών και την συμβολή του στην αναζήτηση λύσεων για τα δικά του προβλήματα.

Η συνεργασία θα οικοδομηθεί λαμβάνοντας υπόψη το πλαίσιο της Εδαφικής Πολιτικής της Ε.Ε., το σχέδιο διοικητικής μεταρρύθμισης της Κυπριακής Δημοκρατίας αλλά και την εμπέδωση της φιλοσοφίας της προσέγγισης Leader μαζί με την εμπειρία της εφαρμογής του σχετικού προγράμματος την οποία έχει αποκτήσει η περιοχή μέσω των Αναπτυξιακών της Εταιρειών.

Το στρατηγικό πλεονέκτημα του Τροόδους

Η κεντρική στόχευση της ΕΣΑΟΚ είναι η επανένταξη της περιοχής Τροόδους στην αναπτυξιακή διαδικασία. Στο πλαίσιο αυτής της στόχευσης, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη με βάση το διεθνές περιβάλλον αλλά και τα αποτελέσματα της διάγνωσης, η νέα κατάσταση και οι νέες προοπτικές και δυνατότητες οι οποίες προκύπτουν για την περιοχή Τροόδους με στόχο την αναζήτηση του στρατηγικού πλεονεκτήματος του Τροόδους. Είναι γεγονός, ότι η ενσωμάτωση της περιοχής στην κυπριακή και στη συνέχεια στη διεθνή οικονομία, απορρύθμισε το ορεινό σύστημα οργάνωσης της οικονομικής και κοινωνικής ζωής άριστα προσαρμοσμένο στις συνθήκες του βουνού. Ο συνεχώς ενισχυόμενος διεθνής ανταγωνισμός επιβάλλοντας την ποσοτική προσέγγιση στην παραγωγή σε βάρος της ποιότητας οδήγησε στην αποδυνάμωση της ισορροπίας αυτού του τοπικού εδαφικού συστήματος (territorial system). Όμως, αν το σύστημα αυτό έχασε τις λειτουργίες του, διατήρησε παρόλα αυτά, σχεδόν όλα τα στοιχεία του τα οποία επιτρέπουν σήμερα, μια προσπάθεια αναδιοργάνωσής του στο πλαίσιο του σύγχρονου κόσμου. Τα στοιχεία αυτά αφορούν κληρονομημένους πόρους (φυσικούς, παραγωγικούς, κοινωνικούς) την εντατική εκμετάλλευση των οποίων περιόρισαν τα γεωφυσικά εμπόδια αλλά και η έξοδος του πληθυσμού. Η στροφή των αγορών προς την ποιότητα και την ταυτότητα, προσανατολίζουν αυτή την αναδιοργάνωση προς την ανάδειξη των δεσμών των προϊόντων του με την κληρονομιά διαχρονικών αξιών την οποία διαθέτει το Τρόδος (κοινωνικοί δεσμοί, σχέσεις με αποδήμους,

παραδοσιακές καλλιέργειες και παραγωγές, τεχνογνωσίες και πρακτικές κτλ). Αυτό σημαίνει ότι, αν η περιοχή του Τροόδους είχε θεωρηθεί στο πλαίσιο του εντατικού αναπτυξιακού προτύπου, ως μειονεκτούσα λόγω αδυναμίας αύξησης της παραγωγικότητας σε σχέση με τις πεδινές περιοχές, σήμερα όλως παραδόξως, οι πόροι του και η μη εντατική τους εκμετάλλευση συνιστούν το βασικότερο πλεονέκτημα της περιοχής:

- μια διατηρημένη φύση ολόενα και περισσότερο περιζήτητη
- μια περιοχή που προσελκύει επισκέπτες από τους οποίους τα ορεινά θα επωφεληθούν
- μεγάλη ποικιλία πόρων προς αξιοποίηση
- τεχνογνωσία ποιότητας που συνδέεται με την αξιοποίηση των πόρων
- μια ελκυστική ποιότητα ζωής.

Το Τρόοδος αποτελώντας σήμερα, ένα ευαίσθητο, περιορισμένο και σύνθετο χώρο, θα πρέπει σ' αυτή την γεωγραφική πραγματικότητα και στο πλαίσιο των σχέσεων με τον έξω κόσμο, να αποκτήσει την οργανωσιακή και επιχειρησιακή ικανότητα και να επιχειρήσει την αξιοποίηση αυτών των πλεονεκτημάτων του στο πλαίσιο της ΕΣΑΟΚ.

Η λογική του σχεδιασμού της στρατηγικής

Με βάση τα αποτελέσματα της διάγνωσης και της παρουσίασης των διακυβευμάτων, των SWOT και των κατευθύνσεων, εκτιμάται ότι η αναδιοργάνωση του εδαφικού συστήματος της περιοχής του Τροόδους, είναι εφικτή και μπορεί να υποστηρίξει τις ιδεατές και επιθυμητές στοχεύσεις της κοινωνίας της αλλά και της πολιτείας, όπως αυτές διατυπώθηκαν από το κοινό όραμα.

Αναδιοργάνωση του εδαφικού συστήματος της περιοχής του Τροόδους:

Η εδαφική προσέγγιση της ανάπτυξης οδηγεί στη διαπίστωση ότι δύσκολες περιοχές όπως το Τρόοδος, παρά την απορρύθμιση του συστήματος οργάνωσης της οικονομικής και κοινωνικής ζωής τους, μπορούν να επανεντάξουν τους πόρους που διατήρησαν σε ένα εδαφικό τρόπο ανάπτυξης. Η επανένταξη αυτή περνά μέσα από μια σειρά στόχων όπως:

1. την **αποκατάσταση του ενδογενούς παραγωγικού συστήματος**, ώστε αυτό αυξάνοντας την προστιθέμενη αξία τοπικά των προϊόντων του, να αποτελέσει την κινητήρια δύναμη της οικονομικής, κοινωνικής ανάπτυξης. Αυτή η κινητήρια δύναμη συνδέεται με την οικοδόμηση μιας ανταγωνιστικότητας στη βάση της διακριτότητας δηλαδή την ενεργοποίηση της τοπικής κληρονομιάς η οποία να είναι στραμμένη προς το μέλλον, αλλά και την αειφόρο διαχείριση των πόρων της περιοχής.
2. Η στενή σχέση ανταγωνιστικότητας - διακριτότητας- πόρων φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, επιβάλλει την **αναπαραγωγή αυτών των πόρων**, δηλαδή την αναζήτηση μιας **ισορροπίας μεταξύ προστασίας και ανάπτυξης**. Η εδαφική ανάπτυξη προτείνοντας την αξιοποίηση της άυλης διάστασης των πόρων επιτρέπει την μετατροπή τους σε ενεργό στοιχείο της τοπικής οικονομίας εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα την αειφορική διαχείρισή τους. Η περιοχή πρέπει να αξιοποιήσει τις νέες προσδοκίες των καταναλωτών και τις συνεχώς ενισχυόμενες οριζόντιες περιβαλλοντικές πολιτικές συμβάλλοντας στη σταδιακή διαμόρφωση των συνθηκών για μια πολιτική οικολογικής μετάβασης. Σ' αυτή τη διαδικασία θα πρέπει να **συμμετάσχουν ενεργά δια της δράσης και όχι μόνο δια της εκπροσώπησης και οι τοπικοί φορείς** διαμορφώνοντας ιδιαίτερες μορφές συνεργασίας με τα αρμόδια Κυβερνητικά Τμήματα για τη διαχείριση εθνικής σημασίας φυσικών πόρων.
3. Βελτίωση της λειτουργικότητας του πλαισίου ζωής αναζητώντας τη βέλτιστη σχέση μεταξύ ποιότητας υπηρεσιών και κάλυψης της περιοχής. Η στρατηγική θα πρέπει να δώσει λύση στο έλλειμμα σχεδιασμού σε πιο κατάλληλες ενδιάμεσες κλίμακες αξιοποιώντας την προσπάθεια της Κυβέρνησης να προχωρήσει στην αποκεντρωμένη συνεργασία μέσω των

συμπλεγματοποιήσεων. Η σύνδεση χωροταξικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού θα πρέπει να στοχεύσει στη βελτίωση της πολυκεντρικής οργάνωση και να απαντήσει στην έλλειψη «κεντρικών οικισμών». Η εκπαίδευση πρέπει να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη συγκράτηση των νέων, στη βελτίωση των γνώσεων των κατοίκων και στην υποστήριξη της επαγγελματικής κινητικότητας. Επίσης, οι πολιτιστικές υποδομές και δραστηριότητες μπορούν να συμβάλλουν στην αναβάθμιση της ποιότητας ζωής ενισχύοντας την δημιουργικότητα των κατοίκων όλων των ηλικιών. Η ορθολογική βελτίωση της εσωτερικής και εξωτερικής συνδεσιμότητας μεταξύ περιοχών και κοινοτήτων αλλά και των δύο με τις πόλεις σε συνδυασμό με την ενίσχυση των οικιστικών λειτουργιών μπορούν να συγκρατήσουν τον πληθυσμό και να προσελκύσουν νέο.

4. Το όλο σύστημα οργάνωσης της οικονομικής και κοινωνικής ζωής έχει ανάγκη συμπλήρωσης των πληθυσμιακών απωλειών και κενών που δημιούργησε η έξοδος, δηλαδή, την εξασφάλιση της απαραίτητης κρίσιμης μάζας για την ενίσχυση των οικιστικών λειτουργιών και τη βελτίωση των υπηρεσιών. Η συγκράτηση αλλά και η προσέλκυση νέου πληθυσμού βασίζεται στην ύπαρξη απασχόλησης αλλά εξαρτάται ταυτόχρονα από την κατοικία και τις εξυπηρετήσεις που μπορεί να προσφέρει ένα λειτουργικό και ελκυστικό οικιστικό δίκτυο.
5. Διακυβέρνηση (οντότητα)

Η οργάνωση και η εφαρμογή του πρότυπου της εδαφικής ανάπτυξης συμβάλλει στην συγκρότηση της περιοχής σε εδαφική οντότητα με την οικονομική έννοια του όρου. Το Τρόδος διαθέτει τα θεμελιώδη στοιχεία για να συμμετάσχει ενεργά σ' αυτή τη διαδικασία: ταυτότητα, ιστορικό όνομα, σημαντικούς φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους καθώς και δρώντες οι οποίοι ελέγχουν τον χώρο τους.

Η οικοδόμηση μιας κοινά αποδεκτής διακυβέρνησης (εκλεγμένοι, ενώσεις, κοινωνικο-επαγγελματίες, επιστήμονες) η οποία να λειτουργεί στην κλίμακα του Τροόδους αποτελεί την τελική απαραίτητη και καθοριστική ενέργεια της περιοχής Τροόδους για τον συντονισμό των δρώντων της αλλά και την θεσμική της έκφραση προς τα έξω. Ο συνδυασμός της εδαφικής ανάπτυξης η οποία συμβάλλει στην ενίσχυση της οικονομικής κυριαρχίας της περιοχής και της διακυβέρνησης ως μορφή θεσμικής ένταξη στο πολιτικο-διοικητικό εθνικό σύστημα, αποτελούν το θεμέλιο της συγκρότησης της περιοχής σε εδαφική, αναπτυξιακή οντότητα.

Η διατύπωση και ο σχεδιασμός της στρατηγικής

Η στρατηγική είναι το αποτέλεσμα της συν-οικοδόμησης από τους συμμετέχοντες στη διαδικασία διάγνωσης και εκφράζει την βούλησή για αναδιοργάνωση τομέων δραστηριότητας σε μια προοπτική εδαφικής προσέγγισης της ανάπτυξης όπου η καινοτομία και ο πειραματισμός θα πρέπει να ευνοηθούν.

Η στρατηγική « εδαφικής ανάπτυξης» του Τρόδος θα επιδιώξει, με πολλαπλές συγκεκριμένες παρεμβάσεις, να δημιουργήσει ένα ζωντανό και ελκυστικό βουνό, εστιάζοντας στην ποιότητα ζωής, στους ιδιαίτερους πόρους και την αειφόρο διαχείριση του περιβάλλοντος.

Για την ευόδωση αυτής της επιδίωξης πρέπει η στρατηγική να συμβάλλει ώστε η περιοχή να:

α) διατηρήσει και αναδιατάξει την παραγωγική οικονομία μέσω της δημιουργίας μιας διακριτής και ανταγωνιστικής Ορεινής Οικονομίας υψηλής αξίας η οποία να ενισχύσει το τοπικό εισόδημα, στόχευση η οποία αφορά κυρίως τους δρώντες του Τροόδους,

β) βελτιώσει την λειτουργικότητα του πλαισίου ζωής με επίκεντρο τις κοινωνικές υπηρεσίες. Η στρατηγική θα πρέπει να επικεντρώνεται στη ρίζα του προβλήματος που είναι η έλλειψη σύζευξης του χωροταξικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού. Το πλαίσιο ζωής θα πρέπει να

εξυπηρετεί τους ανθρώπους: εκπαίδευση, κινητικότητα, υγεία, δημιουργικότητα και ψηφιακή τεχνολογία. Η στόχευση αυτή αφορά κυρίως την Κυβέρνηση και την Κεντρική Διοίκηση,

γ) διαχειρισθεί την σημαντική φυσική και πολιτιστική κληρονομιά μέσω στόχων και δράσεων που να εξασφαλίζουν την ισορροπία μεταξύ της προστασίας και της αξιοποίησής τους αλλά και να διαμορφώνουν το πλαίσιο για μια πολιτική οικολογικής μετάβασης. Η ΕΣΑΟΚ υιοθετεί την άποψη ότι η άυλη αξιοποίηση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων αποτελεί μέρος του συστήματος προστασίας και διατήρησής τους. Η επίτευξη αυτού του στόχου βασίζεται κυρίως, στην συνεργασία των αρμόδιων δημόσιων υπηρεσιών και της τοπικής κοινωνίας.

δ) εφαρμόσει καινοτόμες δημόσιες πολιτικές και διακυβέρνηση η οποία να επιδιώκει την αλληλεγγύη και τη συνεργασία αλλά και την αξιοποίηση της έρευνας.

Στρατηγικοί Στόχοι

Η επιλογή των στρατηγικών στόχων βασίζεται πρωτίστως, στο όραμα όπως αυτό προέκυψε και διατυπώθηκε μέσα από τις συναντήσεις και διαβουλεύσεις με την τοπική κοινωνία και τους εκπροσώπους της κυβέρνησης και της Δημόσιας Διοίκησης της Κυπριακής Δημοκρατίας. Το όραμα ενσωματώνει τα αποτελέσματα της διάγνωσης, τα διακυβεύματα και τις κατευθύνσεις για να αποδώσει τις επιθυμητές στοχεύσεις κυρίως της τοπικής κοινωνίας του Τροόδους.

Η ευθύνη του στρατηγικού σχεδιασμού είναι λαμβάνοντας υπόψη το αποτέλεσμα αυτής της δημοκρατικής και συμμετοχικής διαδικασίας και το πλαίσιο των ευρύτερων εθνικών και ευρωπαϊκών πολιτικών, να δομήσει τους στρατηγικούς και να επιλέξει τους τακτικούς στόχους ώστε να πραγματοποιηθεί μεσο-μακροπρόθεσμα το όραμα αυτό.

Δύο βασικοί παράγοντες επιβάλλουν στην ΕΣΑΟΚ να οργανώσει τους κεντρικούς στρατηγικούς της στόχους με βάση το τρίπτυχο της ορεινότητας: παραγωγή, φύση και πλαίσιο ζωής:

α) η ιδιαιτερότητα του βουνού ως προς τις συνθήκες διαβίωσης, την ισχυρή αλληλεξάρτηση φυσικών, παραγωγικών και ανθρώπινων πόρων, σε συνδυασμό με την ενίσχυση των οριζόντιων πολιτικών λόγω αυτής της αλληλεξάρτησης,

β) το εδαφικό πρότυπο της ανάπτυξης εστιασμένο στην αξιοποίηση των τοπικών πόρων, έχει ανάγκη να οργανώσει το λογικό πλαίσιο στόχων και παρεμβάσεων με τρόπο που να ενισχύει την διασύνδεση των λειτουργιών μεταξύ παραγωγής, φύσης και πλαισίου ζωής.

Η διάγνωση έδειξε ότι οι σχέσεις μεταξύ των παραγωγικών (παραδοσιακά προϊόντα, μικρή βιοτεχνία, ελκυστικότητα της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς), κοινωνικών (δεσμοί με τον τόπο, Β' κατοικία, σύλλογοι) και χωρικών δομών (ιστορικές περιοχές, οικιστικές ενότητες, κύτταρα ανάπτυξης) της περιοχής, ευνοούν την διασύνδεση των λειτουργιών μεταξύ των τομέων της παραγωγής, της φύσης και του πλαισίου ζωής. Η σύνδεση αυτή είναι αναγκαία στη βάση ενός λογικού πλαισίου σύμφωνα με το οποίο, η διαχείριση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς μπορεί να αναπαράγει εκείνους τους πόρους και τα ιδιότυπα χαρακτηριστικά τους τα οποία θα επιτρέψουν την ανάπτυξη μιας ανταγωνιστικότητας με βάση τη διακριτότητα και κατ' επέκταση την αύξηση της προστιθέμενης αξίας και των εισοδημάτων. Αυτή η λογική σχέση μπορεί να οδηγήσει στη συγκράτηση ή και στην προέκταση νέου πληθυσμού αν υποστηρίζεται από ένα ελκυστικό πλαίσιο ζωής. Προκύπτει ότι η δόμηση των στρατηγικών στόχων στη βάση της συνεκτικότητας των λειτουργιών αυτών των τριών πεδίων, μπορεί να συμβάλλει στον επαναπροσδιορισμό του αναπτυξιακού προσανατολισμού της περιοχής Τροόδους με βάση την ορεινή οικονομία και το εδαφικό πρότυπο ανάπτυξης.

Η εξειδίκευση των στρατηγικών στόχων

Ωστόσο, ο σχεδιασμός εξειδικεύει τις επιθυμίες-στόχους του οράματος με την συμβολή των

γενικών και ειδικών κατευθύνσεων. Οι εξειδικεύσεις αυτές κατηγοριοποιούμενες ορίζουν προτεραιότητες οι οποίες προέκυψαν από τις διαβουλεύσεις με την τοπική κοινωνία και την Δημόσια Διοίκηση και οι οποίες με τη σειρά τους καθορίζουν το πλαίσιο σχεδιασμού της στρατηγικής του οράματος. Αυτές οι προτεραιότητες συμβάλλουν στη διαμόρφωση του πλαισίου προσδιορισμού των στρατηγικών στόχων.

Οι ειδικές κατευθύνσεις και οι εξειδικεύσεις τους θα προωθηθούν μέσω των τακτικών στόχων. Αυτό σημαίνει ότι οι τακτικοί στόχοι «φέρουν» τις κινητήριες δυνάμεις με τις οποίες θα προωθηθούν:

- ⇒ η ανάδειξη της ταυτότητας ως προϋπόθεση της αύξησης της προστιθέμενης αξίας των προϊόντων και υπηρεσιών της ορεινής οικονομία
- ⇒ η βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και των διατομεακών συνεργασιών ώστε η παραπάνω αύξηση να επιτευχθεί τοπικά και να αγκαλιάσει όλους τους τομείς της τοπικής οικονομίας
- ⇒ η ενιαία διαχείριση των φυσικών πόρων για να αποφευχθούν οι επικαλύψεις αρμοδιοτήτων και να συμμετάσχουν οι τοπικοί δρώντες
- ⇒ η μετατροπή της πολιτιστικής κληρονομιάς σε λειτουργίες αξιοποιήσιμες από την τοπική οικονομία
- ⇒ η χωρική αναδιοργάνωση υποδομών και υπηρεσιών
- ⇒ η ανάγκη επαναπροσδιορισμού της οικιστικής και χωροταξικής οργάνωσης

Ο στρατηγικός σχεδιασμός θα πρέπει επίσης να λάβει υπόψη:

- ⇒ τις θεματικές κατευθύνσεις οι οποίες συμβάλλουν στη διαμόρφωση οριζόντιων παρεμβάσεων και στηρίζουν ενδιάμεσους στόχους:
  - α) η ενίσχυση της θετικής εικόνας και της ελκυστικότητας του βουνού,
  - β) η υποστήριξη των ανθρώπινων πόρων η οποία αφορά την ορεινή οικονομία (εκπαίδευση, κατάρτιση, επιχειρηματικότητα,) αλλά συνδέεται και με την δυνατότητα του πλαισίου ζωής να προσφέρει υποδομές και υπηρεσίες πολιτιστικής δημιουργικότητας και αθλητικής δράσης,
  - γ) η ανάδειξη οικιστικών κέντρων ώστε να βελτιωθεί η παροχή υπηρεσιών μέσω της ενίσχυσης των συναλλαγών και των δικτύσεων με κορυφαία δράση την προώθηση των συμπλεγμάτων υπηρεσιών,
  - δ) η συμβολή της συμμετοχής του Τροόδους στην λήψη προληπτικών μέτρων έναντι των αναμενόμενων επιπτώσεων λόγω υπερθέρμανσης του πλανήτη και
  - ε) η ανάδειξη της αξίας του ορεινού πολιτισμού μέσω της οργανωμένης κινητοποίησης της τοπικής κοινωνίας αλλά και την προσεκτική σύνδεσή του με την οικονομία (προϊόντα, εναλλακτικός τουρισμός).
- ⇒ τις κατευθύνσεις οι οποίες αν και θεματικές επηρεάζουν τη χωρική οργάνωση της περιοχής του Τροόδους (πχ χωρική διάσταση της προσαρμογής του ΓεΣΥ και του εκπαιδευτικού συστήματος στο Τρόδος). Τέλος, οι υπόλοιπες κατευθύνσεις καθαρά τομεακού περιεχομένου θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν για την επιλογή και διαμόρφωση των τομεακών ή διατομεακών δράσεων μέσω των τακτικών στόχων.

H συγκρότηση της περιοχής Τροόδους σε αναπτυξιακή οντότητα

Η ανάγκη συγκρότησης της περιοχής Τροόδους σε αναπτυξιακή οντότητα, συνδέεται με το γεγονός ότι ενώ αυτή «αναγνωρίζεται» με βάση την εδαφική προσέγγιση της ανάπτυξης της Ε.Ε. ως αναπτυξιακή οντότητα, δεν συνιστά στο πλαίσιο του (πολιτικού) διοικητικού συστήματος της Κυπριακής Δημοκρατίας, μια ενιαία διοικητική οντότητα. Μια τέτοια οντότητα θα επέτρεπε και

θα διευκόλυνε την συνεργασία με τη Δημόσια Διοίκηση στον τομέα του σχεδιασμού της ανάπτυξης. Επίσης, η περιοχή δεν διαθέτει μια δομή ενιαίας εκπροσώπησης. Στον παραγωγικό τομέα, οργανώνεται σε κλίμακες υπερτοπικές (Εθνική, Επαρχιακή) οι οποίες δεν ανταποκρίνονται σήμερα στις ανάγκες διαφοροποίησης της τοπικής οικονομίας. Θεωρητικά η ANET λειτουργεί ως ο μοναδικός θεσμός εκπροσώπησης της περιοχής αλλά τον ρόλο της εξασθενεί το έλλειμμα στην οργάνωση των τοπικών παραγωγικών τομέων και κλάδων. Η συμπλεγματοποίηση και η σύνδεση της κληρονομιάς και της ταυτότητας της περιοχής με την νέα ορεινή οικονομία, αναμένεται ότι θα συμβάλλουν στην ενίσχυση των τοπικών δομών συνεργασίας και της συνοχής της περιοχής.

Η κεντρική στόχευση του οράματος για τη συγκρότηση της περιοχής σε εδαφική αναπτυξιακή οντότητα συνδέεται στενά με τη δομή διακυβέρνησης της εφαρμογής της ΕΣΑΟΚ τόσο σε εθνικό όσο και στο τοπικό επίπεδο. Ο σχεδιασμός της ΕΣΑΟΚ προσεγγίζει και υποστηρίζει αυτή τη στόχευση από δύο πλευρές:

- την λειτουργική: προωθείται άμεσα μέσω της οργάνωσης της τοπικής διακυβέρνησης η οποία αποτελεί αναγκαία συνθήκη και προϋπόθεση για την εφαρμογή της ΕΣΑΟΚ. Δεν αποτελεί επομένως, στόχο της Στρατηγικής αλλά απαραίτητη δράση η οποία θα προηγηθεί της εφαρμογής της ΕΣΑΟΚ ως έκφραση της βούλησης των Τροοδιτών να οργανωθούν στο πλαίσιο μιας εθνικής πολυεπίπεδης διακυβέρνησης.
- την εδαφική: ως η μακροπρόθεσμη διαδικασία οικοδόμησης της εδαφικής αναπτυξιακής οντότητας της περιοχής Τροόδους η οποία εξαρτάται από την ικανότητα της κοινωνίας της να συνεργασθεί και να συντονισθεί σε συνεργασία με το κράτος ώστε να αξιοποιήσει με τρόπο βιώσιμο τους πόρους της σε ένα αρμονικό περιβάλλον διαβίωσης.

Η στρατηγική θα πρέπει επομένως, να προτείνει θεσμικές δομές συνεργασίας και συντονισμού αυτής της διοικητικά μοιρασμένης περιοχής με τις οποίες αυτή θα διαβουλευθεί με την Κυβέρνηση, τη Δημόσια Διοίκηση, τις γειτονικές πόλεις, τους επενδυτές κτλ. Οι δομές αυτές θα σχεδιασθούν λαμβάνοντας υπόψη το νέο πλαίσιο της αποκεντρωμένης συνεργασίας την οποία η Κυπριακή Κυβέρνηση προωθεί και βρίσκει σε εξέλιξη.

Ο ρόλος της Κυπριακής Δημοκρατίας

Ο ρόλος και η αρωγή της Κυπριακής Δημοκρατίας στον σχεδιασμό και στην εφαρμογή της ΕΣΑΟΚ προσδιορίζονται από τη σημασία και τα διακυβεύματα εθνικού συμφέροντος των ορεινών κοινοτήτων λόγω του ρόλου τους στην οικονομία, στην κοινωνία, στο περιβάλλον, στο τοπικό και στον πολιτισμό. Ο σχεδιασμός της στρατηγικής προσεγγίζει την εθνική της διάσταση μέσα από α) ένα σύνολο στρατηγικών (οριζόντιων) και τομεακών (υποδομές, θεσμικές διευθετήσεις) παρεμβάσεων της Κυπριακής Δημοκρατίας οι οποίες αφορούν την προώθηση του στόχου της ισότιμης ανάπτυξης της ορεινής περιοχής της Κύπρου, β) τον προσδιορισμό του ρόλου της Κυπριακής Δημοκρατίας στον συντονισμό της εφαρμογής της ΕΣΑΟΚ.

Η στρατηγική πρέπει να διακρίνει τον ρόλο της Κυβέρνησης και της Δημόσιας Διοίκησης στον συντονισμό της εφαρμογής της ΕΣΑΟΚ και της ευθύνης της κοινωνίας του Τροόδους στον τομέα της συνεργασίας και του συντονισμού της ανάπτυξής της. Επίσης, η στρατηγική δεν θα πρέπει να θέσει την οικοδόμηση της διακυβέρνησης Τροόδους ως έναν από τους στρατηγικούς στόχους αλλά ως πλαίσιο και προϋπόθεση της εφαρμογής της ΕΣΑΟΚ (επιχειρησιακός στόχος). Η εθνική διάσταση της ΕΣΑΟΚ εμπλέκοντας την Δημόσια Διοίκηση καθιστά εξ' αρχής αναγκαία την οργάνωση μιας πολυεπίπεδης διακυβέρνησης με τη συμμετοχή κυβερνητικών Τμημάτων, δημόσιων φορέων του Τροόδους (συμπλέγματα, κοινότητες) και του κοινωνικού και ιδιωτικού τομέα (Αναπτυξιακές Εταιρείες, ΜΚΟ κτλ). Όπως προαναφέρθηκε, για λόγους νομιμότητας, η διαδικασία εγκαθίδρυσης δομών διακυβέρνησης θα πρέπει να ολοκληρωθεί το ταχύτερο, αμέσως, μετά την έναρξη εφαρμογής της ΕΣΑΟΚ.

Ο Προσδιορισμός των Στρατηγικών και των Τακτικών Στόχων

Ο προσδιορισμός των Στρατηγικών και των Τακτικών Στόχων που ακολουθεί ολοκληρώνει την περιγραφή της Στρατηγικής για το Τρόδος.

Οι **στρατηγικοί στόχοι** συνάδουν με το αναπτυξιακό δυναμικό δυναμικό και τους ευρισκόμενους σε λανθάνουσα κατάσταση πόρους της περιοχής, και εφόσον εξειδικευτούν και υποστηριχθούν από κατάλληλες πολιτικές και δράσεις είναι σε θέση να κινητοποιήσουν την περιοχή και να της δώσουν μια νέα αναπτυξιακή ώθηση. Η πραγματοποίηση αυτών των στόχων θα συμβάλλει στη διαμόρφωση της αναπτυξιακής ταυτότητας της περιοχής η οποία, με τη σειρά της, θα προβάλλει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τα διακριτά της πλεονεκτήματα, δημιουργώντας στη συνέχεια μια ελκυστική προς τα έξω και αξιοποιήσιμη προς τα μέσα, εικόνα.

Οι **τακτικοί στόχοι** που τίθενται στην περιοχή μελέτης αναφέρονται σε μια σειρά συντονισμένων μέσων και εστιασμένων παρεμβάσεων που εφαρμόζονται για την επίτευξη των στόχων. Υποστηρίζουν επιχειρησιακά τους στρατηγικούς στόχους, εξειδικεύουν τις επιδιώξεις και καθιστούν ακόμη πιο σαφές το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα.

1^{ος} Στρατηγικός Στόχος: Τρόδος: τόπος με πόρους αναγνωρισμένης αξίας	Τακτικός στόχος 1.1: Ανάδειξη της ποιότητας και της ταυτότητας των τοπικών προϊόντων και υπηρεσιών
	Τακτικός Στόχος 1.2: Βελτίωση των ανθρώπινων πόρων και του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και προώθηση διατομεακών συνεργασιών
2^{ος} Στρατηγικός Στόχος: Ισορροπημένη προστασία και αξιοποίηση της Φυσικής και Πολιτιστικής Κληρονομιάς	Τακτικός Στόχος 2.1: Ενιαία αειφορική διαχείριση του Φυσικού Περιβάλλοντος και των ανθρωπογενών δραστηριοτήτων
	Τακτικός Στόχος 2.2: Διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς ως ενεργό στοιχείο της τοπικής ταυτότητας και οικονομίας
3^{ος} Στρατηγικός Στόχος: Ελκυστικό πλαίσιο ζωής σε ένα λειτουργικό πολυκεντρικό οικιστικό δίκτυο	Τακτικός Στόχος 3.1: Βελτίωση των βασικών τεχνικών, περιβαλλοντικών και μεταφορικών υποδομών
	Τακτικός Στόχος 3.2: Αναβάθμιση της ποιότητας και χωρική αναδιοργάνωση των κοινωνικών και πολιτιστικών υπηρεσιών
	Τακτικός Στόχος 3.3: Βελτίωση της οικιστικής και χωροταξικής οργάνωσης

1^{ος} Στρατηγικός Στόχος:

Τρόδος: τόπος με πόρους αναγνωρισμένης αξίας

Το αναπτυξιακό εγχείρημα του Τρόδους εντάσσεται στη γενικότερη προσπάθεια των ορεινών περιοχών να σχεδιάσουν το μέλλον και την πρόσοδό τους υιοθετώντας ένα νέο πρότυπο ανάπτυξης. Αυτό το πρότυπο βασίζεται στη διαπίστωση ότι δεν είναι δυνατόν πλέον μια ορεινή περιοχή να καταστεί ανταγωνιστική στην αγορά μέσω μείωσης του κόστους των

προσφερόμενων αγαθών και υπηρεσιών. Τη δυσκολία αυτή εξηγούν οι μειονεξίες λόγω ορεινότητας και η ανάγκη μεγάλων επενδύσεων και βαριών υποδομών.

Θα πρέπει επομένως, να αναζητηθεί μια άλλη αναπτυξιακή-διαδρομή το πλαίσιο της οποίας προσδιορίζουν οι πολιτικές και οι εμπειρίες της Ε.Ε., και η γενικότερη τάση των καταναλωτών για ποιότητα και ταυτότητα. Η επίτευξη αυτού του στόχου βασίζεται στην ανάδειξη της διακριτότητας των προϊόντων του Τρόδους η οποία με τη σειρά της εξασφαλίζει ανταγωνιστικότητα και αύξηση της προστιθέμενης αξίας των προϊόντων σε σχέση με ομοειδή προϊόντα άλλων περιοχών και χωρών. Το Τρόδος είναι δυνατόν να υποστηρίξει μια τέτοια αναπτυξιακή επιλογή αξιοποιώντας ταυτόχρονα με το παραγωγικό δυναμικό του, τα εξωτερικά (δεσμοί με την περιοχή) και εσωτερικά (οργανοληπτική ποιότητα των προϊόντων) χαρακτηριστικά των πόρων και των τελικών προϊόντων του.

Ο στόχος αυτός θα επιτευχθεί με την πιστοποίηση-εγγύηση της ποιότητας και της ταυτότητας των τοπικών προϊόντων και υπηρεσιών (συστήματα ποιότητας) αξιοποιώντας την Φυσική και Πολιτιστική Κληρονομιά, την αναβάθμιση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και την επαφή με ειδικές αγορές. Η αύξηση τοπικά, της προστιθέμενης αξίας των προϊόντων και υπηρεσιών, θα συνεισφέρει στη βελτίωση του εισοδήματος των κατοίκων και θα ενισχύσει την ελκυστικότητα της περιοχής. Για την Κυβέρνηση και την Κεντρική Διοίκηση αυτή η επιλογή δεν έχει υψηλό κόστος, εντάσσεται στις περιβαλλοντικές και αναπτυξιακές στρατηγικές της και απαντά στους στόχους της ποιότητας της διατροφής και της εδαφικής συνοχής.

Τακτικός στόχος 1.1 :

Ανάδειξη της ποιότητας και της ταυτότητας των τοπικών προϊόντων και υπηρεσιών

Ο στόχος αυτός θα συμβάλλει στην οικοδόμηση μιας ανταγωνιστικότητας βασισμένης στα ιδιαίτερα ποιοτικά και ταυτοτικά χαρακτηριστικά και στη διακριτότητα των προϊόντων του Τρόδους. Η εφικτότητα του στόχου στηρίζεται σε τρεις βασικούς συντελεστές α) το Τρόδος διαθέτει ιδιότυπα στοιχεία υλικά και άυλα τα οποία μπορούν να συνεισφέρουν στην επιδιωκόμενη διακριτότητα των προϊόντων και υπηρεσιών, β) ένα αυξανόμενο τμήμα των καταναλωτών στρέφεται προς ποιοτικά και ταυτοτικά προϊόντα (αγροτρόφιμο και τουρισμός) και γ) οι ευρωπαϊκές και εθνικές πολιτικές στηρίζουν τέτοιες παραγωγές. Η προώθηση αυτού του στόχου βασίζεται περισσότερο σε άυλες υποδομές με έμφαση τις νέες τεχνολογίες και στην ενίσχυση του οργανωσιακού τομέα (πολυεταιρική συνεργασία παραγωγών, φορέων έρευνας, Αναπτυξιακών Εταιρειών, αρμόδιων δημόσιων υπηρεσιών κτλ). Θα συμβάλλει στη δημιουργία ιδιότυπων και διακριτών προϊόντων και υπηρεσιών και θα συνεισφέρει στην υποστήριξη ένταξης σε συστήματα ποιότητας (ΠΟΠ, ΠΓΕ, Ορεινό Προϊόν και ΣυσΣΕ κτλ), και στο εδαφικό μάρκετινγκ. Η επίτευξη αυτών των στοχεύσεων αναμένεται να έχει τα εξής συνολικά επιχειρησιακά αποτελέσματα για την περιοχή:

Α. Εξασφάλιση της «**ιδιοτυπίας**» των πόρων. Η περιοχή θα αποκτήσει μια ανταγωνιστικότητα βασισμένη στη μοναδικότητα και στη διακριτότητα η οποία θα επιτρέψει την αύξηση της προστιθέμενης αξίας των αγαθών και υπηρεσιών του Τρόδους.

Β. Δημιουργία «**Εδαφικής προσόδου ποιότητας**»: Η επένδυση στην εικόνα και στην ιδιοτυπία των προϊόντων και υπηρεσιών του Τρόδους θα δημιουργήσει την εδαφική πρόσοδο Τρόδους. Το παράδειγμα του Μετσόβου ή της χώρας των Cathares στη Γαλλία είναι δυο από τα πολλά παραδείγματα περιοχών που έχουν αποκτήσει εδαφική πρόσοδο στην Ευρώπη.

Γ. Το «**καλάθι προϊόντων και υπηρεσιών**»: η περιοχή θα μπορεί να προσφέρει μια σειρά προϊόντων και υπηρεσιών άρρηκτα συνδεδεμένων με τον τόπο: διαμονή στην ύπαιθρο, τοπική κουζίνα, τοπικά προϊόντα, εμπειρίες κτλ.. Το «καλάθι», ενισχύει την εδαφική πρόσοδο και ταυτόχρονα επωφελείται από αυτή.

Τακτικός Στόχος 1.2:

Βελτίωση των ανθρώπινων πόρων και του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και προώθηση διατομεακών συνεργασιών

Ο στόχος αυτός ενεργοποιεί και συνδυάζει ταυτόχρονα, τρία πεδία τα οποία άπτονται της οικοδόμησης της νέας Ορεινής Οικονομίας του Τροόδους αξιοποιώντας τα αποτελέσματα του προηγούμενου τακτικού στόχου (1.1): α) της κινητοποίησης και αναβάθμισης του ανθρώπινου δυναμικού (πληροφόρηση, εκπαίδευση, κατάρτιση) β) της δημιουργίας ευνοϊκού επιχειρηματικού περιβάλλοντος (υποστήριξη και θεσμικές ρυθμίσεις) και γ) των συνεργασιών μεταξύ των τριών πυλώνων της τοπικής οικονομίας μέσω συμφώνων ποιότητας και συστημάτων ποιότητας (οργάνωση και συντονισμός).

Για το πρώτο πεδίο θα προωθηθεί η εκπαίδευση του τοπικού πληθυσμού λαμβάνοντας υπόψη ότι αυτοί οι νέοι θεσμοί προϋποθέτουν άτομα ικανά να τους ενεργοποιήσουν και ότι η αναδιοργάνωση της τοπικής οικονομίας απαιτεί κατάλληλες δεξιότητες εκ μέρους των υφιστάμενων και υποψήφιων επιχειρηματιών. Η απόκτηση δεξιοτήτων μπορεί να επεκταθεί στις ψηφιακές, επαγγελματικές ή τεχνικές δεξιότητες καθώς και στις επιχειρηματικές και οριζόντιες δεξιότητες (ξένες γλώσσες, ικανότητα ανάληψης πρωτοβουλιών κτλ). Οι δεξιότητες αυτές θα βοηθήσουν τα άτομα να συνεισφέρουν στην κοινωνία και στην οικονομική ανάπτυξη. Έμφαση θα πρέπει να δοθεί στη διευκόλυνση της πρόσβασης στην αγορά εργασίας μειονεκτικών ομάδων πληθυσμού συμβάλλοντας στις κατηγορίες «ίσες ευκαιρίες και πρόσβαση στην αγορά εργασίας, και Κοινωνική προστασία και ένταξη» του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων. Επίσης, η παρέμβαση για την αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού αποβλέπει και στην προετοιμασία του για την ανάπτυξη νέων πεδίων επιχειρηματικότητας στην περιοχή απαντώντας ταυτόχρονα στο πρόβλημα της ανεργίας και της έλλειψης εξειδικευμένων εργαζόμενων σε ιδιαίτερους τομείς (πχ τουρισμός).

Για το δεύτερο πεδίο, θα πρέπει να εξασφαλισθεί η λειτουργία ενός αποτελεσματικού και προσαρμοσμένου στις ιδιαίτερες παραγωγικές συνθήκες της περιοχής μηχανισμού-δικτύου υποστήριξης του τοπικού επιχειρηματικού οικοσυστήματος. Η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και η προώθηση των αναγκαίων θεσμικών προσαρμογών (αναγνώριση της οικοτεχνίας, η επίλυση του ζητήματος της ανομίας κτλ) θα συμβάλλουν στη δημιουργία νέων επιχειρήσεων στους τομείς της μεταποίησης και των υπηρεσιών. Έμφαση θα πρέπει να δοθεί στις αναδυόμενες ανάγκες για υπηρεσίες στο περιβάλλον και στο πλαίσιο ζωής.

Για το τρίτο πεδίο, η στήριξη της ανάπτυξης συνεργασιών και δικτυώσεων των φορέων των παραγωγικών κλάδων της περιοχής Τροόδους αποτελεί προϋπόθεση για την σύναψη και ενεργοποίηση συμφώνων συνεργασίας και συστημάτων ποιότητας. Ωστόσο, θα πρέπει να προηγηθεί η οργάνωση των παραγωγών και επιχειρηματιών κατά τομέα και στη συνέχεια, η ένταξή τους σε μια δομή συντονισμού των μεταξύ συνεργασιών και κοινών ή /και συμπληρωματικών τους δράσεων.

Αυτός ο τακτικός στόχος συνδυάζοντας την εκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμικού, τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και την ώθηση των συνεργασιών, θα συμβάλλει στην αξιοποίηση των κλαδικών εξειδικεύσεων και τοπικών προϊόντων που διαθέτει η περιοχή, ενισχύοντας την διείσδυση σε ποιοτικές αγορές (τοπική, εθνική, διεθνή). Επιδίωξη είναι σε συνδυασμό με τον προηγούμενο τακτικό στόχο (1.1) να ενταχθούν αυτά τα τοπικά προϊόντα μέσω των συνεργασιών, στην τοπική και εθνική τουριστική δραστηριότητα. Η επίτευξη του τακτικού αυτού στόχου θα συμβάλλει στην αναγνωρισιμότητα των προϊόντων του Τροόδους, στην διαφοροποίηση των αγορών και προπαντός, στην ενίσχυση της ελκυστικότητας της οικοτεχνικής και αγροτικής δραστηριότητας για τους νέους.

2^{ος} Στρατηγικός Στόχος:

Ισορροπημένη προστασία και αξιοποίηση της Φυσικής και Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Τόσο οι φυσικοί όσο και οι πολιτιστικοί (ΦκΠ) πόροι του Τροόδους εντάσσονται σε αποτελεσματικά συστήματα διαχείρισης και προστασίας τα οποία σχεδιάζουν και εφαρμόζουν οι αρμόδιοι δημόσιοι φορείς. Ωστόσο, η αειφόρος αξιοποίηση αυτών των πόρων αποτελεί μέρος της προστασίας τους. Για να συμβεί αυτό απαιτείται ενιαία διαχείριση με τη συμμετοχή και των τοπικών φορέων για την συναίνεση επί των κοινών υποχρεώσεων και δικαιωμάτων όσον αφορά την εξασφάλιση ισορροπίας μεταξύ προστασίας και αξιοποίησης.

Ο στόχος αυτός αποβλέπει στην εξασφάλιση της αρμονικής σχέσης μεταξύ προστασίας, διαχείρισης, ανάδειξης και αξιοποίησης, των βασικών σε ποιότητα, ταυτότητα και πλήθος, τοπικών πόρων τόσο υλικών (δάση, τοπία, μνημεία κτλ) όσο και άυλων (ιστορία, μύθοι, παράδοση κτλ). Η ανάδειξη των ΦκΠ πόρων του Τροόδους, αναγνωρίσιμοι λόγω της ιστορίας τους, θα υποστηρίξει τις αναπτυξιακές εναλλακτικές κατευθύνσεις στο Τρόοδος. Είναι δυνατόν οι αόροι αυτοί, στο πλαίσιο μιας αειφορικής σχέσης μεταξύ φύσης και ανθρώπινης δραστηριότητας, να καταστούν αξιοποιήσιμοι οικονομικά από την τοπική κοινωνία.

Την στρατηγική σημασία αυτού του στόχου ενισχύει επίσης, η εστίασή του στην ανάδειξη της ταυτότητας του Τροόδους ως η συνισταμένη των μεγάλης αξίας κληρονομημένων χαρακτηριστικών του χώρου δραστηριοποίησης της τοπικής κοινωνίας, των μνημείων, των τοπίων, των εθίμων και της τοπικής ιστορίας γενικότερα. Το δυναμικό στοιχείο το οποίο παρεμβαίνει όλο και περισσότερο τις τελευταίες δεκαετίες στη σχέση ταυτότητας και κληρονομιάς είναι το ενδιαφέρον της οικονομίας και των καταναλωτών για αυτές. Η διαπίστωση αυτή σημαίνει ότι η προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς (ΠΚ) έχει στρατηγική σημασία γιατί πέρα από την ειδική της ιστορική αξία, αποτελεί βασικό στοιχείο για την ανάπτυξη της περιοχής και την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας της.

Ο στόχος αυτός εκφράζει στην πραγματικότητα, την επιχειρησιακή και αειφόρο παρέμβαση για την αξιοποίηση της ΦκΠ Κληρονομιάς. Απαντά στους στρατηγικούς στόχους της Κυπριακής Δημοκρατίας για την αειφόρο διαχείριση των φυσικών πόρων, της βιοποικιλότητας και της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Τακτικός Στόχος 2.1 :**Ενιαία αειφορική διαχείριση του Φυσικού Περιβάλλοντος και των ανθρωπογενών δραστηριοτήτων**

Ο στόχος περιλαμβάνει την διασφάλιση αειφορικών σχέσεων μεταξύ παραγωγικών δραστηριοτήτων και φυσικού περιβάλλοντος. Λαμβάνει υπόψη τις απειλές οι οποίες προέρχονται είτε από τις ανθρωπογενείς δραστηριότητες, είτε από τις γενικότερες κλιματικές αλλαγές αλλά και τις στρατηγικές και τις διεθνείς και ευρωπαϊκές δεσμεύσεις της Κυπριακής Δημοκρατίας (Βιοποικιλότητα, Natura, νερό, κλιματική αλλαγή, κτλ). Η επιδιωκόμενη αειφορία ενσωματώνει τις τοπικές κοινωνικές σχέσεις με τη φύση μέσα από μια αντίληψη πολυλειτουργικότητας τόσο της υπαίθρου όσο και της αγροτικής δραστηριότητας.

Λαμβάνει επίσης, υπόψη ότι οι πολιτικές οικολογικής μετάβασης οι οποίες υιοθετούνται στις χώρες της Ε.Ε. απαιτούν την απόκτηση ικανότητας από τις περιοχές εφαρμογής ώστε να διαχειρίζονται από κοινού ζώνες όπου συνυπάρχουν το Δάσος, οι περιοχές Natura, η γεωργία και κτηνοτροφία αλλά και οι υπόλοιπες ανθρώπινες δραστηριότητες. Η πολυλειτουργικότητα του Δάσους, της γεωργίας αλλά και η χρήση του νερού για οικολογικούς σκοπούς απαιτούν

διαχείριση με βάση κανονισμούς, διατάξεις, προδιαγραφές και ρυθμίσεις (φυσικά πάρκα), στον σχεδιασμό και στην εφαρμογή των οποίων θα πρέπει να συμμετέχουν και οι τοπικοί φορείς. Η γεωργική δραστηριότητα είναι δυνατόν να συμβάλλει στην προώθηση αυτής της αειφορικής σχέσης αναλαμβάνοντας μέρος των διαχειριστικών αναγκών για το περιβάλλον και τα τοπία γεγονός που θα ενισχύσει το εισόδημα των αγροτών. Τέτοιες προσπάθειες προωθούνται και νομιμοποιούνται πλέον από τις ευρωπαϊκές και εθνικές πολιτικές.

Αυτός ο τακτικός στόχος εστιάζει στις περιοχές με διάφορα καθεστώτα προστασίας και με παρουσία ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Θα προωθηθεί μέσω: α) της δημιουργίας καινοτομικών δομών συνεργασίας των εμπλεκόμενων αρμόδιων δημόσιων υπηρεσιών και τοπικών δρώντων, ώστε να εναρμονισθούν οι διάφορες επικαλύψεις αρμοδιοτήτων, και β) της συνδιαμόρφωσης και υιοθέτησης κατάλληλων δράσεων προστασίας και σχεδίων διαχείρισης. Ο στόχος αυτός είναι συμπληρωματικός του στόχου 1.2, γιατί αποβλέπει στην ενίσχυση του τοπικού τουριστικού προϊόντος με την ανάδειξη της Φυσικής Κληρονομιάς και ιδιαίτερα των τοπίων. Ο ίδιος στόχος θα συμβάλλει στην προετοιμασία της Κυπριακής Δημοκρατίας στο τομέα αυτόν για τη νέα προγραμματική περίοδο 2021-2027.

Τακτικός Στόχος 2.2 :

Διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς ως ενεργό στοιχείο της τοπικής ταυτότητας και οικονομίας

Ο στόχος αυτός απαντά στη σύγχρονη αντίληψη ότι στη σχέση προστασία-διατήρηση, μέρος των δράσεων προστασίας της ΠΚ είναι και η αξιοποίησή της. Ενσωματώνει το ενδιαφέρον των καταναλωτών για τη σχέση ταυτότητας και κληρονομιάς ενός τόπου. Η διαπίστωση αυτή σημαίνει ότι η προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς (ΠΚ) έχει στρατηγική σημασία γιατί πέρα από την ειδική της ιστορική αξία, αποτελεί βασικό στοιχείο για την ανάπτυξη της περιοχής και την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας της. Ο στόχος αποσκοπεί στην μετατροπή της ΠΚ σε οικονομικό πόρο μέσω της ανάδειξης των δεσμών της με την τοπική κοινωνία και τις παραγωγές και δραστηριότητές της. Ωστόσο, αυτή η απαραίτητη δράση για την δημιουργία της εδαφικής και παραγωγικής διακρίτοτητας προϋποθέτει τη διασφάλιση της αναπαραγωγής του τοπικού πολιτισμού.

Ο στόχος αυτός είναι συμπληρωματικός του στόχου 1.2, γιατί αποβλέπει στην ενίσχυση του τοπικού τουριστικού προϊόντος με την οργανωμένη ένταξη στο χώρο (φυσικό, οικονομικό, κοινωνικό) της ΠΚ. Η προστασία και αξιοποίηση της ΠΚ θα προωθηθεί με τις απαραίτητες μικρο-χωροταξικές παρεμβάσεις για την εξασφάλιση της προσπελασιμότητας και ένταξης των προϊόντων ΠΚ σ' ένα λειτουργικό και χωρικό σύστημα πληροφόρησης, υποδοχής, εστίασης και διαμονής. Οι δράσεις αυτές αποτελούν προϋπόθεση για την λειτουργική σχέση αυτών των προϊόντων με τον εναλλακτικό τουρισμό.

Η ανάδειξη της ταυτότητας του Τροόδου θα επιδιωχθεί μέσω της ενεργούς συμμετοχής των τοπικών και εμπλεκόμενων γενικότερα φορέων στη διαχείριση, ανάδειξη και αξιοποίηση των πολιτιστικών του πόρων. Η ταυτότητα ως στοιχείο το οποίο ενσωματώνει τον τοπικό πολιτισμό μπορεί να καλλιεργηθεί, και η διαδικασία αξιοποίησής της να ενισχυθεί μέσα από στοχοθετημένες κοινωνικές και πολιτιστικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες: στην τοπική παιδεία μέσω των εκπαιδευτικών μηχανισμών της νεολαίας (εθνικό και συμπληρωματικό τοπικό σχολείο), και της εκπαίδευσης των ενηλίκων (δια-βίου μάθηση).

Ο στόχος απαντά επίσης και στο ζήτημα της προσβασιμότητας στην ΠΚ. Η «ανάγνωση» της κληρονομιάς πρέπει να προέρχεται σε ορισμένες περιπτώσεις και από την τοπική κοινωνία και όχι μόνο από τους κεντρικούς αρμόδιους φορείς. Οι δράσεις του στόχου θα εστιάσουν τόσο στην προστασία του πολιτιστικού αντικειμένου (πχ δόμες, μνημείο) όσο και στην αξιοποίηση

της τοποθεσίας του με βάση τα βιώματα και τις δραστηριότητες και τις εκδηλώσεις των κατοίκων της κοινότητας στην οποία ανήκει. Όσο αυτό το αντικείμενο αποτελεί πολιτιστικό δημιούργημα της τοπικής κοινωνίας τόσο θα πρέπει να ενισχυθεί η συμμετοχή της στην ανάδειξη και στην αξιοποίηση.

Η ανάδειξη της τοπικής ταυτότητας θα συμβάλλει επίσης, στην κινητοποίηση του δυναμικού των αποδήμων και στην ενίσχυση των σχέσεών τους με την περιοχή καταγωγής τους.

3^{ος} Στρατηγικός Στόχος:

Ελκυστικό πλαίσιο ζωής σε ένα λειτουργικό πολυκεντρικό οικιστικό δίκτυο

Ο στρατηγικός στόχος της βελτίωσης της ποιότητας ζωής απαντά στο ζήτημα της ενίσχυσης της ελκυστικότητας της περιοχής το οποίο εξαρτάται από την λειτουργικότητα της χωρικής και οικιστικής οργάνωσης της περιοχής. Αυτή η λειτουργικότητα επηρεάζεται από την ορεινότητα της περιοχής και την διασπορά των υποδομών και των εξυπηρετήσεων σε πολλούς οικισμούς. Το γεγονός αυτό μειώνει την αποτελεσματικότητα των υποδομών και αυξάνει το κόστος τους.

Ο στρατηγικός αυτός στόχος θα συμβάλλει στην υπέρβαση των κληρονομημένων χωρικών διαφοροποιήσεων και ανισοτήτων ως αποτέλεσμα των πολιτικών που εφαρμόστηκαν ή δεν εφαρμόστηκαν, της διοικητικής διαίρεσης, της ελκυστικότητας γειτονικών αστικών κέντρων, της αδυναμίας της περιοχής να ανταγωνισθεί ένα παραγωγικό μοντέλο βασισμένο στην εντατικοποίηση των παραγωγικών συντελεστών σε βάρος της ποιότητας και τέλος, των πιο πρόσφατων επιπτώσεων της εισβολής και κατοχής.

Για την επίτευξη του 3^{ου} στρατηγικού στόχου θα πρέπει να συνδυασθεί αποτελεσματικά η βελτίωση της κινητικότητας του πληθυσμού, η εξασφάλιση κατά το δυνατόν εφάμιλλων με την υπόλοιπη Κύπρο κοινωνικών υπηρεσιών, υποδομών και εξοπλισμών. Αυτός ο συνδυασμός θα επιτρέψει την ενίσχυση α) της πολιτιστικής δημιουργίας των νέων, β) της φροντίδας των ηλικιωμένων της περιοχής και γ) συμφιλίωση της οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής. Τέλος, στο πλαίσιο των περιορισμών που θέτει η ορεινότητα και η έλλειψη κεντρικών τόπων θα πρέπει ο σχεδιασμός της οικιστικής και χωροταξικής οργάνωσης της περιοχής να συμβάλλει στην βελτίωση των χωρικών και οικιστικών λειτουργιών, στην ανάδυση ορισμένων βασικών κεντρικότητων και στην κάλυψη των εξυπηρετήσεων σε επίπεδο ευρύτερων ζωνών-ιστορικών περιοχών.

Η ενίσχυση της πολυκεντρικότητας νοούμενη ως την εξασφάλιση της λειτουργικής χωρικά σχέσης μεταξύ τόπου διαμονής, απασχόλησης και κεντρικών σημείων εξυπηρέτησης, ευνοεί την πρόωθηση του μακροπρόθεσμου στόχου της συγκράτησης και της προσέλκυσης πληθυσμού στο σύνολο των ιστορικών περιοχών και των απομονωμένων κοινοτήτων της περιοχής Τροόδους και κατ' επέκταση συμβάλλει στην κοινωνική και εδαφική συνοχή της.

Τακτικός Στόχος 3.1:

Βελτίωση των βασικών τεχνικών, περιβαλλοντικών και μεταφορικών υποδομών

Ο στόχος της βελτίωσης της κινητικότητας του πληθυσμού συμβάλλει οπωσδήποτε στην κατοικισμότητα και στην ελκυστικότητα της περιοχής. Μια συνολική και ορθολογική προσέγγιση του ζητήματος αποβλέπει στην ισόρροπη και προοδευτικά εφαρμοσμένη πολιτική προώθησης της εσωτερικής και εξωτερικής συνδεσιμότητας του Τροόδους. Αυτή η πολιτική θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις διάφορες οικιστικές ενότητες και τις λειτουργίες τους που διαμορφώνονται στο εσωτερικό της περιοχής, τις προοπτικές ανάπτυξής τους αλλά και τις ανάγκες εξυπηρέτησεων του πληθυσμού του Τροόδους από τα γειτονικά αστικά κέντρα της Λευκωσίας και της Λεμεσού.

Παράλληλα, η βελτίωση της ποιότητας ζωής σε σχέση με τις περιβαλλοντικές παραμέτρους αποτελεί υπόβαθρο τόσο της δημόσιας υγείας όσο και του βιοτικού επιπέδου των πολιτών. Η ανάγκη για βελτίωση του φυσικού περιβάλλοντος μέσω υψηλής ποιότητας υποδομών οι οποίες συνδέονται με τη διαχείριση των στερεών και υγρών αποβλήτων, κλπ., συνδέεται με το στόχο της αναβάθμισης του βιοτικού και πολιτισμικού επιπέδου της περιοχής.

Το ζήτημα της βελτίωσης των τεχνικών υποδομών αποτελεί ένα σύνθετο στόχο τον οποίο προσδιορίζουν οι δυσκολίες που συνδέονται τόσο με την ορεινότητα, τα μικρά μεγέθη και τη διασπορά των οικισμών του Τροόδους, όσο και με τη δυνατότητα προσαρμογής των αντίστοιχων εθνικών σχεδιασμών (δίκτυα μεταφορών, διαχείριση στερεών και υγρών αποβλήτων). Αυτό σημαίνει ότι οι καθυστερήσεις στην προώθηση αυτών των υποδομών δεν εξαρτώνται μόνο από τις κοινότητες του Τροόδους αλλά και από την ευρύτερη εφαρμογή σχετικών στρατηγικών της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η προώθηση του στόχου θα συμβάλλει στη βελτίωση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος και του πλαισίου διαβίωσης αλλά και στις επιδόσεις απέναντι στις διεθνείς δεσμεύσεις της Κυπριακής Δημοκρατίας (Ευρωπαϊκή Οδηγία για τα απόβλητα, τους χώρους υγειονομικής ταφής κ.α.).

Η προσέγγιση του όλου ζητήματος αποτελεσματικής και σχετικά γρήγορης εφαρμογής των σχετικών δράσεων, χωρίς μεγάλο κόστος, συνδέεται με την δυνατότητα ανάπτυξης συνεργασιών και συμπλεγματοποιήσεων εντός του Τροόδους, και ειδικότερα με την υιοθέτηση καινοτομικών λύσεων για τις μικρές κοινότητες.

Τακτικός Στόχος 3.2:

Αναβάθμιση της ποιότητας και χωρική αναδιοργάνωση των κοινωνικών και πολιτιστικών υπηρεσιών

Η ελκυστικότητα της περιοχής για κατοίκηση δεν εξασφαλίζεται μόνο με την οικονομική ανάπτυξη και τις ίσες ευκαιρίες πρόσβασης στην εργασία, αλλά και από την ποιότητα του πλαισίου ζωής συμπεριλαμβανομένης και της πολιτιστικής δημιουργικότητας. Στο βουνό, η ποιότητα του πλαισίου ζωής εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την επιτυχία των πολιτικών να εξισορροπήσουν κάλυψη του χώρου και ποιότητα παρεχόμενων υπηρεσιών. Ο τακτικός αυτός στόχος αποβλέπει να συμβάλλει στην οργάνωση του χώρου (ως πλαίσιο ζωής) με τρόπο που να εξασφαλίζει τη λειτουργική χωρική σχέση μεταξύ της κατοικίας, του τόπου απασχόλησης και των σημείων βασικών κοινωνικών εξυπηρέτησεων.

Ο στόχος εστιάζει στην αναβάθμιση των υπηρεσιών για την υγεία, την εκπαίδευση αλλά και τον πολιτισμό και την ψυχαγωγία ως μέσα δημιουργικότητας για νέους και ηλικιωμένους θεωρώντας ότι αποτελούν σημαντικούς παράγοντες για την ελκυστικότητα της περιοχής και τη συγκράτηση του πληθυσμού, ως τόπου μόνιμης και εποχικής διαμονής. Ωστόσο, ο ίδιος τακτικός στόχος απαντά και στο ζήτημα της ισόρροπης αναδιοργάνωσης της χωρικής κατανομής

αυτών των υπηρεσιών, ώστε να ενισχύεται η βασική αρχή της εδαφικής αλληλεγγύης και δικαιοσύνης. Η αρχή αυτή θεωρείται σημαντική λόγω της πολυκεντρικής διάταξης και οργάνωσης της περιοχής Τρόδους (Πολύκεντρα, ΑΚΥ κτλ).

Σημαντικό εργαλείο για την αποτελεσματική οργάνωση του πλαισίου ζωής αποτελεί η πρόδος των συμπλεγματοποιήσεων μεταξύ των κοινοτήτων. Για την γενικότερη προώθηση αυτού του τακτικού στόχου μπορούν να συμβάλλουν οι τοπικοί κοινωνικοί φορείς μέσω της ανάπτυξης κοινωνικών, πολιτιστικών και συλλογικών δραστηριοτήτων με ή χωρίς οικονομικό αντικείμενο (Κοινωνική Οικονομία) υπό τον συντονισμό της δομής διακυβέρνησης που θα προκύψει.

Τακτικός Στόχος 3.3:

Βελτίωση της οικιστικής και χωροταξικής οργάνωσης

Κεντρικής σημασίας για την επιτυχή εφαρμογή της παρούσας αναπτυξιακής στρατηγικής είναι η σύνδεσή της με το κατάλληλο υποστηρικτικό χωροταξικό υπόβαθρο. Στη βάση αυτή πρέπει να προσαρμοσθεί η υφιστάμενη Δήλωση Πολιτικής ώστε να συμβάλλει στη δημιουργία ενός ολοκληρωμένου πλαισίου χωροταξικής πολιτικής για το Τρόδος το οποίο να οργανώνει τις χρήσεις γης, τις υποδομές και την λειτουργικότητα στο χώρο.

Το χωροταξικό αυτό πλαίσιο αυτό θα αποτελέσει επομένως το βασικότερο εργαλείο οργάνωσης και ανάπτυξης στο χώρο του πλαισίου ζωής το οποίο αρθρώνεται σε μεγάλο βαθμό από υποδομές και υπηρεσίες των δύο προηγούμενων τακτικών στόχων (3.1 & 3.2) και εγκαθίσταται στο οικιστικό δίκτυο της περιοχής.

Η επιδίωξη για την ποιοτική αναβάθμιση του πλαισίου ζωής στο Τρόδος, θα πρέπει να περιλαμβάνει δράσεις βελτίωσης του οικιστικού περιβάλλοντος (αναπλάσεις κτλ) και υποδοχής νέου πληθυσμού.

Στόχος είναι η οργάνωση ορισμένων κέντρων παροχής λειτουργιών και υπηρεσιών μέσα σε ένα πολυλειτουργικό, πολυκεντρικό και διασυνδεδεμένο οικιστικό δίκτυο με συμπληρωματικούς ρόλους και με τη συνδρομή ενός προσαρμοσμένου συστήματος μεταφορών.

Το αποτέλεσμα μιας τέτοιας στόχευσης θα οδηγήσει σε ένα αρθρωμένο οικιστικό σύστημα το οποίο θα λειτουργεί ως διακριτός πόλος παρέχοντας το σύνολο των βασικών υπηρεσιών και λειτουργιών, με υποστηρικτικό ρόλο δίπλα στις γειτονικές μεγάλες πόλεις.

Συμβατότητα και Συνάφεια Στόχων της ΕΣΑΟΚ με τις ευρωπαϊκές και εθνικές πολιτικές

Συμβατότητα Στόχων με την Πολιτική Συνοχής της ΕΕ.

Οι Στόχοι που έχουν τεθεί για την Ανάπτυξη του Τρόδους θα πρέπει να είναι συμβατοί με ευρύτερες αναπτυξιακές στρατηγικές οι οποίες σε μεγάλο βαθμό καθορίζουν την κατεύθυνση των κατά περίπτωση επιλογών, είτε λόγω της χρηματοδοτικής συνδρομής, είτε λόγω της θεσμικής υποχρέωσης. Για να εξετασθεί η συμβατότητα αυτή, στην συνέχεια αναλύονται οι βασικές αναπτυξιακές στρατηγικές που επηρεάζουν την περιοχή και γίνεται μια προσπάθεια τεκμηρίωσης της συνάφειας των στρατηγικών επιλογών για το Τρόδος.

Ως βασικό χρηματοδοτικό εργαλείο, αλλά και ως κύρια αναπτυξιακή επιλογή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Πολιτική Συνοχής έχει θεσπίσει **11 θεματικούς στόχους** που στηρίζουν την ανάπτυξη για την περίοδο 2014-2020. Οι θεματικοί αυτοί στόχοι καλύπτουν όλα τα πεδία παρέμβασης μιας αναπτυξιακής πολιτικής.

1. Ενίσχυση της έρευνας, της τεχνολογικής ανάπτυξης και της καινοτομίας
2. Βελτίωση της πρόσβασης σε τεχνολογίες της πληροφορίας και των επικοινωνιών (ΤΠΕ), και χρήση και ποιότητα αυτών
3. Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των ΜΜΕ
4. Στήριξη της μετάβασης προς μια οικονομία με μειωμένη χρήση άνθρακα
5. Προώθηση της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, πρόληψη και διαχείριση κινδύνων
6. Διατήρηση και προστασία του περιβάλλοντος, και προώθηση της αποδοτικής χρήσης πόρων
7. Προώθηση βιώσιμων μεταφορών και βελτίωση των υποδομών δικτύων
8. Προώθηση της βιώσιμης και ποιοτικής απασχόλησης, και στήριξη της κινητικότητας των εργαζομένων
9. Προώθηση της κοινωνικής ένταξης, καταπολέμηση της φτώχειας και όλων των διακρίσεων
10. Επενδύσεις στην εκπαίδευση, την κατάρτιση και τη δια βίου μάθηση
11. Βελτίωση της αποδοτικότητας της δημόσιας διοίκησης

Για την επόμενη προγραμματική περίοδο 2021-2027 η νέα Πολιτική Συνοχής συμπυκνώνει τους παραπάνω **11 στόχους σε 5:**

1. Μια εξυπνότερη Ευρώπη, μέσω της καινοτομίας, της ψηφιοποίησης, του οικονομικού μετασχηματισμού και της στήριξης των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων
2. Μια πιο πράσινη Ευρώπη χωρίς ανθρακούχες εκπομπές, που εφαρμόζει τη συμφωνία του Παρισιού και επενδύει στην ενεργειακή μετάβαση, στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και στην καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής
3. Μια πιο συνδεδεμένη Ευρώπη, με στρατηγικά δίκτυα μεταφορών και ψηφιακά δίκτυα
4. Μια πιο κοινωνική Ευρώπη, που υλοποιεί τον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων και στηρίζει την ποιοτική απασχόληση, την εκπαίδευση, τις δεξιότητες, την κοινωνική ένταξη και την ίση πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη
5. Μια Ευρώπη πιο κοντά στους πολίτες, με τη στήριξη των αναπτυξιακών στρατηγικών που καταρτίζονται σε τοπικό επίπεδο και της βιώσιμης αστικής ανάπτυξης σε όλη την ΕΕ.

Θα πρέπει τέλος, να αναφερθεί ότι ενώ σε επίπεδο γενικών στόχων και προτεραιοτήτων τόσο η Κοινή Αγροτική Πολιτική, όσο και η Κοινή Αλιευτική Πολιτική έχουν τους δικούς τους ξεχωριστούς στόχους, σε διαχειριστικό-προγραμματικό επίπεδο οι στόχοι είναι κοινοί με την

Πολιτική Συνοχής, καθώς η διάθεση απλούστευσης των διαδικασιών στην Ευρωπαϊκή κλίμακα καθιστά αναγκαία την θέσπιση ενιαίων κανόνων.

Παρακάτω εξετάζεται η συνάφεια των θεματικών στόχων της τρέχουσας (2014-2020) και της επόμενης (2021-2027) προγραμματικής περιόδου με τους επιλεχθέντες στρατηγικούς και τακτικούς στόχους της Στρατηγικής για την Ανάπτυξη του Τρόδους. Για να θεωρηθεί ότι ένας στόχος (Στρατηγικός ή Τακτικός) έχει τεθεί αποτελεσματικά θα πρέπει να έχει άμεση συνάφεια με έναν ή περισσότερους θεματικούς στόχους, ενώ η έμμεση συνάφεια ενισχύει την αλληλεπίδραση των προτεινόμενων παρεμβάσεων προς το τελικό ζητούμενο που είναι η Ανάπτυξη του Τρόδους. Επίσης, κάποιιοι στόχοι για το Τρόδος είναι πιο ειδικοί και είναι πιθανό να μην έχουν (ούτε άμεση, ούτε έμμεση) συνάφεια με κάποιους από τους θεματικούς στόχους της Πολιτικής Συνοχής. Το γεγονός αυτό δεν τους καθιστά προβληματικούς και δεν προσδιορίζει ανάγκη αναδιατύπωσης, απλώς αναδεικνύει την “Τομεακή” προσέγγιση κάποιων στόχων.

1ος Στρατηγικός Στόχος:
Τρόδος: τόπος με πόρους αναγνωρισμένης αξίας

Τακτικός στόχος 1.1 :

Ανάδειξη της ποιότητας και της ταυτότητας των τοπικών προϊόντων και υπηρεσιών

Τακτικός Στόχος 1.2:

Βελτίωση των ανθρώπινων πόρων και του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και προώθηση διατομεακών συνεργασιών

Συνάφεια 1^{ου} Στρατηγικού Στόχου και Τακτικών Στόχων του με θεματικούς στόχους 2014-2020

Τακτικοί στόχοι	Θεματικοί στόχοι Πολιτικής Συνοχής : 2014-2020										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	+	++	++	+	+	+		++	+	+	
1.1	+	++	++	+	+	+		+	+	+	
1.2	+	++	++	+	+	+		++	+	+	

++άμεση, +έμμεση

Συνάφεια 1^{ου} Στρατηγικού Στόχου και Τακτικών Στόχων του με θεματικούς στόχους 2021-2027

Τακτικοί στόχοι	Θεματικοί στόχοι Πολιτικής Συνοχής : 2021-2027				
	1	2	3	4	5
1	++	+		++	+
1.1	++	+		++	+
1.2	++	+		++	+

++άμεση, +έμμεση

Ο 1^{ος} Στρατηγικός Στόχος έχει άμεση συνάφεια όπως είναι προφανές με τους στόχους που συνδέονται με την επιχειρηματικότητα, αλλά και τα ζητήματα ενίσχυσης του ανθρώπινου δυναμικού και της απασχόλησης. Έμμεση συνάφεια έχει με τους στόχους που συνδέονται με το περιβάλλον και την βιώσιμη ανάπτυξη, καθώς είναι αναμενόμενο η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας να προσβλέπει σε ένα νέο επιχειρηματικό πρότυπο.

2^{ος} Στρατηγικός Στόχος:
Ισορροπημένη προστασία και αξιοποίηση της Φυσικής και Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Τακτικός Στόχος 2.1 :

Ενιαία αειφορική διαχείριση του Φυσικού Περιβάλλοντος και των ανθρωπογενών δραστηριοτήτων

Τακτικός Στόχος 2.2 :

Διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς ως ενεργό στοιχείο της τοπικής ταυτότητας και οικονομίας

Συνάφεια 2^{ου} Στρατηγικού Στόχου και Τακτικών Στόχων του με θεματικούς στόχους 2014-2020

Τακτικοί στόχοι	Θεματικοί στόχοι Πολιτικής Συνοχής : 2014-2020										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
2		+	+	+	++	++		+	+		
2.1		+	+	+	++	++		+	+		
2.2		+	+	+	++	++		+	+		

++άμεση, +έμμεση

Συνάφεια 2^{ου} Στρατηγικού Στόχου και Τακτικών Στόχων του με θεματικούς στόχους 2021-2027

Τακτικοί στόχοι	Θεματικοί στόχοι Πολιτικής Συνοχής : 2021-2027				
	1	2	3	4	5
2	+	++		++	+
2.1	+	++		++	+
2.2	+	++		++	+

++άμεση, +έμμεση

Αντίστοιχα ο 2^{ος} Στρατηγικός Στόχος έχει άμεση συνάφεια όπως είναι προφανές με τους στόχους που συνδέονται με το περιβάλλον και την βιώσιμη ανάπτυξη. Έμμεση συνάφεια έχει με τους στόχους που συνδέονται με την επιχειρηματικότητα, αλλά και τα ζητήματα ενίσχυσης του ανθρώπινου δυναμικού και της απασχόλησης.

3ος Στρατηγικός Στόχος:
Ελκυστικό πλαίσιο ζωής σε ένα λειτουργικό πολυκεντρικό οικιστικό δίκτυο

Τακτικός Στόχος 3.1:

Βελτίωση των βασικών τεχνικών, περιβαλλοντικών και μεταφορικών υποδομών

Τακτικός Στόχος 3.2:

Αναβάθμιση της ποιότητας και χωρική αναδιοργάνωση των κοινωνικών και πολιτιστικών υπηρεσιών

Τακτικός Στόχος 3.3:

Βελτίωση της οικιστικής και χωροταξικής οργάνωσης

Συνάφεια 3^{ου} Στρατηγικού Στόχου και Τακτικών Στόχων του με θεματικούς στόχους 2014-2020

Τακτικοί στόχοι	Θεματικοί στόχοι Πολιτικής Συνοχής : 2014-2020										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
3		+	+	+	++	++	++	++	++	+	+
3.1		+	+	+	++	++	++				
3.2			+					++	++	+	+
3.3		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

++άμεση, +έμμεση

Συνάφεια 3^{ου} Στρατηγικού Στόχου και Τακτικών Στόχων του με θεματικούς στόχους 2021-2027

Τακτικοί στόχοι	Θεματικοί στόχοι Πολιτικής Συνοχής : 2021-2027				
	1	2	3	4	5
3	+	++	++	++	+
3.1	+	++	++	+	+
3.2	+	+	+	++	+
3.3	+	+	+	+	+

++άμεση, +έμμεση

Ο 3^{ος} Στρατηγικός Στόχος έχει άμεση συνάφεια με τους στόχους για τις υποδομές και το περιβάλλον και την κοινωνική ενσωμάτωση και το ανθρώπινο δυναμικό. Έμμεση συνάφεια έχει με τους στόχους που συνδέονται με την επιχειρηματικότητα, αλλά και την βελτίωση του θεσμικού συστήματος

Συνάφεια των Στόχων με Εθνικές Πολιτικές

Λαμβάνονται υπόψη:

- οι εθνικές μεταρρυθμίσεις και στρατηγικές της Κυπριακής Δημοκρατίας οι οποίες έχουν δρομολογηθεί ή βρίσκονται σε διαβούλευση και επίκειται η εφαρμογή τους και οι οποίες αφορούν και το Τρόπος: Υγεία, Εκπαίδευση, Διαχείριση Υδατικών Πόρων, Τουρισμού,
- ο σχεδιασμός των Υπουργείων μέσω των τομεακών στρατηγικών τους

Η συνάφεια αξιολογείται με βάση τις πολιτικές της προγραμματικής περιόδου 2014-2020 επειδή οι στόχοι της επόμενης περιόδου 2021-2027 δεν έχουν ακόμη επίσημα καθορισθεί. Ωστόσο, εκτιμάται ότι οι διαφορές των στοχεύσεων των δύο περιόδων δεν θα είναι σημαντικές.

Σε ότι αφορά τη συμπληρωματικότητα των στόχων της Στρατηγικής για την Ανάπτυξη του Τρόπους σε σχέση με άλλες πολιτικές, αναλύονται παρακάτω οι συμπληρωματικότητες των στόχων – σε επίπεδο τακτικών στόχων – με το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020, τα δύο Επιχειρησιακά Προγράμματα του ΕΣΠΑ 2014-2020 καθώς και άλλες εθνικές πολιτικές.

1^{ος} Στρατηγικός Στόχος:

Τρόπος: τόπος υψηλής προστιθέμενης αξίας της οικονομίας

Τακτικός στόχος 1.1 :

Ανάδειξη της ποιότητας και της ταυτότητας των τοπικών προϊόντων και υπηρεσιών

- Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020:
  - *Θεματική Προτεραιότητα 1:* Προώθηση της μεταφοράς γνώσεων και της καινοτομίας στη γεωργία, δασοπονία και τις αγροτικές περιοχές
  - *Θεματική Προτεραιότητα 2:* Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας όλων των τύπων γεωργίας και ενίσχυση της βιωσιμότητας των εκμεταλλεύσεων
  - *Θεματική Προτεραιότητα 3:* Προώθηση της οργάνωσης της αλυσίδας τροφίμων και της διαχείρισης κινδύνων στη γεωργία
- ΕΠ Ανταγωνιστικότητα και Αειφόρος Ανάπτυξη 2014-2020:
  - *Άξονας προτεραιότητας 1:* Ενίσχυση της Ανταγωνιστικότητας της Οικονομίας
- Εθνική Στρατηγική για τη Νεολαία 2017-2022
- RIS3: τομεακές προτεραιότητες «Τουρισμός» και «Γεωργία – Τρόφιμα»
- Εθνική Δήλωση Πολιτικής για την Επιχειρηματικότητα
- Εθνική Στρατηγική για τον Τουρισμό

Τακτικός Στόχος 1.2:

Βελτίωση του ανθρώπινου πόρου και του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και προώθηση διατομεακών συνεργασιών

- Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020:
  - *Θεματική Προτεραιότητα 1:* Προώθηση της μεταφοράς γνώσεων και της καινοτομίας στη γεωργία, δασοπονία και τις αγροτικές περιοχές
  - *Θεματική Προτεραιότητα 2:* Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας όλων των τύπων γεωργίας και ενίσχυση της βιωσιμότητας των εκμεταλλεύσεων

- *Θεματική Προτεραιότητα 3*: Προώθηση της οργάνωσης της αλυσίδας τροφίμων και της διαχείρισης κινδύνων στη γεωργία
- ΕΠ Απασχόληση, Ανθρώπινοι Πόροι και Κοινωνική Συνοχή 2014-2020:
  - *Άξονας Προτεραιότητας 1*: Βελτίωση Προοπτικών Απασχόλησης του Ανθρώπινου Δυναμικού
- Δήλωση Πολιτικής: Ενισχύοντας το Επιχειρηματικό Οικοσύστημα στην Κύπρο
- RIS3: τομεακές προτεραιότητες «Τουρισμός» και «Γεωργία – Τρόφιμα»
- Σχέδιο Δράσης για τη Βελτίωση του Ρυθμιστικού Πλαισίου στη Κύπρο
- Εθνική Στρατηγική για τον Τουρισμό

2^{ος} Στρατηγικός Στόχος:

Ισορροπημένη προστασία και αξιοποίηση της Φυσικής και Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Τακτικός Στόχος 2.1:

Ενιαία αειφορική διαχείριση του Φυσικού Περιβάλλοντος και των ανθρωπογενών δραστηριοτήτων

- Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020:
  - *Θεματική Προτεραιότητα 4*: Αποκατάσταση, διατήρηση και ενίσχυση των οικοσυστημάτων που εξαρτώνται από την γεωργία και τη δασοκομία.
  - *Θεματική Προτεραιότητα 5*: Προώθηση της αποδοτικότητας των πόρων και στήριξη της μεταστροφής προς μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα με ανθεκτικότητα στην αλλαγή του κλίματος
- ΕΠ Ανταγωνιστικότητα και Αειφόρος Ανάπτυξη 2014-2020:
  - *Άξονας Προτεραιότητας 3*: Μείωση Εκπομπών Διοξειδίου του Άνθρακα και Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή
  - *Άξονας Προτεραιότητας 4α*: Προστασία του Περιβάλλοντος και Αποδοτική Διαχείριση των Πόρων
- Στρατηγική για τη βιοποικιλότητα στην Κύπρο (2012)
- RIS3: τομεακή προτεραιότητα «Ενέργεια» και γενική προτεραιότητα «Αειφορία – Περιβάλλον».
- Συμπληρωματικότητα με το πρόγραμμα δράσεων του Τμήματος Δασών και του Τμήματος Περιβάλλοντος του Υπουργείου Γεωργίας.

Τακτικός Στόχος 2.2 :

Διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς ως ενεργό στοιχείο της τοπικής ταυτότητας και οικονομίας

- Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020:
  - *Θεματική Προτεραιότητα 6*: Προώθηση της κοινωνικής ένταξης, της μείωσης της φτώχειας και της οικονομικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές
- ΕΠ Ανταγωνιστικότητα και Αειφόρος Ανάπτυξη 2014-2020:
  - *Άξονας Προτεραιότητας 4β*: Διαχείριση Φυσικών και Πολιτιστικών Πόρων
- Εθνική Στρατηγική για τη Νεολαία 2017-2022

3^{ος} Στρατηγικός Στόχος:

Ελκυστικό πλαίσιο ζωής σε ένα δομημένο οικιστικό περιβάλλον

Τακτικός Στόχος 3.1:

Βελτίωση των βασικών τεχνικών, περιβαλλοντικών και μεταφορικών υποδομών

- ΕΠ Ανταγωνιστικότητα και Αειφόρος Ανάπτυξη 2014-2020:
  - Άξονας Προτεραιότητας2: Προώθηση της Χρήσης των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών
  - Άξονας Προτεραιότητας4α: Προστασία του Περιβάλλοντος και Αποδοτική Διαχείριση των Πόρων
  - Άξονας Προτεραιότητας5: Προώθηση Βιώσιμων Μεταφορών
- Σχέδιο Διαχείρισης Στερεών Αποβλήτων (2015)

Τακτικός Στόχος 3.2:

Αναβάθμιση της ποιότητας και χωρική αναδιοργάνωση των κοινωνικών και πολιτιστικών υπηρεσιών

- Νέο ΓεΣΥ
- Μεταρρύθμιση Παιδείας
- Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020:
  - *Θεματική Προτεραιότητα 6:* Προώθηση της κοινωνικής ένταξης, της μείωσης της φτώχειας και της οικονομικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές

Τακτικός Στόχος 3.3:

Βελτίωση της οικιστικής και χωροταξικής οργάνωσης

- Σχέδιο Συμπλεγματοποίησης των Κοινοτήτων

Μέρος Γ' : Η οργάνωση των
παρεμβάσεων της ΕΣΑΟΚ
(Προτάσεις)

Ορισμοί και περιεχόμενα του μέρους Γ': Ολοκληρωμένες και στρατηγικές οριζόντιες παρεμβάσεις

Την ιδιαιτερότητα της ΕΣΑΟΚ συνιστά η εθνική της διάσταση. Αυτό σημαίνει ότι ένα σημαντικό μέρος των παρεμβάσεων για την διαμόρφωση του πλαισίου και την εξασφάλιση των προϋποθέσεων εφαρμογής ανήκει στην αρμοδιότητα της Κυπριακής Δημοκρατίας. Στο πλαίσιο αυτό, το σύνολο των παρεμβάσεων για την εφαρμογή της ΕΣΑΟΚ σχεδιάστηκαν και οργανώνονται σε τρία επίπεδα:

- **Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις:** Περιγράφουν τομεακές και διατομεακές πολιτικές σε επίπεδο Τροόδους, ενσωματώνοντας δράσεις οι οποίες αποβλέπουν σε κοινό αποτέλεσμα, συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό στην προώθηση του στόχου της ΕΣΑΟΚ για τον κάθε τομέα. Ο ολοκληρωμένος χαρακτήρας τους έγκειται σε μια διπλή οριζόντια και κάθετη ολοκλήρωση, η οποία αποκτά έντονα χωρική διάσταση και αναφέρεται στα εξής:
  - Κάθετη ολοκλήρωση: επιλογή και άρθρωση δράσεων που συμβάλλουν σε ένα ολοκληρωμένο και λειτουργικό αποτέλεσμα. Αφορά όλες τις απαραίτητες δράσεις κάθε φυσικού αντικείμενου (μελέτες, νόμοι, ενεργοποίηση δρώντων, κατάρτιση, κατασκευή υποδομών κλπ) οι οποίες πρέπει να υλοποιηθούν προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι της Παρέμβασης, διευκολύνοντας ταυτόχρονα την ωρίμανσή τους.
  - Οριζόντια ολοκλήρωση: η οποία αφορά την:
    - Ένταξη πολλαπλών δρώντων στο σχεδιασμό και στην υλοποίηση των δράσεων: του δημόσιου, κοινωνικού και ιδιωτικού τομέα
    - Σύνδεση με δράσεις άλλων Ολοκληρωμένων Παρεμβάσεων (άλλων τομέων) έτσι ώστε να λαμβάνονται υπόψη οι σχεδιασμοί και οι δράσεις που οργανώνονται σε αυτές (π.χ. η ολοκληρωμένη παρέμβαση για τον τουρισμό αξιοποιεί δράσεις του πρωτογενή και δευτερογενή τομέα ή η ολοκληρωμένη παρέμβαση για τα οδικά δίκτυα συνδέεται με την οργάνωση του οικιστικού δικτύου (Χωροταξική παρέμβαση)). Με τον τρόπο αυτό το συνολικό σχέδιο παρεμβάσεων της ΕΣΑΟΚ, οργανώνεται με υψηλή συμπληρωματικότητα, συνάφεια και συνοχή σε επίπεδο δράσεων.
- **Στρατηγικές Οριζόντιες παρεμβάσεις:** συνιστούν παρεμβάσεις θεσμικού και οργανωτικού κυρίως χαρακτήρα της Κυπριακής Δημοκρατίας η υλοποίηση των οποίων αποτελεί βασική προϋπόθεση για την αποτελεσματική εφαρμογή των «ολοκληρωμένων παρεμβάσεων» της ΕΣΑΟΚ. Καθορίζεται το πλαίσιο της ορεινής πολιτικής (υιοθέτηση διεθνών και ευρωπαϊκών αρχών της ορεινότητας) και το πεδίο εφαρμογής της (περιοχή Τροόδους και η Εθνική Ορεινή Περιοχή η οποία οριοθετείται). Επίσης, οι παρεμβάσεις αυτές καλύπτουν νευραλγικούς και στρατηγικούς τομείς οι οποίοι άπτονται της σχέσης των Κυβερνητικών Υπηρεσιών με το Τρόδος (οριζόντιος συντονισμός των δημόσιων πολιτικών και των απαραίτητων θεσμικών διευθετήσεων) και προωθούν διατομεακές και οριζόντιες πολιτικές (Δήλωση Πολιτικής, υποδοχή νέου πληθυσμού, κτλ).
- **Παρεμβάσεις για τη διαμόρφωση του πλαισίου εφαρμογής της ΕΣΑΟΚ:**
  - πλαίσιο διακυβέρνησης μεταξύ Κράτους και Τροόδους και
  - επιλογή της Ολοκληρωμένης Εδαφικής Επένδυσης ως το κατάλληλο χωρικό εργαλείο σχεδιασμού και μηχανισμός χρηματοδότησης της Ε.Ε. για την προώθηση των στόχων της ΕΣΑΟΚ.

Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις της Στρατηγικής (Προτάσεις)

Οι στόχοι της ΕΣΑΟΚ προωθούνται με τις ακόλουθες 12 ολοκληρωμένες τομεακές /διατομεακές παρεμβάσεις :

1. Καινοτομική προσέγγιση της γεωργίας και κτηνοτροφίας
2. Μεταποίηση στη νέα ορεινή οικονομία
3. Νέο πρότυπο ορεινού τουριστικού προϊόντος Τροόδους
4. Επιχειρηματικότητα και δια Βίου Μάθηση
5. Εκπαίδευση,
6. Φυσικό Περιβάλλον
7. Υδάτινοι πόροι
8. Πολιτισμός: Σχέδιο Αξίες Τροόδους
9. Υγεία
10. Υποδομές Συνδεσιμότητας και προσβασιμότητας: οδικό δίκτυο και επικοινωνίες
11. Διαχείριση Στερεών και Υγρών Αποβλήτων (λυμάτων)
12. Ενέργεια: «Ενεργειακή Στρατηγική –Τρόοδος 2030

Για κάθε μια ολοκληρωμένη παρέμβαση παρουσιάζονται συνοπτικά οι κατευθύνσεις και τα υπομέτρα και οι δράσεις από τα οποία συντίθενται καθώς και η συνάφεια με τις υπόλοιπες ολοκληρωμένες και στρατηγικές παρεμβάσεις της ΕΣΑΟΚ, τις παρεμβάσεις των Στρατηγικών τω αρμόδιων Υπουργείων και τις καινοτομίες που εισαγάγουν και νέες τεχνολογίες που χρησιμοποιούν. Οι ολοκληρωμένες παρεμβάσεις (διάγνωση, διακύβευμα, κατευθύνσεις και δράσεις) παρουσιάζονται στο Παράρτημα: Συνοπτική Διάγνωση της περιοχής Τροόδους.

Η ταξινόμηση – ομαδοποίηση των παρεμβάσεων γίνεται σε τρία (3) επίπεδα, τα εξής:

Μέτρο (Ολοκληρωμένη Παρέμβαση): αποτελεί την ολοκληρωμένη παρέμβαση σε μια θεματική της στρατηγικής και εννοιολογικό σύνολο το οποίο ενσωματώνει :

- χαμηλότερου επιπέδου παρεμβάσεις (υπομέτρα, και δράσεις ανάπτυξης εμπεριέχουν) με κοινή στόχευση και
- πολιτικές, σχετικές με τους στρατηγικούς και τακτικούς στόχους.

Τα μέτρα έχουν σχέση με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της περιοχής επιδιώκοντας να συνδέσουν τα διαθέσιμα μέσα άσκησης πολιτικής ώστε να απαντήσουν σε συγκεκριμένες ανάγκες ή να επιλύσουν συγκεκριμένα προβλήματα της.

Υπομέτρο: Υποδιαίρεση του Μέτρου. Αποτελεί το μέσο με το οποίο πραγματώνεται ένα μέτρο, οργανώνει το μέτρο σε ομάδες ομοειδών δράσεων έτσι ώστε η υλοποίησή τους να επιφέρει ένα στοχευμένο, αναμενόμενο και λειτουργικό αποτέλεσμα. Η ομαδοποίηση αυτή διευκολύνει επίσης, την κατανομή των δράσεων στους αντίστοιχους φορείς εκτέλεσής τους (πχ ομαδοποίηση θεσμικών παρεμβάσεων) καθώς και την παρακολούθηση της διαδικασίας εφαρμογής τους.

Δράση: Υποδιαίρεση του υπομέτρου, με σκοπό την περαιτέρω εξειδίκευση των απαιτούμενων παρεμβάσεων της στρατηγικής. Η δράση αποτελεί το κατώτερο επίπεδο προγραμματισμού και περιλαμβάνει ομοειδή επιμέρους έργα, τα οποία καλούνται να εφαρμόσουν οι φορείς υλοποίησης.

1. Καινοτομική προσέγγιση της γεωργίας και κτηνοτροφίας

Η διαμόρφωση των βασικών κατευθύνσεων για την ανάπτυξη του γεωργικού τομέα της περιοχής του Τροόδου έλαβε υπόψη:

- ❑ τα κεντρικά ζητήματα όπως προκύπτουν από τη διάγνωση του τομέα της γεωργίας και την SWOT ανάλυση.
- ❑ Το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Κύπρου και πιο ειδικά:
  - τον γενικό στόχο «προσαρμογή της Κυπριακής Γεωργίας στις νέες οικονομικές συνθήκες και την αύξηση των περιβαλλοντικών προκλήσεων που δημιουργεί η κλιματική αλλαγή» καθώς και
  - τους τρεις αλληλένδετους ειδικούς στόχους:
    1. βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των αγροδιατροφικών προϊόντων
    2. αειφόρος διαχείριση των φυσικών πόρων
    3. βελτίωση της ζωτικότητας των περιοχών της υπαίθρου
- ❑ τη νέα ΚΑΠ 2021-2027

Με βάση τα παραπάνω διαμορφώνεται η παρακάτω **βασική κατεύθυνση** για το τομέα της γεωργίας:

*Η οικοδόμηση ενός ορεινού γεωργικού προτύπου **μικρών πολυδραστήριων οικογενειακών εκμεταλλεύσεων**, ικανού να εξασφαλίσει τη διαχείριση των φυσικών πόρων, ταυτόχρονα με την παραγωγή προϊόντων με αξίες αναγνωρίσιμες από τους καταναλωτές».*

Ειδικότερα αυτό το πρότυπο μπορεί να υποστηριχθεί πιο αποτελεσματικά προωθώντας:

- **την αύξηση της προστιθέμενης αξίας** των γεωργικών προϊόντων, μέσα από την **πιστοποίηση** και **εγγύηση** της ποιότητας και της ταυτότητας των τοπικών προϊόντων,
- την αξιοποίηση του **πολυλειτουργικού χαρακτήρα της ορεινής γεωργίας** (περιβάλλοντοπία, τοπική οικονομία, απασχόληση),
- **την σύνδεση της γεωργίας** με τους άλλους δύο πυλώνες της τοπικής ορεινής οικονομίας (μεταποίηση και τουρισμός),
- ένα **σχέδιο κινητοποίησης των οργανωτικών και παραγωγικών πόρων της περιοχής και αποτελεσματικής συνεργασίας** με τις αρμόδιες υπηρεσίες της Κυπριακής Δημοκρατίας και ιδιαίτερα του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος,
- την ανάγκη οικοδόμησης ενός **οικοσυστήματος υποστήριξης** για τη μετάβαση προς μια γεωργία ποιότητας (εκπαίδευση, συμβουλές και έρευνα).

Το πλαίσιο των παρεμβάσεων

Οι δράσεις της ολοκληρωμένης παρέμβασης για την Γεωργία οφείλουν να θέσουν ως πρώτο βήμα την αναδιοργάνωση της υποστήριξης της γεωργίας του Τροόδου (**Υπομέτρο 1**) με βάση τις ανάγκες που απορρέουν από την Βασική Κατεύθυνση που προαναφέρθηκε.

Η αναδιοργάνωση αυτή έχει δύο βασικούς αποδέκτες:

α) τις κρατικές υπηρεσίες υποστήριξης και συμβουλών του Τμήματος Γεωργίας οι οποίες πρέπει να στηρίζονται σε ένα δίκτυο ερευνητικών φορέων για την αξιοποίηση αποτελεσμάτων εφαρμοσμένης έρευνας και

β) έναν τοπικό μηχανισμό τον οποίο θα απαρτίζουν το Επαρχιακό Γραφείο, τοπικές Αναπτυξιακές Εταιρείες και πανεπιστημιακά εργαστήρια, ο οποίος θα υποστηρίζει τις επιχειρηματικές πρωτοβουλίες του γεωργικού τομέα του Τροόδου.

Ωστόσο, προϋπόθεση για την υποστήριξη της Βασικής Κατεύθυνσης είναι η προώθηση κάποιων θεσμικών μέτρων (**Υπομέτρο 2**) που συνδέονται με τα σήματα ποιότητας καθώς και την αναγνώριση της «οικοτεχνίας» και του επισκέψιμου αγροκτήματος. Παράλληλα, νέα εργαλεία για οργάνωση της γεωργίας και αύξησης της αξίας της παραγωγής πρέπει να ενταχθούν και στο χωρικό θεσμικό πλαίσιο (Δήλωση Πολιτικής) έτσι ώστε να υπάρξει η σχετική κατοχύρωση, όπως ο γαιοτόπος, το επισκέψιμο αγρόκτημα και κάποιες πρόνοιες για την καλλιεργήσιμη και την βοσκήσιμη έκταση. Η ανάπτυξη της κτηνοτροφίας περνά οπωσδήποτε μέσα από τον εκσυγχρονισμό των εγκαταστάσεων και στη βάση αυτή η εγγραφή αγροτικών δρόμων θεωρείται απαραίτητη. Ένα επίσης βασικό ζήτημα που πρέπει να αντιμετωπιστεί από την διοίκηση συνδέεται με την υιοθέτηση προσαρμοσμένων κριτηρίων στις προκηρύξεις προγραμμάτων χρηματοδότησης, τα οποία πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαίτερες τοπικές συνθήκες άσκησης της αγροτικής δραστηριότητας (μεγέθη εκμεταλλεύσεων, οικονομικές αποδόσεις, κλιματικές συνθήκες κλπ). Τέλος, ένα σημαντικό ζήτημα που πρέπει να αντιμετωπιστεί αφορά την μείωση της γραφειοκρατίας κατά την διοικητική και ασφαλιστική διαδικασία πρόσληψης εποχιακών εργατών (αγρεργατών), γεγονός που ταλαιπωρεί συχνά τους ιδιοκτήτες αγροτικών εκμεταλλεύσεων.

Καίριας σημασίας είναι η ανάπτυξη της οργάνωσης των παραγωγών (**Υπομέτρο 3**) τόσο σε επίπεδο Τροόδου, όσο και σε κατώτερο επίπεδο (προτείνεται σε επίπεδο Συμπλέγματος Κοινοτήτων) ανάλογα με τον παραγωγικό προσανατολισμό, την ύπαρξη κρίσιμης μάζας παραγωγών κλπ. Η οργάνωση των παραγωγών θα πρέπει να εστιάσει στην συνεργασία για την αύξηση της αξίας μέσω συλλογικών δράσεων όπως η υιοθέτηση συστημάτων ποιότητας, η προώθηση της «οικοτεχνίας», η συνεργασία με μεταποιητές και η προώθηση των προϊόντων στις αγορές.

Παράλληλα με την αντιμετώπιση των παραπάνω τα οποία αποτελούν βασικές προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του τομέα, απαιτείται εστίαση στο κεντρικό ζητούμενο που είναι η αύξηση της προστιθέμενης αξίας των προϊόντων /αγαθών που παράγονται τοπικά (**Υπομέτρο 4**). Αυτή θα βασιστεί στην ποιότητα των προϊόντων Τροόδου η οποία θα υποστηριχθεί από την ανάδειξη και τεχνική-επιστημονική τεκμηρίωση των ιδιαίτερων ποιοτικών «εσωτερικών» και «εξωτερικών» χαρακτηριστικών των προϊόντων. Η ευρεία εφαρμογή αυτών θα επέλθει με την υιοθέτηση συστημάτων πιστοποίησης της ποιότητας καθώς και συμμετοχικών (εθελοντικών) συστημάτων εγγύησης.

Το επόμενο βασικό υπομέτρο συνδέεται με το ανθρώπινο δυναμικό του οποίου η εξέλιξη τις τελευταίες δεκαετίες χαρακτηρίστηκε από δραματική μείωση και γήρανση (**Υπομέτρο 5**). Οι απαραίτητες δράσεις αφορούν την υποστήριξη της διαδοχής, την εγκατάσταση νέων αγροτών, την απόκτηση σύγχρονων δεξιοτήτων και γνώσεων από τους παραγωγούς καθώς και την υποστήριξη της πολυδραστηριότητας, δεδομένου του μικρού μεγέθους των εκμεταλλεύσεων.

Το τελευταίο υπομέτρο, αφορά τη διαχείριση και αξιοποίηση της γεωργικής γης (**Υπομέτρο 6**), η οποία αποτελεί τον βασικότερο πόρο της γεωργίας. Οι δράσεις συνδέονται με την καλύτερη αξιοποίηση της παραγωγικής γης και με την αντιμετώπιση της σημαντικής εγκατάλειψής της. Η αξιοποίηση παραγωγικά της γεωργικής γης βασίζεται στον εντοπισμό και στην ανάδειξη των γαιοτόπων, αγροτικών μικροπεριοχών όπου παράγονται τοπικά ιδιαίτερα προϊόντα. Στην ανάδειξη των γαιοτόπων θα συμβάλλει ο εντοπισμός των άυλων (φήμη, πολιτισμός) και υλικών (έδαφος, κλίμα) χαρακτηριστικών τους τα οποία θα προσδώσουν αξία στα προϊόντα που παράγονται στο εσωτερικό τους. Σημαντικό τμήμα της δράσης είναι ο εντοπισμός αυτών των μικροπεριοχών που διαμορφώθηκαν διαχρονικά και παράγουν φημισμένα προϊόντα ιδιαίτερης

αξίας. Παράλληλα, σημαντική δράση για την αξιοποίηση της γης είναι η προώθηση σχεδίων διαχείρισης της βόσκησης, στοχεύοντας στην βελτίωση της βοσκοϊκανότητας και σε άλλες υποστηρικτικές δράσεις της κτηνοτροφίας. Η ανάκτηση αγροτεμαχίων που έχουν εγκαταλειφθεί, εστιάζει στην ικανοποίηση της ζήτησης γης από ενδιαφερόμενους νέους ή υφιστάμενους γεωργούς, στην αντιμετώπιση του πολυτεμαχισμού της γης και της πολυϊδιοκτησίας και στην αξιοποίηση αγροτεμαχίων που μπορούν να αρδευτούν. Παράλληλα, σημαντική πρέπει να είναι η συμμετοχή της αγρανάπαυσης σε δράσεις ενιαίας διαχείρισης των ζωνών γεωργίας και φυσικών πόρων (βλ. μέτρο 6. Περιβάλλον).

Ακολουθεί ο Πίνακας με την δομή και το περιεχόμενο της Ολοκληρωμένης Παρέμβασης «**Καινοτομική προσέγγιση της γεωργίας και κτηνοτροφίας**» έτσι όπως είναι οργανωμένη σε Υπομέτρα και Δράσεις:

Υπομέτρα	Δράσεις
1.1. Αναδιοργάνωση για την υποστήριξη της εδαφικής γεωργίας του Τροόδου: <i>ενίσχυση υφιστάμενων δομών υποστήριξης και νέες μορφές πολυεταιρικής συνεργασίας</i>	1. Ενίσχυση και αναβάθμιση του ρόλου του κυβερνητικού μηχανισμού υποστήριξης της γεωργίας του Τροόδου - Αναβάθμιση του ρόλου του Γεωργικού Γραφείου Πιτσιλιάς σε Γεωργικό Γραφείο Τροόδου - Γεωργικές Συμβουλές - Δίκτυο Ερευνητικών φορέων 2. Ενίσχυση της συνεργασίας των υφιστάμενων δομών και δημιουργία ενός μηχανισμού υποστήριξης επιχειρηματικών πρωτοβουλιών Τροόδου (Επαρχιακό Γεωργικό Γραφείο, Κέντρο Ενημέρωσης Αγροτών, ANET, δίκτυο ερευνητικών φορέων)
1.2. Οργάνωση των παραγωγών	1. Οργάνωση παραγωγών σε επίπεδο Τροόδου 2. Ένταξη σε σύμφωνα συνεργασίας και ποιότητας με τους τοπικούς μεταποιητές και τουριστικούς επιχειρηματίες
1.3. Αύξηση της προστιθέμενης αξίας των αγροτικών προϊόντων	1. Δημιουργία ταυτότητας των αγροτικών προϊόντων με τεκμηρίωση: «εξωτερικών» χαρακτηριστικών (δεσμοί με τον τόπο, καλλιεργητικές πρακτικές, γαιτόπο, κλπ) & «εσωτερικών» ποιοτικών χαρακτηριστικών των τοπικών ποικιλιών και αγαθών (οργανοληπτικά-θρεπτικά συστατικά, γεύση, κλπ) 2. Διαμόρφωση προδιαγραφών (πρότυπα διαχείρισης) ποιότητας - προϊόν ορεινής παραγωγής - Συμμετοχικό Σύστημα εγγύησης στο γαλακτοκομικό προϊόν - ΠΟΠ, ΠΓΕ, ΕΠΙΠ 3. Υποστήριξη ανάπτυξης συμμετοχικών συστημάτων εγγύησης (οργάνωση, ενημέρωση, εκπαίδευση, πιστοποίηση κτλ) 4. Ανάπτυξη οικοτεχνίας ή/και τουριστικής δραστηριότητας στην γεωργική εκμετάλλευση με βάση συστήματα εγγύησης της ποιότητας και της ταυτότητας
1.4. Τεχνική και Συμβουλευτική Υποστήριξη	1. Ανανέωση του ανθρώπινου δυναμικού στη γεωργία (α. Διαδοχή: καταγραφή των εν δυνάμει διαδόχων και ένταξη σε ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα υποστήριξης και εξατομικευμένης συμβουλευτικής, β. Εγκατάσταση νέων στη γεωργία: σχέδιο υποστήριξης πλήρους εγκατάστασης) 2. Απόκτηση δεξιοτήτων και γνώσεων από τους αγρότες: (α) διαμόρφωση ειδικών εκπαιδεύσεων –καταρτίσεων, (β) διάχυση ερευνητικών αποτελεσμάτων καινοτομιών και καλών πρακτικών, (γ) πρόσβαση σε χρηματοδοτήσεις 3. Ενίσχυση της πολυδραστηριότητας

Υπομέτρα	Δράσεις
1.5. Προστασία, διαχείριση και αξιοποίηση της γεωργικής γης	<p>1. Εντοπισμός και ανάδειξη γαιοτόπων (ένταξη στη Δήλωση Πολιτικής)</p> <p>2. Επανάκτηση-διαχείριση εγκαταλελειμμένης γης: Αντιμετώπιση της πολυ-ϊδιοκτησίας και του πολυτεμαχισμού: καθορισμός ζωνών ανακτήσιμων αγροτεμαχίων (κίνητρα)</p> <p>3. Σχέδιο ορθολογικής ένταξης της αγρανάπαυσης σε ζώνες ενιαίας διαχείρισης γεωργίας και φυσικών πόρων. Κριτήρια: Ζώνες υψηλής περιβαλλοντικής ευαισθησίας, γαιοτόποι. Αξιοποίηση αγρανάπαυσης προς όφελος της κτηνοτροφίας</p> <p>4. Προώθηση σχεδίων διαχείρισης της βόσκησης με στόχο τη βελτίωση της βοσκοϊκανότητας και τον έλεγχο της βοσκοφόρτωσης, τη πρόληψη των πυρκαγιών και προστασία σε περιοχές με έντονη παρουσία της αιγοπροβατοτροφίας</p> <p>5. Δημιουργία Δημόσιων υποδομών για την κτηνοτροφία</p>
1.6. Θεσμικές Διευθετήσεις	<p>1. Κατάρτιση νομοσχεδίων για αναγνώριση</p> <ul style="list-style-type: none"> - <u>εθελούσιων σημάτων ποιότητας</u> όπως το «προϊόν ορεινής παραγωγής» προκειμένου να διασφαλίζεται και να αναγνωρίζεται η ιδιαιτερότητα και η τοπικότητα του προϊόντος, - <u>οικοτεχνίας</u>, προκειμένου να συνδεθεί η γεωργία με τον τουρισμό, να βελτιωθεί το αγροτικό εισόδημα του παραγωγού και να προσελκυστεί νέος πληθυσμός <p>2. Ένταξη στην νέα Δήλωση Πολιτικής για το Τρόδος</p> <ul style="list-style-type: none"> - γαιοτόπου προκειμένου να δημιουργηθούν κριτήρια, πλαίσιο προδιαγραφών, οδηγός εντοπισμού και οριοθέτησης, - επισκέψιμου αγροκτήματος - προνοιών για την καλλιεργήσιμη γη και τη βοσκήσιμη έκταση <p>3. Επίλυση του ζητήματος των μη εγγεγραμμένων αγροτικών δρόμων</p> <p>4. προσαρμογή των κριτηρίων επιλεξιμότητας (ύψος επενδύσεων, οικονομική απόδοση της εκμετάλλευσης κτλ) και σχεδιασμός ειδικών προκηρύξεων για τις ορεινές περιοχές λόγω ιδιαίτερων συνθηκών (μικρές επενδύσεις γεωργοκτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων εκμεταλλεύσεων, προτεραιότητα στην εγκατάσταση νέων αγροτών κτλ)</p> <p>5. Προσαρμογή των κανονισμών για τη χρήση της αγρανάπαυσης με στόχο τη διατήρηση της χορτομάζας και της αξιοποίησής της από την κτηνοτροφία</p> <p>6. Μείωση της γραφειοκρατίας και μεγαλύτερη ευελιξία στην απασχόληση αγροεργατών</p>
1.7. Ειδικό πρόγραμμα	<p>1. Ειδική μοριοδότηση δράσεων στήριξης της γεωργίας και της κτηνοτροφίας του Τρόδους</p>

Συνάφεια της ολοκληρωμένης παρέμβασης « Καινοτομική προσέγγιση της γεωργίας και κτηνοτροφίας » με :	
α) άλλες ολοκληρωμένες παρεμβάσεις της ΕΣΑΟΚ	Μεταποίηση στην ορεινή οικονομία Νέο πρότυπο ορεινού τουριστικού προϊόντος Τροόδους Επιχειρηματικότητα και Δια Βίου Μάθηση Εκπαίδευση Περιβάλλον Διαχείριση υδατικών πόρων
β) στρατηγικές παρεμβάσεις της ΕΣΑΟΚ	Πολιτική προσέλκυσης και υποδοχής νέου Πληθυσμού Θεσμοθέτηση Ορεινότητας, αρχές και στόχοι Ορεινής Πολιτικής Πλαίσιο Χωρικής Οργάνωσης (Δήπωση Πολιτικής για το Τρόδος)
γ) το σχεδιασμό των παρεμβάσεων των Υπουργείων	<u>Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος</u> <ul style="list-style-type: none"> • Ποιότητα και Ασφάλεια Τροφίμων • Διαχείριση φυσικών πόρων στον αγροτικό τομέα/ κλιματικά έξυπνη γεωργία • Γεωργική έρευνα • Ανταγωνιστικότητα γεωργίας <u>Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού</u> <ul style="list-style-type: none"> • Δια Βίου Εκπαίδευση
Εισαγωγή καινοτομίας και νέων τεχνολογιών	
Προτείνονται δράσεις :	
(α) οργανωσιακής καινοτομίας : οργάνωση παραγωγών και ένταξη παραγωγών σε σύμφωνα συνεργασίας, εντοπισμός γαιοτόπων, παραγωγή ποιοτικών προϊόντων,	
(β) τεχνολογικής καινοτομίας : συμμετοχικό σύστημα εγγύησης, χρήση τεχνολογίας έξυπνης γεωργίας,	
(γ) τεχνικής καινοτομίας : συμβουλές, σχέδιο διαχείριση βόσκησης, ..κ.ά.	

2. Μεταποίηση στην ορεινή οικονομία

Η διαμόρφωση των βασικών κατευθύνσεων για την ανάπτυξη του μεταποιητικού τομέα της περιοχής του Τρόδου έλαβε υπόψη τα κεντρικά ζητήματα όπως προκύπτουν από τη διάγνωση του τομέα της μεταποίησης και την SWOT ανάλυση και ειδικότερα τις απαραίτητες θεσμικές αλλαγές στις οποίες απαιτείται να προβεί η Κυβέρνηση και Κεντρική Διοίκηση και αφορούν κυρίως την αναγνώριση της «οικοτεχνίας» και την αδειοδότηση των μεταποιητικών μονάδων.

Με βάση τα παραπάνω διαμορφώνεται η εξής **βασική κατεύθυνση** για το τομέα της μεταποίησης:

Η ταυτόχρονη δημιουργία ευέλικτου θεσμικού πλαισίου, δομής οργάνωσης και εκπροσώπησης καθώς και μηχανισμού ολοκληρωμένης υποστήριξης αποτελούν τα βασικά στοιχεία για την αξιοποίηση της δυναμικής του μεταποιητικού τομέα στο Τρόδο. Η αύξηση της προστιθέμενης αξίας θα επιχειρηθεί μέσω της αξιοποίησης αναγνωρισμένων εργαλείων για την ανάδειξη των προϊόντων ποιότητας και ταυτότητας του Τρόδου.

Ο σχεδιασμός των παρεμβάσεων για την ανάπτυξη της μεταποίησης στο Τρόδο θα πρέπει να οργανωθεί πάνω στους παρακάτω βασικούς άξονες δράσεων:

- τη βελτίωση του **θεσμικού πλαισίου** και ιδιαίτερα της αναγνώρισης της οικοτεχνίας και αδειοδότησης των μεταποιητικών μονάδων ως τις βασικές προϋποθέσεις για την προώθηση δράσεων και ενεργειών στήριξης και ανάπτυξης του τομέα,
- την **οργάνωση** του τομέα ο οποίος σήμερα στερείται συγκρότησης και εκπροσώπησης σε οποιοδήποτε επίπεδο (Τρόδου ή κατώτερο). Εκτιμάται ότι η αναγνώριση των ευρισκόμενων σε καθεστώς ανομίας μεταποιητικών μονάδων και το νέο πιο ευέλικτο θεσμικό πλαίσιο για τη δημιουργία τους και τη λειτουργία τους το οποίο θα προκύψει θα συμβάλλουν τα μέγιστα στην αύξηση του αριθμού βιοτεχνών και στην ενίσχυση του τομέα.
- την βελτίωση της **υποστήριξης** σε έναν τομέα ο οποίος μέχρι σήμερα έχει πρόσβαση μόνο σε εθνικού επιπέδου μηχανισμούς και δομές υποστήριξης με περιορισμένη γνώση και εξειδίκευση όσον αφορά τις ιδιαίτερες ανάγκες και τις δυνατότητες της μεταποιητικής δραστηριότητας στο Τρόδο.

Το πλαίσιο των παρεμβάσεων

Οι δράσεις της ολοκληρωμένης παρέμβασης για τη μεταποίηση έχουν ως προϋπόθεση την επίλυση βασικών θεσμικών προβλημάτων τα οποία σήμερα αποτελούν τροχοπέδη για την ανάπτυξη του τομέα (**Υπομέτρο 1**). Η αναγνώριση της «οικοτεχνίας» αποτελεί βασική δράση, στο βαθμό που θα δώσει τη δυνατότητα να ενταχθεί στο παραγωγικό δυναμικό της περιοχής ένας μεγάλος αριθμός μεταποιητών που αξιοποιεί κληρονομημένες τεχνογνωσίες και τοπική πρώτη ύλη, δημιουργώντας μικρές καθετοποιημένες μονάδες που θα μεταποιοούν την ίδια την παραγωγή τους. Παράλληλα, ο τομέας πρέπει να ξεπεράσει τα προβλήματα ανομίας που δημιουργούνται από το δύσχηστο πλαίσιο αδειοδότησης (διαδικασίες που απαιτούν την επαφή με πολλές υπηρεσίες κάθε χρόνο). Σοβαρά επίσης είναι τα προβλήματα για την νόμιμη διακίνηση των τοπικών οινοπνευματωδών ποτών και κυρίως της ζιβανίας από μικρούς παραγωγούς, τα οποία πρέπει να αντιμετωπιστούν. Η αντιμετώπιση των παραπάνω προβλημάτων πρέπει να συνδυαστεί από ένα προσαρμοσμένο χρηματοδοτικό πρόγραμμα και πρόσβαση σε μικρο-πιστώσεις.

Η οργάνωση του τομέα (**Υπομέτρο 2**) σήμερα απουσιάζει σε επίπεδο Τρόδου ή και κατώτερο. Σε κατώτερο επίπεδο, το ενδεχόμενο δημιουργίας Συμπλεγμάτων Κοινοτήτων πρέπει να αξιοποιηθεί, διότι εκτιμάται ότι παρέχει ένα κατάλληλο χωρικό επίπεδο για τη συνεργασία των μεταποιητών. Ταυτόχρονα μπορεί να αξιοποιηθεί και για τις κάθετες συνεργασίες κυρίως με τον πρωτογενή τομέα (π.χ. προϊόντα γαιοτόπου), καθώς και για προϊόντα που θα είναι

πιστοποιημένα σε όλα τα στάδια παραγωγής (ως γεωργικά προϊόντα και ακολούθως ως μεταποιημένα προϊόντα με συγκεκριμένες μεθόδους και τεχνογνωσίες επεξεργασίας).

Η παροχή Τεχνικής και Συμβουλευτικής Υποστήριξης της επιχειρηματικότητας (**υπομέτρο 3**) οφείλει να εστιάσει άμεσα στην αναβάθμιση της ποιότητας όλων των αγροδιατροφικών προϊόντων του Τρόδους με έμφαση στον οίνο, ως εμβληματικό προϊόν του. Η υψηλή ζήτηση για την Κουμανδαρία πρέπει να υποστηριχθεί από ειδικές οινολογικές γνώσεις που θα διασφαλίσουν και θα ενισχύσουν την ποιότητά της. Παράλληλα εκτιμάται ότι τα τοπικά προϊόντα διαθέτουν ποιοτικά χαρακτηριστικά που δεν έχουν ακόμη εντοπιστεί και αναδειχθεί, γεγονός το οποίο με κατάλληλες ενέργειες (έρευνα και τεκμηρίωση) μπορεί να ενισχύσει άμεσα την αξία τους και την προσβασιμότητά τους στις αγορές. Πλαίσια πιστοποίησης όπως τα ΠΓΕ (Προϊόντα Γεωγραφικής Ένδειξης) και τα ΟΕΟΠ (Οίνος Ελεγχόμενης Ονομασίας Προέλευσης) δεν έχουν αξιοποιηθεί επαρκώς και απαιτείται μια οργανωμένη προσπάθεια επανένταξής τους στον εμπορικό χάρτη. (**υπομέτρο 4**)

Παράλληλα, μια προσαρμοσμένη προσφορά υπηρεσιών πρέπει να αναπτυχθεί στους παρακάτω τομείς :

- ⇒ Εκπαίδευση – κατάρτιση (αγροδιατροφή /μεταποίηση μικρής κλίμακας)
- ⇒ Συμβουλές (μικρή επιχειρηματικότητα)
- ⇒ Πληροφόρηση (τεχνικές, εμπορικές, οικονομικές, φορολογικές, νομικές κλπ)
- ⇒ Έρευνα – Καινοτομία / Άνοιγμα σε διαδικασίες καινοτομίας
- ⇒ Πρόσβαση σε χρηματοδοτήσεις

Οι υπηρεσίες αυτές προτείνεται να προσφέρονται από ένα τοπικό μηχανισμό υποστήριξης των επιχειρηματικών πρωτοβουλιών στο Τρόδος ο οποίος θα απαρτίζεται από το Επαρχιακό Γραφείο, τοπικές Αναπτυξιακές Εταιρείες και πανεπιστημιακά εργαστήρια (όπως προτάθηκε ήδη στη θεματική ΓΕΩΡΓΙΑ). Οι υπηρεσίες αυτές συνδέονται άμεσα και με τις προτάσεις δια βίου εκπαίδευσης του τοπικού παραγωγικού δυναμικού οι οποίες παρουσιάζονται στο κεφάλαιο για την ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ και στοχεύουν στη βελτίωση των δεξιοτήτων και ικανοτήτων του.

Ακολουθεί ο Πίνακας με την δομή και το περιεχόμενο της Ολοκληρωμένης Παρέμβασης «**Μεταποίηση στη νέα ορεινή οικονομία**» έτσι όπως είναι οργανωμένη σε Υπομέτρα και Δράσεις:

Υπομέτρα	Δράσεις
2.1	1. Αναγνώριση "Οικοτεχνίας"
Θεσμικές Διευθετήσεις	2. Πλαίσιο για τον Περί Υγιεινής Παραγωγής Τροφίμων Φυτικής Προέλευσης και Διάθεσης τους στην Αγορά καθώς και για άλλα Συναφή Θέματα Νόμο (κατά αντιστοιχία του ίδιου για τα τρόφιμα ζωικής προέλευσης). (α) λειτουργία ενιαίας αρχής ελέγχου για την αδειοδότηση μεταποιητικών υποστατικών παραγωγής τροφίμων φυτικής προέλευσης (β) δημιουργία πλαισίου έγκρισης των μονάδων Επεξεργασίας Φυτικών Προϊόντων (σήμερα λειτουργεί μόνο έγκριση εγγραφής στο μητρώο Υγειονομικών Υπηρεσιών) στο οποίο θα περιλαμβάνονται όλες οι διαδικασίες αδειοδότησης και η συγκεντροποίησή τους σε ένα ενιαίο κώδικα για να είναι γνωστή η διαδικασία σύστασης και λειτουργίας

Υπομέτρα	Δράσεις
2.1 Θεσμικές Διευθετήσε ς	<p>3. Προώθηση δημιουργίας Ενιαίας Μονάδας Διαχείρισης για τον Αμπελοοινικό Τομέα (χρηματοδότηση οινοποιείων, οινοτουριστικών υποδομών και αμπελώνων):</p> <p>(α) ολοκληρωμένο Σχέδιο Δράσης,</p> <p>(β) Σχέδιο Δράσης για τη συμπληρωματικότητα και τη συνέργια του αμπελουργικού, οινοποιητικού και οινοτουριστικού κλάδου,</p> <p>(γ) Καθορισμός στόχων και εξειδίκευση χρηματοδοτικού προγράμματος ΕΠΣΑ (Εθνικό Πρόγραμμα Στήριξης Αμπελοοινικού Τομέα)</p> <hr/> <p>4. Ανάπτυξη ειδικού πλαισίου νομιμοποίησης (πολεοδομικό και υγειονομικό) για την μείωση των διαδικασιών αδειοδότησης</p> <hr/> <p>5. Πλαίσιο για την δημιουργία και λειτουργία οικοτεχνιών παραγωγής χύμα οίνου, ρύθμιση παραγωγής ζιβανίας: (α) Ρύθμιση διάθεσης προϊόντος σε χύμα μορφή (αμπελοοινικού αποστάγματος), (β) Αναπροσαρμογή των φορολογικών όρων για την παρασκευή εμφιαλωμένης ζιβανίας</p> <hr/> <p>6. Εκσυγχρονισμός πλαισίου για έλεγχο της ποιότητας του παραγόμενου οίνου</p>
2.2. Οργάνωση Τομέα	<p>1. Φορέας οργάνωσης και εκπροσώπησης των μεταποιητών του Τροόδου : <i>Ανάλογα με το περιεχόμενο του νόμου για τις οικοτεχνίες και την διάκριση των αγορών μεταξύ βιοτεχνιών και οικοτεχνιών αγροτροφίμων, να διερευνηθεί το ενδεχόμενο της δημιουργίας ενός ενιαίου ή δύο φορέων (βιοτεχνών και οικοτεχνών)</i></p> <hr/> <p>2. Συνεργασία βιοτεχνών (δημιουργία μικρών αλυσίδων)</p>
2.3. Υποστήριξη της Επιχειρηματι κότητας	<p>1. Τεχνική και Συμβουλευτική Υποστήριξη για την αναβάθμιση της ποιότητας όλων των προϊόντων του Τροόδου:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Εκπαίδευση – κατάρτιση (αγροδιατροφή /μεταποίηση μικρής κλίμακας) - Συμβουλές (μικρή επιχειρηματικότητα) - Πληροφόρηση (τεχνικές, εμπορικές, οικονομικές, φορολογικές, νομικές κλπ) - Έρευνα – Καινοτομία / Άνοιγμα σε διαδικασίες καινοτομίας - Πρόσβαση σε χρηματοδοτήσεις - Εξωστρέφεια των βιοτεχνικών επιχειρήσεων <hr/> <p>2. Προώθηση βιοτεχνικών περιοχών</p> <ul style="list-style-type: none"> - δημιουργία νέων Βιοτεχνικών ζωνών χωροθετημένων σε κλίμακα Τροόδου (προώθηση στη νέα ΔΠ) - προώθηση ΒΠ Λινούς - πλαίσιο κινήτρων για την προσέλκυση βιοτεχνιών σε ΒΠ <hr/> <p>3. Εργαλείο μικροχρηματοδοτήσεων</p>
2.4. Ενίσχυση του προϊόντος Τροόδου	<p>1. Εντοπισμός και ανάδειξη ποιοτικών χαρακτηριστικών των προϊόντων και αξιοποίηση των κληρονομημένων παραδοσιακών τεχνογνωσιών</p> <hr/> <p>2. Δημιουργία ταυτοτικών προϊόντων</p>

Συνάφεια της ολοκληρωμένης παρέμβασης « Μεταποίηση στην ορεινή οικονομία » με :	
α) άλλες ολοκληρωμένες παρεμβάσεις της ΕΣΑΟΚ	Καινοτομική προσέγγιση στην γεωργία και κτηνοτροφία Νέο πρότυπο ορεινού τουριστικού προϊόντος Τρόδους Επιχειρηματικότητα και Δια Βίου Μάθηση Εκπαίδευση Πολιτισμός Ενέργεια
β) στρατηγικές παρεμβάσεις της ΕΣΑΟΚ	Πολιτική προσέλκυσης και υποδοχής νέου Πληθυσμού Πλαίσιο Χωρικής Οργάνωσης (Δήλωση Πολιτικής για το Τρόδος) Θεσμοθέτηση Ορεινότητας, αρχές και στόχοι Ορεινής Πολιτικής
γ) το σχεδιασμό των παρεμβάσεων των Υπουργείων	<u>Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος</u> <ul style="list-style-type: none"> • Ποιότητα και Ασφάλεια Τροφίμων • Γεωργική έρευνα (ποιότητα προϊόντων) <u>Υπουργείο Ενέργειας, Εμπορίου και Βιομηχανίας</u> <ul style="list-style-type: none"> • Προώθηση εξαγωγών • Σχέδια χορηγιών για ΜΜΕ, επιχειρηματικότητα και καινοτομία • Νέα χρηματοδοτικά εργαλεία • Ανάπτυξη βιοτεχνικών Περιοχών <u>Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού</u> <ul style="list-style-type: none"> • Δια Βίου Εκπαίδευση
Εισαγωγή καινοτομίας και νέων τεχνολογιών	
<p>Προτείνονται δράσεις :</p> <p>(α) οργανωσιακής καινοτομίας : οργάνωση μεταποιητών και ένταξή τους σε σύμφωνα συνεργασίας,</p> <p>(β) τεχνολογικής καινοτομίας : συμμετοχικό σύστημα εγγύησης, παραγωγή ποιοτικών μεταποιημένων προϊόντων με χρήση νέων τεχνολογιών,</p> <p>(γ) τεχνικής καινοτομίας : συμβουλές: νέες τεχνολογίες –νέες μέθοδοι</p>	

3. Νέο πρότυπο ορεινού τουριστικού προϊόντος Τροόδους

Η διαμόρφωση των βασικών κατευθύνσεων για την ανάπτυξη του τουριστικού τομέα της περιοχής του Τροόδους έλαβε υπόψη:

- τα κεντρικά ζητήματα όπως προκύπτουν από τη διάγνωση του τομέα του τουρισμού και την SWOT ανάλυση και αφορούν κυρίως, το πρόβλημα της πληρότητας, της εποχικότητας και της έλλειψης του τουριστικού προϊόντος Τροόδους
- την νέα Εθνική Στρατηγική του Τουρισμού

Με βάση τα παραπάνω διαμορφώνονται οι εξής **βασικές κατευθύνσεις**, ως πλαίσιο της τουριστικής στρατηγικής του Τροόδους:

- **Αναγνώριση της ορεινής Κύπρου ως διακριτής Τουριστικής Περιφέρειας**
- **Διαμόρφωση της νέας Πολιτικής Τουρισμού για το ορεινό προϊόν Τροόδους**

Η διαμόρφωση της **Πολιτικής Τουρισμού Τροόδους**, πρέπει να συνδυάζει και εξειδικεύει τις κατευθυντήριες αρχές της **Εθνικής Στρατηγικής Τουρισμού και της Εθνικής Στρατηγικής Ανάπτυξης των Ορεινών Κοινοτήτων του Τροόδους**.

Η πολιτική αυτή θα πρέπει να:

- ✓ διαμορφώσει την τουριστική **στρατηγική** (στόχοι και δράσεις) του Τροόδους
- ✓ διασφαλίσει την παροχή ενός λειτουργικού και ευέλικτου **θεσμικού πλαισίου** για τον τουρισμό της περιοχής.
- ✓ αξιοποιήσει τα **χωρικά επίπεδα σχεδιασμού και εφαρμογής** που θα προσδιορίσει και θα προτείνει η Εθνική Στρατηγική Ανάπτυξης του Τροόδους.

Οι εξειδικεύσεις των παραπάνω κατευθύνσεων είναι οι εξής:

Στο **υπομέτρο 1** προωθούνται όλες οι απαραίτητες δράσεις αναδιοργάνωσης του τομέα στην ορεινή περιοχή του Τροόδους στο πλαίσιο της νέας εθνικής δομής με τη δημιουργία του Υφυπουργείου Τουρισμού. Στη βάση αυτή βασική παράμετρος είναι η διαμόρφωση ενός νέου Γραφείου ορεινού τουρισμού στο Τρόοδος. Παράλληλα όμως πρέπει να διαμορφωθεί μια κατάλληλα οργανωμένη δομή συντονισμού του τομέα στην κλίμακα του Τροόδους, η οποία σε συνεργασία με το Επαρχιακό Γραφείο Τουρισμού θα αναλάβει την εφαρμογή της ΕΣΑΟΚ. Η εφαρμογή αυτή θα βασιστεί στη σύναψη συμφώνων συνεργασίας σε επίπεδο θεματικών διαδρομών (κλίμακα τουριστικών περιοχών) με την ένταξη όλων των εμπλεκόμενων στη διαδρομή καθώς και στη διαμόρφωση Συστημάτων Ποιότητας.

Στη συνέχεια προωθείται η διαμόρφωση και κατασκευή του τουριστικού προϊόντος του Τροόδους (**Υπομέτρο 2**) λαμβάνοντας υπόψη τις σύγχρονες τάσεις του τουρισμού προς την κατεύθυνση της σύνδεσης των διακοπών με τα γνωρίσματα της περιοχής, και τη μετατόπιση της λογικής του τουριστικού σχεδιασμού από το «κατάλυμα» στη «δραστηριότητα». Η μετατόπιση αυτή απαντά στη διεθνή τάση για μετάβαση από την παροχή καταλύματος και την απλή γνωριμία με τη περιοχή, στην παροχή εμπλουτιστικών δραστηριοτήτων και εμπειριών με βάση τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα των τουριστών. Προτείνεται ένα Σχέδιο Δράσης το οποίο προδιαγράφει τις διαδικασίες, τις αναγκαίες συνεργασίες και τον συντονισμό τους μέσω των οποίων θα κατασκευασθεί το ιδιότυπο τουριστικό προϊόν του Τροόδους. Το σχέδιο προβλέπει α) Δημιουργία τοπικών Τουριστικών ομάδων (Κοινότητες, Σύλλογοι, μέλη της τοπικής κοινωνίας, παραγωγοί, επιχειρηματίες...), σε κλίμακα Ιστορικής Περιοχής ή/και Τροόδους για την απόδοση λειτουργιών στους διαθέσιμους πόρους, β) οργάνωση και εκπαίδευση τοπικών παραγωγών, μεταποιητών και νέων σε εξειδικευμένες ανάγκες του εναλλακτικού και ειδικού

τουρισμού, γ) δημιουργία, ανάδειξη εμπειριών και ένταξής τους σε τουριστικές δραστηριότητες και υπηρεσίες εμπορικά αξιοποιήσιμες, δ) αξιολόγηση των διαφόρων καταλυμάτων (Ξενοδοχεία, μικρά καταλύματα/ αγροτουριστικά, μπουτίκ τύπου Casale) με βάση την ποιότητα των υπηρεσιών και των εμπειριών που προσφέρουν παρά με το μέγεθος των χώρων τους. Το σχέδιο περιλαμβάνει τον σχεδιασμό εδαφικού μάρκετινγκ (territorial marketing) για την προβολή του τουρισμού του Τροόδους, με βάση το πέρασμα από την απλή έκθεση των φυσικών και πολιτιστικών στοιχείων της περιοχής, στην ανάδειξη και εγγύηση της σχέσης τοπικών πόρων, εμπειριών και δραστηριοτήτων που προσφέρει η περιοχή στον επισκέπτη. Παράλληλα προβλέπεται η σχεδιασμός και επανασχεδιασμός των διαδρομών με πολυθεματικό προσανατολισμό και επιχειρησιακή προσέγγιση και ταυτόχρονα και η ένταξη των θεματικών διαδρομών στο χώρο μέσα από τη σύνδεσή τους με διάφορους άλλους επισκέψιμους χώρους, δραστηριότητες κλπ.

Με το **υπομέτρο 3** επιδιώκεται η ενσωμάτωση τουριστικών σχεδίων στο περιβάλλον μέσα από την διαμόρφωση και ενσωμάτωση στο θεσμικό πλαίσιο ειδικών προδιαγραφών ένταξης των κατασκευών στο τοπίο, ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων σε περιοχές Natura 2000, αλλά και προώθησης της επιχειρηματικότητας με βάση τις φυσικές δραστηριότητες.

Οι απαραίτητες θεσμικές διευθετήσεις και αλλαγές (**Υπομέτρο 4**) αφορούν την αντιμετώπιση του ζητήματος της ελλιπούς αδειοδότησης των καταλυμάτων και εστιατορίων της περιοχής, την βελτίωση της κατηγοριοποίησης των καταλυμάτων με αξιολόγηση των αναγκών των καταλυμάτων του Τροόδους, τη διαμόρφωση προδιαγραφών για διαδρομές και δραστηριότητες σύμφωνα με διεθνή πρότυπα και την προώθηση δικτύου Μουσείων Τροόδου (δράση που εντάσσεται στο ολοκληρωμένο σχέδιο του Πολιτισμού: Αξίες Τροόδους).

Η αξιοποίηση υποδομών και πόρων (**Υπομέτρο 5**), συνδέεται με τον συντονισμό και διαχείριση διαφόρων παρεμβάσεων που οργανώνονται στο πλαίσιο άλλων ολοκληρωμένων σχεδίων της ΕΣΑΟΚ και έχουν άμεση σχέση με την τουριστική ανάπτυξη. Τέτοια σχέδια είναι η σύσταση του Ιδρύματος Πολιτισμού Ορεινών Κοινοτήτων Τροόδους, το Σχέδιο Άτλας, ένα σχέδιο για την αξιοποίηση των εγκαταλελειμμένων ξενοδοχείων της περιοχής και το σχέδιο αξιοποίησης των Κυβερνητικών κατοικιών και υποδομών του Τροόδους.

Τέλος, στο **υπομέτρο 6** προωθούνται δράσεις **επιχειρηματικότητας και εκπαίδευσης** για τις τουριστικές επιχειρήσεις και για επαγγέλματα σχετικά με τον τουρισμό του βουνού (υποστηρίζονται και στο ολοκληρωμένο σχέδιο για την επιχειρηματικότητα και τη δια-βίου μάθηση), καθώς και το χρηματοδοτικό πλαίσιο για την προσαρμογή των τουριστικών επιχειρήσεων στις νέες κατατάξεις καθώς και στην υιοθέτηση σημάτων ποιότητας.

Ακολουθεί ο Πίνακας με την δομή και το περιεχόμενο της Ολοκληρωμένης Παρέμβασης «**Νέου πρότυπου ορεινού τουριστικού προϊόντος Τροόδους**» έτσι όπως είναι οργανωμένη σε Υπομέτρα και Δράσεις:

Υπομέτρα	Δράσεις
3.1 Διοικητική οργάνωση για την υποστήριξη του ορεινού τουρισμού	1. Ενίσχυση και αναβάθμιση του ρόλου του κυβερνητικού μηχανισμού υποστήριξης του τουρισμού στο Τρόδος : Επαρχιακό Γραφείο Τουρισμού
	2. Δομή Συντονισμού και εκπροσώπησης του Τουριστικού Τομέα
	3. Σύναψη συμφωνιών συνεργασίας

Υπομέτρα	Δράσεις
3.2 Διαμόρφωση Ορεινού Τουριστικού Προϊόντος	<ol style="list-style-type: none"> 1. Σχεδιασμός ιδιότυπου Τουριστικού προϊόντος 2. Διαμόρφωση εμπειριών εμπλουτισμού του τουριστικού προϊόντος του Τροόδου 3. Αξιολόγηση των διαφόρων καταλυμάτων (Ξενοδοχεία, μικρά καταλύματα/ αγροτουριστικά, μπουτίκ τύπου Casale) με βάση την ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών και των εμπειριών 4. Εδαφικό Μάρκετινγκ. Τα τουριστικά προϊόντα θα πρέπει να τροφοδοτήσουν τον σχεδιασμό του μάρκετινγκ με βάση το πέρασμα από την απλή έκθεση των φυσικών και πολιτιστικών στοιχείων της περιοχής, στην ανάδειξη και εγγύηση της σχέσης τοπικών πόρων, εμπειριών και δραστηριοτήτων που προσφέρει η περιοχή για τον επισκέπτη 5. Σχεδιασμός - Επανασχεδιασμός διαδρομών Τροόδους με πολυθεματικό προσανατολισμό και επιχειρησιακή προσέγγιση (Αγροτουρισμός, Γαστρονομία, Ορειβάσια, Ποδηλασία, Περιπατητικός - Θρησκευτικός - Πολιτιστικός Τουρισμός κλπ) 6. Ένταξη των θεματικών διαδρομών στο χώρο (αγκύρωση) και διαμόρφωση σχεδίου για τον συντονισμό τους
3.3. Ενσωμάτωση τουριστικών σχεδίων στο Περιβάλλον	<ol style="list-style-type: none"> 1. Προδιαγραφές για την ενσωμάτωση στο τοπίο κατασκευών και διευθετήσεων για την ήπια αξιοποίηση αυτού του πόρου (Δήλωση Πολιτικής) 2. Σύζευξη της ανάπτυξης τουριστικών δραστηριοτήτων με τους περιορισμούς των περιοχών Natura 2000 3. Υποστήριξη της δημιουργίας επιχειρήσεων για τις φυσικές δραστηριότητες της φύσης (ενίσχυση κοινοτήτων για την ανάπτυξη τουριστικών χώρων που απαιτούν εγκαταστάσεις και εξοπλισμό)
3.4. Θεσμικές Διευθετήσεις	<ol style="list-style-type: none"> 1. Αντιμετώπιση του ζητήματος της ελλιπούς αδειοδότησης των καταλυμάτων και εστιατορίων της περιοχής 2. Προσαρμοσμένη στο προϊόν του Τροόδου απονομή κατηγορίας (αστεριών) στα τουριστικά καταλύματα του Τροόδου 3. Διαμόρφωση προδιαγραφών για διαδρομές και δραστηριότητες σύμφωνα με διεθνή πρότυπα 4. Πρώθηση δικτύου Μουσείων Τροόδου (Προδιαγραφές ίδρυσης, λειτουργίας, διαχείρισης δικτύου Μουσείων)
3.5. Αξιοποίηση υποδομών και πόρων	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ίδρυμα Πολιτισμού Ορεινών Κοινοτήτων Τροόδου (συνολική ανάδειξη πολιτιστικού κεφαλαίου - Σχέδιο αξιοποίησης των αναγνωρισμένων πόρων (Unesco, EDEN, Κύκκου κλπ) και Αξιολόγηση των υποδομών υποστήριξης του πολιτισμού (πολιτιστικά κέντρα, μουσεία-συλλογές). Διαμόρφωση προδιαγραφών και σχέδιο αξιοποίησής τους. 2. Σχέδιο ΑΤΛΑΣ: Στόχος να καταστεί η ορεινή Κύπρος κέντρο έρευνας, αξιολόγησης και προαγωγής της σωματικής δραστηριότητας σε όλες τις ηλικίες (πχ. αθλητικός προορισμός) και κέντρου αριστείας σε θέματα άσκησης, υγείας και ποιότητας ζωής (κέντρα ευεξίας, κέντρο αποκατάστασης κ.ά.)

Υπομέτρα	Δράσεις
3.5. Αξιοποίηση υποδομών και πόρων	<p>3. Σχέδιο δράσης για την αξιοποίηση των εγκαταλειμμένων μεγάλων ξενοδοχειακών μονάδων (καθορισμός κινήτρων)</p> <p>4. Σχέδιο δράσης για την αξιοποίηση των Κυβερνητικών κατοικιών: (α) Προώθηση του διαγωνισμού για την απόδοση σε ιδιώτες της κυβερνητικής περιουσίας, λαμβάνοντας υπόψη την τουριστική κατεύθυνση του Τρόδου (εναλλακτικός και ειδικός τουρισμός) καθώς και των δραστηριοτήτων που οργανώνονται κοντά σε αυτές τις υποδομές, (β) Διερεύνηση παραχώρησης ορισμένων υποδομών σε φορείς του δημόσιου και του ευρύτερου δημόσιου τομέα για αξιοποίηση με ειδική θεματική στόχευση</p> <p>5. Βελτίωση προσπελασιμότητας τουριστικών τόπων</p>
3.6 Επιχειρηματικότητα-Εκπαίδευση	<p>1. Προώθηση της εκπαίδευσης για την τουριστική επιχειρηματικότητα και για επαγγέλματα σχετικά με τον τουρισμό του βουνού</p> <p>2. Χρηματοδοτικό πλαίσιο για την υποστήριξη της προσαρμογής των καταλυμάτων και μονάδων εστίασης στις νέες κατατάξεις και στην υιοθέτηση του σήματος ποιότητας</p>

Συνάφεια της ολοκληρωμένης παρέμβασης « Νέο πρότυπο ορεινού τουριστικού προϊόντος Τρόδους » με :	
α) άλλες ολοκληρωμένες παρεμβάσεις της ΕΣΑΟΚ	Καινοτομική προσέγγιση στην γεωργία και κτηνοτροφία Μεταποίηση στην ορεινή Οικονομία Επιχειρηματικότητα και Δια Βίου Μάθηση Εκπαίδευση Περιβάλλον Πολιτισμός Υποδομές συνδεσιμότητας και προσβασιμότητας Ενέργεια
β) στρατηγικές παρεμβάσεις της ΕΣΑΟΚ	Πολιτική προσέλκυσης και υποδοχής νέου Πληθυσμού Πλαίσιο Χωρικής Οργάνωσης (Δήλωση Πολιτικής για το Τρόδος) Θεσμοθέτηση Ορεινότητας, αρχές και στόχοι Ορεινής Πολιτικής
γ) το σχεδιασμό των παρεμβάσεων των Υπουργείων	<p><u>Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Δασική Αναψυχή • Διαχειριστική Αρχή LEADER <p><u>Υπουργείο Ενέργειας, Εμπορίου και Βιομηχανίας</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Εκσυγχρονισμός κανονιστικού πλαισίου για τις τουριστικές επιχειρήσεις • Προώθηση Θεματικού τουρισμού • Σχέδια χορηγιών για τουριστικές μονάδες • Νέα χρηματοδοτικά εργαλεία <p><u>Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Δια Βίου Εκπαίδευση <p><u>Υπουργείο Μεταφορών, Επικοινωνιών και Έργων</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Προστασία και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς <p><u>Υπουργείο Εσωτερικών</u></p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Πολιτική Διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς • Διατήρηση και ανάδειξη πολιτιστικής κληρονομιάς <u>Υπουργείο Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων</u> <ul style="list-style-type: none"> • Λειτουργία Ανώτερου Ξενοδοχειακού Ινστιτούτου Κύπρου (ΑΞΙΚ)
Εισαγωγή καινοτομίας και νέων τεχνολογιών	
<p>Προτείνονται δράσεις :</p> <p>(α) οργανωσιακής καινοτομίας : οργάνωση επιχειρηματιών τουρισμού και ένταξή τους σε σύμφωνα συνεργασίας,</p> <p>(β) τεχνολογικής καινοτομίας : προβολή του τουριστικού προϊόντος με χρήση νέων τεχνολογιών</p>	

4. Επιχειρηματικότητα και Δια Βίου Μάθηση

Η διαμόρφωση των βασικών κατευθύνσεων για την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και της δια-βίου μάθησης της περιοχής του Τροόδους έλαβε υπόψη:

- τα κεντρικά ζητήματα όπως προκύπτουν από τη διάγνωση του τομέα.
- τον Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Στρατηγικής «Εκπαίδευση και Κατάρτιση 2020»
- την Έκθεση παρακολούθησης εκπαίδευσης και κατάρτισης 2018 της ΕΕ για τη Κύπρο
- την Εθνική Στρατηγική για τη Δια Βίου Μάθηση 2014-2020
- τη Στρατηγική Κοινωνικής Πολιτικής 2014-2020
- την Εθνική Στρατηγική για τη Νεολαία
- την Ψηφιακή Στρατηγική της Κύπρου
- την μελέτη της ΑνΑΔ «Εντοπισμός Αναγκών σε Πράσινες Δεξιότητες στη Κυπριακή Οικονομία 2017-2027»
- τον Στρατηγικό Προγραμματισμό για το 2017-2019 της Γενικής Διεύθυνσης Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων, Συντονισμού και Ανάπτυξης
- καθώς και εξειδικευμένα προγράμματα Προγράμματα - Πρωτοβουλίες Ενίσχυσης Επιχειρηματικότητας & Καινοτομίας

Με βάση τα παραπάνω διαμορφώνεται η εξής **βασική κατεύθυνση** για τον τομέα της επιχειρηματικότητας και δια-βίου μάθησης:

Ο Μετασηματισμός των Ορεινών Περιοχών του Τροόδους σε ένα ελκυστικό Αειφόρο Περιβάλλον Μάθησης, Εμπειριών, Ιδεών και Ευρηματικότητας νέων Επιχειρηματικών ευκαιριών, για όλες τις πληθυσμιακές ομάδες και φύλα (νέων & γηραιότερων), που κατοικούν ή επιθυμούν συνδεθούν με αυτές.

Η κατεύθυνση αυτή θα προωθηθεί μέσα από την διαρκή και χωρίς αποκλεισμούς ενσωμάτωση και πρόσβαση στη Κοινωνία της Γνώσης, στη Δια Βίου Μάθηση, και στο Επιχειρείν, για την ενδυνάμωση και αναγνώριση της προστιθέμενης αξίας του Ορεινού Οικοσυστήματος του Τροόδους.

Ειδικότερα, η κεντρική αυτή κατεύθυνση θα υποστηριχθεί, επιδιώκοντας:

- **Διατήρηση του Τοπικού Πληθυσμού του Τροόδους και Προσέλκυση Ανθρώπινου Δυναμικού και Επενδύσεων, μέσω της Ανάπτυξης Ικανοτήτων και Δεξιοτήτων εστιασμένων στην Ορεινή Οικονομία και Ορεινή Επιχειρηματικότητα**
- **Κοινωνική Συνοχή και Συνδεσιμότητα του Ορεινού Οικοσυστήματος Τροόδους, μέσω της Πρόσβασης χωρίς αποκλεισμούς στη Δια Βίου Μάθηση και Επιχειρηματικότητα**
- **Αναζωογόνηση και Διαφοροποίηση του Ορεινού Οικοσυστήματος Τροόδους, μέσω της ενίσχυσης της προστιθέμενης αξίας στη βάση των ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων του**

Το πλαίσιο των παρεμβάσεων

Οι δράσεις της ολοκληρωμένης παρέμβασης για την Επιχειρηματικότητα και τη Δια-βίου Μάθηση, θέτουν ως πρώτο και βασικό βήμα τη δημιουργία ενός ελκυστικού περιβάλλοντος μάθησης και επιχειρηματικότητας στη περιοχή (**υπομέτρο 1**), έχοντας στο επίκεντρο τη σύσταση, οργάνωση και λειτουργία του Ιδρύματος Προώθησης και Ανάπτυξης της Επιχειρηματικότητας, Δια Βίου Μάθησης και Κατάρτισης στις Ορεινές Κοινότητες, [ΑΘΗΝΑ:

ΜΑΘΑΙΝΩ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΩ]. Μέσα από τη λειτουργία του Ιδρύματος αυτού θα προωθούνται όλες οι απαιτούμενες παρεμβάσεις για την υλοποίηση του συνολικού σχεδίου. Στο υπομέτρο 1 περιλαμβάνεται επίσης η Μονάδα Υποστήριξης υφιστάμενων επιχειρηματιών και προσέλκυσης νέων, οι αναγκαίες τροποποιήσεις στο νομοθετικό και κανονιστικό πλαίσιο για την επιχειρηματικότητα και την απασχόληση με βάση την ορεινότητα, η ίδρυση και λειτουργία του Παρατηρητηρίου Ορεινής Απασχόλησης και Επιχειρηματικότητας (καταγραφή προσφοράς και ζήτησης απασχόλησης, ανάγκες σε εκπαιδευτικά προγράμματα και παρεμβάσεις κλπ). Για την προώθηση και την εισαγωγή τεχνολογίας, έρευνας και καινοτομίας, συνιστάται η ανάπτυξη ενός ορεινού οικοσυστήματος έρευνας και καινοτομίας. Το υπομέτρο ολοκληρώνεται με την δράση για την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του πληθυσμού και των επιχειρηματιών της περιοχής όσον αφορά τις παρεμβάσεις δια βίου μάθησης, κατάρτισης, επιχειρηματικότητας, καινοτομίας και κοινωνικής οικονομίας.

Η εστίαση στην επιχειρηματική εκπαίδευση υποστηρίζεται στο **υπομέτρο 2** στο οποίο διαμορφώνεται και δημιουργείται το εκπαιδευτικό υλικό για εκπαιδευτές και εκπαιδευόμενους σε διαφορετικές κατηγορίες επιχειρηματικότητας. Προβλέπεται η ανάπτυξη και εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων στο Δημόσιο Σχολείο για την προαγωγή της ορεινής επιχειρηματικότητας (*επί παραδείγματι καθιέρωση προγραμμάτων Εικονικών Επιχειρήσεων, Διαγωνισμών Επιχειρηματικών Ιδεών - Δημιουργικότητας και Καινοτομίας σε μαθητές Δημοτικής, Μέσης και Τεχνικής Εκπαίδευσης και ΜΙΕΕΚ*), η καθιέρωση Διαγωνισμών Ορεινής Επιχειρηματικότητας σε εθνικό και τοπικό επίπεδο (*σχολικοί, επιβράβευσης υφιστάμενων ή νεοφυών επιχειρήσεων κλπ*), επιμόρφωσης Επαγγελματιών Επιχειρηματικότητας (*Αναβάθμιση υπηρεσιών Συμβουλευτικής και Επαγγελματικής αγωγής Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών και γονέων στην υποστήριξη της Επιχειρηματικότητας*). Επίσης θα διαμορφωθούν προγράμματα για ειδικές μορφές επιχειρηματικότητας όπως η οικογενειακή, κοινωνική-συνεργατική, νεανική, γυναικεία, ασημένα (ηλικιωμένων) και οι start-ups. Παράλληλα, θα αξιοποιηθούν καλές πρακτικές με δράσεις δικτύωσης, συνεργασίας και με επισκέψεις διαφόρων ομάδων ενδιαφερομένων (νέοι επιχειρηματίες, γυναίκες κλπ). Το υπομέτρο ολοκληρώνεται με την απαιτούμενη και αναγκαία δράση συνεχούς αξιολόγησης των Προγραμμάτων, του Εκπαιδευτικού Υλικού, των Εκπαιδευτών και των Εκπαιδευομένων.

Στο **υπομέτρο 3** παρουσιάζονται Εξειδικευμένα Προγράμματα με στόχο την εκπαίδευση και κατάρτιση του τοπικού και όχι μόνο πληθυσμού και την απόκτηση ικανοτήτων και δεξιοτήτων για τη στήριξη των τοπικών παραγωγικών και επιχειρηματικών εξειδικεύσεων (μικρή ορεινή γεωργία, αγροτρόφιμο, αγροτουρισμός). Για τον λόγο αυτό προτείνονται οι ακόλουθες δράσεις:

- ✓ Αρχική και Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση και Δια βίου Μάθησης Τροόδους: σχεδιασμός και υλοποίηση προγραμμάτων αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης επιπέδου πέντε (5) του Εθνικού πλαισίου προσόντων: α) Σχολή Αγροτικής Εκπαίδευσης, β) Ακαδημία Ορεινής Οικονομίας γ) Ανώτερη Σχολή Τουριστικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης Ορεινών Κοινοτήτων Τροόδους δ) Σχολή Καλών και Εφαρμοσμένων Τεχνών (Πολιτισμού και Δημιουργικών Βιοτεχνιών). Η δημιουργία των Σχολών αναπτύσσεται στην Ολοκληρωμένη Παρέμβαση «Εκπαίδευση».
- ✓ Σχεδιασμός και υλοποίηση προγραμμάτων κατάρτισης ανέργων, εργαζομένων και εργοδοτών στον πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή τομέα και δημιουργικών βιοτεχνιών.
- ✓ Σχεδιασμός και υλοποίηση προγραμμάτων Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας και Επιμορφωτικών Προγραμμάτων Εκπαίδευσης,
- ✓ Προγράμματα Συμβουλευτικής & Mentoring Επιχειρήσεων

Τέλος, το **υπομέτρο 4** περιλαμβάνει δράσεις οι οποίες στηρίζουν την επιχειρηματικότητα αλλά έχουν αναλυθεί και παρουσιαστεί σε Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις για την Καινοτομική προσέγγιση στην γεωργία και κτηνοτροφία, στον Τουρισμό, στην Μεταποίηση, το Περιβάλλον και τον Πολιτισμό. Στις συγκεκριμένες δράσεις δίνεται έμφαση στο ρόλο του Ιδρύματος ΑΘΗΝΑ, έτσι ώστε αυτό να συμμετέχει ενεργά και συντονιστικά έτσι ώστε οι δράσεις αυτές να συνδεθούν άμεσα με την εκπαίδευση και μάθηση.

- ✓ Δημιουργία Cluster Αγροδιατροφής-Τουρισμού, Πολιτισμού και Δημιουργικών Βιοτεχνιών
- ✓ Καθιέρωση ενός εθνικού ποιοτικού προτύπου «Ορεινό Προϊόν»
- ✓ Επαναπροσδιορισμός Τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών του Τροόδου
- ✓ Στρατηγική ενιαίου μάρκετινγκ της ορεινής περιοχής Τροόδου
- ✓ Δημιουργία εταιρικών σχέσεων και δικτύωσης με διεθνείς οργανισμούς και φορείς Ορεινών Περιοχών

Οι παρεμβάσεις στη θεματική «**Επιχειρηματικότητα & Δια Βίου Μάθηση**» οργανώθηκαν στα ακόλουθα υπομέτρα και δράσεις:

Υπομέτρα	Δράσεις
1. Δημιουργία Ελκυστικού Περιβάλλοντος Μάθησης & Επιχειρηματικότητας στο Ορεινό Οικοσύστημα του Τροόδου	1. Δημιουργία Μηχανισμού Διακυβέρνησης – Σύσταση και λειτουργία Ιδρύματος Προώθησης και Ανάπτυξης της Επιχειρηματικότητας, Δια Βίου Μάθησης και Κατάρτισης στις Ορεινές Κοινότητες [ΑΘΗΝΑ: ΜΑΘΑΙΝΩ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΩ] 2. Ρύθμιση Νομοθετικού και Κανονιστικού Πλαισίου για Ορεινή Επιχειρηματικότητα και Απασχόληση στις ορεινές κοινότητες Τροόδου 3. Ανάπτυξη υποδομών & εξοπλισμού με ΤΠΕ, για διά βίου μάθηση και Επιχειρηματικότητα 4. Παρατηρητήριο Ορεινής Απασχόλησης & Επιχειρηματικότητας 5. Ανάπτυξη Ορεινού Οικοσυστήματος Έρευνας και Καινοτομίας 6. Ενημέρωση, ευαισθητοποίηση για δια βίου μάθησης και κατάρτισης, επιχειρηματικότητας καινοτομίας και κοινωνικής οικονομίας
2. Επιχειρηματική Εκπαίδευση στις ορεινές κοινότητες Τροόδου	1. Διαμόρφωση & παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού 2. Κύκλοι Επιμόρφωσης Επαγγελματιών Επιχειρη/ητας 3. Ειδικά Προγράμματα Εκπαίδευσης σε Σχολεία 4. Καθιέρωση Διαγωνισμών Ορεινής Επιχειρ/ητας 5. Προγράμματα εκπαίδευσης επιχειρ/τας για Ειδικές Ομάδες Πληθυσμού 6. Καλές Πρακτικές, Δικτύωση και Μελέτες Επίσκεψης 7. Σύστημα Συνεχούς Αξιολόγησης
3. Εξειδικευμένα Προγράμματα Δια Βίου Μάθησης & Κατάρτισης & Υποστήριξης Επιχειρηματιών	1. Αρχική & Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση & Δια βίου Μάθησης Τροόδου μέσω ΜΙΕΚ 2 Προγράμματα Κατάρτισης 3. Ειδικά Προγράμματα Ενηλίκων 4. Προγράμματα Συμβουλευτικής & Mentoring Επιχειρήσεων
4. Διαφοροποίηση των Τοπικών Προϊόντων και Υπηρεσιών του Ορεινού Οικοσυστήματος Τροόδου	1 Δημιουργία Cluster Αγροδιατροφής-Τουρισμού, Πολιτισμού και Δημιουργικών Βιοτεχνιών 2. Καθιέρωση ενός εθνικού ποιοτικού προτύπου «Ορεινό Προϊόν» 3 Χωροθέτηση Ζωνών βιοτεχνικών περιοχών 4. Επαναπροσδιορισμός Τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών του Τροόδου 5 Στρατηγική ενιαίου μάρκετινγκ της ορεινής περιοχής Τροόδου 6. Δημιουργία εταιρικών σχέσεων και δικτύωσης με διεθνείς οργανισμούς και φορείς Ορεινών Περιοχών

Συνάφεια της ολοκληρωμένης παρέμβασης « Επιχειρηματικότητα και Δια Βίου Μάθηση » με:	
α) άλλες ολοκληρωμένες παρεμβάσεις της ΕΣΑΟΚ	Καινοτομική προσέγγιση στην γεωργία και κτηνοτροφία Μεταποίηση στην ορεινή Οικονομία Νέο πρότυπο ορεινού τουριστικού προϊόντος Τροόδους Εκπαίδευση Περιβάλλον Πολιτισμός Υποδομές συνδεσιμότητας και προσβασιμότητας Ενέργεια
β) στρατηγικές παρεμβάσεις της ΕΣΑΟΚ	Πολιτική προσέλευσης και υποδοχής νέου Πληθυσμού Πλαίσιο Χωρικής Οργάνωσης (Δήλωση Πολιτικής για το Τρόδος) Θεσμοθέτηση Ορεινότητας, αρχές και στόχοι Ορεινής Πολιτικής
γ) το σχεδιασμό των παρεμβάσεων των Υπουργείων	<u>Υπουργείο Ενέργειας, Εμπορίου και Βιομηχανίας</u> <ul style="list-style-type: none"> • Σχέδια χορηγιών για ΜΜΕ, την επιχειρηματικότητα και την καινοτομία • Πολιτική για το επιχειρηματικό περιβάλλον (δήλωση πολιτικής για το επιχειρηματικό οικοσύστημα Κύπρου) • Δίκτυα εξυπηρέτησης επιχειρήσεων και επενδυτών (Ενιαία Κέντρα εξυπηρέτησης Επιχειρήσεων / one stop shop) <u>Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού</u> <ul style="list-style-type: none"> • Εκπαιδευτικές πολιτικές (ΤΠΕ στη διδασκαλία και μάθηση, διασφάλιση ποιότητα των προγραμμάτων σπουδών) • Υποστήριξη της ανώτερης εκπαίδευσης • Υπηρεσίες συμβουλευτική και επαγγελματικής αγωγής στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση • Εκπαίδευση ενηλίκων και δεύτερη ευκαιρία • Δια Βίου Εκπαίδευση (εσπερινές τεχνικές σχολές, προγράμματα δια-βίου εκπαίδευσης) • Υποστήριξη Επιμορφωτικών Κέντρων • Βελτίωση της Μέσης Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (στελέχωση, εκπαιδευτικό υλικό, αξιολόγηση, προώθηση-δημοσιότητα) <u>Υπουργείο Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων</u> <ul style="list-style-type: none"> • Λειτουργία της Δημόσιας Υπηρεσίας Απασχόλησης (Γραφεία για εξεύρεση εργασίας, συμβουλευτικής κλπ) • Υλοποίηση εθνικού σχεδίου δράσης για την απασχόληση των νέων • Σχέδια χορηγιών για εργοδότηση ανέργων • Δράσεις του Κέντρου Παραγωγικότητας • Λειτουργία Ανώτερου Ξενοδοχειακού Ινστιτούτου Κύπρου (ΑΞΙΚ)
Εισαγωγή καινοτομίας και νέων τεχνολογιών	
Προτείνονται δράσεις : (α) οργανωσιακής καινοτομίας : δημιουργία της Δομής ΑΘΗΝΑ: ΜΑΘΑΙΝΩ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΩ, δημιουργία cluster αγροδιατροφής,-τουρισμού, πολιτισμού και δημιουργικών βιοτεχνιών, ποιοτικό πρότυπο «ορεινό προϊόν» (β) τεχνικής καινοτομίας: συμβουλευτική και μέντορινγκ επιχειρηματιών και εργαζομένων, διαγωνισμοί Ορεινής Επιχειρηματικότητας, ειδικά προγράμματα εκπαίδευσης σε σχολεία (γ) τεχνολογικής καινοτομίας : συμμετοχική διαδικασία (μέθοδοι και εργαλεία) στην υλοποίηση του υπομέτρου 4.	

5. Εκπαίδευση

Η διαμόρφωση των βασικών κατευθύνσεων για την ανάπτυξη της εκπαίδευσης της περιοχής του Τροόδους έλαβε υπόψη:

- τα κεντρικά ζητήματα όπως προκύπτουν από τη διάγνωση του τομέα της εκπαίδευσης και την SWOT ανάλυση.
- Τα σχέδια των εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων της Κύπρου
- Το άρθρο 26 της Οικουμενικής Διακήρυξης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα της UNESCO.
- Τη Στρατηγική της Κυπριακής Δημοκρατίας για τη δια-βίου μάθηση για την περίοδο 2014-2020.
- Το Στρατηγικό Σχέδιο 2018-2020 του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού

Με βάση τα παραπάνω διαμορφώνεται η εξής **βασική κατεύθυνση** για το τομέα της εκπαίδευσης:

Διεύρυνση και βελτίωση των παρεχόμενων εκπαιδευτικών υπηρεσιών λαμβάνοντας υπόψη τους περιορισμούς της ορεινότητας και ενσωμάτωση των τοπικών αναγκών και δυνατοτήτων του Τροόδους

Οι ειδικότερες κατευθύνσεις που αφορούν τη σχολική εκπαίδευση είναι:

A) να αντιμετωπισθεί η ορεινή περιοχή του Τροόδους, ως Ζώνη Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας, όπου θα ισχύουν ιδιαίτερες εκπαιδευτικές συνθήκες, παρόμοιες και παραπλήσιες με το θεσμό των Πειραματικών και Πρότυπων Σχολείων.

B) να αναπτυχθεί η σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση υποστηριζόμενη από τα νέα ψηφιακά Μέσα

Το πλαίσιο των παρεμβάσεων

Η βασική και θεμελιώδης παρέμβαση για την εκπαίδευση συνδέεται με την προσαρμογή των παρεχόμενων εκπαιδευτικών υπηρεσιών στον ορεινό χαρακτήρα της περιοχής (**υπομέτρο 1**). Είναι απαραίτητο να αναγνωριστεί η περιοχή ως «Ζώνη Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας Ορεινών Σχολείων», στην οποία πρέπει να προωθηθεί το μοντέλο θεσμικής οργάνωσης Πειραματικών και Πρότυπων σχολείων με εφαρμογή αρχικά σε 4 σχολεία της περιοχής (3 πρωτοβάθμιας και 1 δευτεροβάθμιας). Παράλληλα, σημαντική είναι η επιστημονική παρακολούθηση του νέου θεσμού στην περιοχή, μέσω μιας ειδικής επιτροπής, καθώς και η προσαρμογή του υπό-τροποποίηση θεσμού των Σχολικών Εφορειών στα δεδομένα του Τροόδους και της ΖΕΠ Ορεινών Σχολείων. Επίσης, η όλη προσπάθεια αναβάθμισης των εκπαιδευτικών υπηρεσιών πρέπει να υποστηριχθεί από τις νέες τεχνολογίες, μέσα από την αξιοποίηση νέων ψηφιακών τεχνολογιών (τηλε-εκπαίδευση). Το σχέδιο περιλαμβάνει τη δημιουργία επιμορφωτικού δικτύου των εκπαιδευτικών, την ανάπτυξη φροντιστηριακής στήριξης μέσω τηλεδιάσκεψης, τη δημιουργία του αντίστοιχου εκπαιδευτικού υλικού, καθώς και την δημιουργία των απαραίτητων υποδομών και την προμήθεια του εξοπλισμού.

Στο επόμενο **υπομέτρο 2**, διαμορφώνεται μια ολοκληρωμένη πρόταση για δημιουργία ενιαίων δομών προσχολικής ηλικίας, με μια κατάλληλα σχεδιασμένη χωροταξική οργάνωση και κάλυψη του χώρου (πιλοτική εφαρμογή σε 2 γεωγραφικά διαμερίσματα του Τροόδους), έτσι ώστε να εξυπηρετούνται καλύτερα τόσο τα παιδιά όσο και οι γονείς (και ιδιαίτερα οι μητέρες). Παράλληλα προτείνονται και ορισμένες απαραίτητες αλλαγές στη λειτουργία των δομών (επέκταση ωραρίου, συνεργασία υπουργείων, ολοήμερο νηπιαγωγείο). Προϋπόθεση των

παραπάνω είναι η συνεργασία των βασικών φορέων που οργανώνουν και χρηματοδοτούν τις δομές αυτές.

Στο **υπομέτρο 3** υποστηρίζονται οι δράσεις για την επιχειρηματική εκπαίδευση στην περιοχή, δεδομένου ότι ο αναπτυξιακός σχεδιασμός της ΕΣΑΟΚ βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στην επιχειρηματική ανάπτυξη και την βελτίωση της προστιθέμενης αξίας των προϊόντων και υπηρεσιών της περιοχής εντάσσοντας την αξία και την ποιότητα του Τρόδους σε αυτά. Το ίδρυμα Αθηνά με τις δράσεις του θα υποστηρίξει σε μεγάλο βαθμό υπομέτρο αυτό. Εναρμονισμένα με την κατεύθυνση αυτή πρέπει να είναι τα προγράμματα συμβουλευτικής και επαγγελματικής αγωγής στα σχολεία της περιοχής.

Στο **υπομέτρο 4** υποστηρίζονται υφιστάμενες και νέες δομές μη τυπικής και άτυπης εκπαίδευσης. Πρόκειται για τον επιτυχημένο θεσμό των Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (προσωπικό, υποδομές, νέα προγράμματα), ενώ προτείνεται ο νέος θεσμός αντίστοιχων κέντρων για τον Πολιτισμό των Ορεινών Περιοχών, τα Κέντρα Πολιτιστικής Εκπαίδευσης Ορεινών Κοινοτήτων. Προτείνεται η εκπόνηση ενός κατάλληλα διαμορφωμένου σχεδίου δράσης για την ανάπτυξή τους (και του αντίστοιχου δικτύου τους). Ωστόσο, απαραίτητο είναι να δημιουργηθούν και χώροι υποδοχής και υποστήριξης της νεολαίας για να ασχοληθεί με σύγχρονα αντικείμενα που σχετίζονται με τις ψηφιακές τεχνολογίες. Θα ευνοήσουν την ανάπτυξη δράσεων της τοπικής νεολαίας (μαθητές) με την τοπική κοινωνία, σε εφαρμογές που συνδέονται με την ζωή και την ανάπτυξη στο Τρόδος. Το Εκπαιδευτικό Πολυκέντρο Νεολαίας που θα πρέπει να συσταθεί για το σκοπό αυτό, προβλέπεται να αναπτύξει 6 βασικές ζώνες μάθησης (ραδιοφωνικό πρόγραμμα, πολυμεσική παραγωγή, ιστοσελίδα, ντοκιμαντέρ με την τοπική άυλη πολιτιστική κληρονομιά, μαθητικές ταινίες).

Στο **5^ο υπομέτρο** προτείνονται δράσεις για την επέκταση, βελτίωση και αναβάθμιση των παροχών Μέσης Εκπαίδευσης στο Τρόδος προς την κατεύθυνση της συμβολής της εκπαίδευσης στους στόχους της ΕΣΑΟΚ.

Συγκεκριμένα προτείνεται η επέκταση των εκπαιδευτικών υπηρεσιών με εισαγωγή δομών Σχολείων Ειδικού Ενδιαφέροντος (Σχολείο Καλών και Εφαρμοσμένων Τεχνών, Αθλητικό Σχολείο, Οικονομική και Εμπορική Σχολή Μιτσή, αναβάθμιση Ξενοδοχειακής Σχολής και Αγροτική Τεχνική Σχολή Τρόδους). Αντίστοιχες παρεμβάσεις (αναβάθμιση και δημιουργία) προτείνονται για Μεταλκειακά Ινστιτούτα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης και Σχολές ανώτερης εκπαίδευσης για τις οποίες απαιτείται εκπόνηση τεχνικο-οικονομικής μελέτης (Αγροτική Σχολή και Σχολή Καλών και Εφαρμοσμένων Τεχνών, Ακαδημία Ορεινής Οικονομίας & Επιχειρηματικότητας και Σχολή Τουριστικών Επαγγελμάτων). Οι σχολές αυτές στο σύνολό τους μπορούν να συμβάλουν στην προσπάθεια για τη διαμόρφωση της νέας οικονομίας του Τρόδους ειδικότερα μέσα από την υποστήριξη τεχνικών επαγγελμάτων.

Τέλος, θα προωθηθούν προτάσεις (**υπομέτρο 6**) για την δημιουργία τμημάτων Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων στο Τρόδος (Τμήμα Περιβάλλοντος και Τμήμα Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού) οι οποίες εντάσσονται σε ευρύτερα ολοκληρωμένα σχέδια για το περιβάλλον και τον αθλητισμό (σχέδιο ΑΤΛΑΣ). Παράλληλα, προτείνεται και η σύσταση ενός Ερευνητικού Ινστιτούτου ως διαπανεπιστημιακή μονάδα έρευνας και καινοτομίας η οποία θα υποστηρίζει ερευνητικές δραστηριότητες πανεπιστημίων της Κύπρου και του Εξωτερικού (δράση που αναπτύχθηκε στο Ολοκληρωμένο Σχέδιο για την Επιχειρηματικότητα).

Ακολουθεί ο Πίνακας με την δομή και το περιεχόμενο της Ολοκληρωμένης Παρέμβασης «**Εκπαίδευση**» έτσι όπως είναι οργανωμένη σε Υπομέτρα και Δράσεις:

Υπομέτρα	Δράσεις
5.1. Διαμόρφωση νέου πλαισίου οργάνωσης της εκπαίδευσης προσαρμοσμένου στην ορεινότητα	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ζώνη Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας Ορεινών Σχολείων (Ζ.Ε.Π.Ο.Σ.): Μοντέλο θεσμικής οργάνωσης Πειραματικών και Πρότυπων σχολείων 2. Επιστημονική Παρακολούθηση και ενιαία διαχείριση των Σχολικών Μονάδων στην “ΖΕΠΟΣ” 3. Σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση υποστηριζόμενη από τα νέα ψηφιακά Μέσα (Τηλεκπαίδευση)
5.2 Ενιαίες δομές προστασίας και απασχόλησης παιδιών προσχολικής ηλικίας	<ol style="list-style-type: none"> 1. Εκπόνηση Σχεδίου Δράσης εφαρμογής νέων δομών ανά γεωγραφικό διαμέρισμα 2. Αναπροσαρμογή κανονιστικού πλαισίου (συνεργασία των ΥΠΠ και ΥΕΠΚΑ)
5.3. Επιχειρηματική εκπαίδευση στα σχολεία στο πλαίσιο της νέας ορεινής οικονομίας (Διασύνδεση με την Ολοκληρωμένη Παρέμβαση Επιχειρηματικότητα και Δια Βίου Μάθηση {ΑΘΗΝΑ: ΜΑΘΑΙΝΩ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΩ})	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ανάπτυξη και εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων επιχειρηματικότητας στο Δημόσιο Σχολείο 2. Σχεδιασμός ειδικών προγραμμάτων Συμβουλευτικής και Επαγγελματικής Αγωγής προώθησης της ορεινής επιχειρηματικότητας
5.4. Δομές μη τυπικής και άτυπης εκπαίδευσης	<ol style="list-style-type: none"> 1. Στήριξη και Αναβάθμιση Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΚΠΕ) 2. Δημιουργία Κέντρων Πολιτιστικής Εκπαίδευσης Ορεινών Κοινοτήτων (ΚΕΠΟΚ) 3. Εκπαιδευτικό Πολυκέντρο Νεολαίας Ορεινών Κοινοτήτων Τροόδους
5.5. Νέες δομές εκπαίδευσης για την υποστήριξη των ολοκληρωμένων παρεμβάσεων ανάπτυξης των Ορεινών Κοινοτήτων (της ΕΣΑΟΚ)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Δημιουργία/Αναβάθμιση Σχολείων Ειδικού Ενδιαφέροντος (Μέση Γενική Εκπαίδευση) και Μέσης Τεχνικής και Επαγγελματική Εκπαίδευσης 2. Τεχνικο-οικονομική Μελέτη και Εφαρμογή της, σχετικά με τη δημιουργία Μεταλλυκειακών Ινστιτούτων Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΜΙΕΕΚ) ή/και Σχολών Ανώτερης Εκπαίδευσης (Δημόσιες Σχολές Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης)
5.6. Δημιουργία Τμημάτων Σχολών Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων και Κέντρου Έρευνας και Καινοτομίας.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Τμήμα για το περιβάλλον, τη βιοποικιλότητα, το δάσος, τους υδάτινους πόρους, τη γεωλογία κ.α. (αξιοποίηση Δασικού Κολεγίου) 2. Διερεύνηση δημιουργίας Τμήματος Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Πανεπιστημίου Κύπρου στη Σολέα 3. Ερευνητικό Ινστιτούτο - Διαπανεπιστημιακή Μονάδα Έρευνας και Καινοτομίας Ορεινού Οικοσυστήματος

Συνάφεια της ολοκληρωμένης παρέμβασης «Εκπαίδευση» με :	
α) άλλες ολοκληρωμένες παρεμβάσεις της ΕΣΑΟΚ	Καινοτομική προσέγγιση στην γεωργία και κτηνοτροφία Μεταποίηση στην ορεινή Οικονομία Επιχειρηματικότητα και Δια Βίου Μάθηση Περιβάλλον Πολιτισμός: αξίες Τροόδους Σχέδιο Άτλας
β) στρατηγικές παρεμβάσεις της ΕΣΑΟΚ	Πολιτική προσέλκυσης και υποδοχής νέου Πληθυσμού Θεσμοθέτηση Ορεινότητας, αρχές και στόχοι Ορεινής Πολιτικής
γ) το σχεδιασμό των παρεμβάσεων των Υπουργείων	<u>Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού</u> <ul style="list-style-type: none"> • Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση • Υποδομές υπηρεσιών πληροφορικής, διαδικτυακές εφαρμογές, ένταξη ΤΠΕ στη διδασκαλία και μάθηση • Αναβαθμίσεις και βελτιώσεις υφιστάμενων σχολικών μονάδων • Στελέχωση σχολείων Μέσης Γενικής Εκπαίδευσης • Παροχή εκπαιδευτικού υλικού και υποδομών • Παροχή Υπηρεσιών Συμβουλευτικής και Επαγγελματικής Αγωγής • Παροχή ενισχυτικής διδασκαλίας και μάθησης • Παροχή λειτουργίας ειδικών σχολείων και μαθησιακών δραστηριοτήτων πέραν του κανονικού προγράμματος σπουδών • Παροχή εκπαίδευσης ενηλίκων και δεύτερης ευκαιρίας • Στελέχωση σχολείων Μέσης Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης • Δημοσιότητα και προώθηση της ΜΤΕΕ • Ενίσχυση άλλων Προγραμμάτων Διά Βίου Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης • Στελέχωση δημοτικών σχολείων και Παροχή εκπαιδευτικών υλικών • Ολοήμερο σχολείο και διάφορα υποστηρικτικά προγράμματα • Στελέχωση δημόσιων Νηπιαγωγείων • Υποστήριξη στα Επιμορφωτικά Κέντρα • Διασφάλιση και προώθηση της επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών • Ανάπτυξη αναλυτικών προγραμμάτων/διδακτικού υλικού/σχολικών Εγχειριδίων • Προώθηση έρευνας και αξιολόγησης στα σχολεία • Ολοκλήρωση του Δικτύου Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και καθορισμός του Οργανωτικού και θεσμικού πλαισίου λειτουργίας του
Εισαγωγή καινοτομίας και νέων τεχνολογιών	
<p>Προτείνονται δράσεις :</p> <p>(α) οργανωσιακής καινοτομίας : Ζώνη Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας Ορεινών Σχολείων (Ζ.Ε.Π.Ο.Σ.) Σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση υποστηριζόμενη από τα νέα ψηφιακά Μέσα Δημιουργία εκπαιδευτικού πολυκέντρου νεολαίας Τροόδους Ενιαίες δομές προστασίας κι απασχόλησης παιδιών προσχολικής ηλικίας</p> <p>(β) τεχνολογικής καινοτομίας : Σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση υποστηριζόμενη από τα νέα ψηφιακά Μέσα</p>	

6. Φυσικό Περιβάλλον

Η διαμόρφωση των βασικών κατευθύνσεων για την προστασία και διαχείριση του περιβάλλοντος του Τρόδους έλαβε υπόψη:

- Τις Οδηγίες της Ε.Ε. για το Δίκτυο Natura (Οδηγία των Πουλιών (2009/147/ΕΚ), των Οικοτόπων (92/43/ΕΟΚ)), για τα Ύδατα (2000/60/ΕΚ)
- τη στρατηγική της Κυπριακής Δημοκρατίας για την διατήρηση και προστασία της βιοποικιλότητας,
- τη δέσμευση για ενεργοποίηση συστημάτων διαχείρισης για τις περιοχές NATURA (δέσμευση Κυπριακής Δημοκρατίας – PAF 2012) και διαχειριστικών σχεδίων (αναθεώρηση όπου είναι αναγκαία) ⁴
- την ανάγκη συμμετοχής στον ευρωπαϊκό διάλογο για την ενίσχυση της σχέσης Περιοχών και παραγωγικών συστημάτων Υψηλής Φυσικής Αξίας
- την ποικιλομορφία των φυσικών πόρων και την συνύπαρξη πολλών φορέων διαχείρισης στο Τρόδος,
- τα κεντρικά ζητήματα όπως προκύπτουν από την παρούσα διάγνωση του τομέα του περιβάλλοντος.

Σε αυτό το πλαίσιο προτείνεται ως βασική κατεύθυνση:

η ενιαία διαχείριση των περιοχών προστασίας της φύσης με αλληλεπικαλυπτόμενες αρμοδιότητες (Δάση, Natura, Παραγωγικά Συστήματα Υψηλής Φυσικής Αξίας και Γαιότοποι) στην οποία θα συμμετέχουν και οι τοπικοί φορείς και δρώντες, ως πρόδρομος μιας πολιτικής μετάβασης προς την αγρο-οικολογία.

Στη βάση αυτή προκύπτουν οι εξής προτεραιότητες για την περιοχή του Τρόδους:

- ✓ επέκταση των δράσεων προστασίας της βιοποικιλότητας με την ενσωμάτωση και των αγροοικοσυστημάτων έτσι ώστε να αυξηθεί η αποτελεσματικότητα της πολιτικής και να λειτουργήσει σε επίπεδο δικτύου.
- ✓ ένταξη των τοπικών κοινωνιών μέσω της ενσωμάτωσης των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων στα μέτρα διαχείρισης και προστασίας.

Το πλαίσιο των παρεμβάσεων

Οι δράσεις για το Περιβάλλον θέτουν ως κύριο βήμα την αναδιοργάνωση του πλαισίου διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών του Τρόδους στο σύνολό τους, δίνοντας ιδιαίτερα έμφαση στο κεντρικό Τρόδος όπου υπάρχουν αρκετές τέτοιες περιοχές. Κεντρική δράση αποτελεί η Δημιουργία Οργανισμού Διαχείρισης της Ενιαίας Ζώνης (υπομέτρο 1) η αναγκαιότητα της οποίας αναγνωρίστηκε στο 1^ο Συνέδριο του Τρόδους (Ιούνιος 2018) με τους αρμόδιους φορείς. Η δράση επιδιώκει την δημιουργία ενός δευτεροβάθμιου πλαισίου διαχείρισης της περιοχής, υπό ενιαίο συντονιστικό οργανισμό, ενσωματώνοντας τις τοπικές κοινωνίες και τις δραστηριότητές της.

Επιπλέον, το διαχειριστικό πλαίσιο των προστατευόμενων περιοχών εμπλουτίζεται με δράσεις που το εκσυγχρονίζουν, εισάγοντας την αγρο-οικοσυστημική λειτουργία, την έννοια της υψηλής

⁴ Prioritised Action Framework (PAF) for NATURA 2000 For the EU Multiannual Financing Period 2014-2020 (Final version 2012)

φυσικής αξίας δίπλα στην αρχή της βιοποικιλότητας που ήδη υιοθετείται. Στο **υπομέτρο 2 Ανάδειξη της συμβολής της βιοποικιλότητας & των αγροοικοσυστημάτων στη βιωσιμότητα της περιοχής Τροόδους** προτείνεται μία δράση για τον Σχεδιασμό ενός Τοπικού Αγροπεριβαλλοντικού Προγράμματος το οποίο περιλαμβάνει έργα και ενέργειες εξειδίκευσης διαχειριστικών μέτρων στις προστατευόμενες περιοχές. Τέλος το υπομέτρο περιλαμβάνει δράση για την περιβαλλοντική πιστοποίηση των προστατευόμενων περιοχών η οποία συνδέεται άμεσα και με την ανάδειξή της ως βιώσιμος τουριστικός προορισμός (Eurorarc).

Τέλος, το πλαίσιο παρεμβάσεων για το Περιβάλλον, ολοκληρώνεται με μία δέσμη Θεσμικών διευθετήσεων για τη διαχείριση Δασικών περιοχών (**υπομέτρο 3**), δεδομένης της σημαντικότητας των δασών της περιοχής σε επίπεδο τόσο του Τροόδους όσο και της Κύπρου. Το υπομέτρο περιλαμβάνει δράσεις για την λήψη ενισχυμένων μέτρων πρόληψης και καταστολής πυρκαγιών στην ύπαιθρο, καθώς και τη δημιουργία ευέλικτου θεσμικού πλαισίου για μονάδες παραγωγής ενέργειας από δασική υπολειμματική βιομάζα.

Ακολουθεί ο Πίνακας με την δομή και το περιεχόμενο της Ολοκληρωμένης Παρέμβασης «**Φυσικό Περιβάλλον**» όπως είναι οργανωμένη σε Υπομέτρα και Δράσεις:

Υπομέτρα	Δράσεις
6.1. Διακυβέρνηση	1. Δημιουργία Οργανισμού Διαχείρισης & Ενιαία Ζώνη
6.2. Ανάδειξη της συμβολής της βιοποικιλότητας & των αγροοικοσυστημάτων στη βιωσιμότητα του Τροόδους	1. Σχεδιασμός τοπικού αγροπεριβαλλοντικού προγράμματος 2. Περιβαλλοντικό σήμα ποιότητας προστατευόμενων περιοχών μέσω της δικτύωσης
6.3. Θεσμικές διευθετήσεις για τη διαχείριση Δασικών περιοχών	1. Δράσεις πρόληψης και καταστολής πυρκαγιών στην ύπαιθρο 2. Δημιουργία ευέλικτου θεσμικού πλαισίου για μονάδες παραγωγής ενέργειας από δασική υπολειμματική βιομάζα

Συνάφεια της ολοκληρωμένης παρέμβασης « Περιβάλλον » με :	
α) άλλες ολοκληρωμένες παρεμβάσεις της ΕΣΑΟΚ	Καινοτομική προσέγγιση στην γεωργία και κτηνοτροφία Νέο πρότυπο ορεινού τουριστικού προϊόντος Τροόδους Επιχειρηματικότητα και Δια Βίου Μάθηση Εκπαίδευση Διαχείριση Υδατικών πόρων Διαχείριση Αστικών Στερεών (ΑΣΑ) και Υγρών Αποβλήτων (Λυμάτων) Υποδομές συνδεσιμότητας και προσβασιμότητας Ενέργεια
β) στρατηγικές παρεμβάσεις της ΕΣΑΟΚ	Νέες Δομές Διαχείρισης εθνικής σημασίας Φυσικών Πόρων Πλαίσιο Χωρικής Οργάνωσης (Δήλωση Πολιτικής για το Τρόδος) Θεσμοθέτηση Ορεινότητας, αρχές και στόχοι Ορεινής Πολιτικής

<p>γ) το σχεδιασμό των παρεμβάσεων των Υπουργείων</p>	<p><u>Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Προστασία Δασών από πυρκαγιές • Προστασία βιοποικιλότητας και Υπηρεσίες οικοσυστημάτων • Ποιότητα και Προστασία Περιβάλλοντος • Αειφόρος διαχείριση φυσικών πόρων και προστασία περιβάλλοντος • νέα επιχειρηματικότητα στο τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος, • αντιμετώπιση κλιματικής αλλαγής • Μετριασμός και προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή <p><u>Υπουργείο Εσωτερικών</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Προστασία και αναβάθμιση φυσικής κληρονομιάς
<p>Εισαγωγή καινοτομίας και νέων τεχνολογιών</p>	
<p>Προτείνονται δράσεις :</p> <p>(α) οργανωσιακής καινοτομίας: σύσταση του Οργανισμού Διαχείρισης, περιβαλλοντικό σήμα ποιότητας προστατευόμενων περιοχών,</p> <p>(β) τεχνικής καινοτομίας : σχέδιο αγροπεριβαλλοντικής διαχείρισης</p> <p>(γ) τεχνολογικής καινοτομίας : έγκαιρος εντοπισμός των σημείων εκκίνησης και διάδοσης των πυρκαγιών με χρήση τεχνολογικών εργαλείων (δορυφορικά δεδομένα, αισθητήρων, κλπ) και συνδυασμένων μεθόδων, χρήση εξελιγμένων μεθοδολογιών εκτίμησης βιομάζας επεξεργασίας δορυφορικών εικόνων για την παρακολούθηση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής, Χρήση σύγχρονων τεχνολογικών εργαλείων και μεθόδων για τη εντοπισμό ζωνών εντός των δασικών περιοχών κατάλληλων για τη ανάπτυξη αγροδασικών λειτουργιών (καλλιέργεια, εκτροφή μικρών μηρυκαστικών, κλπ)</p>	

7. Υδάτινοι πόροι

Η διαμόρφωση των βασικών κατευθύνσεων για την διαχείριση των υδάτινων πόρων της περιοχής του Τροόδους έλαβε υπόψη:

- τις διεθνείς και ευρωπαϊκές υποχρεώσεις της Κυπριακής Δημοκρατίας (Οδηγία 2000/60/ΕΚ)
- τα μέτρα που προτείνονται στο πλαίσιο του 2ου σχεδίου Διαχείρισης της λεκάνης Απορροής Κύπρου
- τα αποτελέσματα της διάγνωσης της υφιστάμενης κατάστασης (η οποία περιελάμβανε διαβουλεύσεις με όλα τα εμπλεκόμενα αρμόδια Υπουργεία και τις αρμόδιες αρχές στη περιοχή του Τροόδους) και την διαφαινόμενη ανάγκη για ορθολογική διαχείριση του νερού η οποία καθίσταται ακόμα πιο επιβεβλημένη λόγω των προβλημάτων ανομβρίας που αντιμετωπίζει η χώρα
- τα αποτελέσματα από το Σχέδιο Διαχείρισης Υγρών και Στερεών Αποβλήτων, το οποίο εκπονείται στο πλαίσιο της Εθνικής Στρατηγικής Ανάπτυξης Ορεινών Κοινοτήτων Τροόδους

Ος **κεντρικό ζήτημα** αναδεικνύεται το ζήτημα του εκσυγχρονισμού των δικτύων άρδευσης του Τροόδους το οποίο εκφράζει την αναγκαία προσαρμογή στα νέα κοινωνικό-οικονομικά και υδρολογικά δεδομένα του Τροόδους και της Κύπρου. Η προσαρμογή αυτή δεν θα πρέπει να περιορισθεί στα τεχνικά ζητήματα. Εντάσσεται στην πολιτική απόφαση και στη διαδικασία της επανεξέτασης της επανίδρυσης των θεσμών του νερού και προϋποθέτει νέο ορισμό της αποστολής τους. Ο ορισμός αυτός θα πρέπει να ενσωματώνει πολλαπλούς στόχους (βιώσιμη διαχείριση του υδατικού πόρου, αποτελεσματικότητα στην άρδευση, σύνδεση με την τοπική ανάπτυξη), πολλαπλούς εταίρους (χρήστες, διαχειριστές) και πολλαπλές κλίμακες (κοινότητα και λεκάνη απορροής). Η ενεργή ενσωμάτωση των υποκείμενων κλιμάκων προϋποθέτει την διεύρυνση των τοπικών θεσμών και θέτει επιτακτικά το ζήτημα της συνεργασίας και του συντονισμού στην κλίμακα της κοινότητας, ομάδων κοινοτήτων (λεκάνη απορροής), Τροόδους και ΤΑΥ.

Η **βασική κατεύθυνση** που διαμορφώνεται με βάση τα παραπάνω είναι: Η αλλαγή προτύπου Οργάνωσης και Διαχείρισης Υδατικών Πόρων του Τρόοδος. Σκοπός του προτεινόμενου προτύπου είναι η βιώσιμη/αειφόρος διαχείριση των υδατικών πόρων στην περιοχή μελέτης εντός των λεκανών απορροής και πλαισίου διαχείρισης (2ου Σχεδίου ΔΛΑΠ).

Όσον αφορά τα επιχειρησιακά χαρακτηριστικά αυτής της κατεύθυνσης, το νέο πρότυπο θα οργανωθεί κάτω από τον Οργανισμό Διαχείρισης Υδατικών Πόρων Τροόδους υπό την αιγίδα του ΤΑΥ. Ευθύνη του Οργανισμού θα είναι: (α) η διαχείριση των υδατικών πόρων και δικτύων (ύδρευση/άρδευση/αποχέτευση/ αστικά απόβλητα), (β) η ανάπτυξη, η λειτουργία, η συντήρηση των δικτύων και εγκαταστάσεων, (γ) η τιμολόγηση των παρεχόμενων υπηρεσιών, (δ) η εύρεση χρηματοδότησης της δομής για αναπτυξιακά-αgroπεριβαλλοντικά έργα από Ευρωπαϊκούς και εθνικούς πόρους.

Το πλαίσιο των παρεμβάσεων

Η ολοκληρωμένη παρέμβαση για τη διαχείριση των υδάτινων πόρων του Τροόδους οργανώνεται πάνω σε 4 βασικούς πυλώνες παρεμβάσεων: α) το θεσμικό πλαίσιο διαχείρισης, β) τις οργανωτικές προσαρμογές που περιλαμβάνουν το πλαίσιο διακυβέρνησης των υδάτινων πόρων του Τροόδους, γ) τις απαραίτητες μελέτες που πρέπει να εκπονηθούν και δ) τα τεχνικά έργα που πρέπει να εκτελεστούν.

Σε οργανωτικό επίπεδο (**υπομέτρο 1**) απαιτείται ενιαία διαχείριση του νερού έτσι ώστε αυτή να οργανώνεται με βάση την διαθεσιμότητά του και τον ενισχυμένο ρόλο των τοπικών κοινωνιών

και των θεσμών τους σε όλες τις κλίμακες, σύμφωνα πάντα με την Ευρωπαϊκή Οδηγία για τους Υδατικούς Πόρους. Η ίδρυση μιας Συμμετοχικής Δομής Διαχείρισης Υδατικών Πόρων στην περιοχή καλείται να αναλάβει τη διαχείριση αυτή. Σ' αυτό το πλαίσιο αναζήτησης ενός πιο αποτελεσματικού συστήματος διαχείρισης του νερού, προτείνεται η δράση συνένωσης των αρδευτικών φορέων και ο εκσυγχρονισμός των δικτύων άρδευσης και ύδρευσης σε επίπεδο Κοινότητας. Η τρίτη δράση του υπομέτρου λαμβάνει υπόψη ότι οι ιδιαίτερες υποχρεώσεις που δημιουργούνται στις περιοχές ανάντη των υδρολογικών περιοχών αλλά και οι περιβαλλοντικές υπηρεσίες που μπορούν να αναπτυχθούν σ' αυτές, απαιτούν την οργάνωση ενός δικτύου διαχείρισής τους. Το δίκτυο στο οποίο θα συμμετέχουν οι Κοινότητες, θα αναλάβει να εκπονήσει και να εφαρμόσει ένα Σχέδιο Διαχείριση των Ανάντη Περιοχών Τροόδους.

Το **υπομέτρο 2** αναφέρεται στην εκπόνηση ενός συνόλου μελετών (Οικονομοτεχνική μελέτη και μελέτη θεσμικού πλαισίου διαχείρισης, ανάπτυξης βάσης δεδομένων, υδραυλική μελέτη για τη συνένωση των δικτύων άρδευσης κτλ) οι οποίες κρίνονται απαραίτητες προκειμένου να προωθηθούν τόσο οι δράσεις των υπομέτρων 2 και 3, όσο και για την εναρμόνιση του οικοσυστήματος του Τροόδους στη δέσμευση για την εξασφάλιση οικολογικής παροχής νερού.

Παράλληλα, οι θεσμικές αλλαγές του **υπομέτρου 3**, εστιάζουν στη διερεύνηση από ειδικούς στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο προκειμένου τα αρδευτικά δίκτυα και έργα να συνεχίσουν να έχουν την αναγκαία τεχνική – οικονομική υποστήριξη για την επιβίωση και ανάπτυξή τους, από ευρωπαϊκούς ή/και εθνικούς πόρους.

Τέλος, το τελευταίο **υπομέτρο 4**, αφορά την ολοκλήρωση του μεγάλου αρδευτικού έργου στη Σολιά, καθώς και ένα πιλοτικό έργο στις Κοινότητες Κάμπου και Τσακκίστρας, στις οποίες συσσωρεύονται αρκετά από τα διαχειριστικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν πολλά αρδευτικά τμήματα του Τροόδους.

Ακολουθεί ο Πίνακας με την δομή και το περιεχόμενο της Ολοκληρωμένης Παρέμβασης «**Υδάτινοι πόροι**» όπως είναι οργανωμένη σε Υπομέτρα και Δράσεις:

Υπομέτρα	Δράσεις
7.1 Διακυβέρνηση /Οργάνωση	<ol style="list-style-type: none"> 1. Δημιουργία Οργανισμού Οργάνωσης και Διαχείρισης Υδατικών Πόρων του Τροόδους 2. Συνένωση αρδευτικών φορέων- εκσυγχρονισμός δικτύων άρδευσης & ύδρευσης, σε επίπεδο κοινότητας 3. Οργάνωση δικτύου Διαχείρισης στην κλίμακα της Περιοχής Ανάντη των Λεκανών Απορροής (ΠΑΛΑ) με συμμετοχή των κοινοτήτων
7.2 Μελέτες	<ol style="list-style-type: none"> 1. Εκπόνηση Οικονομοτεχνικής μελέτης και Μελέτης Θεσμικού πλαισίου Διαχείρισης Υδατικών Πόρων Τροόδους 2. Ανάπτυξη Βάσης Δεδομένων και Ηλεκτρονικής Πλατφόρμας 3. Υδραυλικές μελέτες 4. Μελέτη Οικολογικής παροχής νερού
7.3 Θεσμικό πλαίσιο Διαχείρισης	<ol style="list-style-type: none"> 1. Διερεύνηση δυνατότητας χρηματοδότησης με βάση το ευρωπαϊκό Θεσμικό Πλαίσιο για τον εκσυγχρονισμό των αρδευτικών δικτύων
7.4 Έργα υποδομής	<ol style="list-style-type: none"> 1. Αρδευτικό έργο Σολέας 2. Πιλοτική Εφαρμογή / Κάμπου – Τσακίστρα

Συνάφεια της ολοκληρωμένης παρέμβασης « Υδάτινοι πόροι » με :	
α) άλλες ολοκληρωμένες παρεμβάσεις της ΕΣΑΟΚ	Καινοτομική προσέγγιση στην γεωργία και κτηνοτροφία Περιβάλλον

	Διαχείριση Υγρών Αποβλήτων (Λυμάτων)
β) στρατηγικές παρεμβάσεις της ΕΣΑΟΚ	Νέες Δομές Διαχείρισης εθνικής σημασίας Φυσικών Πόρων Θεσμοθέτηση Ορεινότητας, αρχές και στόχοι Ορεινής Πολιτικής
γ) το σχεδιασμό των παρεμβάσεων των Υπουργείων	<u>Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος</u> <ul style="list-style-type: none"> • Ανάπτυξη Υδάτων • Χρήση ανακυκλωμένου νερού στην άρδευση • Προώθηση νέων τεχνολογιών για τον περιορισμό των απωλειών στην πηγή • Ορθολογική κατανομή νερού • Αποδοτική χρήση και κατανομή νερού • Παρακολούθηση απολήψεων νερού • Εφαρμογή τιμολογιακής πολιτικής για το νερό • Αξιολόγηση υπόγειων υδατικών πόρων
Εισαγωγή καινοτομίας και νέων τεχνολογιών	
<p>Προτείνονται δράσεις :</p> <p>(α) οργανωσιακής καινοτομίας : σύσταση του Οργανισμού Διαχείρισης, Συνένωση αρδευτικών φορέων- εκσυγχρονισμός δικτύων άρδευσης & ύδρευσης, σε επίπεδο κοινότητας, Οργάνωση δικτύου Διαχείρισης στην κλίμακα της Περιοχής Ανάντη των Λεκανών Απορροής (ΠΑΛΑ) με συμμετοχή των κοινοτήτων</p> <p>(β) τεχνικής καινοτομίας : Ηλεκτρονική πλατφόρμα για την παρακολούθηση υδατικών δεικτών</p> <p>(γ) τεχνολογικής καινοτομίας : Χρήση σύγχρονων τεχνολογικών εργαλείων για την αποτύπωση και παρακολούθηση των αρδευτικών και υδρευτικών δικτύων</p>	

8. Πολιτισμός: Σχέδιο «Αξίες Τροόδους»

Η διαμόρφωση των βασικών κατευθύνσεων για την πολιτιστική ανάπτυξη της περιοχής του Τροόδους θα πρέπει να λάβει υπόψη:

- Περί Μουσείων Νόμος της Κυπριακής Δημοκρατίας
- Περί της Αναγνώρισης των Ιδιωτικών Μουσείων και Μουσείων Αρχών Τοπικής Αυτοδιοίκησης Νόμο
- Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα
- Στρατηγικός Προγραμματισμός 2018-2020 του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού
- Τη Διάγνωση του τομέα του Πολιτισμού στο πλαίσιο της ΕΣΑΟΚ

Η διατύπωση των βασικών κατευθύνσεων για την **προστασία, διαχείριση και ανάδειξη της ιστορίας και της πολιτιστικής κληρονομιάς του Τροόδους** αφορά τον εξορθολογισμό, την αναβάθμιση, την ολιστική και συνολική διαχείριση και αξιοποίηση των πόρων, υποδομών και του ανθρώπινου δυναμικού της περιοχής. Βασική επιδίωξη είναι το πολιτιστικό «κεφάλαιο» του Τροόδους να διασυνδεθεί με την τοπική οικονομία ενισχύοντας το επιχειρηματικό οικοσύστημα της περιοχής.

Με βάση τα παραπάνω διαμορφώνεται η εξής **βασική κατεύθυνση** για το τομέα του πολιτισμού:

Η διαμόρφωση Πολιτιστικής Πολιτικής για τις ορεινές κοινότητες η οποία θα αναδείξει τον ιστορικοπολιτιστικό χαρακτήρα και πλούτο της περιοχής με εστίαση στις σχετικές ιδιαιτερότητες του Τροόδους. Η πολιτική αυτή θα πρέπει να προωθηθεί μέσω ενός ενιαίου φορέα Πολιτιστικής Διακυβέρνησης στην περιοχή των ορεινών κοινοτήτων της ευρύτερης περιφέρειας Τροόδους, ο οποίος θα συσταθεί για να οργανώσει και να συντονίζει επιχειρησιακά τις απαιτούμενες παρεμβάσεις.

Η κύρια στρατηγική δράση για την υλοποίηση της ολοκληρωμένης παρέμβασης “Αξίες Τροόδους” είναι η **Σύσταση Ιδρύματος Πολιτισμού Ορεινών Κοινοτήτων Τροόδους** το οποίο θα είναι υπεύθυνο για τη διαμόρφωση, εφαρμογή, παρακολούθηση της Πολιτιστικής Πολιτικής για την περιοχή Τροόδους.

Το πλαίσιο των παρεμβάσεων

Οι δράσεις της ολοκληρωμένης παρέμβασης για τον Πολιτισμό, θέτουν ως πρώτο και βασικό βήμα την οργάνωση και στήριξη της εφαρμογής της Πολιτιστικής Πολιτικής των Ορεινών Κοινοτήτων, (**υπομέτρο 1**), έχοντας στο επίκεντρο τη σύσταση και τη λειτουργία του Ιδρύματος Πολιτισμού Ορεινών Κοινοτήτων. Το υπομέτρο περιλαμβάνει επίσης δράση για τη δημιουργία ενός δικτύου συνεργαζόμενων φορέων (εκπαιδευτικοί, επιστημονικοί) το οποίο θα στηρίζει τη λειτουργία και τις δράσεις του Ιδρύματος. Ουσιαστικά όλες οι δράσεις που ακολουθούν (υπομέτρα 2 έως 6) συντονίζονται από το Ίδρυμα Πολιτισμού Ορεινών Κοινοτήτων, μέσα από την λειτουργία αντίστοιχων τμημάτων του Ιδρύματος.

Στο **2^ο υπομέτρο** διαμορφώνονται δράσεις για την συστηματική καταγραφή της ιστορίας και των πολιτιστικών πόρων της περιοχής, με έμφαση στην άυλη κληρονομιά και στη συμβολή της κληρονομιάς στην αξία των τοπικών προϊόντων και υπηρεσιών.

Το **3^ο υπομέτρο** προβλέπει την εκπόνηση Σχεδίου Δράσης για τη Διάδοση της Κληρονομιάς και την προβολή των πολιτιστικών πόρων του Τροόδους, την ένταξη νέων τεχνολογιών για την υποστήριξη της επισκεψιμότητας των χώρων ενδιαφέροντος (π.χ. ψηφιακή ξενάγηση), ή την εξ' αποστάσεως εξυπηρέτηση διαφόρων χρηστών. Παράλληλα στο υπομέτρο αυτό εντάσσεται και η δημιουργία Βιβλιοθήκης και Αρχείου καθώς και Κέντρου Τεκμηρίωσης που σκοπό έχει να συμβάλλει στη διατήρηση, συντήρηση και διάθεση προς χρήση διαφόρων βιβλίων και ντοκουμέντων που αναφέρονται στην ιστορία της περιοχής.

Το **4^ο υπομέτρο** αναφέρεται στην αναβάθμιση και αξιοποίηση των πολιτιστικών υποδομών δημιουργώντας ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο οργάνωσης των πολιτιστικών υποδομών και μνημείων – επισκέψιμων χώρων το οποίο ως επίκεντρο θα έχει το Ιστορικό Μουσείο Ορεινών Κοινοτήτων Τροόδους και 5 περιφερειακά θεματικά μουσεία που εντάσσονται σε αντίστοιχες θεματικές ενότητες. Τα μουσεία-θεματικές ενότητες είναι:

1. Άμπελος και Οίνος
2. Γαστρονομία
3. Μουσείο / Κέντρο Πληροφόρησης Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Κληρονομιάς
4. Τέχνη και Βιοπάλη: Παραδοσιακές Τέχνες και Επαγγέλματα
5. Τουριστική Παράδοση Ορεινών Θερέτρων

Παράλληλα, θα αξιολογηθούν τα υφιστάμενα μουσεία, υποδομές και μνημεία και θα ενταχθούν στο δίκτυο της αντίστοιχης θεματικής ενότητας με βάση εξειδικευμένα σχέδια δράσης για την αξιοποίησή τους.

Το **5^ο υπομέτρο** αφορά την πολιτιστική εκπαίδευση κατάρτιση και δια-βίου μάθηση πάνω σε πολιτιστικά θέματα μέσα από τη δημιουργία **Κέντρων Πολιτιστικής Εκπαίδευσης Ορεινών Κοινοτήτων (ΚΕΠΟΚ)** κατά το πρότυπο των Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Προτείνονται 3 τέτοια κέντρα στη περιοχή, τα οποία θα υποστηρίζουν εξειδικευμένα για την περιοχή πολιτιστικά εκπαιδευτικά προγράμματα. Επίσης προτείνεται η **Ίδρυση Σχολείου Καλών και Εφαρμοσμένων Τεχνών** στα πρότυπα του Μουσικού Σχολείου, αποσκοπώντας στην εκπαίδευση και συμμετοχή της νεολαίας της περιοχής στην πολιτιστική δημιουργία του τόπου. Για τις ανάγκες του σχολείου αυτού (δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης) μπορεί να αξιοποιηθεί το Γυμνάσιο-Λύκειο Ομόδους το οποίο είναι σε θέση υλικοτεχνικά και θεματικά να υποστηρίξει αποτελεσματικά τη συγκεκριμένη δράση. Επίσης, στο υπομέτρο αυτό εντάσσεται η ενίσχυση και η προβολή της σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργίας και της πολιτιστικής κληρονομιάς του Τροόδους, μέσα από την αξιοποίηση και εμπλουτισμό υφιστάμενων δράσεων, διαμόρφωσης νέων, σύνδεσης με αντίστοιχες δράσεις στην υπόλοιπη Κύπρο. Η τελευταία δράση αυτού του υπομέτρου αφορά την εκπαίδευση του (τοπικού) ανθρώπινου δυναμικού που θα στηρίξει την εφαρμογή του Σχεδίου.

Τέλος, το **υπομέτρο 6** υποστηρίζει τις αναγκαίες θεσμικές διευθετήσεις που συνδέονται με την διαμόρφωση τεχνικών προδιαγραφών των θεματικών διαδρομών, τη θεσμική πλαισίωση των μουσείων (προδιαγραφές, λειτουργικότητα, στελέχωση κλπ), καθώς και τη θεσμική αναγνώριση των νέων δομών που προτείνονται παραπάνω (Μουσεία, Κέντρο εκπαίδευσης, ίδρυση Σχολείου)

Ακολουθεί ο Πίνακας με την δομή και το περιεχόμενο της Ολοκληρωμένης Παρέμβασης «**Πολιτισμός: Σχέδιο «Αξίες Τροόδους»**» όπως είναι οργανωμένη σε Υπομέτρα και Δράσεις:

Υπομέτρα	Δράσεις
8.1. Οργάνωση και στήριξη της Πολιτιστικής Πολιτικής των Ορεινών Κοινοτήτων	<ol style="list-style-type: none"> 1. Σύσταση Ιδρύματος Πολιτισμού Ορεινών Κοινοτήτων Τροόδους για την διαμόρφωση και προώθηση της Πολιτιστικής Πολιτικής <ul style="list-style-type: none"> ➤ Παρεχόμενες Υπηρεσίες και Οργανωτική Δομή ➤ Στελέχωση - Υποδομές - Εξοπλισμός 2. Δημιουργία δικτύου φορέων υποστήριξης του Ιδρύματος (εκπαιδευτικοί και ερευνητικοί φορείς)
8.2. Καταγραφή και Τεκμηρίωση της ιστορίας και των πολιτιστικών πόρων των ορεινών Κοινοτήτων Τροόδους (Τμήμα Επιστημονικών Μελετών Ιδρύματος)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Μελέτη εντοπισμού, καταγραφής και τεκμηρίωσης της άυλης κληρονομιάς και σχέδια δράσης ανάδειξης και αξιοποίησής της. 2. Μελέτη καταγραφής και ανάδειξης των άυλων χαρακτηριστικών των πολιτιστικών στοιχείων (υλικοί πόροι) του Τροόδους (π.χ. τεχνοτροπία, χρηστικότητα, ιστορικότητα κλπ).
8.3. Διάδοση της Πολιτιστικής Κληρονομιάς Τροόδους (Τμήμα Προβολής)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Σχέδια δράσης για την προβολή των πολιτιστικών πόρων της περιοχής και των δραστηριοτήτων του Ιδρύματος 2. Σχέδιο χρήσης και ένταξης νέων τεχνολογιών σε μνημεία και πολιτιστικούς χώρους και Σχέδιο Εφαρμογής της δημιουργία τεχνολογικών εργαλείων για την εξ αποστάσεως εξυπηρέτηση των επισκεπτών και χρηστών 3. Δημιουργία Βιβλιοθήκης και Αρχείου Ορεινών Κοινοτήτων Τροόδους (Τμήμα Βιβλιοθήκης - Αρχείου – Κέντρου Τεκμηρίωσης)
8.4. Αναβάθμιση και Αξιοποίηση πολιτιστικών υποδομών	<ol style="list-style-type: none"> 1. Θεματικές Ενότητες – Μουσεία 2. Σχέδιο Δράσης για Αναβάθμιση και αξιοποίηση υφιστάμενων μουσείων 3. Σχέδιο Δράσης για Αναβάθμιση και αξιοποίηση μνημείων 4. Σχέδιο Δράσης για Αναβάθμιση και αξιοποίηση λοιπών Πολιτιστικών χώρων (Κέντρα Πληροφόρησης και Πολιτιστικά Κέντρα) 5. Οργάνωση Δικτύου Θεματικών Ενοτήτων
8.5. Πολιτιστική Εκπαίδευση Κατάρτιση και Δια Βίου Μάθηση (διασύνδεση με την Επιχειρηματικότητα)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Δημιουργία Κέντρου Εκπαίδευσης Πολιτισμού Ορεινών Κοινοτήτων 2. Ίδρυση Σχολείου Καλών και Εφαρμοσμένων τεχνών (στα πρότυπα του Μουσικού Σχολείου) 3. Υποστήριξη δράσεων ανάπτυξης, προώθησης της σύγχρονης Πολιτιστικής Δημιουργίας και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς του Τροόδους 4. Εκπαίδευση του τοπικού ανθρώπινου δυναμικού για την υποστήριξη του Σχεδίου
8.6. Θεσμικές διευθετήσεις	<ol style="list-style-type: none"> 1. Διαμόρφωση προδιαγραφών για διαδρομές και δραστηριότητες σύμφωνα με διεθνή πρότυπα 2. Θεσμική αναγνώριση των Κέντρων Πολιτιστικής Εκπαίδευσης Ορεινών Κοινοτήτων Τροόδους των Μουσείων της περιοχής του Τροόδους (προδιαγραφές, λειτουργικότητα, στελέχωση κλπ)

Συνάφεια της ολοκληρωμένης παρέμβασης « Πολιτισμός: Σχέδιο «Αξίες Τροόδους» με :	
α) άλλες ολοκληρωμένες παρεμβάσεις της ΕΣΑΟΚ	Καινοτομική προσέγγιση στην γεωργία και κτηνοτροφία Μεταποίηση στην ορεινή Οικονομία Νέο πρότυπο ορεινού τουριστικού προϊόντος Τροόδους Επιχειρηματικότητα και Δια Βίου Μάθηση Εκπαίδευση Περιβάλλον Υποδομές συνδεσιμότητας και προσβασιμότητας
β) στρατηγικές παρεμβάσεις της ΕΣΑΟΚ	Πολιτική προσέλκυσης και υποδοχής νέου Πληθυσμού
γ) το σχεδιασμό των παρεμβάσεων των Υπουργείων	<u>Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού</u> <ul style="list-style-type: none"> • Στήριξη της καλλιτεχνικής δημιουργικότητας και προβολή πολιτιστικών δραστηριοτήτων • Διασφάλιση πρόσβασης και συμμετοχής στον Πολιτισμό. • Επιστημονική έρευνα στον τομέα της Κυπρολογίας • Δράσεις του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου <u>Υπουργείο Εσωτερικών</u> <ul style="list-style-type: none"> • Αναζωογόνηση και ανάπτυξη υπαίθρου, διατήρηση και ανάδειξη της αγροτικής κληρονομιάς, καθώς και στήριξη, εποπτεία των ΑΤΑ για να καταστούν εστίες γεωργικής, τουριστικής, πολιτιστικής και περιβαλλοντικής ανάπτυξης • Διαμόρφωση στρατηγικών και πολιτικών για τη χωρική ανάπτυξη και την προστασία και αναβάθμιση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς • Συμβολή στην ανάπτυξη/αναζωογόνηση των περιοχών της υπαίθρου με την προώθηση έργων και προγραμμάτων <u>Υπουργείο Μεταφορών, Επικοινωνιών και Έργων</u> <ul style="list-style-type: none"> • Προστασία και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς
Εισαγωγή καινοτομίας και νέων τεχνολογιών	
<p>Προτείνονται δράσεις :</p> <p>(α) οργανωσιακής καινοτομίας : Σύσταση και λειτουργία Ιδρύματος Πολιτισμού, οργάνωση-δικτύωση θεματικών μουσείων, ενοτήτων και διαδρομών, δημιουργία σχολείων καλών και εφαρμοσμένων τεχνών, δημιουργία Κέντρων Πολιτιστικής Εκπαίδευσης Ορεινών Κοινοτήτων</p> <p>(β) τεχνικής καινοτομίας: ένταξη της κληρονομιάς του Τροόδους στα προϊόντα και τις υπηρεσίες της περιοχής.</p> <p>(γ) τεχνολογικής καινοτομίας : υποστήριξη της επισκεψιμότητας με νέα τεχνολογικά μέσα, εξ' αποστάσεως υποστήριξη χρηστών (βιβλιοθήκη, αρχείο, εικονικές παρουσιάσεις κλπ)</p>	

9. Υγεία

Η διαμόρφωση των βασικών κατευθύνσεων για την αναβάθμιση και βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών στον τομέα της Υγείας στη περιοχή του Τροόδους έλαβε υπόψη τα **κεντρικά ζητήματα** όπως προκύπτουν από τη διάγνωση του τομέα της και την **SWOT ανάλυση** και ειδικότερα τις απαραίτητες **θεσμικές αλλαγές** στις οποίες απαιτείται να προβεί η Κυβέρνηση και Κεντρική Διοίκηση και αφορούν κυρίως την ένταξη του Τοπικού Συστήματος Υγείας του Τροόδους στο νέο ΓεΣΥ έτσι όπως αυτό έχει ξεκινήσει η εφαρμογή του.

Το Υπουργείο Υγείας προχωρά στην αναδιάρθρωση του συστήματος υγείας στην Κύπρο χαράσσοντας οριζόντιες πολιτικές οι οποίες στο Τρόοδος θα πρέπει να λάβουν έμπρακτα υπόψη τους την **ορεινότητα**, το **μικρό μέγεθος πληθυσμού** και το μεγάλο ποσοστό των **ηλικιωμένων**. Επιπλέον παράγοντες που πρέπει να ληφθούν υπόψη είναι η εποχική αύξηση του πληθυσμού κυρίως το καλοκαίρι (β' κατοικία, απόδημοι) καθώς και ο τουριστικός χαρακτήρας της περιοχής. Ταυτόχρονα είναι αναγκαία η οικοδόμηση ενός συστήματος υγείας προσαρμοσμένου στις τοπικές συνθήκες, του οποίου η αποτελεσματικότητα θα βασισθεί στην **συνοχή** των διαφόρων υποσυστημάτων υγείας εντός και εκτός της περιοχής Τροόδους.

Επομένως το κεντρικό διακύβευμα διατυπώνεται ως εξής:

Η αντιμετώπιση της αναντιστοιχίας μεταξύ της καλής κάλυψης του χώρου και της μειωμένης ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών υγείας, λόγω της υποβάθμισης του Νοσοκομείου Κυπερούντας, της στοιχειώδους λειτουργίας των ΑΚΥ και της απαξίωσης των Κοινοτικών Ιατρείων.

Η πρόταση του Υπουργείου Υγείας και τα αποτελέσματα της διάγνωσης φαίνονται να συγκλίνουν σε μεγάλο βαθμό στη διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης πρότασης για την υγεία η οποία συνδυάζει αποτελεσματικά, τις χωροταξικές, κοινωνικές και υγειονομικές διαστάσεις της σύνδεσης του ΓεΣΥ και του Συστήματος Υγείας του Τροόδους (ΣΥΤ) με τις αναπτυξιακές προοπτικές της περιοχής.

Η οργάνωση του ΣΥΤ θα πρέπει να βασιστεί στους παρακάτω δύο βασικούς πυλώνες:

Α) τη συμβολή του ΓεΣΥ στην κάλυψη των ιδιαίτερων αναγκών του ΣΥΤ σε υποδομές, εξοπλισμό και στελέχωση με έμφαση την αναβάθμιση του ρόλου του Νοσοκομείου Κυπερούντας και αναδιοργάνωση του συστήματος των Κοινοτικών Ιατρείων

Β) την ενίσχυση της συνεκτικότητας των υποσυστημάτων του ΣΥΤ (Νοσοκομείο, ΑΚΥ, ΚΙ) και εναρμόνιση της ένταξής του στο ΓεΣΥ.

Ο σχεδιασμός των παρεμβάσεων για την οργάνωση του ΣΥΤ θα πρέπει να οργανωθεί με βάση τα παρακάτω υπομέτρα:

Υπομέτρο 1: Ενίσχυση του Νοσοκομείου Κυπερούντας

Το Νοσοκομείο Κυπερούντας χρειάζεται ουσιαστική αναβάθμιση όσον αφορά τις βασικές παροχές (κτίρια, θάλαμοι) και τον εξοπλισμό του, έτσι ώστε να βελτιωθεί άμεσα η αποτελεσματικότητά τους. Παράλληλα όμως υπάρχουν πεδία ιατρικών υπηρεσιών, στα οποία το Νοσοκομείο θα μπορούσε να επεκταθεί, διευρύνοντας τις κατηγορίες των περιστατικών εξυπηρέτησης, ενισχύοντας τις παροχές τους προς τον τοπικό και όχι μόνο πληθυσμό αλλά και την βιωσιμότητά του.

Υπομέτρο 2: Βελτίωση της λειτουργίας των Αγροτικών Κέντρων Υγείας της περιοχής

Η βελτίωση της λειτουργίας των ΑΚΥ θα βασιστεί στο νέο πλαίσιο οργάνωσης της συμπλεγματοποίησής τους, παράλληλα όμως πρέπει διερευνηθεί η συνδυασμένη λειτουργία τους με τα Κέντρα Φροντίδας που λειτουργούν στην περιοχή. Ταυτόχρονα, προτείνονται

παρεμβάσεις για την αντιμετώπιση του προβλήματος ότι μια μεγάλη σχετικά περιοχή στο νότιο-ανατολικό Τρόδος δεν υποστηρίζεται από ένα ΑΚΥ δημιουργώντας προβλήματα στην εξυπηρέτηση των ασθενών.

Υπομέτρο 3: Προσαρμοσμένη λειτουργία των Κοινοτήτων Ιατρείων

Η λειτουργία των Κοινοτικών Ιατρείων πρέπει να επαναπροσδιοριστεί, δεδομένου ότι οι πραγματικές παροχές είναι υποτυπώδεις (κυρίως συνταγογράφηση) ενώ πολλά από αυτά δεν λειτουργούν ήδη. Ο επαναπροσδιορισμός του πλαισίου λειτουργίας τους πρέπει να εξετάσει το ενδεχόμενο υποκατάστασης των ΚΙ μέσω της δημιουργίας Πολυδύναμων Κέντρων με ουσιαστικό περιεχόμενο παροχών, τα οποία θα εξυπηρετούν ενότητες χωριών.

Υπομέτρο 4: Βελτίωση της κάλυψης της περιοχής από την Υπηρεσία Ασθενοφόρων.

Η σημαντική βελτίωση της Υπηρεσίας Ασθενοφόρων τα τελευταία χρόνια στην Κύπρο αλλά και στο Τρόδος δεν πρέπει να υπερεκτιμηθεί, μετατρέποντας την υπηρεσία σε πάροχο πρωτοβάθμιας φροντίδας. Ωστόσο, τα κενά που υπάρχουν στην περιοχή είναι σημαντικά τόσο σε προσωπικό (οδηγοί, διασώστες) όσο και ως προς την επαρκή κάλυψη του χώρου, λόγω του μικρού αριθμού Κέντρων που λειτουργούν.

Υπομέτρο 5: Βελτίωση της αποτελεσματικότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών υγείας του ΣΥΤ

Κεντρικό στοιχείο για την καλύτερη εφαρμογή του νέου ΓεΣΥ στο Τρόδος είναι η καλή εφαρμογή του θεσμού του Προσωπικού Ιατρού. Η ενημέρωση των κατοίκων της περιοχής για το περιεχόμενο και το στόχο του νέου συστήματος είναι μια απαραίτητη δράση. Ωστόσο, το ιατρικό προσωπικό πρέπει να ενισχυθεί από περισσότερους γιατρούς ειδικοτήτων και ενδεχομένως και ιδιώτες (μέσω κινήτρων), οι οποίοι μπορούν να υποστηρίζονται και από κινητές μονάδες. Επίσης, προτείνεται μια ολοκληρωμένη και αποτελεσματική διασύνδεση του Νοσοκομείου Κυπερούντας με τα ΑΚΥ ιδιαίτερα σε ότι αφορά την εξυπηρέτηση των ασθενών που προβαίνουν σε εξετάσεις. Το όλο σχέδιο ενισχύεται με τη Διαμόρφωση Σχεδίου Επικοινωνίας & Συμμετοχής για τον τρόπο εμπλοκής των κατοίκων και των επαγγελματιών υγείας σε κάθε στάδιο υλοποίησης του ΣΥΤ στο πλαίσιο του ΓεΣΥ, για την αντιμετώπιση της οριακότητας της βιωσιμότητάς του. Τέλος, θεωρείται σημαντική η αξιοποίηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του Τροόδου (κλίμα) σε συνδυασμό με κάποιες βελτιωμένες παροχές υγείας τόσο για την ανάπτυξη τουρισμού υγείας όσο και του ΣΥΤ γενικότερα.

Ακολουθεί ο Πίνακας με την δομή και το περιεχόμενο της Ολοκληρωμένης Παρέμβασης «Υγεία» έτσι όπως είναι οργανωμένη σε Υπομέτρα και Δράσεις:

Υπομέτρα	Δράσεις
9.1. Ενίσχυση του Νοσοκομείου Κυπερούντας	1. Αναβάθμιση Νοσοκομείου Η ουσιαστική αναβάθμιση του νοσοκομείου Κυπερούντας θα μειώσει τη ροή ασθενών προς τις πόλεις για την αναζήτηση υπηρεσιών υγείας. Το πλεονέκτημα που έχει σήμερα το Νοσοκομείο Κυπερούντας με βάση την προσπελασιμότητά του από τις περισσότερες Κοινότητες του Τροόδου, προβλέπεται να ενισχυθεί από τη βελτίωση των οδικών συνδέσεων που προωθούνται στο πλαίσιο οργάνωσης ενός πιο Τροοδοκεντρικού συστήματος μεταφορών. Επιπλέον πλεονέκτημα αποτελεί η αμεσότερη εξυπηρέτηση σε σχέση με τα μεγάλα Νοσοκομεία όσον αφορά τον χρόνο αναμονής.
	2. Επέκταση των υπηρεσιών του Νοσοκομείου Κυπερούντας <ul style="list-style-type: none"> * Ενδελεχή μελέτη του επιδημιολογικού ιστορικού και της τοπικής ζήτησης υπηρεσιών υγείας σε συνδυασμό με τις συνθήκες πρόσβασης σε νοσοκομεία των αστικών κέντρων, για τον εντοπισμό κλινικών με συγκριτικό πλεονέκτημα για το Νοσοκομείο Κυπερούντας (π.χ. καρδιολογική κλινική λόγω ύπαρξης εξοπλισμού). * Αξιοποίηση της αναβαθμισμένης λειτουργίας του Κέντρου Φυματίωσης. * Εξοπλισμός του ακτινολογικού με μαστογράφο, αξονικό τομογράφο και τεστ οστεοπόρωσης.

Υπομέτρα	Δράσεις
	3. Αναβάθμιση υποδομών που σχετίζονται με το κτιριακό και την ποιότητα των θαλάμων
9.2. Αγροτικά Κέντρα Υγείας- Συμπλεγματοποίηση	1. Βελτιστοποίηση της λειτουργίας των ΑΚΥ σε συνδυασμό με τη λειτουργία των Κέντρων Φροντίδας 2. Βελτίωση της κάλυψης του Τροόδου από ΑΚΥ
9.3. Κοινοτικά Ιατρεία	<u>1. Οργάνωση Πολυδύναμων (πολυλειτουργικών) Κέντρων</u> τα οποία θα μπορούν να: - οργανώσουν υπηρεσίες φροντίδας για ηλικιωμένους, απασχόλησης για νέους και φύλαξη παιδιών προσχολικής ηλικίας - ενσωματώσουν παροχή ιατρικής φροντίδας σε συνεργασία με τα γειτονικά ΑΚΥ - αναλάβουν την εξυπηρέτηση των ηλικιωμένων των διπλανών χωριών (5-8 χωριά)
9.4. Κέντρα Ασθενοφόρων	1. Κάλυψη των Κέντρων Ασθενοφόρων Πεδουλά και Κάμπου με μόνιμο οδηγό-διασώστη 2. Δημιουργία και στελέχωση Κέντρου Ασθενοφόρων για την κάλυψη της περιοχής Καλό Χωριό Λεμεσού – Κελλάκι.
9.5. Εφαρμογή του ΓεΣΥ	1. Ενημέρωση όλων των κατοίκων του Τροόδου για τη σημασία και τα οφέλη της καλής λειτουργίας του ΓεΣΥ (Προσωπικός Ιατρός) στο Τρόδος 2. Ενίσχυση του ιατρικού προσωπικού από γιατρούς ειδικοτήτων (κίνητρα) 3. Ένταξη-πιστοποίηση κινητών μονάδων υγείας εξειδικευμένων υπηρεσιών (π.χ. οφθαλμολογική κινητή μονάδα) 4. Διαδικτυακή σύνδεση του Νοσοκομείου Κυπερούντας με τα ΑΚΥ (μηχανογραφικό σύστημα) για την αμεσότερη γνωστοποίηση των αποτελεσμάτων των εξετάσεων 5. Διαμόρφωση Σχεδίου Επικοινωνίας & Συμμετοχής για τον τρόπο εμπλοκής των κατοίκων και των επαγγελματιών υγείας σε κάθε στάδιο υλοποίησης του ΣΥΤ στο πλαίσιο του ΓεΣΥ, για την αντιμετώπιση της οριακότητας της βιωσιμότητάς του 6. Ενίσχυση της υποδοχής ηλικιωμένων από το εξωτερικό με επίκεντρο το καλό κλίμα. Χρειάζονται καλύτερες παροχές υγείας, ενώ υπάρχουν πολλαπλές θετικές εξωτερικότητες. 7. Βελτίωση της επικοινωνίας μέσω νέων τεχνολογιών μεταφοράς δεδομένων και οπτικοποίησης οι οποίες με τους κατάλληλους εξοπλισμούς μπορούν να συνεισφέρουν στη ριζική αλλαγή της οργάνωσης των εξυπηρετήσεων αλλά και της παραδοσιακής σχέσης μονάδας υγείας και επισκέπτου ασθενή. 8. Προσδιορισμός μελέτης για την εναρμόνιση του ΣΥΤ με το ΓεΣΥ

Συνάφεια της ολοκληρωμένης παρέμβασης «Υγεία» με :	
α) άλλες ολοκληρωμένες παρεμβάσεις της ΕΣΑΟΚ	Υποδομές συνδεσιμότητας και προσβασιμότητας : οδικό δίκτυο και επικοινωνίες
β) στρατηγικές παρεμβάσεις της ΕΣΑΟΚ	Πλαίσιο Χωρικής Οργάνωσης (Δήλωση Πολιτικής για το Τρόδος) Πολιτική προσέλκυσης και υποδοχής νέου Πληθυσμού Θεσμοθέτηση Ορεινότητας, αρχές και στόχοι Ορεινής Πολιτικής
γ) το σχεδιασμό των παρεμβάσεων των Υπουργείων	<u>Υπουργείο Υγείας</u> • Μεταρρύθμιση ΓεΣΥ <u>Υπουργείο Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων</u> • Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας
Εισαγωγή καινοτομίας και νέων τεχνολογιών	
Προτείνονται δράσεις : (α) οργανωσιακής καινοτομίας: προσαρμογές του νέου ΓεΣΥ για την εξυπηρέτηση ιδιωτών Γιατρών ειδικότητας στο Τρόδος, συνεργασία υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας και μονάδων υγείας (δημιουργία πολυκέντρων) (β) τεχνολογικής καινοτομίας: ηλεκτρονική διασύνδεση ΑΚΥ, κινητές ιατρικές μονάδες	

10. Υποδομές συνδεσιμότητας και προσβασιμότητας : οδικό δίκτυο και επικοινωνίες

Η διαμόρφωση των βασικών κατευθύνσεων για την ανάπτυξη των υποδομών μεταφορών και επικοινωνιών έλαβε υπόψη αρχές σχεδιασμού απαντούν ταυτόχρονα σε μια σειρά Ευρωπαϊκών και Κυπριακών αρχών, κατευθύνσεων και στρατηγικών οι οποίες αναφέρονται:

- στην αρχή της «επαρκούς αιτιολόγησης των υποδομών στον τομέα των μεταφορών»
- στην προτροπή της Ε.Ε. για προτεραιότητα στη βελτίωση των υφιστάμενων δρόμων στις ορεινές περιοχές,
- στην στρατηγική της Κυπριακής Δημοκρατίας για ολοκληρωμένα σχέδια μεταφορών (οδικές υποδομές – συλλογικές μεταφορές – νέες τεχνολογίες επικοινωνιών) και
- στην απαίτηση της ΕΕ για συμμετοχή των τοπικών αρχών - εκτός από τις εθνικές - στην εκπόνηση πολιτικών του τομέα των μεταφορών,
- ψηφιακή στρατηγική της Κύπρου,
- διάγνωση της υφιστάμενης κατάστασης στον τομέα των υποδομών μεταφορών και επικοινωνιών του Τροόδους.

Με βάση τα παραπάνω οι βασικές κατευθύνσεις του συγκεκριμένου τομέα είναι οι εξής:

- Εξισορρόπηση της εξωτερικής (με τα αστικά κέντρα της Κύπρου) και της εσωτερικής (οικιστικοί πόλοι και απομονωμένοι οικισμοί) συνδεσιμότητας του Τροόδους με την ταυτόχρονη και σταδιακή εκκίνηση των έργων και στις δύο αυτές χωρικές κλίμακες,
- Διευκόλυνση της πρόσβασης των ορεινών κοινοτήτων και ιδιαίτερα των απομακρυσμένων οικισμών, στους κεντρικούς οικισμούς του Τροόδους οι οποίοι αποτελούν κέντρα εξοπλισμού και υπηρεσιών, μέσω της βελτίωσης των κάθετων και οριζόντιων κεντρικών οδικών αξόνων 2ου και 3ου επιπέδου,
- Ολοκλήρωση των οδικών δακτυλίων του Τροόδους, μέσα από τη βελτίωση των διαδρομών: Λεμύθου - Μουτουλλά, Σαϊττάς - Άγιος Μάμας - Αρακαπάς, Χανδριά – Πολύστυπος – Αλωνα - Φτερικούδι, Σπήλια - Σαράντι κτλ.,
- Άνοιγμα της οδικής επικοινωνίας με όμορες περιοχές (Πάφος, Λάρνακα),
- Προσβασιμότητα των ορεινών Κοινοτήτων (κατοικίες, επιχειρήσεις και κρατικές υπηρεσίες και υποδομές) σε ευρυζωνικά δίκτυα.

Το πλαίσιο των παρεμβάσεων

Από την ομάδα μελέτης εκπονήθηκε Σχέδιο Δράσης σε συνεργασία με Εξειδικευμένη Επιτροπή του Τμήματος Δημοσίων Έργων. Το σχέδιο αφορά την Έκθεση ιεράρχησης και προγραμματισμού των σημαντικών Οδικών Έργων για την περιοχή Τροόδους για την περίοδο 2018-2030 η οποία συνδυάζει ταυτόχρονα την βελτίωση της προσπελασιμότητας των δύο μεγαλύτερων κυπριακών πόλεων στις περιαστικές τους ζώνες και στην ευρύτερη ενδοχώρα τους, αλλά και της συνδεσιμότητας με την περιοχή του Τροόδους συμβάλλοντας στην ανάπτυξη του **(υπομέτρο 1)**. Ο χρονικός προγραμματισμός για την υλοποίηση των έργων αναφέρεται στην περίοδο 2019-2030. Η προώθηση αυτού του σχεδιασμού περιλαμβάνει την υιοθέτηση του Σχεδίου Δράσης από την Κυβέρνηση, την εν συνεχεία ωρίμανση των προτεινόμενων έργων, τη σύσταση Επιτροπής Οικονομικού Προγραμματισμού και Παρακολούθησης καθώς και την υλοποίηση των έργων του Σχεδίου με βάση τις προτεραιότητες.

Τα οδικά έργα είναι οργανωμένα σε 4 βασικές κατηγορίες:

- Δρόμοι σύνδεσης με τις μεγάλες πόλεις (Λεμεσός, Λευκωσία)
- Κεντρικοί άξονες εσωτερικής συνδεσιμότητας

- Διακοινοτικές- διατοπικές συνδέσεις- απομονωμένοι οικισμοί και συνδέσεις εξωτερικής συνδεσιμότητας (διεπαρχιακές)
- Εκσυγχρονισμός των παλιών μεταφορικών υποδομών με σταθερή χρηματοδότηση και σταδιακό προγραμματισμό.

Παράλληλα με τα έργα που θα προωθηθούν από το Τμήμα Δημοσίων Έργων, αντιμετωπίζονται και οι ελλείψεις και ανεπάρκειες στους Χωρητικούς Δρόμους αρμοδιότητας των Επαρχιακών Διοικήσεων. Στο **υπομέτρο 2** προτείνεται ο απαραίτητος σχεδιασμός με τη μελέτη καταγραφής των αναγκών και ιεράρχησης των απαραίτητων έργων καθώς και η υλοποίηση των έργων που θα προκύψουν από τις μελέτες αυτές.

Ωστόσο, για τον καλύτερο σχεδιασμό του οδικού δικτύου του Τροόδους, απαιτούνται εμπειριστατωμένες και ασφαλείς πληροφορίες, οι οποίες πρέπει να βασίζονται σε εξειδικευμένες μελέτες (**υπομέτρο 3**) που θα αξιολογούν το υφιστάμενο σύστημα μεταφορών, θα καταγράφουν τους υφιστάμενους κυκλοφοριακούς φόρτους καθώς και τους τόπους προέλευσης και προορισμού των μετακινήσεων. Επίσης θα εξεταστεί η εφικτότητα και βιωσιμότητας της τουριστικής σιδηροδρομικής γραμμής (Ευρύχου - Σκουριώτισσα).

Παράλληλα, απαιτείται η θεσμική διευθέτηση βασικών εκκρεμοτήτων που αφορούν την προσαρμογή των προδιαγραφών των δρόμων στις ορεινές συνθήκες, καθώς επίσης και η επανακατανομή των δρόμων στους αρμόδιους και κατάλληλους φορείς διαχείρισης (**υπομέτρο 4**).

Σημαντικό ζήτημα για την περιοχή αποτελεί ο σχετικά μεγάλος όγκος μετακινήσεων των κατοίκων για απασχόληση και εξυπηρετήσεις εκτός τόπου κατοικίας και Τροόδους. Το **υπομέτρο 5** προτείνει δράσεις διευκόλυνσης ή/και μείωσης των μετακινήσεων, στο πλαίσιο ενός στοχευμένου σχεδίου προς την κατεύθυνση αυτή και με έμφαση στη βελτίωση του συστήματος συλλογικών μεταφορών.

Τέλος, όσον αφορά την προσβασιμότητα της περιοχής σε ευρυζωνικά δίκτυα υψηλών ταχυτήτων (**υπομέτρο 6**), οι ορεινές περιοχές πρέπει να αποτελέσουν περιοχές προτεραιότητας στο πλαίσιο της δράσης την οποία προτείνει η Ψηφιακή Στρατηγική της Κύπρου για πρόσβαση στο internet α) όλων των νοικοκυριών και επιχειρήσεων με τουλάχιστον 30 Mbps, και β) το 50% ή περισσότερο των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων με τουλάχιστον 100 Mbps.

Ακολουθεί ο Πίνακας με την δομή και το περιεχόμενο της Ολοκληρωμένης Παρέμβασης «**Υποδομές συνδεσιμότητας και προσβασιμότητας : οδικό δίκτυο και επικοινωνίες**» έτσι όπως είναι οργανωμένη σε Υπομέτρα και Δράσεις:

Υπομέτρα	Δράσεις
10.1 Οδικά Έργα (ΤΔΕ)	1 Υιοθέτηση του Σχεδίου Δράσης από την Κυβέρνηση (Υπουργικό Συμβούλιο)
	2. Ωρίμανση των προτεινόμενων έργων του Σχεδίου Δράσης (ανεξάρτητα από τον προγραμματισμό υλοποίησης)
	3. Σύσταση Επιτροπής Οικονομικού Προγραμματισμού και Παρακολούθησης
	4. Υλοποίηση των Έργων του Σχεδίου Δράσης με βάση τις προτεραιότητες

ΥΠΟΜΕΤΡΑ	ΔΡΑΣΕΙΣ
10.2 Οδικά Έργα (Χωρητικοί – Κοινοτικοί Δρόμοι)	1. Σχεδιασμός και Μελέτες εσωτερικής συνδεσιμότητας 2. Υλοποίηση Χωρητικών δρόμων προτεραιότητας
10.3 Μελέτες	1. Εξειδικευμένες μελέτες για τον σχεδιασμό συστήματος μεταφορών αλλά και τον εξορθολογισμό των παρεμβάσεων στις οδικές υποδομές: (α) Λεπτομερής καταγραφή και αξιολόγηση (γεωμετρική, λειτουργική και επιπέδου ασφάλειας) του συνόλου των Οδικών Υποδομών της περιοχής Τροόδους, βάσει διεθνών προδιαγραφών (Ευρωπαϊκών κυρίως) και εντοπισμός των προβλημάτων που πρέπει να αντιμετωπισθούν. (β) Μελέτη επικαιροποίησης κυκλοφοριακών φόρτων (γ) Μελέτη προέλευσης-προορισμού. 2. Διερεύνηση εφικτότητας - βιωσιμότητας τουριστικής σιδηροδρομικής γραμμής Ευρύχου - Σκουριώτισσα και περιοχών εξυπηρέτησης
10.4 Θεσμικές Διευθετήσεις	1. Προσαρμογή των εθνικών προδιαγραφών κατασκευής δρόμων σε ορεινές περιοχές. 2. Επανακατανομή των δρόμων στους αρμόδιους φορείς διαχείρισης (ΕΔ & ΤΔΕ)
10.5 Δράσεις μείωσης των μετακινήσεων	1. Βελτίωση του συστήματος συλλογικών μεταφορών (εσωτερικές και εξωτερικές γραμμές, εξυπηρέτηση on demand) 2. Παρακάμψεις οικισμών 3. Οργάνωση συστήματος διαχείρισης κυκλοφορίας 4. Δημιουργία Χώρων Στάθμευσης
10.6 Ανάπτυξη ψηφιακών δικτύων	1. Πρόσβαση σε ευρυζωνικά δίκτυα υψηλών ταχυτήτων

Συμπέρασμα της ολοκληρωμένης παρέμβασης «Υποδομές συνδεσιμότητας και προσβασιμότητας : οδικό δίκτυο και επικοινωνίες» με :	
α) άλλες ολοκληρωμένες παρεμβάσεις της ΕΣΑΟΚ	Υγεία <u>Αναφορικά με τις υποδομές των τηλεπικοινωνιών:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Επιχειρηματικότητα και Δια Βίου Μάθηση • Εκπαίδευση
β) στρατηγικές παρεμβάσεις της ΕΣΑΟΚ	Πλαίσιο Χωρικής Οργάνωσης (Δήλωση Πολιτικής για το Τρόδος) Θεσμοθέτηση Ορεινότητας, αρχές και στόχοι Ορεινής Πολιτικής
γ) το σχεδιασμό των παρεμβάσεων των Υπουργείων	<u>Υπουργείο Μεταφορών, Επικοινωνιών και Έργων</u> <ul style="list-style-type: none"> • ασφαλές και λειτουργικό οδικό δίκτυο (βιώσιμη κινητικότητα), • ψηφιακή τεχνολογία και δίκτυα επικοινωνιών <u>Υπουργείο Εσωτερικών</u> <ul style="list-style-type: none"> • Ολοκλήρωση κύριου οδικού δικτύου • Συντήρηση βελτίωση, οδική ασφάλεια, βιώσιμη κινητικότητα, κυκλοφοριακή διαχείριση του οδικού δικτύου <u>Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος</u> <ul style="list-style-type: none"> • Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης, Μέτρο 7 «Βασικές Υπηρεσίες και Ανάπλαση Χωριών σε Αγροτικές Περιοχές»
Εισαγωγή καινοτομίας και νέων τεχνολογιών	
Προτείνονται δράσεις :	

(α) τεχνικής καινοτομίας : προσαρμογή της εξυπηρέτησης on demand σε περιοχές υπαίθρου

11. Διαχείριση Στερεών και Υγρών αποβλήτων (λυμάτων)

A. Διαχείριση Υγρών Αποβλήτων

Η διαμόρφωση των βασικών κατευθύνσεων για την διαχείριση των υγρών αποβλήτων έλαβε υπόψη το βασικό θεσμικό πλαίσιο διαχείρισης το οποίο συμπεριλαμβάνει τα κάτωθι:

Την Οδηγία 91/271/ΕΟΚ όπως τροποποιείται από την Οδηγία 98/15/ΕΚ που αφορά τη συλλογή, επεξεργασία και τελική διάθεση των αστικών υγρών λυμάτων. Η εναρμόνιση της Κύπρου με την Οδηγία 91/271/ΕΟΚ έγινε μέσα από τους:

- ✓ Περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών Νόμος του 2002 μέχρι 2013 (Αρ. 106(Ι)/2002 – βασικός Νόμος)
- ✓ Περί Αποχετευτικών Συστημάτων (Τροποποιητικός) Νόμος του 2003 (Αρ. 108(Ι)/2004).

Με βάση τα παραπάνω διαμορφώνεται η ακόλουθη **βασική κατεύθυνση** για το τομέα της διαχείρισης των υγρών αποβλήτων:

Διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης πρότασης για την διαχείριση των υγρών αποβλήτων στο Τρόδος η οποία απαντά ταυτόχρονα στους περιβαλλοντικούς, οικονομικούς και χωροταξικούς στόχους της ΕΣΑΟΚ με βάση την Εθνική και Ευρωπαϊκή Νομοθεσία διαχείρισης υγρών αποβλήτων.

Σημαντική παράμετρος μιας τέτοιας πρότασης είναι η αναγνώριση του Τρόδους ως περιβαλλοντικά ευαίσθητη περιοχή με ότι υποχρεώσεις απορρέουν από αυτή την αναγνώριση.

Το πλαίσιο των παρεμβάσεων

Μέσα από την διάγνωση της Εθνικής Στρατηγικής Ανάπτυξης Ορεινών Κοινοτήτων Τρόδους, διαπιστώθηκε ότι ο τομέας της Διαχείρισης των Υγρών Αποβλήτων αντιμετωπίζει ειδικά προβλήματα και ιδιομορφίες. Ως εκ τούτου, το Ίδρυμα Γιαννάκη Παπαδούρη, διαβλέποντας το πρόβλημα και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι κάτοικοι της ορεινής Κύπρου, ανέθεσε στην **INNOVECO - Σύμβουλοι Περιβαλλοντικών και Αναπτυξιακών Έργων**, σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, την εκπόνηση Στοχευμένου Σχεδίου Διαχείρισης των Υγρών Αποβλήτων.

Η μεθοδολογία εκπόνησης του Σχεδίου περιλαμβάνει τις κάτωθι Φάσεις:

Φάση 1: Ανάλυση και Αξιολόγηση Υφιστάμενης Κατάστασης (έχει ολοκληρωθεί και επισυνάπτεται)

Φάση 2: Προτάσεις Διαχείρισης (έχει ολοκληρωθεί και επισυνάπτεται)

Μέχρι το στάδιο αυτό έχουν καθοριστεί τα παρακάτω υπομέτρα και δράσεις:

*Βασική παρέμβαση του παρόντος σχεδίου αποτελεί η αναγνώριση της περιοχής ως περιβαλλοντικά ευαίσθητης (**υπομέτρο 1**). Η αναγνώριση αυτή ενδέχεται να συμβάλλει στη χρηματοδότηση αποχετευτικών συστημάτων από ευρωπαϊκούς πόρους. Επίσης το υπομέτρο αυτό περιλαμβάνει: α) την έγκριση και υιοθέτηση του Σχεδίου Διαχείρισης Υγρών Αποβλήτων για τις Ορεινές Κοινότητες περιφέρειας Τρόδους, β) νομοθετική ρύθμιση για την ύπαρξη μεγάλων αποθηκευτικών χώρων επεξεργασμένου νερού και απόρριψής του σε υδάτινα σώματα καθώς και γ) την προώθηση των απαιτούμενων διευθετήσεων για να μπορούν τα Συμβούλια Αποχετεύσεως να κάνουν χρήση ΑΠΕ.*

Προτείνεται επίσης, η σύσταση δικτύου συντονισμού μεταξύ των Συμβουλίων Αποχετεύσεως των Ορεινών Κοινοτήτων, η συμμετοχή των Συμβουλίων Αποχετεύσεως (ή του δικτύου) στην Δομή Διαχείρισης των Υδάτινων Πόρων του Τροόδου, αλλά και η διαμόρφωση ενιαίας τιμολογιακής πολιτικής για τους χρήστες (κατόπιν εξειδικευμένης μελέτης) (**υπομέτρο 2**).

Με στόχο τη μείωση βραχυπρόθεσμα των υγρών αποβλήτων πρέπει να προωθηθεί α) η ολοκλήρωση των έργων που έχουν ξεκινήσει, β) η ωρίμανση έργων των οποίων έχει αποφασιστεί η κατασκευή και γ) η κατασκευή νέων έργων σύμφωνα με τις προτάσεις της μελέτης με βάση την ιεράρχηση και προτεραιοποίηση στο πλαίσιο του Σχεδίου (**υπομέτρο 3**).

Σημειώνεται ότι το συνολικό Σχέδιο Διαχείρισης Υγρών Αποβλήτων θα τεθεί σε διαβούλευση (Φάση 3) μετά την οποία θα οριστικοποιηθεί (Φάση 4). Το Σχέδιο αυτό θα ενσωματωθεί στην ΕΣΑΟΚ και θα υποβληθεί για έγκριση στο Υπουργικό Συμβούλιο.

Φάση 3: Παρουσίαση Στρατηγικής και Διαβούλευση (στο πλαίσιο του 3ου Συνεδρίου Επιστημονικών και Τεχνικών Επιτροπών για την Αναγέννηση Ορεινών Κοινοτήτων Τροόδους, όπου θα γίνει η τελική διαβούλευση της ΕΣΑΟΚ)

Φάση 4: Οριστικοποίηση της Στρατηγικής

Φάση 5: Προετοιμασία του σταδίου εφαρμογής της Στρατηγικής στην πιλοτική περιοχή (στην περιοχή πρώτης προτεραιότητας και με βάση την πρόταση διαχείρισης θα γίνει Σχέδιο Δράσης πιλοτικής εφαρμογής).

Ακολουθεί ο Πίνακας με την δομή και το περιεχόμενο του τμήματος «Διαχείριση Υγρών Αποβλήτων (λυμάτων)» της Ολοκληρωμένης Παρέμβασης «**Διαχείριση Στερεών και Υγρών Αποβλήτων (Λυμάτων)**» έτσι όπως είναι οργανωμένη σε Υπομέτρα και Δράσεις:

Υπομέτρα	Δράσεις
11α.1 Θεσμικές Διευθετήσεις	<ol style="list-style-type: none"> 1. Αναγνώριση του Τροόδου ως ευαίσθητη περιβαλλοντικά περιοχή για την κατασκευή δικτύων και μονάδων 2. Έγκριση και υιοθέτηση του « Σχεδίου Διαχείρισης Υγρών Αποβλήτων για τις Ορεινές Κοινότητες περιφέρειας Τροόδους » από το Υπουργικό Συμβούλιο (προώθηση, παρακολούθηση, εφαρμογή από τις εμπλεκόμενες υπηρεσίες) 3. Τροποποίηση του νομοθετικού πλαισίου για το ανακυκλωμένο νερό 4. Χρήση ΑΠΕ για τη λειτουργία των Σταθμών Επεξεργασίας Λυμάτων (ΣΕΛ)
11α.2 Λειτουργικά / Διοικητικά	<ol style="list-style-type: none"> 1. Σύσταση Δικτύου Συντονισμού μεταξύ Συμβουλίων Αποχετεύσεως Ορεινών Κοινοτήτων 2. Δημιουργία Οργανισμού Οργάνωσης και Διαχείρισης Υδατικών Πόρων του Τροόδου (<i>παρουσιάζεται στην Ολοκληρωμένη Παρέμβαση Υδατικοί Πόροι</i>) 3. Τιμολογιακή πολιτική των τελών αποχέτευσης
11α.3 Συστήματα / Υποδομές	<ol style="list-style-type: none"> 1. Κατασκευή Β' φάσης Αποχετευτικού Δικτύου Κυπερούντας για διασύνδεση περιοχής του Νοσοκομείου με τον ΣΕΛ. 2. Αναβάθμιση του Σταθμού Επεξεργασίας Λυμάτων στον Ασκά, για εξοικονόμηση ενέργειας και μείωση του κόστους λειτουργίας 3. Κατασκευή Σταθμού Επεξεργασίας Λυμάτων στην κοινότητα Απλίκι (έργο προγραμματισμένο)

	4. Κατασκευή Σταθμού Επεξεργασίας Λυμάτων στην κοινότητα του Αγίου Ιωάννη. Μελέτη σύνδεσης με την κοινότητα Κάτω Μύλου.
--	---

(συνέχεια)

Υπομέτρα	Δράσεις
	5. Κατασκευή Σταθμού Λυμάτων στις Κυβίδες προς αντικατάσταση χωμάτινων δεξαμενών
	6. επικαιροποίηση ή/ και εκπόνηση μελετών και ωρίμανση των έργων κατασκευή δικτύων και μονάδων επεξεργασίας λυμάτων σύμφωνα με την ιεράρχηση και προτεραιοποίηση του Σχεδίου Διαχείρισης Υγρών Αποβλήτων Ορεινών Κοινοτήτων Τροόδους. Προτεραιότητα στο πιλοτικό έργο εφαρμογής για το οποίο θα ολοκληρωθεί η μελέτη στο πλαίσιο της 5ης Φάσης του Σχεδίου.

Συνάφεια του τμήματος « Διαχείριση Υγρών Αποβλήτων (Λυμάτων) » της ολοκληρωμένης παρέμβασης « Διαχείριση Στερεών και Υγρών Αποβλήτων (Λυμάτων) » με :	
α) άλλες ολοκληρωμένες παρεμβάσεις της ΕΣΑΟΚ	Περιβάλλον Υδάτινοι πόροι (σχέδια Διαχείρισης Υδάτινων Πόρων Διαχείριση Στερεών Αποβλήτων Ορεινών Κοινοτήτων Τροόδους
β) στρατηγικές παρεμβάσεις της ΕΣΑΟΚ	Συμπλέγματα της Αυτοδιοίκησης στο Τρόσδος Θεσμοθέτηση Ορεινότητας, αρχές και στόχοι Ορεινής Πολιτικής
γ) το σχεδιασμό των παρεμβάσεων των Υπουργείων	<u>Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος</u> • Σχεδιασμός –Κατασκευή αποχετευτικών έργων και ΣΕΛ
Εισαγωγή καινοτομίας και νέων τεχνολογιών	
Προτείνονται δράσεις : (α) οργανωσιακής καινοτομίας : ενιαίος οργανισμός Συντονισμού	

Β. Διαχείριση Αστικών Στερεών Αποβλήτων (ΑΣΑ) Ορεινών Κοινοτήτων Τροόδους

Η διαμόρφωση των βασικών κατευθύνσεων για την διαχείριση των στερεών αποβλήτων έλαβε υπόψη το βασικό θεσμικό πλαίσιο διαχείρισης το οποίο συμπεριλαμβάνει τα κάτωθι:

- ✓ Ο **Περί Αποβλήτων Νόμοι** του 2011 έως (αρ. 2) του 2016 – (Ν. 185(Ι)/2011)
- ✓ Ο **περί Στερεών και Επικίνδυνων Αποβλήτων Νόμος** (Κατάλογος Αποβλήτων) Διάταγμα του 2003 (**ΚΔΠ 157/2003**)
- ✓ Το **περί Στερεών και Επικίνδυνων Αποβλήτων (Μητρώο Αποβλήτων) Διάταγμα** του 2003 (**ΚΔΠ 158/2003**)
- ✓ Το **περί Στερεών και Επικίνδυνων Αποβλήτων (Έντυπα Αναγνώρισης Επικίνδυνων Αποβλήτων) Διάταγμα** του 2003 (**ΚΔΠ 159/2003**)
- ✓ Οι **περί Στερεών και Επικίνδυνων Αποβλήτων (Χώροι Υγειονομικής Ταφής) Κανονισμοί** του 2003 (**Κ.Δ.Π 562/2003, Κ.Δ.Π 618/2007**)
- ✓ Το **Εθνικό Σχέδιο Διαχείρισης Στερεών Αποβλήτων**

Με βάση τα παραπάνω διαμορφώνεται η ακόλουθη **βασική κατεύθυνση** για το τομέα της διαχείρισης των στερεών αποβλήτων:

Διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης πρότασης για την διαχείριση των στερεών αποβλήτων στο Τρόδος η οποία απαντά ταυτόχρονα στους περιβαλλοντικούς, οικονομικούς και χωροταξικούς στόχους της ΕΣΑΟΚ με βάση την Εθνική και Ευρωπαϊκή Νομοθεσία διαχείρισης Στερεών Αποβλήτων Τρόδους.

Το πλαίσιο των παρεμβάσεων

Μέσα από την διάγνωση της Εθνικής Στρατηγικής Ανάπτυξης Ορεινών Κοινοτήτων Τρόδους, διαπιστώθηκε ότι ο τομέας της Διαχείρισης των Στερεών Αποβλήτων αντιμετωπίζει ειδικά προβλήματα και ιδιομορφίες. Ως εκ τούτου, το Ίδρυμα Γιαννάκη Παπαδούρη, διαβλέποντας το πρόβλημα και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι κάτοικοι της ορεινής Κύπρου, ανέθεσε στην **INNOVECO - Σύμβουλοι Περιβαλλοντικών και Αναπτυξιακών Έργων**, σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, την εκπόνηση Στοχευμένου Σχεδίου Διαχείρισης των Στερεών Αποβλήτων.

Για την εκπόνηση του Σχεδίου η μεθοδολογία που έχει ακολουθηθεί περιλαμβάνει 5 Φάσεις.

Φάση 1: Ανάλυση και Αξιολόγηση Υφιστάμενης Κατάστασης (έχει ολοκληρωθεί και επισυνάπτεται)

Φάση 2: Προτάσεις Διαχείρισης (έχει ολοκληρωθεί και επισυνάπτεται)

Μέχρι το στάδιο αυτό έχουν καθοριστεί τα παρακάτω υπομέτρα και δράσεις:

Με στόχο τη δραστική μείωση των αποβλήτων και του αντίστοιχου κόστους αποκομιδής και μεταφοράς στους ΟΕΔΑ, θα επιδιωχθεί η ανάπτυξη συστημάτων και υποδομών προς την κατεύθυνση αυτή (**υπομέτρο 1**), μέσω της εφαρμογής συστήματος διαλογής στη πηγή, της ανάπτυξης και λειτουργίας Πράσινων Σημείων και Σταθμών Μεταφόρτωσης Απορριμμάτων (ΣΜΑ).

Η έγκριση του παρόντος Σχεδίου Διαχείρισης Στερεών Αποβλήτων για τις Ορεινές Κοινότητες της περιφέρειας Τρόδους, καθώς και η επέκταση του ΣΣΔΑ της GreenDot στη περιοχή μελέτης, θα επιδιωχθεί μέσω τροποποίησης του σχετικού νομοθετικού πλαισίου (**υπομέτρο 2**).

Για την βελτιστοποίηση του συστήματος αποκομιδής και μεταφοράς των απορριμμάτων θα πρέπει να προσαρμοστεί η υφιστάμενη δομή των συμπλεγμάτων των σκυβάλων στις νέες χωροταξικές και αναπτυξιακές δομές που προτείνονται από την ΕΣΑΟΚ. Στη βάση αυτή τόσο η διαχείριση των απορριμμάτων όσο και άλλων θεματικών που απαιτούν συνολική διαχείριση και έχουν έντονη χωρική διάσταση, πρέπει να μην αντιμετωπιστούν αποσπασματικά αλλά συνολικά και με αναπτυξιακή διάσταση, εντασσόμενα σε μια χωρική οργάνωση με βάση τις ιστορικές περιοχές του Τρόδους (**υπομέτρο 3**).

Σημειώνεται ότι το Σχέδιο θα τεθεί σε διαβούλευση (Φάση 3) μετά την οποία θα οριστικοποιηθεί (Φάση 4). Το τελικό Σχέδιο θα ενσωματωθεί στην ΕΣΑΟΚ και θα υποβληθεί για έγκριση στο Υπουργικό Συμβούλιο.

Φάση 3: Παρουσίαση Στρατηγικής και Διαβούλευση

Φάση 4: Οριστικοποίηση της Στρατηγικής

Φάση 5: Εκπόνηση Επιχειρησιακού Σχεδίου Δράσης στην πιλοτική περιοχή

Ακολουθεί ο Πίνακας με την δομή και το περιεχόμενο του τμήματος «**Διαχείριση Αστικών Στερεών Αποβλήτων (ΑΣΑ) Ορεινών Κοινοτήτων Τρόδους**» της Ολοκληρωμένης Παρέμβασης

««**Διαχείριση Στερεών και Υγρών Αποβλήτων (Λυμάτων)**»» έτσι όπως είναι οργανωμένη σε Υπομέτρα και Δράσεις:

Υπομέτρα	Δράσεις
11 ^β .1 Συστήματα / υποδομές	<ol style="list-style-type: none"> 1. Εφαρμογή συστήματος διαλογής στην πηγή 2. Ανάπτυξη και λειτουργία Πράσινων Σημείων 3. Δημιουργία Κοινοτικών Χώρων υποστήριξης των Πράσινων Σημείων 4. Ανάπτυξη και λειτουργία ΣΜΑ
11 ^β .2 Θεσμικές Διευθετήσεις	<ol style="list-style-type: none"> 1. Έγκριση και υιοθέτηση του « Σχεδίου Διαχείρισης Στερεών Αποβλήτων για τις Ορεινές Κοινότητες περιφέρειας Τροόδους » από το Υπουργικό Συμβούλιο (προώθηση, παρακολούθηση, εφαρμογή από τις εμπλεκόμενες υπηρεσίες) 2. Ένταξη της περιοχής στο ΣΣΔΑ της GreenDot
11 ^β .3 Λειτουργικά/ Διοικητικά Θέματα	<ol style="list-style-type: none"> 1. Συμπλεγματοποίηση σε επίπεδο ιστορικών περιοχών 2. Δημιουργία Οργανισμού Οργάνωσης και Διαχείρισης Υδατικών Πόρων του Τροόδους (παρουσιάζεται στην Ολοκληρωμένη Παρέμβαση Υδατικοί Πόροι)

Συάφεια του τμήματος «Διαχείριση Αστικών Στερεών Αποβλήτων (ΑΣΑ) Ορεινών Κοινοτήτων Τροόδους» της ολοκληρωμένης παρέμβασης «Διαχείρισης Στερεών και Υγρών Αποβλήτων (Λυμάτων)» με :	
α) άλλες ολοκληρωμένες παρεμβάσεις της ΕΣΑΟΚ	Περιβάλλον Διαχείριση Υγρών Αποβλήτων (Λυμάτων) Διαχείριση Υδάτινων Πόρων
β) στρατηγικές παρεμβάσεις της ΕΣΑΟΚ	Συμπλέγματα της Αυτοδιοίκησης στο Τρόοδος Θεσμοθέτηση Ορεινότητας, αρχές και στόχοι Ορεινής Πολιτικής
γ) το σχεδιασμό των παρεμβάσεων των Υπουργείων	<u>Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος</u> <ul style="list-style-type: none"> • Αδειοδότηση, επιθεωρήσεις και έλεγχοι για τη διαχείριση των αποβλήτων • Αποδοτική διαχείριση αποβλήτων • Στρατηγική για τη Διαχείριση Αποβλήτων • Εθνικό Πρόγραμμα Πρόληψης Δημιουργίας Αποβλήτων
Εισαγωγή καινοτομίας και νέων τεχνολογιών	
Προτείνονται δράσεις : (α) οργανωσιακής καινοτομίας : ενιαίος οργανισμός Συντονισμού	

12. Ενέργεια : «Ενεργειακή Στρατηγική –Τρόδος 2030

Η διαμόρφωση των βασικών κατευθύνσεων για την ανάπτυξη του ενεργειακού τομέα της περιοχής του Τροόδους έλαβε υπόψη⁵:

- Την Ευρωπαϊκή Οδηγία 2009/28/EK που αφορά την προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και την εναρμόνιση των στόχων της Κυπριακής Δημοκρατίας.
- Το Εθνικό Θεσμικό πλαίσιο για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, τις ΑΠΕ και την ενεργειακή απόδοση των κτιρίων.
- Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης Ενεργειακής Απόδοσης (ΕΣΔΕΑ)
- Το Εθνικό Πρόγραμμα Ενεργειακής Απόδοσης (ΕΠΕΑ) της Κύπρου
- Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τις ΑΠΕ
- Την Εντολή 2/2006 του Υπουργού Εσωτερικών για την καθοδήγηση των Πολεοδομικών Αρχών αναφορικά με τις αρχές, τα κριτήρια και τη διαδικασία άσκησης πολεοδομικού ελέγχου σε σχέση με αιτήσεις για τη χωροθέτηση Μονάδων Παραγωγής Ενέργειας από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας.
- Την διάγνωση που πραγματοποιήθηκε για τον ενεργειακό τομέα στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης.

Με βάση τα παραπάνω διαμορφώνεται η εξής **βασική κατεύθυνση** για το τομέα της ενέργειας:

Το Τρόδος να καταστεί, προς όφελος των πολιτών, μια βιώσιμη ενεργειακά περιοχή, προσαρμοσμένη στην κλιματική αλλαγή όπου οι εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα θα μειωθούν δραστικά.

Επιμέρους κατευθύνσεις είναι:

- Η ενεργειακή αυτάρκεια του Τροόδους σε ηλεκτρισμό με την χρήση ΑΠΕ (ηλιακή ενέργεια, αιολική ενέργεια και ενέργεια από βιομάζα).
- Η μείωση του ενεργειακού κόστους μέσω της προώθησης καινοτόμων ενεργειακών πολιτικών, για τη στήριξη των κατοίκων και των επιχειρήσεων της περιοχής

Το πλαίσιο των παρεμβάσεων

Με βάση την επιδίωξη για ενεργειακή αυτάρκεια της περιοχής, το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας κρίνει πρόσφορη τη παραγωγή ενέργειας εντός της περιοχής με τη χρήση συστημάτων ΑΠΕ. Δεδομένων των αναγκών της περιοχής σε ηλεκτρισμό (94,000 MWh), απαιτείται η εγκατάσταση συστημάτων συνολικής ισχύς περίπου 60 MW_p. Εκτιμήθηκε ότι με τη χρήση φωτοβολταϊκών συστημάτων σε κατάλληλες θέσεις (εκτίμηση ζωνών χωροθέτησης από το Εργαστήριο Αγροτικού Χώρου του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας) θα απαιτηθεί καθαρή έκταση εδάφους ή/και οροφών ίση με ≈1600 δεκάρια. Η απαιτούμενη έκταση για την κάλυψη της συνολικής δυναμικότητας των συστημάτων ΑΠΕ διαφοροποιείται σημαντικά ανάλογα με τις τεχνολογίες και την πηγή ενέργειας που θα χρησιμοποιηθούν..

Τα προτεινόμενα μέτρα περιλαμβάνουν δράσεις που θα συνεισφέρουν στη μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα και της κατανάλωσης ενέργειας αλλά και στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της περιοχής μελέτης στους διάφορους παραγωγικούς τομείς. Αρκετά από

⁵ Θέτοντας ως ένα από τα κεντρικά ζητούμενα της ΕΣΑΟΚ την ενεργειακή αυτάρκεια του Τροόδους σε ηλεκτρική ενέργεια, το Ίδρυμα Γιαννάκη Παπαδούρη, ανέθεσε τον Νοέμβριο του 2018, στο Ενεργειακό Γραφείο Κυπρίων Πολιτών σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, τη μελέτη «Αποτύπωση Υφιστάμενης Ενεργειακής Κατάστασης και Προκλήσεις» προκειμένου να διαμορφωθεί τόσο το πλαίσιο κατευθύνσεων όσο και οι απαιτούμενες δράσεις για την ανάπτυξη του Ενεργειακού Τομέα στη περιοχή.

τα μέτρα που προτείνονται να υλοποιηθούν σε τοπικό επίπεδο, δρουν υποστηρικτικά και συμπληρωματικά των εθνικών μέτρων έτσι ώστε να συνεισφέρουν και στην επίτευξη των στόχων που έχει η Κυπριακή Δημοκρατία μέχρι το 2020 αλλά και το 2030.

Το συνολικό σχέδιο παρεμβάσεων για τον ενεργειακό τομέα στο Τρόδος περιλαμβάνει τα εξής: Στο **υπομέτρο 1** προωθείται η αμεσότερη επαφή και συνεργασία με τους πολίτες, μέσα από τη δημιουργία ενός γραφείου εξυπηρέτησης πολιτών για θέματα ενέργειας και περιβάλλοντος, του πράσινου ταμείου (που προωθείται από τον ενιαίο Οργανισμό Περιβάλλοντος), ανάπτυξη συνεργασιών μεταξύ των Κοινοτήτων, ένταξη Κοινοτήτων στην διεθνή πρωτοβουλία του Συμφώνου των Δημάρχων καθώς και υιοθέτηση των πράσινων δημόσιων συμβάσεων.

Με το **υπομέτρο 2** προωθείται η τοπική ηλεκτροπαραγωγή με χρήση ΑΠΕ προωθώντας την ενεργειακή αυτάρκεια της περιοχής, όπως επίσης και η ενεργειακή αυτονόμηση δημόσιων χώρων (πλατείες, πάρκα κλπ)

Στο **υπομέτρο 3**, περιλαμβάνονται παρεμβάσεις σε κτίρια (δημόσια, κοινοτικά και ιδιωτικά) και επιχειρήσεις για την ενεργειακή τους αναβάθμιση και απόδοση, παρεμβάσεις ενεργειακής απόδοσης του οδικού φωτισμού, αλλά και η εγκατάσταση ΑΠΕ για τις ενεργειακές ανάγκες Σταθμών Επεξεργασίας Λυμάτων, αρδευτικών και υδρευτικών έργων.

Στο **υπομέτρο 4** προωθούνται δράσεις για την βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης στις μεταφορές (ηλεκτρικά οχήματα τοπικών αρχών, σταθμοί φόρτισης ηλεκτρικών οχημάτων) καθώς και την βελτίωση του εξοπλισμού στις στάσεις των λεωφορείων.

Τέλος, στο **υπομέτρο 5** προτείνονται δράσεις οι οποίες θα συνεισφέρουν στην μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίων και θα συμβάλουν στην επιτάχυνση της ενεργειακής απεξάρτησης της περιοχής του Τρόδους. Οι προτάσεις αυτές αφορούν Πολεοδομικές και νομικές ρυθμίσεις, ρυθμίσεις για τη δημιουργία εταιρικών σχημάτων με τη συμμετοχή των ΑΤΑ για την παραγωγή ενέργειας από ΑΠΕ καθώς και δημιουργία ειδικών πλαισίων χρηματοδότησης σε νοικοκυριά, τοπικές επιχειρήσεις, τοπικές αρχές.

Ακολουθεί ο Πίνακας με την δομή και το περιεχόμενο της Ολοκληρωμένης Παρέμβασης «**Ενέργεια: «Ενεργειακή στρατηγική –Τρόδος 2030»**» έτσι όπως είναι οργανωμένη σε Υπομέτρα και Δράσεις:

Υπομέτρα	Δράσεις
12.1. Δράσεις στήριξης, ευαισθητοποίησης και προώθησης της ενεργειακής πολιτικής Ορεινών Κοινοτήτων	1. Γραφείο Εξυπηρέτησης πολιτών σε θέματα ενέργειας και περιβάλλοντος
	2. Δημιουργία Πράσινου Ταμείου
	3. Ανάπτυξη συνεργασιών σε επίπεδο Τοπικών Αρχών
	4. Συμμετοχή στην πρωτοβουλία του Συμφώνου των Δημάρχων
	5. Υιοθέτηση μέτρων εφαρμογής των πράσινων δημόσιων συμβάσεων

Υπομέτρα	Δράσεις
12.2. Χρήση Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας	<ol style="list-style-type: none"> 1. Τοπική Ηλεκτροπαραγωγή από ΑΠΕ για κάλυψη αναγκών περιοχής Μελέτης 2. Χρήση ΑΠΕ σε δημόσιους χώρους (πάρκα, πλατείες κτλ.)
12.3. Ενεργειακή Αναβάθμιση σε κτίρια και οδικό φωτισμό	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ενεργειακή Αναβάθμιση Κοινοτικών Κτιρίων 2. Ενεργειακή Αναβάθμιση Δημόσιων Κτιρίων 3. Ενεργειακή Αναβάθμιση Ιδιωτικών Κτιρίων (κατοικίες) 4. Ενεργειακή Αναβάθμιση Επιχειρήσεων 5. Αναβάθμιση Ενεργειακής Απόδοσης Οδικού Φωτισμού 6. Εγκατάσταση ΑΠΕ προς εξυπηρέτηση ΣΕΛ, Αρδευτικών και Υδρευτικών Έργων
12.4. Μέτρα στις μεταφορές	<ol style="list-style-type: none"> 1. Σταδιακή ανανέωση των οχημάτων των τοπικών αρχών με οχήματα χαμηλών εκπομπών 2. Βελτίωση υποδομών σε στάσεις λεωφορείων 3. Δημιουργία Θέσεων φόρτισης ηλεκτρικών οχημάτων
12.5 Προτάσεις Πολιτικής	<ol style="list-style-type: none"> 1. Πολεοδομικές ρυθμίσεις 2. Νομοθετικές ρυθμίσεις 3. Συλλογικές οργανώσεις και συνεργασίες 4. Πλαίσιο σχεδίων χρηματοδότησης ειδικά για την ορεινή Κύπρο

Συνάφεια της ολοκληρωμένης παρέμβασης « Ενέργεια: Ενεργειακός Σχεδιασμός – Τρόδος 2030 » με :	
α) άλλες ολοκληρωμένες παρεμβάσεις της ΕΣΑΟΚ	Περιβάλλον Μεταποίηση στην ορεινή οικονομία Νέο πρότυπο ορεινού τουριστικού προϊόντος Τρόδους Επιχειρηματικότητα και Δια Βίου Μάθηση Εκπαίδευση
β) στρατηγικές παρεμβάσεις της ΕΣΑΟΚ	Πλαίσιο Χωρικής Οργάνωσης (Δήλωση Πολιτικής για το Τρόδος) Πολιτική προσέλκυσης και υποδοχής νέου Πληθυσμού
γ) το σχεδιασμό των παρεμβάσεων των Υπουργείων	<u>Υπουργείο Ενέργειας, Εμπορίου, Βιομηχανίας και Τουρισμού</u> <ul style="list-style-type: none"> • Εθνικό Σχέδιο Δράσης Ενεργειακής Απόδοσης • Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τις ΑΠΕ
Εισαγωγή καινοτομίας και νέων τεχνολογιών	
<p>Προτείνονται δράσεις :</p> <p>(α) οργανωσιακής καινοτομίας: Συλλογικές Οργανώσεις και Συνεργασίες για την ανάπτυξη έργων ΑΠΕ από την τοπική αυτοδιοίκηση, πολίτες ή άλλους ενδιαφερόμενους</p> <p>(β) τεχνολογικής καινοτομίας: Σταδιακή ανανέωση των οχημάτων των τοπικών αρχών με οχήματα χαμηλών εκπομπών, Δημιουργία θέσεων φόρτισης ηλεκτρικών οχημάτων</p>	

Στρατηγικές Οριζόντιες παρεμβάσεις

Οι Στρατηγικές Οριζόντιες παρεμβάσεις συνιστούν παρεμβάσεις θεσμικού και οργανωτικού κυρίως χαρακτήρα της Κυπριακής Δημοκρατίας. Καθορίζεται το πλαίσιο της ορεινής πολιτικής (υιοθέτηση διεθνών και ευρωπαϊκών αρχών της ορεινότητας) και το πεδίο εφαρμογής της με την οριοθέτηση της Εθνικής Ορεινής Περιοχής. Επίσης, οι παρεμβάσεις αυτές καλύπτουν νευραλγικούς και στρατηγικούς τομείς οι οποίοι άπτονται της σχέσης των Κυβερνητικών Υπηρεσιών με το Τρόδος (οριζόντιος συντονισμός των δημόσιων πολιτικών και των απαραίτητων θεσμικών διευθετήσεων) και προωθούν διατομεακές και οριζόντιες πολιτικές (Δήλωση Πολιτικής, υποδοχή νέου πληθυσμού, κτλ).

Στον τομέα του πλαισίου εφαρμογής της ΕΣΑΟΚ, το σύνολο αυτών των στρατηγικών οριζόντιων παρεμβάσεων, συμβάλλουν άμεσα και έμμεσα στην διαμόρφωση ενός προσαρμοσμένου θεσμικού πλαισίου στις ανάγκες οργάνωσης και λειτουργίας των απαραίτητων δομών διακυβέρνησης για τον συντονισμό της ΕΣΑΟΚ.

Η προώθησή των στρατηγικών οριζόντιων παρεμβάσεων αποτελεί βασική προϋπόθεση για την αποτελεσματική εφαρμογή των «ολοκληρωμένων παρεμβάσεων» οι οποίες παρουσιάστηκαν πιο πάνω.

Οι Στρατηγικές Οριζόντιες παρεμβάσεις είναι οι εξής:

1. Θεσμοθέτηση Ορεινότητας, Αρχές και στόχοι Ορεινής Πολιτικής
- 2 Οριοθέτηση των Ορεινών περιοχών (εφαρμογή Ορεινότητας)
3. Πλαίσιο Χωρικής Οργάνωσης (Δήλωση Πολιτικής Τροόδους)
4. Πολιτική προσέλκυσης και υποδοχής νέου Πληθυσμού
5. Νέες Δομές Διαχείρισης εθνικής σημασίας φυσικών Πόρων
6. Συμπλέγματα της Αυτοδιοίκησης στο Τρόδος
7. Πλαίσιο εφαρμογής και ειδικής χρηματοδότησης της ΕΣΑΟΚ
  - 7.1 Σχήμα Διακυβέρνησης για την εφαρμογή της ΕΣΑΟΚ
  - 7.2 Ολοκληρωμένη Εδαφική Επένδυση (ΟΕΕ)

Για κάθε μια Στρατηγική Οριζόντια παρέμβαση παρουσιάζονται το πλαίσιο πολιτικής, η αναγκαιότητα, οι στόχοι και η παρέμβαση (λήψη απόφασης και δράσεις εφαρμογής) των αρμόδιων Υπουργείων.

1. Θεσμοθέτηση Ορεινότητας, Αρχές και στόχοι Ορεινής Πολιτικής

Η για δεκαετίες, διεκδίκηση της αναγνώρισης της ιδιαιτερότητας των ορεινών περιοχών στην Ε.Ε, οδήγησε στην διαδικασία διαμόρφωσης μιας πολιτικής για τις ορεινές περιοχές. Συνέβαλλαν προς αυτή την κατεύθυνση τόσο οι προσπάθειες της Ε.Ε. να αναγνωρίσει τα κυριότερα ζητήματα των ορεινών περιοχών, όσο και η κινητικότητα σε διεθνές επίπεδο με την ενίσχυση των δικτύων, τις συναντήσεις κορυφής και τις διακρατικές συνεργασίες. Για πρώτη φορά η Ε.Ε. αναγνώρισε με την οδηγία CEE75/268 τις ιδιαίτερες δυσκολίες της ορεινής γεωργίας και των μειονεκτικών περιοχών. Το γεγονός αυτό θεωρείται καθοριστικό για την διατύπωση του δικαιώματος απόκτησης μιας πολιτικής για το βουνό. Ήδη, η Επιτροπή των Περιφερειών διατύπωσε αίτημα για την εγκαθίδρυση από την Ε.Ε. ολοκληρωμένης ευρωπαϊκής πολιτικής για τα βουνά σεβόμενη την διαφορετικότητά τους (Πράσινη Βίβλος για την Εδαφική Συνοχή της Ε.Ε 2010). Τελικά, η αναγνώριση των μειονεξιών του βουνού από την Ε.Ε. περιορίστηκε σε μια συμβολική αξία όταν και όπου δεν συνοδεύτηκε από μια ολοκληρωμένη εθνική ορεινή πολιτική.

Ωστόσο, σήμερα, παρόλο που δεν υπάρχει πολιτική ορεινής ανάπτυξης στην Ε.Ε., μια πληθώρα κοινοτικών πολιτικών προσφέρεται στις ορεινές περιοχές. Αυτές επωφελούνται από όλα τα διαθέσιμα κεφάλαια και προγράμματα για ολόκληρη την Ε.Ε.. Μολονότι οι ορεινές περιοχές δεν έχουν προνομιακή ή συστηματική πρόσβαση στις ευρωπαϊκές χρηματοδοτήσεις, οι ιδιαιτερότητές τους αναγνωρίζονται από τις ευρωπαϊκές πολιτικές: πολιτική συνοχής, αγροτικής ανάπτυξης, έρευνας, μεταφορών...

Παράλληλα, η ενίσχυση της θέσης των ορεινών περιοχών στις εθνικές στρατηγικές έχει συμβάλλει σε μια μεγάλη αλλαγή όσον αφορά την προσέγγιση του βουνού: αυτό δεν κατηγοριοποιείται πλέον ως προβληματική ζώνη αλλά ως χώρος με δυναμικό που θεωρείται ως χρήσιμος και σημαντικός συντελεστής της ανάπτυξης.

Η θετική αλλαγή του εξωτερικού περιβάλλοντος για το βουνό και η συνειδητοποίηση της αξίας των πόρων του αλλά και της ανάγκης να παραμείνει τόπος κατοίκησης και δραστηριοτήτων, ώθησαν τα κράτη και τις ορεινές τους περιοχές να επιχειρήσουν το σχεδιασμό ολοκληρωμένης ορεινής πολιτικής. Σήμερα, μια σειρά χωρών όπως η Γαλλία, η Ελβετία, η Ιταλία, η Αυστρία, η Ρουμανία κτλ., διαθέτουν ορεινή πολιτική.

Από την μελέτη της εμπειρίας αυτών των χωρών προκύπτει ότι ο σχεδιασμός μιας εθνικής ορεινής πολιτικής θέτει ως προϋπόθεση την αναγνώριση της ορεινότητας ως κεντρική έννοια οι αρχές και το περιεχόμενο της οποίας θα πρέπει να διατρέχουν στο εξής κάθε πολιτική που θα αφορά τον ορεινό χώρο, το περιβάλλον και την ανάπτυξη. Τις αρχές αυτές (εδαφική αλληλεγγύη, εδαφική δικαιοσύνη, βιώσιμη ανάπτυξη, διακυβέρνηση κτλ) έχει υιοθετήσει και προτάσσει η Ε.Ε. στις πολιτικές της, διαμορφώνοντας ένα εμπλουτισμένο πλαίσιο αρχών για την ορεινότητα και τη θεμελίωση μιας ορεινής πολιτικής, οι οποίες ορίζουν και αναγνωρίζουν την ιδιαιτερότητα του βουνού.

Για μια νέα σχέση μεταξύ Κράτους και Τροόδους μέσα από την ορεινή πολιτική

Η Κύπρος, αντί για μια εθνική πολιτική για τις ορεινές περιοχές, περιορίστηκε στις οδηγίες και στα εργαλεία της Ε.Ε. (ΚΑΠ/ΠΑΑ) για το βουνό (ενισχύσεις). Όπως και η πλειονότητα των ευρωπαϊκών χωρών χωρίς ορεινή πολιτική, η χώρα διαθέτει άρρητες πολιτικές για το βουνό, δηλαδή κυρίως προσαρμοσμένες τομεακές πολιτικές. Η ορεινή πολιτική υφίσταται μόνο με τη μορφή κλαδικών μέτρων σε απάντηση σε προβλήματα συχνά ανεξάρτητα μεταξύ τους. Αυτή η παράδοση εξηγεί την απόσταση μεταξύ προστασίας- διαχείρισης-ανάπτυξης. **Το Τρόδος**

βρίσκεται εγκλωβισμένο μεταξύ μιας πολιτικής της κεντρικής κυβέρνησης που πρέπει να προσαρμοσθεί και μιας περιβαλλοντικής προσέγγισης που δεν ενσωματώνει την ανάπτυξη. Επιπλέον, η περιοχή δεν αναγνωρίζεται ως ιδιαίτερη και χρήσιμη μιας προσαρμοσμένης και σφαιρικής δημόσιας δράσης, διαφοροποιούμενη οριστικά από τις εφαρμοζόμενες πολιτικές στις περιοχές της υπαίθρου στις οποίες σήμερα το Τρόδος είναι ενταγμένο.

Σ' αυτό το πλαίσιο, η ορεινή πολιτική μπορεί να συμβάλλει στην μη εγκατάλειψη του βουνού αν δεν περιορισθεί στη λογική της αντιστάθμισης των μειονεξιών και αντίθετα, στηρίξει τις ενδογενείς δυνατότητες ανάπτυξης και τις απαραίτητες δικτυώσεις. Στη βάση αυτή θα πρέπει να αναγνωρισθεί ότι το βουνό:

- αποτελεί μια εδαφική οντότητα σύνθετη η οποία δικαιολογεί ειδικές δημόσιες πολιτικές
- Συνιστά το κοινό αγαθό για την Κύπρο
- Εμφανίζει ιδιαίτερες δυσκολίες όσον αφορά την σύνθετη άρθρωση μεταξύ τομεακών και εδαφικών (οριζόντιων) πολιτικών
- Έχει ανάγκη από την θεσμική εκπροσώπησή του στο Κράτος,

Η ορεινή πολιτική θα πρέπει να οικοδομηθεί με βάση την αρχή της εγκάρσιας δράσης θεσπίζοντας συνεκτικές διατάξεις για όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας: γεωργία, πρόληψη φυσικών καταστροφών, προστασία τόπων και ειδών, βιοτεχνία και εμπόριο, τουρισμός, υποδομές, εκπαίδευση.... Επιπλέον, θα πρέπει να αναγνωρισθεί η ανάγκη ορισμένες διατάξεις να τροποποιήσουν θεμελιώδη κείμενα του δικαίου της Κυπριακής Δημοκρατίας (πολεοδομικός κώδικας, κώδικας ΑΤΑ κτλ).

Στο πλαίσιο αυτό, ο τομεακός και εδαφικός συντονισμός μιας πλειάδας πολιτικών πρέπει να αποτελέσει το κύριο συστατικό της έννοιας της «ορεινής πολιτικής».

Ζητήματα προσαρμογής

Στην περίπτωση της Κύπρου όπως και σε όλες τις χώρες της Ε.Ε., η αναζήτηση και διαμόρφωση μιας Ορεινής Πολιτικής απαντά σε δύο βασικά ζητήματα:

1. Η ανάγκη προσαρμογής των διαφόρων πολιτικών της δημόσιας δράσης

Τα διάφορα πρότυπα δημόσιων δράσεων για την διαχείριση και ανάπτυξη των ορεινών περιοχών (αξιοποίηση πόρων, επιχειρησιακά προγράμματα, διαφοροποίηση λόγω ορεινότητας, προστασία-διατήρηση φυσικών πόρων, δικαίωμα στην ιδιαίτερη ανάπτυξη, προσαρμογή.....) συγκρούονται μεταξύ τους. Το γεγονός αυτό προκαλεί εμπόδια επιτείνοντας την αναποτελεσματικότητα αυτών των δράσεων. Μια συνεκτική και μακροπρόθεσμη πολιτική για το Τρόδος δεν μπορεί να περιορισθεί σε κανονιστικές διατάξεις που επηρεάζουν τις ήδη υπάρχουσες πολιτικές. Το Τρόδος πρέπει να εντοπίσει τους πόρους του, να εκτιμήσει το δυναμικό του και να χαράξει τη δική του πολιτική ανάπτυξης. Η ανάπτυξη βασισμένη στους πόρους του Τρόδους μπορεί να συνθέσει τις παραπάνω λογικές, αξιοποιώντας τις συμπληρωματικότητες, μειώνοντας τους ανταγωνισμούς που προκαλούν, και ενισχύοντας τη δυνατότητα η μια να τροφοδοτεί την άλλη.

2. Η ανανέωση των διαδικασιών και των μηχανισμών/μέσων διακυβέρνησης

Η αναγνώριση των ορεινών κοινοτήτων ως συνιστώσες εδαφικές οντότητες μιας ενιαίας περιοχής παρέμβασης για την δημόσια δράση, θα πρέπει να συνοδευθεί από τη δημιουργία ενός νέου πεδίου διάδρασης μεταξύ των διαφόρων επιπέδων λήψης αποφάσεων. Η δημιουργία νέων θεσμών (επίτροπος, τεχνικές ομάδες, Συμπλέγματα, κτλ), η υιοθέτηση του προτύπου της εδαφικής ανάπτυξης (πολυεταίρική συνεργασία και συντονισμός για την αξιοποίηση τοπικών

πόρων) θα συμβάλλουν σε μια καινοτομική διαδικασία εδαφικής ανασύνθεσης. Αυτή η προσπάθεια θα πρέπει να συνοδευθεί από την υιοθέτηση της έννοιας της Εθνικής Ορεινής Περιοχής μέρος της οποίας θα είναι και η περιοχή του Τροόδους, ως επίπεδο πολιτικό και επιχειρησιακό όπου θα αναπτύσσονται διαβουλεύσεις και προτάσεις για την εφαρμογή πολιτικών και μέτρων κατάλληλων και αποτελεσματικών για την ίδια την περιοχή.

Ο νόμος για τις ορεινές περιοχές

Η αναγνώριση και αξιοποίηση της ορεινής κληρονομιάς και η προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης ενισχύοντας την ελκυστικότητα του βουνού, συνιστούν νέους άξονες πάνω στους οποίους θα πρέπει να θεμελιωθεί μια νέα σύμβαση μεταξύ έθνους και ορεινών περιοχών. Η σύμβαση αυτή υιοθετεί τις αρχές της εδαφικής συνοχής, της εδαφικής αλληλεγγύης και της διαφορετικότητας. Θα πρέπει να βασίζεται σε μια προσαρμοσμένη και στοχευμένη νομοθεσία για την προστασία και την ανάπτυξη του Τροόδους.

Η επεξεργασία ενός νόμου για τα βουνά υιοθετώντας βασικές αρχές δράσης, θα οδηγήσει στην απόκτηση ενός εργαλείου προσανατολισμού η δύναμη του οποίου βασίζεται στην εξασφάλιση της ισορροπίας μεταξύ δύο επιδιώξεων: την ανάπτυξη και την προστασία του βουνού. Ο νόμος θα πρέπει να εντάσσει στους στόχους του την ισοτιμία των εισοδημάτων και των συνθηκών διαβίωσης μεταξύ του βουνού και των υπόλοιπων περιοχών με βάση την αρχή της αυτοανάπτυξης. Επίσης, θα πρέπει να θεωρήσει ότι το βουνό αποτελεί μια οντότητα γεωγραφική, οικονομική και κοινωνική της οποίας το ανάγλυφο, το κλίμα, η φυσική και πολιτιστική κληρονομιά απαιτούν τον ορισμό και την εφαρμογή μιας ιδιαίτερης αναπτυξιακής, χωροταξικής και προστατευτικής πολιτικής.

Η υιοθέτηση της αρχής της ορεινότητας

Η υιοθέτηση της αρχής της ορεινότητας από την Κυπριακή Δημοκρατία, καθορίζει το πλαίσιο αρχών και τους γενικούς στόχους της ορεινής πολιτικής καθώς και τη λειτουργία ορισμένων βασικών θεσμών (εκπαίδευση, Δήλωση Πολιτικής, κ.ά.). Πιο συγκεκριμένα:

- ❑ Διατυπώνει τους γενικούς στόχους της ορεινής πολιτικής και επιβεβαιώνει την αρχή της προσαρμογής των δημόσιων πολιτικών στις ιδιαιτερότητες των ορεινών περιοχών.
- ❑ Προσβλέπει στην αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων του βουνού όσον αφορά το εισόδημα, την ποιότητα ζωής, την απασχόληση και τον ελεύθερο χρόνο, μέσα από:
  - την αύξηση τοπικά της προστιθέμενης αξίας και πέρα από την αντιστάθμιση των μειονεκτημάτων που συνδέονται με τις γεωγραφικές κλιματικές συνθήκες,
  - την αναγκαιότητα βελτίωσης των κοινωνικών υπηρεσιών, της κινητής τηλεπικοινωνίας και του διαδικτύου γενικότερα,
  - την εισαγωγή καινοτομίας στους τομείς της τοπικής οικονομίας και της πολιτιστικής δημιουργίας,
- ❑ Προωθεί την ολοκληρωμένη διαχείριση των φυσικών πόρων αλλά και της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς με τη συμμετοχή των τοπικών δρώντων
- ❑ Θέτει το πλαίσιο για την εγκαθίδρυση της διακυβέρνησης

Περί Θεσπίσεως της αρχής της ορεινότητας και της πολιτικής ορεινών περιοχών της Κυπριακής Δημοκρατίας

Άρθρο 1: Ορισμοί

Ορεινότητα : Η ιδιότητα μιας κατηγορίας χώρου (του ορεινού) με ιδιαίτερα γεωφυσικά, γεωμορφολογικά, οικονομικά, κοινωνικά, πολιτιστικά χαρακτηριστικά. [Ο όρος ορεινότητα αναφέρεται στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον]. Συναφείς όροι : ορεινός πολιτισμός, ορεινοί οικισμοί, ορεινός πληθυσμός, ορεινή οικονομία κλπ.

Ορεινή περιοχή: Η γεωγραφική- χωρική- εδαφική ενότητα που καθορίζεται με βάση συγκεκριμένα κριτήρια 'ορεινότητας' όπως υψόμετρο, κλίσεις εδάφους, κλίμα, βλάστηση, αγροτική- γεωργική παραγωγή και καλλιέργειες, κουλτούρα, κ. ά. και η οποία μπορεί να οριοθετείται και να απεικονίζεται σε χάρτες.

Ορεινή πολιτική ή πολιτική ορεινών περιοχών: Το σύνολο των στόχων, μέτρων, δράσεων και προγραμμάτων που αναφέρονται στην ολοκληρωμένη [βιώσιμη, αειφόρο, ανθεκτική κλπ.] ανάπτυξη και προστασία μιας ή περισσότερων ορεινών περιοχών της εθνικής επικράτειας.

Άρθρο 2: Αρχές Ορεινής Πολιτικής

Λαμβάνοντας υπόψη τη σημασία και τα διακυβεύματα εθνικού συμφέροντος των ορεινών κοινοτήτων για το κυπριακό κράτος, λόγω του ρόλου τους στην οικονομία, στην κοινωνία, στο περιβάλλον, στο τουρισμό, στην υγεία, εναπόκειται στον νομοθέτη να επιδιώξει την εξισορρόπηση μεταξύ ανάπτυξης και προστασίας της οροσειράς του Τροόδου, μέσα από την εφαρμογή μιας συγκεκριμένης πολιτικής θεμελιωμένης στις ακόλουθες αρχές:

1. Οι κάθε είδους νόμοι και κανονιστικές ρυθμίσεις της διοίκησης πρέπει να λαμβάνουν υπόψιν τις ιδιαίτερες συνθήκες των ορεινών περιοχών.
2. Βασική επιδίωξη αποτελεί η ίση μεταχείριση, από κάθε άποψη, των κατοίκων/ πολιτών των ορεινών περιοχών σε σχέση με τους κατοίκους/πολίτες των άλλων περιοχών (αστικών κλπ) της επικράτειας ώστε να επιτυγχάνεται η κοινωνική συνοχή και η εθνική αλληλεγγύη. Δηλαδή οι κάτοικοι των ορεινών να μην είναι αλλά και να μην αισθάνονται πολίτες δεύτερης κατηγορίας (χωρική δικαιοσύνη)
3. Η επίτευξη μιας δίκαιης, ισόρροπης και διατηρήσιμης εδαφικής ανάπτυξης έτσι ώστε αφενός οι ορεινές περιοχές να έχουν επίπεδο (εισόδημα) και συνθήκες (ποιότητα) ζωής, συγκρίσιμα με τις άλλες περιοχές της επικράτειας και αφετέρου να παρέχουν στην εθνική κοινότητα φυσικούς πόρους, προϊόντα, υπηρεσίες, αγαθά υψηλής ποιοτικής στάθμης.
4. Καθιέρωση - υιοθέτηση της διατομεακής - διακλαδικής προσέγγισης και του συντονισμού και της σύνθεσης των τομεακών πολιτικών με στόχο την επίτευξη- ολοκλήρωση της χωρικής ανάπτυξης σε κάθε επίπεδο.
5. Αξιοποίηση των δυνατοτήτων ανάπτυξης αρχίζοντας από την παροχή αντισταθμισμάτων έναντι υπαρχουσών μειονεκτικών συνθηκών και φθάνοντας στην κατάρτιση μια ουσιαστικής θετικής στρατηγικής που θα βασίζεται κυρίως στους πυλώνες:
  - α) αξιοποίηση και προστασία των φυσικών πόρων και του φυσικού περιβάλλοντος,
  - β) συγκρότηση μιας βιώσιμης ορεινής οικονομίας σε συνδυασμό με το ανθρώπινο δυναμικό
  - γ) ενδυνάμωση της ταυτότητας του τόπου (placeidentity) και της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς

6. Υιοθέτηση και διασφάλιση της λειτουργίας του κατάλληλου σχήματος/ συστήματος διακυβέρνησης των ορεινών περιοχών που θα βασίζεται στην επικουρικότητα, στην τριμερή εταιρική σχέση (κράτος, αυτοδιοίκηση, κοινωνία πολιτών/ΜΚΟ) και στην γενικότερη κοινωνική συμμετοχή και διαβούλευση μεταξύ όλων των εμπλεκομένων.

Η υιοθέτηση αυτών των αρχών θα επιτρέψει τη θεμελίωση ενός νέου συμφώνου μεταξύ του Κυπριακού έθνους και των βουνών του, με βάση την υφιστάμενη κατάσταση των ορεινών περιοχών, την έκφραση των προσδοκιών των πληθυσμών, ώστε να απαντήσει στις τρέχουσες και στις μελλοντικές προκλήσεις.

Άρθρο 3: Αναγνώριση του βουνού και δημόσια δράση

Η Κυπριακή Δημοκρατία αναγνωρίζει το βουνό ως ένα σύνολο περιοχών των οποίων η δίκαιη και αειφόρος ανάπτυξη αποτελεί στόχο εθνικού ενδιαφέροντος λόγω του ρόλου τους στην οικονομία, στην κοινωνία, στο περιβάλλον, στο τοπίο, στην υγεία και στον πολιτισμό. Το βουνό αποτελεί πηγή κληρονομιάς, περιβαλλοντικών, οικονομικών και κοινωνικών πόρων

Η δίκαιη και βιώσιμη ανάπτυξη ορεινών περιοχών κατανοείται ως μια δυναμική προόδου, η οποία ξεκινά, οδηγείται και ελέγχεται από τους ανθρώπους των βουνών και υποστηρίζεται από την εθνική κοινότητα, σε μια διαδικασία αυτο-ανάπτυξης. Αυτή η διαδικασία θα πρέπει να επιτρέψει αυτές τις περιοχές να έχουν πρόσβαση σε επίπεδα και συνθήκες ζωής και κοινωνικής προστασίας συγκρίσιμα με εκείνα άλλων περιοχών και να προσφέρουν στην κοινωνία υπηρεσίες, προϊόντα, χώρους και φυσικούς πόρους υψηλής ποιότητας.

Το κράτος, οι τοπικές αρχές και οι ομαδοποιήσεις τους, στο πλαίσιο των αντίστοιχων αρμοδιοτήτων τους, θέτουν προς υλοποίηση δημόσιες πολιτικές αρθρωμένες στο εσωτερικό μιας εθνικής πολιτικής. Αυτή η πολιτική θα ανταποκρίνεται στις ιδιαιτερότητες της δίκαιης και βιώσιμης ανάπτυξης του βουνού, και ιδιαίτερα στα διακυβεύματα τα οποία συνδέονται με την κλιματική αλλαγή, την αποκατάσταση της βιοποικιλότητας και τη διατήρηση της φύσης και του τοπίου καθώς και του υδάτινου περιβάλλοντος, αλλά και στις ανάγκες των μόνιμων και εποχιακών ορεινών πληθυσμών.

Άρθρο 4: Βασικοί στόχοι της Ορεινής Πολιτικής

Η Κυβέρνηση και η Κεντρική Διοίκηση θα πρέπει να ενσωματώσουν στις τομεακές και οριζόντιες πολιτικές της, τις προτάσεις της ΕΣΑΟΚ εξειδικεύοντας και προσαρμόζοντας αυτές τις πολιτικές στις συνθήκες των ορεινών κοινοτήτων της Κύπρου. Οι πολιτικές αυτές θα πρέπει να απαντούν στις αρχές τις ορεινότητας. Στο πλαίσιο της ολοκληρωμένης Ορεινής Πολιτικής, η δημόσια δράση θα έχει τους εξής στόχους :

1° διευκόλυνση της άσκησης νέων αρμοδιοτήτων από τις τοπικές αρχές και τις οργανώσεις των ορεινών περιοχών κατά τον καθορισμό και την εφαρμογή των ορεινών πολιτικών,

2° Εξασφάλιση της ενεργού συμμετοχής του ορεινού πληθυσμού και των κοινοτήτων στον έλεγχο και στη βιώσιμη διαχείριση και χρήση του ορεινού χώρου,

3° άμβλυνση των δημογραφικών ανισοτήτων και θέσπιση κινήτρων για την ενθάρρυνση της προσέλκυσης νέου πληθυσμού

4° προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή όλων των οικονομικών δραστηριοτήτων ιδίως στους τομείς της γεωργίας, της δασοκομίας και του τουρισμού,

5° ενδυνάμωση της οικονομικής ανάπτυξης του βουνού, ιδίως με τη στήριξη των βιοτεχνιών και οικοτεχνιών που συνδέονται με το βουνό και με τη δημιουργία συστάδων επιχειρήσεων,

- 6° προώθηση της ειδικής στήριξης των ορεινών περιοχών και ειδικότερα οικονομικής αντιστάθμισης των φυσικών μειονεκτημάτων για την στήριξη του δυναμισμού της γεωργίας,
- 7° ανάπτυξη εναλλακτικού-ειδικού χειμερινού και καλοκαιρινού τουρισμού στις ορεινές περιοχές με προσανατολισμό την αξιοποίηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς τους,
- 8° υποστήριξη σε όλους τους τομείς δραστηριότητας, των πολιτικών ποιότητας, της αύξησης της προστιθέμενης αξίας, της αναζήτησης όλων των δυνατοτήτων ενδογενούς ανάπτυξης και της προώθησης των απαραίτητων δικτυώσεων αλλά και της πολυδραστηριότητας,
- 9° προώθηση μιας πολιτικής ολοκληρωμένης διαχείρισης των υδάτινων πόρων,
- 10° ενθάρρυνση και υποστήριξη της βιώσιμης διαχείρισης των δασών,
- 11° προστασία και συνετή διαχείριση της φυσικής κληρονομιάς καθώς και εξασφάλιση της ποιότητας και της ποικιλομορφίας των φυσικών περιοχών και τοπίων,
- 12° Διάσωση, διατήρηση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς (παραδοσιακοί οικισμοί, ιστορικά και διατηρητέα κτίρια κτλ),
- 13° εξασφάλιση της ποιότητας, της προσβασιμότητας και της εγγύτητας, στις βασικές κοινωνικές εξυπηρετήσεις προς τον ορεινό πληθυσμό υγεία, εκπαίδευση, πρόνοια
- 14° διασφάλιση της βιώσιμης κινητικότητας τόσο εσωτερικά όσο και εκτός των ορεινών περιοχών λαμβάνοντας υπόψη τις γεωγραφικές, δημογραφικές και εποχιακές ιδιαιτερότητες της περιοχής,
- 15° ενθάρρυνση των κοινωνικών, τεχνικών, θεσμικών καινοτομιών στους τομείς της τοπικής οικονομίας και της πολιτιστικής δημιουργίας,
- 16° Προώθηση της ψηφιακής μετάβασης και της ανάπτυξης των ψηφιακών υπηρεσιών προσαρμοσμένων στις χρήσεις και τους περιορισμούς των ορεινών πληθυσμών (πχ εκπαίδευση, πρόνοια, υγεία, Δημόσια Διοίκηση),
- 17° Προώθηση της επιστημονικής έρευνας και δημιουργία Παρατηρητηρίου των ορεινών περιοχών και των δραστηριοτήτων τους,
- 18° Αντιμετώπιση των προβλέψιμων φυσικών κινδύνων, των καταστροφών και των καταστάσεων εκτάκτου ανάγκης στα βουνά.

Άρθρο 5 : Εθνικό Συμβούλιο Ορεινών Κοινοτήτων

Θεσπίζεται το ΕΣΟΚ το οποίο αποτελεί συλλογικό όργανο της ΚΔ με στόχο τη χάραξη και την εφαρμογή της πολιτικής για τις ορεινές περιοχές της Κύπρου. Με πρόταση του Υπουργού Εσωτερικών προς το Υπουργικό Συμβούλιο καθορίζεται η σύνθεση του Συμβουλίου και εκπρόσωποι των συμμετεχόντων φορέων καθώς και κάθε άλλη αναγκαία λεπτομέρεια.

2. Οριοθέτηση των Ορεινών περιοχών (πρόταση προς διαβούλευση)

Η ενίσχυση της θέσης των ορεινών περιοχών στις ευρωπαϊκές και στις εθνικές πολιτικές συνέβαλλε σε μια μεγάλη αλλαγή όσον αφορά την προσέγγιση του βουνού: αυτό δεν κατηγοριοποιείται πλέον ως προβληματική ζώνη αλλά ως χώρος με δυναμικό ο οποίος θεωρείται χρήσιμος και σημαντικός συντελεστής της ανάπτυξης. Πράγματι, οι ορεινές κοινότητες θεωρούμενες ως χθες περιθωριακές με βάση τα κριτήρια παραγωγικότητας που έθετε το μοντέλο της εντατικής γεωργίας, εμφανίζονται σήμερα να διαθέτουν περισσότερους πόρους (φυσικούς και πολιτιστικούς) απ' ό,τι οι πεδινές κοινότητες, με βάση τους στόχους που θέτει ένα πρότυπο ανάπτυξης αειφόρο και ποιοτικό. Αυτό σημαίνει ότι για πρώτη φορά, η θεώρηση της ανάπτυξης του βουνού δεν περιορίζεται στον γεωργικό τομέα αλλά εκτείνεται και προς άλλους τομείς της οικονομίας. Συνεπάγεται μια επιστροφή στο χώρο και ανάγκη συνδυασμένων δράσεων για την ανάπτυξη και για το περιβάλλον.

Αυτή η αλλαγή προσέγγισης και η απόδοση εδαφικού αναπτυξιακού χαρακτήρα στις δημόσιες πολιτικές για τις ορεινές περιοχές, φανερώνουν την ανεπάρκεια των τοπογραφικών και γεωφυσικών των κριτηρίων για τον ορισμό της ορεινότητας και θέτουν το ζήτημα της αναθεώρησής τους. Προκύπτει η ανάγκη διεύρυνσης αυτών των κριτηρίων ώστε αυτά να ενσωματώνουν τους δεσμούς των τοπικών κοινωνιών και των πόρων τους με το βουνό και κατ' επέκταση, επαναπροσδιορισμού των γεωγραφικών ορίων της Ορεινής Περιοχής. Σύμφωνα με τη διάγνωση είναι δυνατόν κοινότητες με λιγότερες μειονεξίες να διατηρούν λόγω ορεινότητας, πόρους οι οποίοι ανήκουν στη φυσική και πολιτιστική κληρονομιά της ορεινής Κύπρου.

Από τον ευρωπαϊκό στον εθνικό ορισμό της ορεινότητας: η ανεπάρκεια των κριτηρίων

Ο σημερινός ορισμός των ορεινών κοινοτήτων με βάση τοπογραφικά και γεωφυσικά κριτήρια σύμφωνα με την οδηγία της Ε.Ε. (CEE75/268), οδηγεί στην οριοθέτηση μιας ζώνης κοινοτικών ενισχύσεων ως αντιστάθμισμα των μειονεξιών οι οποίες προκύπτουν κυρίως, από το ανάγλυφο, το υψόμετρο και το κλίμα. Η αναγνώριση των μειονεξιών του βουνού θεωρήθηκε την περίοδο αυτή ότι αποτέλεσε μια πρώτη προσπάθεια προς τη σωστή κατεύθυνση. Ωστόσο, σήμερα, η πολιτική αυτή έχει περισσότερο συμβολικό χαρακτήρα, ιδιαίτερα για τις μεσογειακές ορεινές περιοχές όπου η συνδιαχείριση των παραγωγικών συστημάτων και των φυσικών πόρων είναι πολύ πιο δύσκολη απ' ό,τι στο βορρά.

Παρόμοια περιοριστική κατηγοριοποίηση ισχύει για τις όμορες κοινότητες της σημερινής επίσημης ορεινής ζώνης της Κύπρου. Η κατηγορία των μειονεκτικών ζωνών στην οποία αυτές εντάσσονται προέκυψε από την υιοθέτηση των κοινοτικών κριτηρίων με βάση τα οποία ορίζονται ως περιοχές εφαρμογής των ευρωπαϊκών πολιτικών (οδηγία 75/268). Τα κριτήρια αυτά αναφέρονται στις σχέσεις των περιοχών αυτών με την αγορά, δηλαδή στις δύσκολες γεωγραφικές συνθήκες οι οποίες επηρεάζουν τις παραγωγές τους (κλίμα, κλίσεις, χρονο-αποστάσεις)⁶. Δεν ενσωματώνουν επομένως, τη σχέση με την φύση η οποία παραμένει κυρίαρχο στοιχείο στις όμορες κοινότητες, ούτε άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων με τη γεωργία (πολυδραστηριότητα, βιοτεχνίες κτλ). Αυτός ο κλασικός ορισμός του ορεινού χώρου που συναντάται και στην Κύπρο, υφίσταται σχεδόν αμετάβλητος για δεκαετίες και δεν εκφράζει πλέον, τις πρόσφατες χωρικές δυναμικές και διαφοροποιήσεις στο εσωτερικό του ορεινού χώρου.

Το ζήτημα που τίθεται στην Κύπρο όπως και σε άλλες χώρες, είναι ότι η οριοθετημένη μ' αυτό

⁶ Πρόκειται για κριτήρια συνεχούς φυσικής μειονεκτικότητας (υψόμετρο, ανάγλυφο, διάρκεια χειμώνα, ξηρασία), δημογραφίας (χαμηλή πυκνότητα και μείωση του πληθυσμού) και τέλος της αξιολόγησης των οικονομικών προβλημάτων της γεωργικής δραστηριότητας στο τοπικό επίπεδο.

τον τρόπο, ορεινή ζώνη δεν ταυτίζεται πάντα με την ορεινή περιοχή όπως την αντιλαμβάνεται και τη βιώνει η τοπική κοινωνία με βάση την κοινή ταυτότητα, τους αναξιοποίητους κληρονομημένους πόρους, τις κοινές παραγωγικές δραστηριότητες και προοπτικές. Η προσπάθεια επαναπροσδιορισμού του εθνικού ορεινού χώρου στοχεύει ακριβώς, στην ένταξη κοινοτήτων οι οποίες θεωρώντας ότι ανήκουν στον κόσμο του βουνού μπορούν να ενεργοποιηθούν μέσω του περάσματος από μια παθητική σε μια ενεργητική πολιτική ανάπτυξης των ορεινών κοινοτήτων.

Ο ορισμός των ορεινών κοινοτήτων με εθνικά κριτήρια επιζητεί να οριοθετήσει το χώρο ο οποίος μπορεί να απαντήσει στις νέες αναπτυξιακές προοπτικές του βουνού και να αξιοποιήσει τη σημασία που αποκτά αυτό ως χώρος-υπόβαθρο αγαθών που χαρακτηρίζονται από μια ισχυρή συλλογική, δημόσια διάσταση : το περιβάλλον, η βιοποικιλότητα, τα τοπία. **Το καθοριστικό στοιχείο επομένως, της νέας κατηγοριοποίησης των ορεινών κοινοτήτων είναι η ενσωμάτωση της αναπτυξιακής διάστασης με βάση τη σχέση διαθέσιμοι πόροι-διαχείριση δημόσιων αγαθών.** Σ' αυτού του είδους την ανάπτυξη μπορούν να συμμετέχουν όσες κοινότητες θεωρούν ότι με βάση την κληρονομιά τους αποτελούν τμήμα του ορεινού χώρου. Σ' αυτή την περίπτωση το βάρος του γεωφυσικού κριτηρίου εξασθενεί.

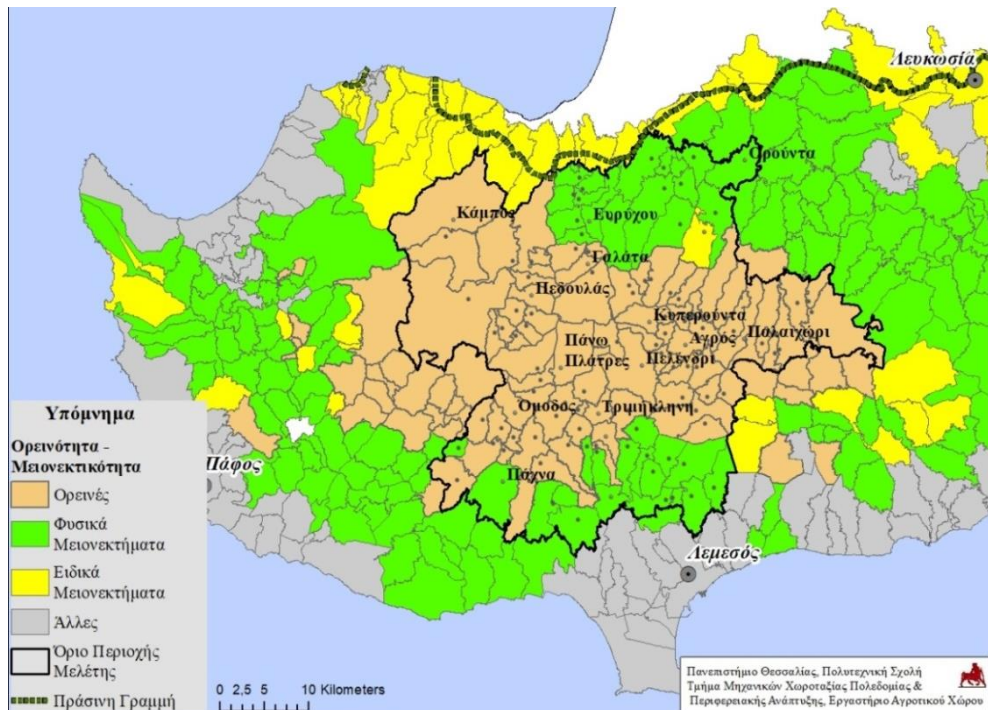
Με βάση αυτή τη νέα προσέγγιση, η Κύπρος έχει συμφέρον να επαναπροσδιορίσει τον πραγματικό ορεινό της χώρο, ενσωματώνοντας όσες κοινότητες διαθέτουν αναξιοποίητους πόρους και πρέπει να ενταχθούν σε ένα σχέδιο αειφόρου διαχείρισης των φυσικών πόρων τους. Ο επαναπροσδιορισμός των ορεινών κοινοτήτων και συνεπώς, της Εθνικής Ορεινής Περιοχής (ΕΟΠ), βασίζεται στην υιοθέτηση διευρυμένων κριτηρίων τα οποία ανταποκρίνονται στις γεωγραφικές και αναπτυξιακές συνθήκες της περιοχής. Αυτό σημαίνει ότι η ΕΟΠ της Κύπρου θα αναγνωρισθεί ως ειδική περιοχή παρέμβασης, υποσύνολο της οποίας θα είναι οι ορεινές κοινότητες οι οποίες ορίστηκαν με βάση τα κριτήρια της σχετικής ευρωπαϊκής οδηγίας και μεταγενέστερων προσαρμογών της (Βλ εικόνα 1). Θα αποτελέσει το πλαίσιο αλλά και την κινητήρια δύναμη για την άσκηση μιας αποτελεσματικής εθνικής ορεινής πολιτικής. Πιο συγκεκριμένα, θα επιτρέψει στο κράτος να διαχειρισθεί καλύτερα την συνεχώς ενισχυόμενες συντονισμένες πολιτικές στις ορεινές περιοχές οι οποίες επειδή θα περιλαμβάνουν μεγάλο αριθμό διαφορετικών τομέων θα παραμείνουν στη δικαιοδοσία του. Η Κύπρος μπορεί να διαπραγματευθεί με την Ε.Ε. την ένταξη της ΕΟΠ σε κοινοτικές πολιτικές και χρηματοδοτήσεις.

Οριοθέτηση της «Εθνικής Ορεινής Περιοχής» Κύπρου (ΕΟΠ)

Ο επαναπροσδιορισμός των ορεινών κοινοτήτων στοχεύει στην εξομάλυνση της εφαρμογής κριτηρίων που αναφέρονται μόνο στα γεωφυσικά κριτήρια (ορεινές κοινότητες) ή περιορίζονται στη σχέση με την παραγωγικότητα και την πυκνότητα πληθυσμού (μειονεκτικές κοινότητες). Και στις δύο περιπτώσεις λείπει η σύνδεση με τους φυσικούς πόρους, τις λειτουργίες και τη δυνατότητα διαφοροποίησης της τοπικής οικονομίας.

Ο προσδιορισμός των πραγματικών ορίων της ορεινής Κύπρου μπορεί να επιτευχθεί με τον εμπλουτισμό των κριτηρίων με επιπλέον στοιχεία από την κυπριακή κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική πραγματικότητα και ιδιαιτερότητα. Ο όρος πραγματικός αναφέρεται α) στη θέση των πόρων και της φύσης στις γενικότερες ανθρωπογενείς δραστηριότητες της κάθε κοινότητας και β) στην αίσθηση των τοπικών κοινωνιών ότι ανήκουν στο βουνό.

Η πρώτη οριοθέτηση επικεντρώνεται όπως είναι φυσικό, στις όμορες κοινότητες με τα όρια της

Εικόνα 1 Ορεινότητα κοινοτήτων βάσει των κριτηρίων της Ε.Ε.

σημερινής αναγνωρισμένης ορεινής περιοχής. Η μέθοδος που υιοθετείται για τον εντοπισμό της γραμμής διαχωρισμού των ορεινών και μη ορεινών κοινοτήτων είναι αυτή της σύνθεσης του ορισμού της φυσικής γεωγραφίας, των κοινωνικο-οικονομικών ιδιαιτεροτήτων λόγω ορεινότητας, και τέλος, της φύσης των διαθέσιμων πόρων τους. Το τελευταίο κριτήριο, αξιολογεί το δυναμικό των πόρων ως στοιχείο της ορεινότητας, των οποίων η αξιοποίηση προϋποθέτει την εξασφάλιση υποστήριξης για προστασία και ειδική διαχείριση (παραδοσιακά παραγωγικά συστήματα, οικότοποι, κτλ).

Ωστόσο, σημειώνεται ότι βασικό κριτήριο για την συμμετοχή αποτελεί η σύμφωνη γνώμη της τοπικής κοινωνίας ότι με βάση την ταυτότητά και τους κληρονομημένους πόρους τους, αποτελούν τμήμα του ορεινού χώρου.

Για την διασφάλιση ωστόσο, της συνέχειας των νεοεισερχόμενων κοινοτήτων με τον ορεινό χώρο τίθενται τα εξής βασικά κριτήρια:

- ⇒ οι όμορες κοινότητες με τις επίσημα αναγνωρισμένες ως ορεινές, έχουν τουλάχιστον το 50% της περιοχής τους εντός της περιοχής που οριοθετείται ως «βουνό».
- ⇒ βρίσκονται στο ίδιο ορεινό σύμπλεγμα,
- ⇒ οι κλιματικές και τοπογραφικές συνθήκες είναι όμοιες

Κατ' εξαίρεση, εντάσσονται οι όμορες κοινότητες οι οποίες δεν καλύπτουν το ποσοστό του 50% αλλά των οποίων οι φυσικοί πόροι αποτελούν τμήμα ή/και συνέχεια μιας κοιλάδας, ενός ποταμού, δάσους ή τοπίου των ανάντη ορεινών κοινοτήτων. Παράλληλα, θα πρέπει η πολιτιστική τους ταυτότητα είναι κομμάτι της ορεινής κληρονομιάς, το δε πλαίσιο ζωής να επηρεάζεται από το ανάγλυφο και τα γεωφυσικά χαρακτηριστικά του βουνού.

Η επεξεργασία των στατιστικών δεδομένων, των αποτελεσμάτων της διάγνωσης και η χρήση χωρικών μεταβλητών (υψόμετρο, κλίσεις, προσανατολισμοί κτλ) με την βοήθεια του Συστήματος Γεωγραφικών Πληροφοριών (GIS), οδήγησαν σε μια πρώτη απεικόνιση του συνόλου των κοινοτήτων οι οποίες μπορούν να χαρακτηρισθούν ως ορεινές με βάση την

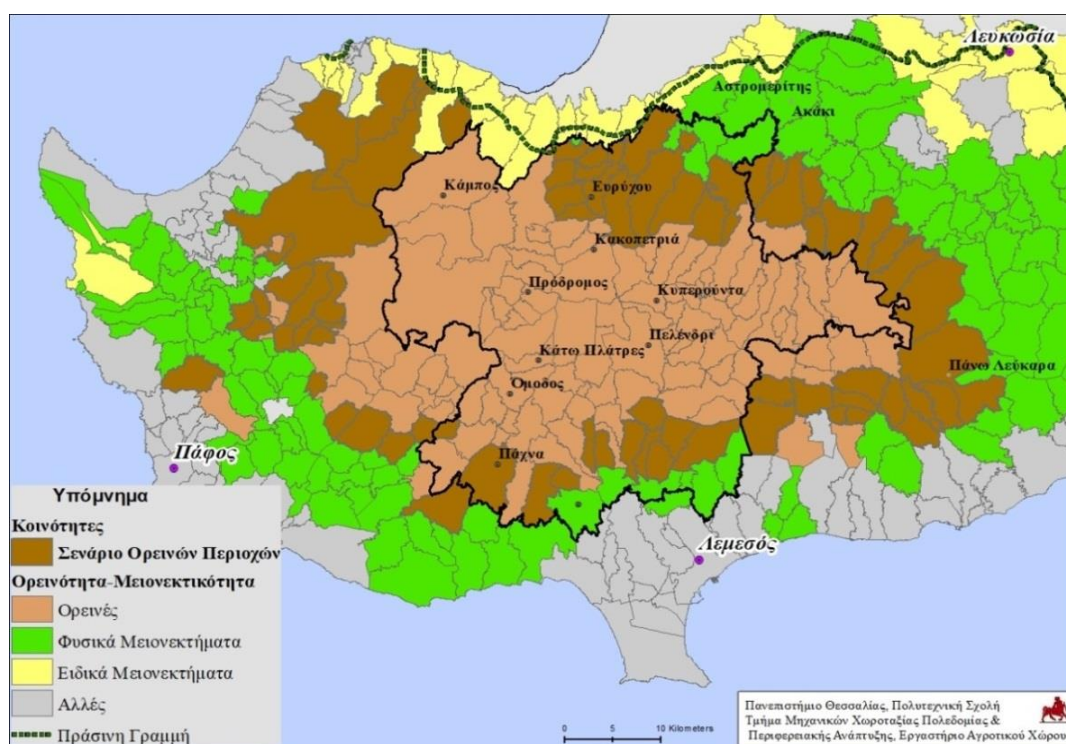
προσέγγιση η οποία αναπτύχθηκε και τα βασικά κριτήρια που παρουσιάστηκαν πιο πάνω. Τα όρια της ΕΟΠ περικλείουν δύο καθορισμένες με διαφορετικά κριτήρια ζώνες:

1. Τη ζώνη (Α) των ορεινών κοινοτήτων όπως καθορίζεται σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Οδηγία (κοινότητες με υψόμετρο άνω των 800 μ ή 500-800 μέτρων και των οποίων η κλίση είναι μεγαλύτερη από 15%).

Στον παραπάνω χάρτη αποτυπώνονται οι ορεινές κοινότητες βάση της Ευρωπαϊκής Οδηγίας στο νησί της Κύπρου (εικόνα 1). Συνολικά, είναι 106 κοινότητες καταλαμβάνοντας έκταση 1390 Km², ενώ ο πληθυσμός τους ανέρχεται σε 20.750 κατοίκους (απογραφή 2011). Από τις 114 κοινότητες, στην περιοχή του Τροόδου, οι 78 συνολικής έκτασης 1035 Km² και πληθυσμού 16670 κατοίκων, ανήκουν σ' αυτή την ζώνη Α. Προκύπτει ότι οι ορεινές κοινότητες του Τροόδου αντιστοιχούν στο 73,5% του συνόλου των ορεινών κοινοτήτων της ζώνης Α στο σύνολο της Κύπρου.

2. Η ζώνη (Β) των ορεινών κοινοτήτων της οροσειράς του Τροόδου η οποία περιλαμβάνει τις όμορες και γειτονικές κοινότητες οι οποίες βρίσκονται στους πρόποδες του βουνού αλλά και τις κοινότητες οι οποίες βρίσκονται στις εισόδους των κοιλάδων και σχηματίζουν με τις ορεινές κοινότητες των ανάντη, συνεκτικές εδαφικές ενότητες (ζώνη Β).

Στον χάρτη που ακολουθεί (Εικόνα 2), αποτυπώνονται οι ζώνες Α (με καφέ ανοιχτό χρώμα) & Β

Εικόνα 2 Οι Ορεινές κοινότητες των ζωνών Α & Β.

(με καφέ σκούρο χρώμα).

Η μεγάλη πλειονότητα των κοινοτήτων του Τροόδου (103 από τις 114 κοινότητες) εντάσσονται στις ζώνες Α και Β'. Οι 103 ορεινές κοινότητες καταλαμβάνουν έκταση 1359,5 Km² δηλαδή το 92% της περιοχής μελέτης. Αντίστοιχα ο πληθυσμός τους ανέρχεται σε 23.400 κατοίκους δηλαδή το 85% του συνόλου των κατοίκων του Τροόδου.

Οι δύο ζώνες (Α και Β) οι οποίες συνιστούν της Εθνική Ορεινή Περιοχή της Κύπρου περιλαμβάνουν συνολικά, 176 κοινότητες με συνολική έκταση 2460 Km² και πληθυσμό 40.400 κατοίκων (εικόνα 2).

Χωροταξική και αναπτυξιακή ένταξη της ΕΟΠ

Στην κλίμακα της διευρυμένης ΕΟΠ, η Κύπρος θα πρέπει να εφαρμόσει την ΕΣΑΟΚ με στόχο την οργάνωση των ορεινών κοινοτήτων ως αναπόσπαστο τμήμα του περιφερειακού, εθνικού και ευρωπαϊκού χώρου. Η ανάγκη αυτή συνδέεται με τις απαιτήσεις από την εφαρμογή ενός βιώσιμου προτύπου ανάπτυξης το οποίο θα υποστηρίξει η Εθνική Ορεινή Πολιτική.

Οι παρεμβάσεις αυτές θα πρέπει να οργανωθούν σε τρεις κλίμακες:

1. Στην κλίμακα της ΕΟΠ

Η οριοθέτηση της ΕΟΠ επιτρέπει την εξασφάλιση πιο λειτουργικών ζωνών για τον σχεδιασμό αποτελεσματικότερων παρεμβάσεων με βάση τις διαχειριστικές και αναπτυξιακές ανάγκες:

- οι ζώνες όπως αυτές ορίζονται από το ίδιο το πρόβλημα (Λεκάνη απορροής, Δάσος, οικοσύστημα κτλ), και
- οι ζώνες συγκέντρωσης ανθρωπογενών δραστηριοτήτων (γεωργική γη, οικιστικές ζώνες, αξιοποιήσιμοι πόροι) όπου τίθενται ζητήματα ως προς την διαχείριση, την απασχόληση και τις εξυπηρετήσεις).

2. Στη μικρή κλίμακα (κοινοτική και διακοινοτική)

Η ενδυνάμωση του δημόσιου χαρακτήρα των ορεινών περιοχών λόγω των δημόσιων αγαθών τους, επηρεάζει τη χρήση και λειτουργία του χώρου τους, ενισχύει την αλληλεξάρτηση μεταξύ πόρων και φύσης αλλά και το ρόλο της τοπικής αυτοδιοίκησης, των τοπικών δρώντων και του κράτους στο εσωτερικό τους. Παράλληλα, η προσδευτική εμφάνιση μιας ποικιλίας χρήσεων και λειτουργιών στο εσωτερικό της κάθε κοινότητας καθώς και το γεγονός ότι αυτές οι λειτουργίες χρησιμοποιούν τον ίδιο σημείο-τοποθεσία και τους ίδιους πόρους, δημιουργούν συνθήκες οι οποίες ευνοούν συγκρούσεις και κρίσεις τόσο σημειακές και τοπικές όσο και ευρύτερες (πχ χρήση νερού για γεωργικές και τουριστικές χρήσεις). Σ' αυτή την κλίμακα, ο αναπτυξιακός σχεδιασμός και η διακοινοτική συνεργασία μπορούν να υποστηρίξουν διαφορετικούς δρώντες οι οποίοι είναι υποχρεωμένοι να συνεργασθούν σε μια συγκεκριμένη γεωγραφική περίμετρο με μεσοπρόθεσμους στρατηγικούς αναπτυξιακούς στόχους. Αυτό σημαίνει ότι οι αναπτυξιακές παρεμβάσεις σ' αυτή την κλίμακα απαιτούν τον αποτελεσματικό συντονισμό μεταξύ αυτών των εταίρων.

3. Η κλίμακα των μεταβατικών ζωνών

Ο συνολικός σχεδιασμός για την ανάπτυξη αυτής της διευρυμένης με βάση εθνικά κριτήρια Εθνικής Ορεινής Περιοχής, οφείλει να λάβει υπόψη μια επιπλέον κλίμακα : αυτή των λεγόμενων μεταβατικών ζωνών. Η ύπαρξη αυτών των ζωνών είναι σημαντική λόγω των ζωτικών κοινωνικών και οικονομικών σχέσεων τις οποίες το βουνό διατηρεί μ' αυτές. Πρόκειται για παραδοσιακές αλλά και συνεχώς εξελισσόμενες σχέσεις και συναλλαγές.

Αυτές οι περιμετρικές ζώνες, οι αποκαλούμενες μεταβατικές, διατηρούν και αναπτύσσουν λειτουργικούς χωρικούς δεσμούς με τις ορεινές ζώνες (η πυκνότητα των δεσμών εξαρτάται από την απόσταση των οικιστικών κέντρων: Κλήρου, Περιστερώννα, Πόλη Χρυσοχούς κτλ). Σ' αυτές τις μεταβατικές ζώνες ενσωματώνονται και οι πόλεις της Λευκωσίας, της Λεμεσού, της Πάφου και πολύ λιγότερο της Λάρνακας, για ζητήματα κοινού ενδιαφέροντος. Ο βαθμός αυτών των δεσμών αξιολογείται με βάση την προσφορά υπηρεσιών και την ύπαρξη μιας οικονομικής έλξης. Οι ζώνες αυτές, επειδή θα προσελκύουν όλο κι περισσότερο μόνιμο και Β' κατοικίας

πληθυσμό αλλά και επιχειρήσεις, είναι δυνατόν να αποτελέσουν το σημείο στήριξης για τις ορεινές κοινότητες στον τομέα ορισμένων εξυπηρετήσεων. Στο Τρόδος υπάρχει ήδη τάση και προοπτική για εγκατάσταση σ' αυτές τις ενδιάμεσες ζώνες ενώ η Εθνική Στρατηγική Τουρισμού τις προτείνει ήδη για τη χωροθέτηση τουριστικών clusters).

Κατευθύνσεις-επισημάνσεις

1. Ο τελικός προσδιορισμός των κοινοτήτων οι οποίες θα ενταχθούν στην ΕΟΠ θα ολοκληρωθεί με διαβουλεύσεις με τις διλημματικές κοινότητες. Η διαδικασία αυτή είναι αναγκαία για να εντοπισθεί η γραμμή διαχωρισμού των ορεινών και μη ορεινών κοινοτήτων, σύμφωνα με τα νέα διευρυμένα κριτήρια αλλά προπαντός, με τις αντιλήψεις και την αίσθηση του ανήκειν των αντίστοιχων πληθυσμών.
2. Στο χώρο της ΕΟΠ μπορεί να εφαρμοσθεί η αρχή της ορεινότητας, η εθνική ορεινή πολιτική και η μεθοδολογία της εδαφικής ανάπτυξης που προτείνει η ΕΣΑΟΚ.
3. Οι επιπλέον κοινότητες οι οποίες εντάσσονται στην ΕΟΠ δεν θα είναι αποδέκτες των σχετικών κοινοτικών ενισχύσεων. Ως κοινότητες της ΕΟΠ θα επωφεληθούν από την εφαρμογή της Εθνικής Ορεινής Πολιτικής καθώς και των παρεμβάσεων και των κινήτρων που προτείνει η ΕΣΑΟΚ για την περιοχή του Τρόδους.
4. Οι νέες κοινότητες οι οποίες θα ενταχθούν στον ΕΟΠ θα συμμετάσχουν μαζί με τις ορεινές κοινότητες των ανάντη σε σχέδια περιβαλλοντικής διαχείρισης τα οποία θα αφορούν αγρο-οικολογικές ενότητες και περιοχές προστασίας στα όρια των οποίων εντάσσονται και αυτές,
5. Θα πρέπει να σχεδιασθεί στο εσωτερικό της ΕΟΠ η τυπολόγηση των κοινοτήτων με βάση κριτήρια τα οποία να αναφέρονται στο βαθμό απομόνωσης αλλά και στις δυνατότητες εξόδου από αυτή και τις υφιστάμενες δυναμικές μέσω της εθνικής ορεινής πολιτικής⁷.

---

1. Θα πρέπει ορισμένα παραδοσιακά κριτήρια να προσαρμοστούν με τη βοήθεια της στατιστικής:

- ⇒ Η κλασική μέτρηση του **ποσοστού γεωργών** στο σύνολο του ενεργού πληθυσμού δεν είναι αποτελεσματική όταν δεν διακρίνει παράλληλα στο εσωτερικό των κοινοτήτων το ποσοστό των πολυαπασχολούμενων. Αυτή η ομάδα αποτελεί σημαντικό δείκτη για τη διαφοροποίηση των δραστηριοτήτων στο εσωτερικό της κοινότητας ή μιας ζώνης.
- ⇒ Το κριτήριο της **πυκνότητας του πληθυσμού** οφείλει να διευρυνθεί και συμπεριλάβει ως δείκτη τον όγκο των εποχικών πληθυσμών που μετακινούνται προς τις ορεινές κοινότητες, είτε ασχολούμενοι στη γεωργία ή για λόγους αναψυχής και διακοπών, ή λόγω μόνιμης εγκατάστασης στις κοινότητες καταγωγής τους.

3. Πλαίσιο Χωρικής Οργάνωσης (Δήλωση Πολιτικής Τροόδους)

Η αξιολόγηση και κριτική της υφιστάμενης Δήλωσης Πολιτικής (ΔΠ) ανέδειξε ως βασικό διακύβευμα την σύνδεση της αποτελεσματικής εφαρμογής της ΕΣΑΟΚ με την εξασφάλιση ενός πλαισίου χωροταξικής οργάνωσης κατάλληλα διαμορφωμένου για τις διάφορες παρεμβάσεις (δρόμοι, παραγωγικές ζώνες, εξυπηρετήσεις) και τις τομεακές πολιτικές (υγείας, εκπαίδευσης κτλ). Στη βάση αυτή η υφιστάμενη Δήλωση Πολιτικής προκύπτει ότι δεν μπορεί να καλύψει αποτελεσματικά τις νέες ανάγκες που δημιουργούνται. Το ζήτημα αλλαγής της ΔΠ στο Τρόοδοι πρέπει να αντιμετωπιστεί στη βάση μιας διαφορετικής φιλοσοφίας από αυτή στην οποία βασίζεται η υπάρχουσα. Το αναπτυξιακό πλαίσιο που θέτει η ΕΣΑΟΚ έχει έναν σαφή χαρακτήρα Αναπτυξιακού Προγράμματος Περιφερειακού επιπέδου, το οποίο είναι απαραίτητο να πλαισιωθεί από ένα Χωροταξικό Σχέδιο Περιφερειακού επιπέδου.

Παράλληλα, με βάση την διάγνωση⁸ προκύπτει ότι η οργάνωση και η εφαρμογή τόσο του χωροταξικού όσο και του αναπτυξιακού σχεδιασμού δεν μπορούν να οργανωθούν αποτελεσματικά σε επίπεδο Κοινοτήτων. Τα Ρυθμιστικά Σχέδια λόγω είτε θεσμικής αδυναμίας, είτε πολύ μικρής κλίμακας δεν ήταν ικανά να εξασφαλίσουν ένα αποτελεσματικό επίπεδο εφαρμογής αναπτυξιακού και χωροταξικού σχεδιασμού. Όπως φάνηκε, οι Ιστορικές Περιοχές παρέχουν ένα επίπεδο οργάνωσης που μπορεί να απαντήσει αποτελεσματικά στον παραπάνω προβληματισμό και στις διοικητικές, χωροταξικές και αναπτυξιακές ανάγκες οργάνωσης των παρεμβάσεων.

Επίσης, τα σημαντικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι Κοινότητες του Τροόδους κυρίως σε ότι αφορά την ενεργοποίηση των οικιστικών ζωνών, επιβάλλουν την εκπόνηση πολεοδομικών – ρυμοτομικών μελετών οι οποίες θα απεγκλωβίσουν γρήγορα την οικοδομήσιμη γη.

Επομένως γίνεται αντιληπτό ότι το Χωροταξικό Πλαίσιο του Τροόδους θα πρέπει να αναπτυχθεί σε τρία βασικά επίπεδα:

1^ο: **Χωροταξικό Σχέδιο Τροόδους**, το οποίο θεσμικά θα ενταχθεί στη Δήλωση Πολιτικής Τροόδους. Γεωγραφικό επίπεδο αναφοράς του σχεδίου αυτού θα είναι όλη η περιοχή του Τροόδους

2^ο: Το **Τοπικό Χωροταξικό Σχέδιο και Πρόγραμμα Δράσης Εξειδίκευσης της ΕΣΑΟΚ (ΤΧΣ-ΠΔΕ /ΕΣΑΟΚ)**, το οποίο θα εκπονείται, θα θεσμοθετείται και θα εφαρμόζεται σε επίπεδο Συμπλέγματος, όπως αυτά θα διαμορφωθούν στο χώρο, βασιζόμενα στις Ιστορικές Περιοχές. Τα ΤΧΣ-ΠΔΕ/ΕΣΑΟΚ θα αποτελέσουν την εξέλιξη των Ρυθμιστικών Σχεδίων, τα οποία εκπονούνταν σε επίπεδο Κοινοτήτων. Κάθε Σύμπλεγμα του Τροόδους θα πρέπει να έχει ένα τέτοιο σχέδιο.

3^ο: Τα **Πολεοδομικά – Ρυμοτομικά Σχέδια**, τα οποία θα εκπονούνται σε επίπεδο οικιστικών ζωνών και περιοχών εντός ορίων ανάπτυξης, προκειμένου να επιταχυνθεί η διαδικασία ενεργοποίησης των οικιστικών και άλλων ζωνών. Τα σχέδια αυτά θα έχουν αμιγώς πολεοδομικό χαρακτήρα (πολεοδομική οργάνωση) και δεδομένης της ύπαρξης των προηγούμενων σχεδίων, θα πρέπει να εκπονούνται με ταχείς ρυθμούς. Όλοι οι οικισμοί-Κοινότητες κάθε Συμπλέγματος θα πρέπει να διαθέτουν ένα τέτοιο σχέδιο.

Πιο αναλυτικά για κάθε σχέδιο θα ισχύουν τα εξής:

⁸ βλέπε σελ 372-389 στην ενδιάμεση συνοπτική διάγνωση

Χωροταξικό Σχέδιο Τροόδους

Το ρόλο αυτό μπορεί να αναλάβει μια Δήλωση Πολιτικής για το Τρόοδο, η οποία θα αποτελεί το πλαίσιο χωρικής – χωροταξικής οργάνωσης της ΕΣΑΟΚ. Η νέα αυτή Δήλωση Πολιτικής Τροόδους (ΔΠΤ) θα πρέπει λάβει υπόψη της: α) την ισχύουσα Δήλωση Πολιτικής, β) τα αποτελέσματα της διάγνωσης, το όραμα και τους στόχους της Εθνικής Στρατηγικής Ανάπτυξης Ορεινών Κοινοτήτων Τροόδους γ) τις αρχές της Ορεινότητας που θα θεσμοθετήσει η Κυπριακή Δημοκρατία, δ) το υπό έγκριση Τοπικό Σχέδιο Μαραθάσας (η διαδικασία έγκρισής του έχει παγοποιηθεί), ε) κάθε άλλη σχετική πηγή τεκμηρίωσης.

Η βασική κατεύθυνση της ΔΠΤ είναι να οργανώσει στο χώρο τις διάφορες τομεακές πολιτικές έτσι όπως αυτές προσδιορίζονται από την ΕΣΑΟΚ. Οι δράσεις των πολιτικών αυτών, πρέπει να εντάσσονται και να εφαρμόζονται σε ένα ενιαίο χωροταξικό πλαίσιο στο οποίο θα διασφαλίζεται η προστασία και αειφορική διαχείριση του περιβάλλοντος, καθώς και η αποφυγή συγκρούσεων γης και συμφερόντων.

Πρακτικά, η ΔΠΤ θα αναβαθμιστεί στην ιεράρχηση των χωρικών σχεδίων. Θα αποτελεί θεσμοθετημένο περιφερειακό χωροταξικό με κατευθύνσεις για τα υποκείμενα ΤΧΣ-ΠΔΕ /ΕΣΑΟΚ (αναλύονται πιο κάτω) υποχρεωτικού χαρακτήρα.

Το πλαίσιο αυτού του Χωροταξικού Σχεδίου θα πρέπει να οργανωθεί σε 3 άξονες:

- a. Οργάνωση οικιστικού δικτύου (οικιστικά κέντρα και οικιστικές ενότητες)
- b. Οργάνωση των βασικού πλαισίου (κανόνες, προδιαγραφές) χωροθέτησης και εγκατάστασης των Υποδομών και άλλων εξυπηρετήσεων
- c. Οργάνωσης των παραγωγικών δραστηριοτήτων στο χώρο (χρήσεις γης).

Αναλυτικά:

(a) Οργάνωση Οικιστικού Δικτύου (οικιστικά κέντρα και οικιστικές ενότητες)

Η υποστήριξη και η αναδιάρθρωση του οικιστικού δικτύου του Τροόδους για να είναι αποτελεσματική θα πρέπει να ενταχθεί σε ένα ολοκληρωμένο σχέδιο που θα περιλαμβάνει:

- A) την κατηγοριοποίηση των οικισμών στη βάση ενός ιεραρχημένου **δικτύου οικισμών – κέντρων** (κεντρικοί τόποι)
- B) τον καθορισμό **οικιστικών ενότητων** με βάση τις εξαρτήσεις και της εξυπηρετήσεις μεταξύ των οικισμών

(A) Προσδιορισμός επιπέδων οικιστικών κέντρων / Κατηγοριοποίηση οικισμών σε επίπεδα (στο πλαίσιο ενός ιεραρχημένου δικτύου)

Τα «κεφαλοχώρια» διακρίνονται ως οι κυριότεροι οικισμοί στο Τρόοδο όχι μόνο από πληθυσμιακή άποψη αλλά και από λειτουργική (αριθμός και επίπεδο των εξυπηρετήσεων που παρέχουν) και ο αριθμός τους στο Τρόοδο ανέρχεται σε 15 περίπου ανάλογα με τα τιθέμενα κριτήρια. Οι εξυπηρετήσεις του «Κεφαλοχωρίου» θα πρέπει να καλύπτουν τις ανάγκες εξυπηρετήσεων όλου του πληθυσμού της Οικιστικής του Ενότητας. Οι οικισμοί θα καταταχθούν σε τρία επίπεδα κεντρικότητας:

1° επίπεδο : Κεντρικοί οικισμοί κάθε ενότητας ή κεφαλοχώρια

2° επίπεδο : Δευτερεύοντα κέντρα οικιστικής ενότητας (με συγκεκριμένο ρόλο)

3° επίπεδο : Απλοί οικισμοί της Ενότητας

Κάθε οικισμός, ανάλογα με το επίπεδο του, θα πρέπει να διαθέτει τις απαραίτητες εξυπηρετήσεις ανάλογα με τον πληθυσμό που εξυπηρετεί και σύμφωνα με τα παραδεδομένα σταθερότυπα που εξασφαλίζουν τις ελάχιστες απαιτήσεις. Ωστόσο, απαιτείται μια σχετική

προσαρμογή σύμφωνα με την αρχή της ορεινότητας, αλλά και με βάση τις ιδιαιτερότητες του Τροόδου. Δεδομένης της υφιστάμενης κατάστασης των οικισμών ως προς την παροχή υπηρεσιών και εξυπηρετήσεων, κάθε ενότητα μπορεί να έχει 2 κεντρικούς οικισμούς (1^{ου} ή 2^{ου} επιπέδου) εξασφαλίζοντας με έναν συμπληρωματικό τρόπο ικανοποιητικό επίπεδο εξυπηρετήσεων στην ενδοχώρα τους.

(B) Οικιστικές ενότητες

Ο καθορισμός των ενότητων οικισμών πρέπει να βασισθεί κυρίως, στις ιστορικές περιοχές του Τροόδου, αξιοποιώντας παράλληλα, τα υπό διαμόρφωση συμπλέγματα υπηρεσιών στο πλαίσιο της μεταρρύθμισης του Υπουργείου Εσωτερικών. Εκτιμάται ότι με βάση την διάγνωση και τη χωρική ανάλυση που προηγήθηκε⁹ ο ρόλος των υπό σχεδιασμό συμπλεγμάτων θα πρέπει να ενσωματώσει και την αναπτυξιακή διάσταση. Μια σειρά θεματικών αναλύσεων (τοπική οικονομία, υποδομές, εξυπηρετήσεις κτλ), οι οποίες πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης και παρουσιάζονται στο παραπάνω κεφάλαιο, αναδεικνύουν τις ιστορικές περιοχές ως τη βέλτιστη και στοιχειώδη κλίμακα οργάνωσης και εφαρμογή τους.

Οι οικιστικές ενότητες αποτελούν το βασικό χωρικό πλαίσιο στο οποίο πρέπει να υπολογίζονται – καθορίζονται όλες οι λειτουργικές ανάγκες του συνόλου του εξυπηρετούμενου πληθυσμού, οι οποίες θα καλύπτονται από εξυπηρετήσεις και εγκαταστάσεις που θα χωροθετούνται στα κέντρα, τα υπόκεντρα ή στους υπόλοιπους οικισμούς της ενότητας ανάλογα με τον ρόλο τους.

b) Οργάνωση των βασικού πλαισίου (κανόνες, προδιαγραφές) χωροθέτησης και εγκατάστασης των Υποδομών και άλλων εξυπηρετήσεων

Ο σχεδιασμός των υποδομών της περιοχής έχοντας στο επίκεντρο το εξωτερικό και εσωτερικό οδικό δίκτυο, πρέπει να αντιμετωπίσει και μια σειρά άλλων αναγκών υποδομών οι οποίες πρέπει να καλύψουν το χώρο του Τροόδου αποτελεσματικά όπως η υγεία, η παιδεία κλπ. Στην προσπάθεια αυτή οι Τεχνολογίες Πληροφοριών και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) και τα έργα Ευρυζωνικότητας, έχουν αποφασιστικό ρόλο και πρέπει να συμβάλλουν τα μέγιστα στη βελτίωση του πλαισίου διαβίωσης στη περιοχή, ενώ παράλληλα μπορούν να προσελκύσουν και πιο σύγχρονες μορφές επιχειρηματικότητας.

Οι κατευθύνσεις για την οργάνωση και πολιτική του δικτύου των υποδομών της περιοχής, οφείλουν να λάβουν υπόψη:

A) τις ιδιαίτερες χωροταξικές δομές και οικιστικές ιεραρχήσεις στο εσωτερικό της, προβαίνοντας στις απαραίτητες θεσμικές προσαρμογές,

B) τις πολιτικές αναβάθμισης του ρόλου των κεντρικών οικισμών, απεγκλωβισμού οικιστικών ενότητων οικισμών και πληρέστερης κάλυψης των καθημερινών εξυπηρετήσεων του πληθυσμού.

Ειδικότερα όσον αφορά το οδικό δίκτυο, στο Χωροταξικό Σχέδιο Τροόδου θα πρέπει :

- ⇒ Να εξισορροπηθεί η **εξωτερική** (τα αστικά κέντρα της Κύπρου) με την **εσωτερική** (οικιστικοί πόλοι και απομονωμένοι οικισμοί) **συνδεσιμότητα**
- ⇒ Να διευκολυνθεί η πρόσβαση των ορεινών κοινοτήτων και ιδιαίτερα των απομακρυσμένων οικισμών στους πόλους δευτερογενούς και ανώτερου επιπέδου εξοπλισμού και υπηρεσιών μέσω της βελτίωσης των κάθετων και οριζόντιων κεντρικών οδικών αξόνων 2ου και 3ου επιπέδου,
- ⇒ Να ολοκληρωθούν οι οδικοί δακτύλιοι του Τροόδου, γεγονός που απαιτεί τη βελτίωση

⁹ Βλ. σελ 372-389 θεματική: Πλαίσιο χωρικής οργάνωσης στο τεύχος της Συνοπτικής Διάγνωσης

συγκεκριμένων διαδρομών (όπως Λεμούθου-Μουτουλλά, Σαϊττά-Άγιος Μάμας-Αρακαπάς, Χανδριά-Πολύστυπος-Αλωνα-Φτεरिकούδι, Σπήλια-Σαράντι κτλ).

⇒ Να εξασφαλίζεται το άνοιγμα οδικής επικοινωνίας με όμορες περιοχές (Πάφος, Λάρνακα)

c. Οργάνωσης των παραγωγικών δραστηριοτήτων στο χώρο (χρήσεις γης).

Η νέα ΔΠΤ πρέπει να προσδιορίζει με ορθολογικό τρόπο τον καθορισμό των χρήσεων και λοιπών όρων και περιορισμών δόμησης. Βασικό στοιχείο της θα είναι η διάκριση μεταξύ **κάλυψης εδάφους** και **χρήσης γης**. Διότι σε μια συγκεκριμένη κάλυψη εδάφους (χωρική οντότητα) μπορεί να ασκούνται πολλαπλές χρήσεις προσδίδοντας σημαντική ευελιξία στο σχεδιασμό. Επίσης πρέπει να υπάρχει διάκριση της «χρήσης» γης από τη «ζώνη» προστασίας ή άλλου τύπου. Για παράδειγμα, οι εκτεταμένες ζώνες προστασίας της φύσης ή ανθρώπινων έργων ή πολιτιστικών αγαθών, δεν αποτελούν «χρήση» με τη στενή έννοια της λέξης και δεν θα έπρεπε να χρησιμοποιείται ο όρος αυτός. Απλώς, όταν κρίνεται αναγκαίο, με κάποια κριτήρια, οι **ζώνες προστασίας** θεσμοθετούνται για να προστατεύουν ορισμένες **καλύψεις εδάφους**, **δραστηριότητες** και **χρήσεις** που θεωρούνται «προστατευτέες». Πρόκειται για μια γενικότερη θεσμική ομπρέλα πάνω από τα πρωτογενή λειτουργικά στοιχεία του χώρου που είναι οι χρήσεις γης ως εδαφική έκφραση των δραστηριοτήτων.

Για τους παραπάνω λόγους, δίνονται οι παρακάτω βασικές κατευθύνσεις, όσον αφορά τις ρυθμίσεις των πολεοδομικών ζωνών:

- ⇒ ορθολογική αναδιάρθρωση ποιοτικά και ποσοτικά, όλων των θεματικών κατηγοριών «ζωνών» χρήσεων ώστε να ανταποκρίνονται στις σύγχρονες ανάγκες, αντιλήψεις και πραγματικότητες.
- ⇒ ευελιξία και λιγότεροι αποκλεισμοί χρήσεων, οι οποίοι δημιουργούν ακαμψία στην πράξη χωρίς όμως να οδηγούν σε σοβαρές συγκρούσεις. Στόχος η δημιουργική και αρμονική μείξη χρήσεων.
- ⇒ οι καθοριζόμενες χρήσεις/ζώνες να είναι σύμφωνες και συμβατές με τις διεθνείς συμβάσεις και κοινοτικές και εθνικές πολιτικές ή οδηγίες (βλέπε Θεματική Περιβάλλον, Υδατινοί Πόροι, στο τεύχος της Συνοπτικής Διάγνωσης)
- ⇒ οι ζώνες προστασίας να καθορίζονται από ενιαίο πλαίσιο «ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ» που ακολούθως θα κατηγοριοποιείται σε :

α. ζώνες προστασίας της φύσης που θα περιλαμβάνουν:

1. Δάση, δασικές περιοχές και υδρογραφικό δίκτυο
2. Τις περιοχές Υψηλής Φυσικής Αξίας (ΥΦΑ) ή Υψηλής Περιβαλλοντικής Σημασίας (ΥΠΣ) οι οποίες ΔΕΝ είναι οριοθετημένες και πρέπει να καθοριστούν κυρίως στη γεωργική γη καλλιεργούμενη και καλλιεργήσιμη (χέρσα).
3. Τις περιοχές των τοποθεσιών/οικοτόπων (sites) του δικτύου Natura
4. Γη υψηλής γεωργικής παραγωγικότητας (Αρδευτικά δίκτυα, αναδασμοί) και ιδιαίτερης αξίας (γαιότοποι).

β. Ζώνες προστασίας ανθρώπινων έργων που θα περιλαμβάνουν:

1. Αρχαιολογικούς χώρους,
2. Μνημεία και σύνολα πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και
3. Στρατιωτικές εγκαταστάσεις εθνικής σημασίας.

Τοπικό Χωροταξικό Σχέδιο και Πρόγραμμα Δράσης Εξειδίκευσης της ΕΣΑΟΚ (ΤΧΣ-ΠΔΕ /ΕΣΑΟΚ)

Η συμπλεγματοποίηση των Κοινοτήτων μπορεί να «προσφέρει» ένα επίπεδο εκπόνησης πιο αποτελεσματικού σχεδιασμού και εφαρμογής τόσο για την χωροταξική οργάνωση όσο και για τις αναπτυξιακές παρεμβάσεις.

Στην κλίμακα των ιστορικών περιοχών διαμορφώνεται ο ελάχιστος απαραίτητος βαθμός συγκέντρωσης κλάδων και τομέων της ορεινής οικονομίας, επιτρέποντας το σχεδιασμό ολοκληρωμένων υποστηρικτικών παρεμβάσεων. Τέτοια σχέδια μπορούν να προωθηθούν μέσα από τη συνεργασία του τοπικού συμπλέγματος (εφόσον θεσμοθετηθούν) και των τοπικών αναπτυξιακών εταιρειών στο πλαίσιο της ΕΣΑΟΚ (σύμφωνα συνεργασίας και ποιότητας). Οι παρεμβάσεις σ' αυτές τις ζώνες (Κύτταρα ανάπτυξης) και σε επίπεδο Ιστορικών Περιοχών, πρέπει να οργανωθούν και να εφαρμοσθούν σε δύο επίπεδα:

- ◆ **Αναπτυξιακό:** κατώτερο επίπεδο εξειδίκευσης παρεμβάσεων της ΕΣΑΟΚ και επίλυσης βασικών αναπτυξιακών και διαρθρωτικών ζητημάτων που αφορούν τους παραγωγικούς τομείς:
  - ενεργοποίηση τοπικών αναπτυξιακών πόρων,
  - συμπληρωματικότητες και συνέργιες μεταξύ παραγωγικών μονάδων
  - Προδιαγραφές για ποιότητα προϊόντων (αναγνώριση terroir)
  - Σύμφωνα συνεργασίας μεταξύ εταίρων και συστήματα εγγύησης προϊόντων
  - Οργάνωση κοινών παραγωγικών υποδομών σε επίπεδο ιστορικής περιοχής (π.χ. βιοτεχνικές, κτηνοτροφικές ζώνες – περιοχές).
- ◆ **Πλαίσιο Ζωής:** Προσαρμογή και οργάνωση των δράσεων τις οποίες προτείνει η ΕΣΑΟΚ και το Χωροταξικό Σχέδιο Τροόδους με βάση τις ανάγκες βελτίωσης του πλαισίου ζωής και της ελκυστικότητας για την εγκατάσταση νέου πληθυσμού στο εσωτερικό κάθε περιοχής. Το πλαίσιο ζωής αποτελεί ουσιαστικά το απαραίτητο υπόβαθρο για την οργάνωση της ελκυστικότητας της περιοχής ως τόπος διαβίωσης (υποδομές υγείας, εκπαίδευσης, οδικό δίκτυο κλπ).

Η εκπόνηση **Τοπικών Χωροταξικών Σχεδίων και Προγραμμάτων Δράσης Εξειδίκευσης της ΕΣΑΟΚ (ΤΧΣ-ΠΔΕ/ΕΣΑΟΚ)**. Η εκπόνηση και θεσμοθέτηση αυτού του σχεδίου σε ένα σύμπλεγμα έχει στόχο την εξειδίκευση τόσο της ΕΣΑΟΚ όσο και του Χωροταξικού Σχεδίου Τροόδους στο επίπεδο του Συμπλέγματος, έτσι ώστε να σχεδιαστούν και εφαρμοστούν αποτελεσματικά και με συμμετοχικότητα οι βασικές – στρατηγικές κατευθύνσεις που δίνονται από τα δύο υπερκείμενα σχέδια.

Για την οργάνωση, το πλαίσιο εκπόνησης και τις προδιαγραφές των ΤΧΣ-ΠΔΕ /ΕΣΑΟΚ, μπορεί να αξιοποιηθεί η εμπειρία αλλά και το περιεχόμενο των Ρυθμιστικών Σχεδίων που εκπονήθηκαν τα τελευταία χρόνια στις Κοινότητες της περιοχής. Τα ΤΧΣ-ΠΔΕ /ΕΣΑΟΚ, ενοποιώντας σε πολλές περιπτώσεις τα ήδη εκπονηθέντα Ρυθμιστικά Σχέδια θα πρέπει να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες των Κοινοτήτων όπως αυτές εκφράζονται και αξιολογούνται σε επίπεδο Συμπλέγματος. Αυτά το Σχέδιο-Πρόγραμμα θα πρέπει να καταλήγει σε δράσεις που θα αφορούν τη ρύθμιση του χώρου, στις απαιτούμενες επιμέρους στοχευμένες μελέτες και στα αναγκαία έργα του Συμπλέγματος.

Τα ΤΧΣ-ΠΔΕ /ΕΣΑΟΚ θα πρέπει να ενταχθούν στο σύστημα σχεδιασμού (θεσμοθέτηση) και να αποτελέσουν το κατώτερο επίπεδο Στρατηγικού Σχεδιασμού του Χώρου και της Ανάπτυξης.

Σε συνδυασμό με την προαναφερθείσα κατεύθυνση για τον ορισμό Οικιστικών Κεντρικών, θα ενσωματώνουν και τον ρόλο των οικιστικών κέντρων (ο προσδιορισμός τους θα γίνεται στη

Δήλωση Πολιτικής Τροόδους) αξιολογώντας σε επίπεδο συμπλέγματος και με βάση τους Κεντρικούς Οικισμούς, τις προτάσεις των έργων υποδομής και άλλων.

Τα υπάρχοντα Ρυθμιστικά Σχέδια θα ελεγχθούν ως προς την προσαρμογή και εναρμόνιση μεταξύ τους, τόσο στις περιπτώσεις ενοποίησης ορισμένων από αυτά, στο πλαίσιο δημιουργίας κάθε Συμπλέγματος Κοινοτήτων, όσο και στις περιπτώσεις γειτνίασης των χωρικών τους βάσεων, όταν αφορούν γειτονικά Συμπλέγματα Κοινοτήτων.

Τα ΤΧΣ-ΠΔΕ /ΕΣΑΟΚ θα αποτελούνται από κείμενα και σχέδια, κατά τις προδιαγραφές τους. Οι κλίμακες των σχεδίων θα είναι 1:5000 για τους οικισμούς κάθε Συμπλέγματος, και 1:20000 για το σύνολο κάθε Συμπλέγματος (οικιστικός και εξω-οικιστικός χώρος).

Πολεοδομικά – Ρυμοτομικά Σχέδια

Σε κάθε ΤΧΣ-ΠΔΕ /ΕΣΑΟΚ είναι δυνατόν να εκπονούνται Πολεοδομικά - Ρυμοτομικά Σχέδια, όπου υπάρχει διάγνωση σχετικής ανάγκης. Τα Ρυμοτομικά Σχέδια θα αποτελούν σχέδια υλοποίησης των ΤΧΣ-ΠΔΕ /ΕΣΑΟΚ, περιέχοντας το οδικό δίκτυο, τα Οικοδομικά Τετράγωνα (ΟΤ), λεπτομερείς χρήσεις κατά κτίριο ή ΟΤ, και σχεδιάζονται σε κλίμακα 1:1000 ή 1:500. Εναλλακτικά, οι κλίμακες σχεδίων των οικισμών μπορεί να είναι 1:1000 ή 1:2000 και να περιέχουν στοιχεία που απαιτούνται τόσο στα ΤοΧΑΠΔ, όσο και στα Ρυμοτομικά Σχέδια. Στην περίπτωση αυτή, περαιτέρω κλίμακα Ρυμοτομικών Σχεδίων δεν χρειάζεται.

Τα Πολεοδομικά - Ρυμοτομικά Σχέδια για μεν τους ιστορικούς πυρήνες των οικισμών αποτελούν Σχέδια Οικιστικής Ανάπλασης, με ειδικές προδιαγραφές, ενώ για τις ζώνες επέκτασης καθορίζουν το οδικό δίκτυο και τα ΟΤ.

Με τα Πολεοδομικά - Ρυμοτομικά Σχέδια μπορεί να αλλάξει το σημερινό σύστημα οικοπεδοποίησης και να μετατραπεί σε σύστημα υποχρεωτικών εισφορών σε γη (για την διάνοιξη οδών) και σε χρήμα (για την δημιουργία υποδομών) όπου οι ενδιαφερόμενοι θα καταθέτουν τα αντίστοιχα χρηματικά ποσά σε ειδικό λογαριασμό και τις διανοίξεις των δρόμων θα τις αναλαμβάνουν οι Κοινότητες. Δικαίωμα οικοπεδοποίησης θα προκύπτει αυτόματα, μετά την αποπεράτωση των Πολεοδομικών - Ρυμοτομικών Σχεδίων και την εξόφληση των εισφορών των ιδιοκτητών κάθε οικοπέδου.

4. Πολιτική προσέλκυσης και υποδοχής νέου Πληθυσμού

Η μετανάστευση προς τις περιοχές της υπαίθρου είναι ένα διαδεδομένο φαινόμενο στην Ευρώπη λόγω της ενίσχυσης της κινητικότητας και της ελκυστικότητας περιοχών της υπαίθρου. Με βάση τις σχετικές εμπειρίες, η πολιτική υποδοχής νέου πληθυσμού τροποποιεί τη δημογραφική δυναμική και ευνοεί τη δημιουργία επιχειρήσεων μόνο σε ορισμένα μέρη του ορεινού χώρου. Στην Κύπρο το φαινόμενο μετανάστευσης προς την ύπαιθρο περιορίζεται στις περιφερειακές ζώνες αλλά μετά την κρίση φαίνεται ότι η ακτίνα του επιμηκώνεται ελαφρώς. Στο Τρόδος παρατηρείται σήμερα :

- Δημογραφική εξασθένιση με επιπτώσεις στην κοινωνική συνοχή (έλλειψη κρίσιμη μάζας στην εκπαίδευση, στις υπηρεσίες, στην παραγωγή και στην επιχειρηματικότητα),
- Σχετική σταθεροποίηση του πληθυσμού, αλλά η σημαντική γήρανσή του προϋποθέτει για μη θετικές δημογραφικές προοπτικές για το 2030
- Σημαντικές χωρικές ανισότητες και περιθωριοποίηση των πιο απομακρυσμένων περιοχών
- Ενδείξεις για εγκατάσταση νέων ζευγαριών σε κοινότητες του Τροόδους.

Παρά την εφαρμογή πολιτικών αγροτικής ανάπτυξης ιδιαίτερα μετά το 2004, η μείωση του πληθυσμού παραμένει ως πρόβλημα στο Τρόδος όπως και σε ορεινές περιοχές της Ε.Ε.. Προκύπτει ανισορροπία των κοινωνικών ομάδων, η οποία δυσχεραίνει την ανάπτυξη της περιοχής και περιορίζει το μέλλον της. Παράλληλα, ενώ η έξοδος των μεσαίων ηλικιών έχει μειωθεί, συνεχίζεται αυτή των νέων. Η ενίσχυση της ελκυστικότητας του Τροόδους για τους νέους αποκτά στρατηγική σημασία. Οι νέοι συνεχίζοντας τις σπουδές τους στην πόλη δεν έχουν τη δυνατότητα πάντοτε να επιστρέψουν στην περιοχή τους όταν ολοκληρωθούν οι σπουδές τους. Οι αιτίες είναι κυρίως, η έλλειψη υποστήριξης για απασχόληση και προσαρμοσμένη κατάρτιση καθώς και η αρνητική αντίληψη για τις ορεινές κοινότητες (έλλειψη υπηρεσιών, πολιτιστικών δραστηριοτήτων και αναψυχής, απομόνωση).

Προκύπτει επομένως, ότι με βάση τις δημογραφικές τάσεις οι οποίες διαγράφονται στην περιοχή του Τροόδους δεν είναι η φυσική κίνηση του πληθυσμού αλλά η καθαρή εγκατάσταση νέου πληθυσμού η οποία θα συμβάλει στη δημογραφική αύξηση της περιοχής. Η επίτευξη αυτού του στόχου προϋποθέτει την ενίσχυση της ελκυστικότητας του Τροόδους για ένα τμήμα του πληθυσμού που επιζητά μόνιμη εγκατάσταση στην ύπαιθρο. Σ' αυτή την περίπτωση αυτού του είδους η ελκυστικότητα εξαρτάται τελικά από:

- ⇒ επαγγελματικούς λόγους όπως η ύπαρξη θέσεων εργασίας,
- ⇒ την ύπαρξη εξοπλισμού και υπηρεσιών (για τους νέους - χώροι μελέτης και άθλησης- όπως για τους ηλικιωμένους - υπηρεσίες προς το άτομο),
- ⇒ την ικανότητα της περιοχής να "προσφέρει" ελκυστική στέγαση (καλύτερη προσφορά ενοικιαζόμενης κατοικίας και συνθήκες κατασκευής νέας κατοικίας από ό,τι στις πόλεις), με την εφαρμογή ενός σχεδίου ολοκληρωμένης στεγαστικής πολιτικής Τροόδους.

Αιχμή του δόρατος για την εξασφάλιση των παραπάνω συνθηκών θα πρέπει να είναι ο σχεδιασμός και η εφαρμογή μιας πολιτικής προσέλκυσης και υποδοχής νέου πληθυσμού.

Η υιοθέτηση μιας πολιτικής προσέλκυσης και υποδοχής νέου πληθυσμού

Η Κυβέρνηση πρέπει να ενσωματώσει το δημογραφικό ζήτημα του Τροόδους στις πολιτικές της, αναδεικνύοντας τη σημασία του δημογραφικού και οικονομικού διακυβεύματος για την περιοχή η οποία σε τέσσερις περίπου δεκαετίες έχασε πάνω από το μισό πληθυσμό της. Η θεματική της υποδοχής νέου πληθυσμού θα πρέπει να τεθεί στο επίκεντρο της εθνικής ολοκληρωμένης πολιτικής για τις Ορεινές Περιοχές, ως επένδυση για το μέλλον και την αποφυγή σημαντικών περιβαλλοντικών και κοινωνικών επιπτώσεων.

Στρατηγικός στόχος της παρέμβασης: υιοθέτηση μιας προορατικής πολιτικής προέλκυσης και υποδοχής νέου πληθυσμού για αναστροφή της αρνητικής δημογραφικής εξέλιξης, μείωση των ανισοτήτων μεταξύ κοινοτήτων και περιοχών και αποφυγή οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών ανισορροπιών.

Η πολιτική προέλκυσης και υποδοχής νέου πληθυσμού στο Τρόδος θα πρέπει να εντάσσεται στην γενικότερη πολιτική αγροτικής ανάπτυξης της Κύπρου στοχεύοντας στην αξιοποίηση των ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων της περιοχής. Η πολιτική αυτή για να είναι αποτελεσματική θα πρέπει να προσφέρει δραστηριότητες, υπηρεσίες, στέγαση, κατάρτιση και υποστήριξη για όσους διαθέτουν σχέδιο σχετικό με την εγκατάστασή τους στην περιοχή.

Η **πολιτική υποδοχής** νέου πληθυσμού θα στοχεύει μέσω κινήτρων προσέλκυσης, στη χωρική του ένταξη-ενσωμάτωση και τη συμβολή του στην ισόρροπη και βιώσιμη οικονομική, κοινωνική ανάπτυξη του Τροόδου. Θα περιλαμβάνει τους έξωθεν ήδη, μετακινούμενους για εργασία και όσους επιθυμούν να εγκατασταθούν και να εργασθούν στο Τρόδος.

Αυτή η πολιτική για να είναι αποτελεσματική και ολοκληρωμένη πρέπει να μην περιορίζεται στην προσφορά κατοικίας αλλά να καλύπτει και το ζήτημα των παρεχόμενων υπηρεσιών και της απασχόλησης. Θα πρέπει να είναι μακροπρόθεσμη (10 χρόνια) και να εφαρμόζεται σε συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση στο πλαίσιο της ΕΣΑΟΚ.

Πιο αναλυτικά, η ολοκληρωμένη πολιτική υποδοχής πρέπει να βασίζεται σε τρεις πυλώνες:

α. συνθήκες υποδοχής (οικία, γη)

Υιοθέτηση νέας ολοκληρωμένης στεγαστικής πολιτικής για τις ορεινές κοινότητες σε εντοπισμένες, διαβαθμισμένες ζώνες προτεραιότητας μέσω: i) της επανάχρησης οικιών κατά προτεραιότητα εντός του παραδοσιακού οικιστικού πυρήνα και ιδιαίτερα των κενών κατοικιών, ii) της διαθέσιμης γης εντός των οικιστικών ζωνών, iii) της εξασφάλισης προσωρινής στέγασης: ενοικιαζόμενες κατοικίες, κοινωνικές κατοικίες, προσωρινή στέγαση κλπ, iv) της αξιοποίησης ευρωπαϊκών προγραμμάτων για κατασκευή οικολογικών συγκροτημάτων κατοικιών, v) της σύστασης Ταμείου Κοινωνικής Στέγασης Τροόδου. (βλέπε αναλυτική παρουσίαση της στεγαστικής πολιτικής στο Παράρτημα)

β. συνθήκες δραστηριοτήτων –απασχόληση (οικονομία)

Προσαρμογή του θεσμικού πλαισίου για την μετεγκατάσταση ή ίδρυση μιας νέας επιχείρησης. Ύπαρξη κινήτρων για τα πρώτα χρόνια λειτουργίας. Εξασφάλιση εκπαίδευσης, κατάρτισης και επιχειρηματικής υποστήριξης. Υποστήριξη σχεδίων για επαγγελματική δραστηριότητα στο σπίτι. Χρηματοδότηση δημιουργίας εμπορικής επιχείρησης προσφοράς υπηρεσιών σε απομονωμένη κοινότητα, σε έναν από τους συζύγους χωρίς εργασία.

γ. συνθήκες διαβίωσης (υποδομές, υπηρεσίες, ψυχαγωγία...)

Συντονισμένη προσπάθεια ολοκλήρωσης των μεταφορικών υποδομών και του τηλεπικοινωνιακού εξοπλισμού. Κοινωνικές υποδομές υποστήριξης ηλικιωμένων, νέων και εργαζόμενων μητέρων. Κίνητρα για την εξασφάλιση και παροχή ελαχίστων καταναλωτικών υπηρεσιών σε απομονωμένους οικισμούς (κινητές μονάδες εξυπηρέτησης).

Η πολιτική αυτή χωρίζεται σε 2 κύρια πεδία δράσης:

- Πεδίο εξωτερικό προς την κατεύθυνση του κράτους και της Ε.Ε. για την εγγραφή της προτεραιότητας της πολιτικής προσέλκυσης και υποδοχής Τροόδου στην Εθνική (στεγαστική) πολιτική και στα ευρωπαϊκά προγράμματα αλλά και προς τους υποψηφίους για εγκατάσταση στο Τρόδος για ενημέρωσή τους,
- Πεδίο εσωτερικό του Τροόδου προς την κατεύθυνση του πληθυσμού, των κοινοτήτων και των κοινωνικο-οικονομικών δρώντων για την συμμετοχή τους στην υποδοχή, την οργάνωση της προσφοράς της περιοχής και την υποστήριξη των νέων κατοίκων.

Η συμβολή του Κράτους

Ο συντονισμός των δημόσιων υπηρεσιών θα πρέπει να αποσκοπεί στην εγκαθίδρυση ενός ευνοϊκού κλίματος για την υποστήριξη της εγκατάστασης νέου πληθυσμού. Θα πρέπει γι' αυτό να υιοθετηθούν ευνοϊκές ρυθμίσεις σχετικές με την οικονομική δραστηριότητα (ιδιοκτησιακά δικαιώματα, μεταβίβαση γης, χρήσεις γης κτλ), να εξασφαλισθούν μέσα όπως η δανειοδότηση, η βοήθεια στη δημιουργία επιχειρήσεων, φορολογικά κίνητρα και να αξιοποιηθεί η κεφαλαιοποιημένη εμπειρία (παραγωγή τοπικής γνώσης, ανταλλαγή εμπειριών, διάχυση των καλών πρακτικών). Θα πρέπει να υπάρξει συντονισμός πολιτικών και κινήτρων για την εξασφάλιση στέγης, υπηρεσιών και απασχόλησης αλλά και για την εξάλειψη γραφειοκρατικών διαδικασιών.

Τομείς παρέμβασης του Κράτους :

- Προγράμματα και πρωτοβουλίες στο πλαίσιο των εθνικών και ευρωπαϊκών πολιτικών για την προώθηση της πολιτικής προσέλκυσης και υποδοχής Τροόδους,
- Εφαρμογή δημοσιονομικών και κοινωνικών πολιτικών που προωθούν την εγκατάσταση επιχειρηματιών αντισταθμίζοντας τις πρόσθετες προσπάθειες και το κόστος που συνεπάγεται η δημιουργία οικονομικής δραστηριότητας στις ορεινές κοινότητες.
- Παροχή οικονομικής βοήθειας για την κάλυψη των εξόδων μετακόμισης στην περιοχή, ανάλογα με την κοινότητα εγκατάστασης (βαθμός απομόνωσης),
- Οικονομική βοήθεια για εγκατάσταση και μετεγκατάσταση επιχείρησης στην περιοχή,
- Εξάλειψη του ψηφιακού χάσματος διασφαλίζοντας την πρόσβαση στο Διαδίκτυο όλων των κοινοτήτων του Τροόδους (πρόσβαση σε διαδίκτυο υψηλών ταχυτήτων καθώς και εγκατάσταση δωρεάν wifi σε κοινότητες).

Τον συντονισμό αυτών των πολιτικών θα αναλάβει το Γραφείο του Επιτρόπου Ορεινών Κοινοτήτων. Πρέπει να εξασφαλισθεί επίσης, η διάθεση χρηματοδοτικών μέσων ώστε το Τρόδος και αργότερα όλες οι ορεινές περιοχές να εκκινήσουν τη διαδικασία «υποδοχής».

Οργάνωση υπηρεσίας υποστήριξης της εγκατάστασης νέου πληθυσμού στο Τρόδος

Η Κυβέρνηση θα πρέπει να δημιουργήσει την κατάλληλη δομή «Υποδοχής και εγκατάστασης νέου πληθυσμού» στο Τρόδος. Θα συσταθεί Κέντρο Υποδοχής σε πρώτη φάση στην έδρα της ANET (Γαλάτα), ως σημείο επαφής, για την υποδοχή των αιτούντων. Η αποστολή αυτού του Κέντρου θα περιλαμβάνει:

- Κινητοποίηση του τοπικού πληθυσμού γύρω από το θέμα της υποδοχής και του διακυβεύματος που αντιπροσωπεύει. Γνώση και ανάλυση των μεταναστευτικών αναγκών
- Εξασφάλιση της συνεχούς υποστήριξης των νέων κατοίκων με βάση το σχέδιο διαβίωσής τους και το επαγγελματικό τους σχέδιο
- Προώθηση της οργάνωσης της προσφοράς υποδοχής του Τροόδους (προσφορά δραστηριοτήτων, στέγαση, υπηρεσίες προς τον πληθυσμό)

Το Κέντρο αυτό θα είναι υπεύθυνο για την επαφή με τους υποψήφιους προς εγκατάσταση και την συνδιαμόρφωση ενός σχεδίου δραστηριοποίησης στην περιοχή. Σε ατομικό επίπεδο, θα πραγματοποιεί με τους υποψήφιους αξιολόγηση της κατάστασης, παρακολούθηση του έργου τους και προώθηση προς τις βασικές τους επιλογές. Σε συλλογικό επίπεδο θα συντονίζει δράσεις ευαισθητοποίησης (επισκέψεις σε κοινότητες) επιτρέποντας στους υποψήφιους που δεν γνωρίζουν την περιοχή να κατανοήσουν τι σημαίνει η ζωή στο βουνό. Το Κέντρο θα συνεργάζεται με το Περιφερειακό Συμβούλιο Κοινοτήτων Τροόδους και τα συμπλέγματα Τροόδους και για τον συντονισμό αυτών των δράσεων.

Δράσεις του Κέντρου Υποδοχής:

Δημιουργία βάσης δεδομένων: καταγραφή-καταχώρηση προσφερόμενων (αγορά, ενοικίαση) κατοικιών, γης, επαγγελματικών χώρων, οικονομικών δραστηριοτήτων, υπηρεσιών, εξοπλισμών, πολιτιστικών δραστηριοτήτων, θέσεων απασχόλησης. Σύνδεση με την ολοκληρωμένη στεγαστική πολιτική Τρόδους.

Δράσεις προσέλκυσης: διάδοση των ευκαιριών εγκατάστασης και ενημέρωσης για τις συνθήκες διαβίωσης και τις επαγγελματικές δυνατότητες της περιοχής. Τις δράσεις οργανώνουν από κοινού το Γραφείο του Επιτρόπου και το Κέντρο Υποδοχής Τρόδους (πχ Ετήσια Εκδήλωση «Εγκατασταθείτε στο Τρόδος» με συμμετοχή χορηγών, αποδήμων....).

Συνεχής υποστήριξη νέων κατοίκων: πύλη εισόδου στην περιοχή, το Κέντρο Υποδοχής παρέχει λειτουργίες διάγνωσης του σχεδίου του υποψήφιου, παροχής συμβουλών, επιλογής της κοινότητας προς εγκατάσταση (κατοικία, εξυπηρετήσεις) συντονισμού των διαδικασιών εξασφάλισης απασχόλησης (αυτοαπασχολούμενος - επιχείρηση, μισθωτός, κτλ), και παρακολούθηση μετά την εγκατάσταση. Κίνητρα για εγκατάσταση εμπορικών και τουριστικών επιχειρήσεων εντός των παραδοσιακών πυρήνων με προτεραιότητα την επανάχρηση κενών κατοικιών.

Σε δεύτερη φάση και ανάλογα με την εξέλιξη της πολιτικής υποδοχής νέου πληθυσμού είναι δυνατόν να δημιουργηθούν αντένες τοπικής υποδοχής σε ορισμένα κεντρικά συμπλέγματα (α/ Αγρός, Πεδουλάς και β/ Παλαιχώρι, Πλάτρες). Ο ρόλος αυτών των τοπικών Γραφείων θα εστιάζει σε ενέργειες:

- ευαισθητοποίησης του τοπικού πληθυσμού στο ζήτημα της υποδοχής ώστε να δημιουργηθεί ένα ευνοϊκό κλίμα για την εγκατάσταση,
- διαμόρφωσης και διάδοσης της προσφοράς εγκατάστασης: ταυτοποίηση του δυναμικού επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και των συνθηκών διαβίωσης στην περιοχή (εκπαίδευση, πολιτισμός, μεταφορές κλπ), και δημοσιοποίηση των δεδομένων που θα τίθενται στη διάθεση των υποψηφίων προς εγκατάσταση.

Ζώνες κινήτρων και εφαρμογής της Πολιτικής Υποδοχής νέου πληθυσμού

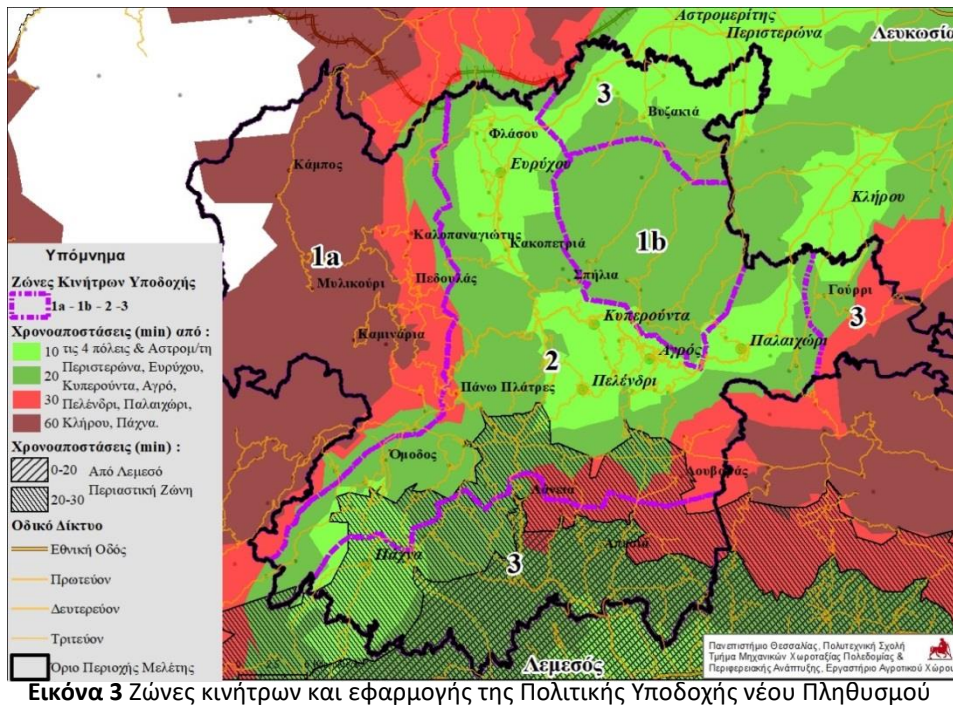
Το μέτρο αφορά και την εγκατάσταση νέων οι οποίοι διαμένουν μόνιμα στο Τρόδος και αποφασίζουν να παραμείνουν αναζητώντας κατοικία ή/και να δημιουργήσουν μια επιχείρηση. Η οριοθέτηση των ζωνών των κινήτρων υποδοχής έγινε μετά από τη συνδυαστική διερεύνηση, ανάλυση και επεξεργασία κριτηρίων που σχετίζονται με:

- ✓ τον βαθμό ορεινότητας,
- ✓ την πληθυσμιακή-δημογραφική και κοινωνική κατάσταση των κοινοτήτων,
- ✓ την εγγύτητά τους από τα μεγάλα αστικά κέντρα αλλά και τους μεγαλύτερους οικισμούς της περιοχής (χρονοαποστάσεις από τα βασικά κέντρα εξυπηρέτησης).

Ειδικότερα, για το κριτήριο της εγγύτητας δημιουργήθηκαν τέσσερις ζώνες χρονοαποστάσεων (0-10, 10-20, 20-30 & 30-60 λεπτά), βάσει του οδικού δικτύου, από : Λευκωσία–Λεμεσό–Λάρνακα–Πάφο–Αστρομερίτη–Περιστέρωνα–Ευρύχου–Κυπερούντα–Αγρό – Πελένδρι – Παλαιχώρι – Πάχνα. Παράλληλα οροθετήθηκε η περιαστική ζώνη από τη Λεμεσό βάσει των χρονοαποστάσεων 0-20 και 20-30 λεπτών.

- ✓ την προοπτική βελτίωσης των οδικών μεταφορών

Στο χάρτη που ακολουθεί αποτυπώνονται οι χρονοαποστάσεις όπως αναλύθηκαν παραπάνω καθώς και οι τρεις βασικές ζώνες κινήτρων υποδοχής στο εσωτερικό της περιοχής μελέτης.

Οι ζώνες διαβάθμισης των κινήτρων ορίζονται ως εξής:

- ✓ Η πρώτη ζώνη υποδιαιρείται σε 1a και 1b.
  - ⇒ Η ζώνη 1a είναι η πιο μειονεκτική (υψηλές χρονοαποστάσεις, έλλειψη εξυπηρητήσεων, υπερβολική μείωση και γήρανση πληθυσμού) και περιλαμβάνει το σύνολο της Μαραθάσας, και τα δυτικά τμήματα των Ορεινών Θερέτρων (Φοινί, Πρόδρομος...) και των Κρασοχωρίων (Άρσος...) αντίστοιχα. Σ' αυτή τη ζώνη ανήκουν 19 οικισμοί με πληθυσμό 2374 κατοίκους.
  - ⇒ Η ζώνη 1b καλύπτει το βορειοανατολικό της περιοχής μελέτης και περιλαμβάνει τμήματα των ιστορικών περιοχών: Πιτσιλιά Λευκωσίας, Σολέα, Ορεινή Μόρφου. Στη τη ζώνη ανήκουν 12 οικισμοί με πληθυσμό 877 κατοίκους. Η ζώνη 1b χαρακτηρίζεται από σχετικά μικρότερες χρονοαποστάσεις ως προς κεντρικούς οικισμούς σε σχέση με την προηγούμενη γεγονός που ευνοεί μια στοχευμένη πολιτική αναζωογόνησης αυτής της ενότητας οικισμών.
- ✓ Η δεύτερη ζώνη περιλαμβάνει το κεντρικό Τρόοδος. Εκτείνεται από βόρεια (Σολέα) έως και νότια (Κουμανδαρία – Κρασοχώρια). Σ' αυτή τη ζώνη ανήκουν 52 οικισμοί με πληθυσμό 14721 κατοίκους. Περιλαμβάνει τον μεγαλύτερο αριθμό κεφαλοχωρίων της περιοχής (Ευρύχου, Κακοπετριά-Γαλάτα, Κυπερούντα, Πελένδρι, Αγρός, Παλαιχώρι και Τριμίκλινη). Σε σχέση με την προηγούμενη ζώνη, διαθέτουν καλύτερες εξυπηρητήσεις, κοινωνικο-πολιτιστική ζωή και δυνατότητες απασχόλησης.
- ✓ Η τρίτη ζώνη χαρακτηρίζεται από σχετική εγγύτητα με τα αστικά κέντρα. Τρεις περιοχές ταυτοποιούνται σ' αυτή την ζώνη: (α) Βόρεια της περιοχής μελέτης (Ορεινή Μόρφου), προς τη Λευκωσία. Στη ζώνη αυτή ανήκουν 7 οικισμοί με πληθυσμό 2544 κατοίκους, (β) Νότια της περιοχής μελέτης (Κρασοχώρια – Κουμανδαρία), προς τη Λεμεσό. Στη ζώνη αυτή ανήκουν 21 οικισμοί με πληθυσμό 6775 κατοίκους και (γ) Ανατολικά της περιοχής μελέτης (Πιτσιλιά Λευκωσίας), προς τη Λευκωσία (3 οικισμοί με 250 κατοίκους). Η προβλεπόμενη ριζική αναβάθμιση του οδικού δικτύου θα βελτιώσει την σύνδεση της ζώνης με τις πόλεις ιδιαίτερα για τους οικισμούς της Ανατολικής Κουμανδαρίας και του Αρακαπά.

5. Νέες Δομές Διαχείρισης εθνικής σημασίας φυσικών Πόρων

Μεταφορά αρμοδιοτήτων από το αρμόδιο Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής ανάπτυξης και Περιβάλλοντος σε νέες δομές διαχείρισης σημαντικών εθνικών πόρων του Τροόδου (νερό, περιβάλλον) υπό την αυστηρά εποπτεία του.

Η Εθνική Στρατηγική Ανάπτυξης Ορεινών Κοινοτήτων Τροόδους οφείλει να υποστηρίξει τη συνεισφορά της Κυπριακής Δημοκρατίας στις προσπάθειες που καταβάλλει η Ε.Ε. έναντι του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής και των επιπτώσεών της (αύξηση των φυσικών καταστροφών και των πυρκαγιών, τροποποίηση των οικοσυστημάτων, μείωση της ροής των ποταμών...). Προς αυτή την κατεύθυνση η ΕΣΑΟΚ προτείνει μια ολοκληρωμένη, αειφορική και προσαρμοσμένη στις γεωγραφικές συνθήκες της περιοχής Τροόδους περιβαλλοντική παρέμβαση η οποία στηρίζεται σε βιώσιμα σχέδια διαχείρισης με παράλληλη ενίσχυση των συμμετοχικών διαδικασιών.

Με βάση την ανάλυση και αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της διάγνωσης της ΕΣΑΟΚ καθώς και τα πορίσματα από τα Επιστημονικά Συνέδρια στα οποία συμμετείχαν Τεχνικές Επιτροπές των αρμοδίων Κυβερνητικών Τμημάτων, καθηγητές του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και του Γεωπονικού Αθηνών και εκπρόσωποι των Αρχών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, αναγνωρίστηκε η ανάγκη δημιουργίας: α) Οργανισμού Διαχείρισης της Ενιαίας Ζώνης Περιοχών Προστασίας και β) Οργανισμού Οργάνωσης και Διαχείρισης Υδατικών Πόρων Τροόδους.

5.1 Δημιουργία Οργανισμού Διαχείρισης Ενιαίας Ζώνης Περιοχών Προστασίας

Στο παραπάνω συνέδριο, λαμβάνοντας υπόψη την ανάγκη συνδυασμού της προστασίας του περιβάλλοντος με την αναπτυξιακή προοπτική και με βάση την νέα αντίληψη για τη διαχείριση των περιοχών προστασίας της φύσης με την ενσωμάτωση σε αυτήν μιας ήπιας ανθρώπινης δραστηριότητας, κρίθηκε αναγκαία και σκόπιμη:

«η δημιουργία ενός ειδικού οργανισμού διαχείρισης του οποίου η χωρική εμβέλεια θα καλύπτει μια έκταση πέραν των καθαυτών περιοχών προστασίας, η οποία έτσι θα έχει μια κλίμακα μεγέθους τέτοια ώστε να αποτελεί ουσιαστική διαχειριστική μονάδα»

Πιο αναλυτικά, από την διαβούλευση προέκυψε η κοινή απόφαση για την ανάγκη:

- δημιουργίας φορέα ενιαίας διαχείρισης περιοχών προστασίας (Δάση, περιοχές Natura, περιοχές υψηλής φυσικής αξίας) διατηρώντας το διακριτό ρόλο των εμπλεκόμενων φορέων και των υφιστάμενων συστημάτων διαχείρισης.
- εκπόνησης και θεσμοθέτησης ενός Σχεδίου Αγροπεριβαλλοντικής διαχείρισης, στο πλαίσιο των σχετικών μέτρων του ΠΑΑ (σχέδια οδηγιών, τυπολόγηση παραγωγικών συστημάτων, οριοθέτηση γαιοτόπων, υπολογισμός στέρξης εισοδήματος έναντι του περιβαλλοντικού οφέλους και σύστημα παρακολούθησης και αξιολόγησης).

Ο οργανισμός αυτός θα αναλάβει την ενιαία διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος του κεντρικού τμήματος του Τροόδους (ως προστατευόμενης περιοχής) που θα περιλαμβάνει τις παρακάτω αναφερόμενες περιοχές προστασίας οι οποίες εξάλλου αλληλοκαλύπτονται σε μεγάλο ποσοστό και μέχρι σήμερα έχουν διαφορετική διαχείριση από διαφορετικές κρατικές υπηρεσίες (τμήματα Δασών/ Θήρας, Περιβάλλοντος, Γεωργίας κλπ.).

- Δάση και δασικές περιοχές

- Περιοχές Natura (sites) για την προστασία των ειδών χλωρίδας και πανίδας και των οικοτόπων (Habitat)
- Περιοχές Υψηλής Φυσικής Αξίας / Σημασίας (ΥΦΑ) / (HNV) για την προστασία και αξιοποίηση των αγροπεριβαλλοντικών οικοσυστημάτων
- Λοιπές αγροτικές περιοχές (μη συμπεριλαμβανομένων των οικισμών) ως περιφερειακή ζώνη (buffer zone).

Περιγραφή Δράσης:

Η αειφορική αξιοποίηση των φυσικών πόρων και του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος της περιοχής του Τροόδους, θα εξυπηρετηθεί αφενός με την οριοθέτηση στην περιοχή ζώνης ενιαίας διαχείρισης και αφετέρου με τη δημιουργία Οργανισμού Διαχείρισης (ΟΔ) για την ενιαία ζώνη στον οποίο όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς θα βρίσκονται σε συνεχή συνεργασία και διαβούλευση.

Ο οργανισμός θα βρίσκεται κάτω από την εποπτεία της αρμόδιας κυβερνητικής υπηρεσίας (περιβάλλοντος) και θα λάβει την νομική μορφή ΝΠΙΔ δημοσίου ενδιαφέροντος (π.χ. Δημόσια Εταιρία Ιδιωτικού Δικαίου). Η λύση αυτή θα του εξασφαλίζει ευελιξία αλλά και θα επιτρέπει (εκτός από την πάγια συμμετοχή των εκπροσώπων των προαναφερόμενων αρμόδιων κρατικών υπηρεσιών), και την συμμετοχή εκπροσώπων της αυτοδιοίκησης, των παραγωγικών και περιβαλλοντικών οργανώσεων-ΜΚΟ. Η κάθε υπηρεσία θα διατηρεί το διακριτό της ρόλο και τις αρμοδιότητές της αλλά θα συνεργάζεται με τον οργανισμό που θα έχει αποκλειστική του φροντίδα την περιοχή και θα αποτελεί για όλες τις υπηρεσίες το εστιακό σημείο (ένα είδος συντονιστικού focal point).

Πιο συγκεκριμένα στη φροντίδα (αρμοδιότητα) του οργανισμού διαχείρισης θα περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων ιδίως τα παρακάτω:

- α. Η κατάρτιση και η ευθύνη της εφαρμογής των κανονισμών διοίκησης και λειτουργίας της συνολικής και ενιαίας προστατευόμενης περιοχής (πυρήνας και περιφερειακή ζώνη).
- β. Η κατάρτιση γενικού και ενιαίου σχεδίου διαχείρισης του περιβάλλοντος που θα εγκρίνεται από τους αρμόδιους κρατικούς φορείς και υπηρεσίες, σε συνδυασμό με την οργάνωση των χρήσεων γης που αποτελούν εξειδίκευση του γενικού χωροταξικού σχεδίου (δηλαδή του «ειδικού σχεδίου αναπτύξεως Τροόδους»-«δήλωσης πολιτικής»). Επίσης την παρακολούθηση και αξιολόγηση της εφαρμογής του ανωτέρω διαχειριστικού σχεδίου.
- γ. Η εκπόνηση ειδικού Σχεδίου Αγροπεριβαλλοντικής διαχείρισης, στο πλαίσιο των σχετικών μέτρων του ΠΑΑ (σχέδια οδηγιών, τυπολόγηση παραγωγικών συστημάτων, οριοθέτηση γαιοτόπων, υπολογισμός στέρησης εισοδήματος έναντι του περιβαλλοντικού οφέλους και σύστημα παρακολούθησης και αξιολόγησης)
- δ. Η ευθύνη φύλαξης της περιοχής που είναι στη χωρική του εμβέλεια, την άμεση ειδοποίηση των αρμόδιων αρχών σε περίπτωση παράνομων ενεργειών καθώς και την άδεια διεξαγωγής επιστημονικών ερευνών.
- ε. Η γνωμοδότηση για κάθε έργο που προγραμματίζεται στην περιοχή ευθύνης του, την έγκριση των περιβαλλοντικών όρων των έργων και δραστηριοτήτων στην περιοχή καθώς και γνωμοδότηση για τις αντίστοιχες μελέτες ΜΠΕ και ΣΠΕ καθώς και για κάθε άλλο θέμα προστασίας για το οποίο ζητείται η γνώμη του Οργανισμού από τις αρμόδιες αρχές.
- στ. Η ανάληψη εκπόνησης ή εκτέλεσης εθνικών ή ευρωπαϊκών προγραμμάτων και δράσεων, τα οποία προωθούν τους σκοπούς της διαχείρισης της περιοχής. Στο πλαίσιο αυτό, ο οργανισμός θα φροντίζει για τη συλλογή και επεξεργασία στοιχείων και δεδομένων, καθώς και για τη συγκρότηση και λειτουργία σχετικής βάσης δεδομένων και τεκμηρίωσης.

ζ. Η ενημέρωση, πληροφόρηση και ευαισθητοποίηση του πληθυσμού σε θέματα σχετικά με την προστασία και ανάπτυξη της περιοχής μέσω κέντρων/σημείων πληροφόρησης καθώς και η διοργάνωση συνεδρίων ή προγραμμάτων ενημέρωσης ή άλλων συναφών εκδηλώσεων σε συνεργασία με δημόσιους ή ιδιωτικούς φορείς.

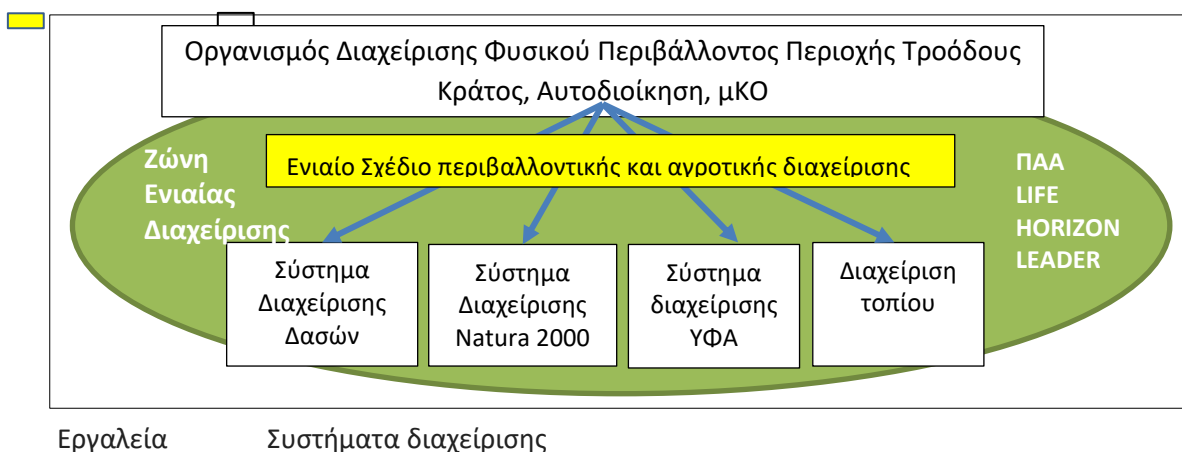
Ο Οργανισμός θα διοικείται από όργανο στο οποίο θα συμμετέχουν οι εκπρόσωποι των εξής φορέων: 5 από τα αρμόδια κατά περίπτωση τμήματα Περιβάλλοντος, Δασών, Θήρας και Πανίδας, Γεωργίας και Υδάτων), 3 εκπρόσωποι της κοινωνίας των πολιτών (κοινωνικών, επιστημονικών και παραγωγικών φορέων (ΜΚΟ), και 3 από την ΑΤΑ.

- Ο ΟΔ θα αποτελεί συμμετοχική δομή διαχείρισης σε τοπικό επίπεδο ο οποίος θα λειτουργήσει βάσει ενός σχεδίου δράσης στο οποίο θα περιλαμβάνονται: (α) το σχέδιο αγροπεριβαλλοντικής διαχείρισης της ενιαίας ζώνης, (β) προτάσεις-κατευθύνσεις, (γ) πλαίσιο αξιολόγησης πολιτικών διαχείρισης των φυσικών πόρων.

- Η λειτουργία της δομής διαχείρισης θα έχει ως στόχο τον συντονισμό και διαχείριση δράσεων στην ενιαία ζώνη καθώς και την υποστήριξη και ενημέρωση του παραγωγικού δυναμικού για το σχέδιο περιβαλλοντικής διαχείρισης (σχήμα 1).

- Η μορφή και ο τρόπος λειτουργίας της θα αποφασιστεί κατά τη διαμόρφωση των σχεδίων διαχείρισης.

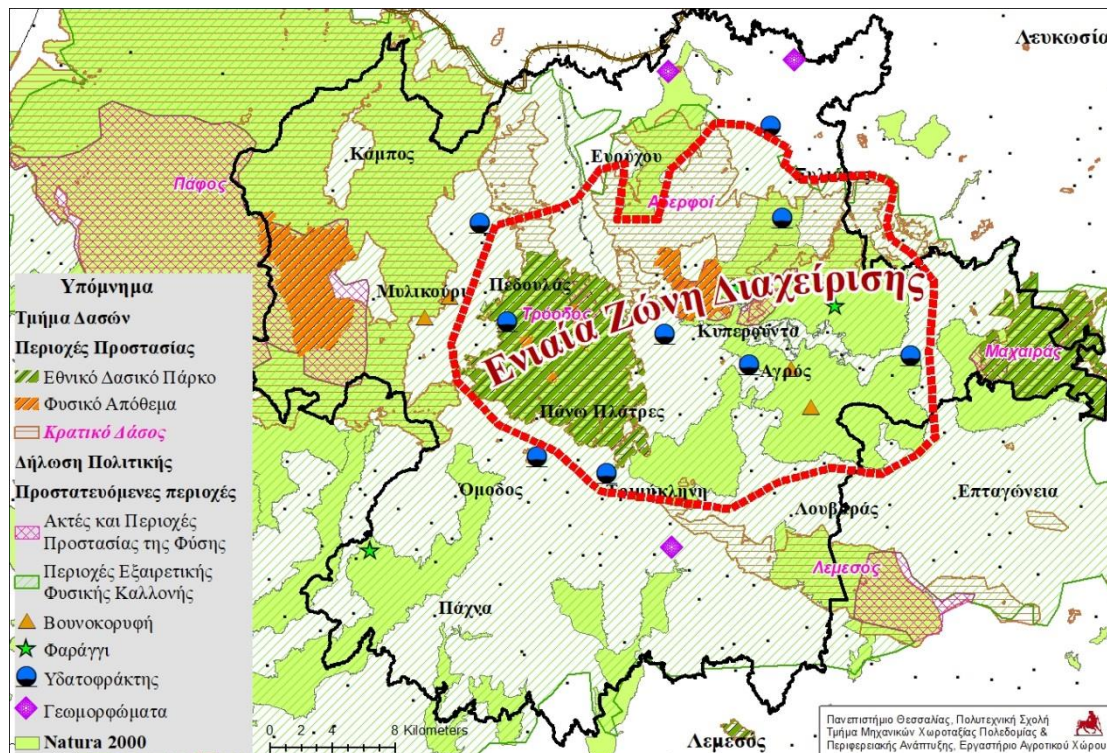
Διάγραμμα 1. Συστήματα και Εργαλεία για την Ενιαία Διαχείριση της Ζώνης

Η περιοχή αυτή θα τύχει ενός ενιαίου προγράμματος Διαχείρισης στο οποίο θα συμπεριλαμβάνονται όλα τα επιμέρους συστήματα άρρηκτα συνδεδεμένα και με τρόπο οργανικό. Για την επιτέλεση του έργου του ο οργανισμός θα μπορεί να χρηματοδοτείται από διάφορες πηγές εθνικές ή κοινοτικές όπως LIFE, HORIZON, τεχνική βοήθεια του ΠΑΑ, ΕΣΠΑ, κλπ

Η Ενιαία Ζώνη Διαχείρισης

Στον χάρτη που ακολουθεί αποτυπώνονται τα όρια της προτεινόμενης ζώνης ενιαίας διαχείρισης η οποία καταλαμβάνει έκταση περίπου 565 km² καλύπτοντας τον κεντρικό ορεινό όγκο του Τροόδους. Στο εσωτερικό της της προστατευόμενης περιοχής καταγράφονται οι ζώνες προστασίας και οι προστατευόμενες περιοχές που βρίσκονται υπό την εποπτεία διαφορετικών υπηρεσιών (Τμήμα Δασών, Τμήμα Περιβάλλοντος, κ.α.) της Κεντρικής Κυβέρνησης

Εικόνα 4. Όρια προτεινόμενης ζώνης ενιαίας διαχείρισης

Ο ορισμός της ζώνης ενιαίας διαχείρισης θα επιτρέψει και θα διευκολύνει τον ΟΔ τον σχεδιασμό ενός πλαισίου για την προώθηση της οικολογικής συνοχής της περιοχής του Τροόδους. Ειδικότερα το πλαίσιο :

- θα παρουσιάζει τις οικολογικές συνέχειες που διατηρούνται, θα προσδιορίζει τις δεξαμενές της βιοποικιλότητας και τους οικολογικούς διαδρόμους που τις συνθέτουν και θα θέτει τους ειδικούς στόχους της συντήρησης / αποκατάστασης αυτών.
- θα ενσωματώνει τα διαλαμβανόμενα στα υπάρχοντα σχέδια διαχείρισης και θα προτείνει ένα ολοκληρωμένο στρατηγικό σχέδιο δράσης.
- θα καθορίζει τις διαδικασίες και δείκτες παρακολούθησης και αξιολόγησης της εφαρμογής του προγράμματος.

Απαραίτητο εργαλείο για την διαμόρφωση, επεξεργασία και θεσμοθέτηση των Σχεδίων διαχείρισης του συνόλου των προστατευόμενων περιοχών εντός και εκτός περιοχών Natura και Σχέδιο Αγροπεριβαλλοντικής Διαχείρισης, αποτελεί η διαβούλευση τόσο μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων όσο και με τους τοπικούς παραγωγικούς φορείς. Είναι δυνατή η πρόσβαση σε διάφορες πηγές χρηματοδότησης αυτού του εγχειρήματος: LIFE, HORIZON, τεχνική βοήθεια του ΠΑΑ λόγω της συνάφειας με του στόχους του και της μεταφερσιμότητας των αποτελεσμάτων του κτλ.

5.2 Δημιουργία Οργανισμού Οργάνωσης και Διαχείρισης Υδατικών Πόρων Τροόδους

Το ζήτημα της λειψυδρίας, οι δεσμεύσεις της Κυπριακής Δημοκρατίας ως προς τις σχετικές οδηγίες της Ε.Ε. και η εξέλιξη των αναγκών κατανάλωσης, αναδεικνύουν τον εξορθολογισμό της

διαχείρισης του νερού σε κεντρικό και στρατηγικής σημασίας ζήτημα. Το Τρόδος ως περιοχή παραγωγής νερού έχει αυξημένες υποχρεώσεις για τη διαχείρισή του, πρέπει να αναπτύξει δομές συνεργασίας και συντονισμού της διαχείρισης των υδατικών πόρων κάτω από την επίβλεψη του Τμήματος Αναπτύξεως Υδάτων, οι οποίες θα ενεργοποιούνται σε δύο κλίμακες: στο εσωτερικό της κάθε κοινότητας και στο εσωτερικό της λεκάνης απορροής.

Ως αποτέλεσμα της διαβούλευσης προέκυψε η κοινή διαπίστωση της ανάγκης¹⁰:

- δημιουργίας «Ενιαίου Οργανισμού Διαχείρισης Υδάτων Περιφέρειας Τροόδους» ο οποίος θα λειτουργεί εσωτερικά με ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια και εξωτερικά με κριτήρια Δημοσίου Συμφέροντος υπό τον συντονισμό και την επίβλεψη του Τμήματος Αναπτύξεως Υδάτων,
- εκπόνησης οικονομοτεχνικής μελέτης για την πρόταση τεκμηρίωση της σύστασης και λειτουργίας του οργανισμού (περιγραφή αρμοδιοτήτων και αντικειμένων του οργανισμού και σχέδιο εκσυγχρονισμού και βελτίωσης της λειτουργίας των αρδευτικών δικτύων),
- αντιμετώπισης του ζητήματος των μεταβιβάσεων και των δανείων των Αρδευτικών Επιτροπών

Περιγραφή δράσης

Προτείνεται η ίδρυση Συμμετοχικής Δομής (πρότυπου Οργανισμού) Διαχείρισης Υδατικών Πόρων στην περιοχή μελέτης, στο Τρόδος (Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου δημοσίου ενδιαφέροντος, πχ Δημόσια Εταιρεία Ιδιωτικού Δικαίου). Θα λειτουργεί με ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια και θα επιχειρεί με κριτήρια Δημοσίου συμφέροντος ενώ θα εποπτεύεται από το Τμήμα Υδάτων που είναι ο κάτοχος των υδάτινων πόρων της Κύπρου. Επίσης, βασικός ρόλος του θα είναι να συντονίζει όλες τις κοινότητες για την ύδρευση – αποχέτευση καθώς και τους δημόσιους και ιδιωτικούς συνδέσμους για την άρδευση.

- Ο Σκοπός του Οργανισμού θα είναι: η βιώσιμη/αισιόδοξη ενιαία διαχείριση των υδατικών πόρων και δικτύων για ύδρευση / άρδευση / αποχέτευση / επεξεργασία και διάθεση των αστικών απόβλητων στην περιοχή του Τρόδος εντός των λεκανών απορροής και κάλυψης των αναγκών/ζήτησης νερού ανάντη (περιοχή Τροόδους) και κατάντη περιοχών.

- Η ευθύνη του Οργανισμού θα είναι: (i) η διαχείριση των υδατικών πόρων και δικτύων για ύδρευση/άρδευση/αποχέτευση/επεξεργασία και διάθεση των επεξεργασμένων αστικών αποβλήτων, (ii) η ανάπτυξη, λειτουργία, συντήρηση των δικτύων (αρδευτικών, υδρευτικών, αποχετευτικών δικτύων και εγκαταστάσεων), (iii) η τιμολόγηση των παρεχόμενων υπηρεσιών, (iv) η εύρεση χρηματοδότησης της δομής για αναπτυξιακά-αγροπεριβαλλοντικά έργα από Ευρωπαϊκούς και εθνικούς πόρους.

- Στον Οργανισμό θα συμμετέχουν εκπρόσωποι: (i) του Τμήματος Ανάπτυξης Υδάτων και της κεντρικής διοίκησης, (ii) των κοινοτήτων μέσω των συμπλεγμάτων τους, (iii) των Αρδευτικών Τμημάτων και Συνδέσμων μετά από ενοποίησή τους (iv) των αγροτικών φορέων (πχ. Αγροτικοί συνεταιρισμοί), (v) των αναπτυξιακών εταιριών.

- Ο Οργανισμός θα αποτελείται από δύο όργανα: ι) το Διοικητικό συμβούλιο-ολιγοπρόσωπο συμμετοχικό και ευέλικτο για τη λειτουργία και εφαρμογή της διαχείρισης, ιι) τη Γενική Συνέλευση για την αμφίδρομη λήψη αποφάσεων, διάχυση πληροφορίας, ενημέρωση.

¹⁰ Βλέπε Παράρτημα: Συνοπτική Διάγνωση της περιοχής Τροόδους, κεφάλαιο «Υδάτινοι Πόροι»

Αναφορικά με τις δραστηριότητες του Οργανισμού (Συμμετοχικής Δομής) ο ενιαίος αυτός οργανισμός θα είναι αρμόδιος για τη διαχείριση για όλες τις χρήσεις νερού (για ολόκληρο τον κύκλο από την σύλληψη και την παραγωγή μέχρι την κατανάλωση) δηλαδή ύδρευση /άρδευση /αποχέτευση / επεξεργασία και διάθεση των υγρών απόβλητων βιολογικοί καθαρισμοί-ανακύκλωση κλπ. Το Τμήμα Υδάτων (ΤΑΥ) «παρέχει» το νερό σε συγκεκριμένα σημεία και από εκεί και πέρα κατάντη του έργου κεφαλής άρδευσης (που αποτελεί κυβερνητική αρμοδιότητα-υποχρέωση) αναλαμβάνει ο οργανισμός διαχείρισης νερού του Τροόδους.

Πιο αναλυτικά θα έχει τις εξής αρμοδιότητες: (α) την ευθύνη των έργων και του σχεδιασμού νέων ή συμπληρωματικών των υφιστάμενων, **κατάντη του έργου κεφαλής** (το έργο της κεφαλής άρδευσης θα αποτελεί μέρος του κυβερνητικού έργου), (β) την εφαρμογή της αρχής της συνεργασίας των έργων, της συλλειτουργίας και της επικουρικότητας, (γ) την εφαρμογή κατάλληλης τιμολογιακής πολιτικής σε κάθε τομέα δραστηριότητάς του (ύδρευση, άρδευση, απόβλητα) ώστε να οδηγείται σε ένα ισοσκελισμένο οικονομικό απολογισμό. Επισημαίνεται ότι τα έργα κεφαλής από την πηγή μέχρι και την κεφαλή του δικτύου θα μεταβιβαστούν στο ΤΑΥ.

Λόγω της φύσης των λεκανών απορροής θα πρέπει να υπάρχει συνεργασία του Οργανισμού Τροόδους με τις περιοχές στα κατάντη (ΑΤΑ Λεμεσού και Λευκωσίας) για την κάλυψη όλων των αναγκών ζήτησης νερού όλων των ανάντη (Τρόδος) και κατάντη περιοχών.

Ο Οργανισμός αυτός θα συνεργάζεται με το ΤΑΥ και το Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος για το έλεγχο της εφαρμογής διαχειριστικών μέτρων και της οδηγίας ΕΕ 2000/60. Επίσης θα συνεργάζεται με το Γενικό Χημείο του Κράτους, (Υπουργείο Υγείας) για τον έλεγχο της ποιότητας νερού ύδρευσης.

Το κλειδί της οικονομικής βιωσιμότητας του όλου εγχειρήματος είναι η ενιαία διαχείριση υδατικών πόρων και δικτύων για ύδρευση /άρδευση / αποχέτευση / επεξεργασία και διάθεση των αστικών αποβλήτων. Είναι σίγουρα προς την σωστή κατεύθυνση να μοιραστούν αστοί και αγρότες το κόστος άντλησης (κοινή άντληση και αγωγός προσαγωγής/φυσικά με προδιαγραφές αστικού νερού) και επίσης να ενταχθούν στον κοινό οργανισμό διαχείρισης. Το γεγονός αυτό θα επιτρέψει ο οργανισμός να έχει μέγεθος (οικονομικό και επιτελικής στελέχωσης) ικανό που να μπορεί να φέρει σε πέρας το έργο για το οποίο θα συσταθεί.

Για την εκκίνηση της λειτουργίας του Οργανισμού θα πρέπει να υπάρξει αρχικό κεφάλαιο, με τη συμμετοχή ως μετόχων φορέων, των κάτωθι:

- Κράτος
- Δήμοι – Κοινότητες
- Αγροτικοί φορείς (πχ. συνεταιρισμοί)
- Αναπτυξιακές εταιρίες του Τροόδους
- Αρδευτικά τμήματα και σύνδεσμοι

Για τη διάγνωση της βιωσιμότητας του νέου Οργανισμού απαιτείται η σύνταξη οικονομοτεχνικής μελέτης.

6. Συμπλέγματα της Αυτοδιοίκησης στο Τρόδος

Η διοικητική αναδιάρθρωση

Η διοικητική αναδιάρθρωση αποτελεί από καιρό αίτημα της τοπικής αυτοδιοίκησης της Κύπρου και όχι μόνο με στόχο μια νέα αρχιτεκτονική του Κυπριακού χώρου. Ειδικότερα, για το Τρόδος, αποτελεί ζωτική ανάγκη λόγω της ιδιαιτερότητας του ορεινού χώρου και της ανάγκης για μια ολοκληρωμένη ανάπτυξή του. Και αυτό γιατί είναι αποδεκτό ότι η διοικητική δομή ενός κράτους ή μιας περιοχής υποστηρίζει όχι μόνον την εξυπηρέτηση της καθημερινότητας των κατοίκων αλλά και την αναπτυξιακή διαδικασία με πολλούς και διάφορους τρόπους.

Οι προσπάθειες συμπλεγματοποίησης οι οποίες καταβάλλονται τα τελευταία χρόνια εκφράζουν κυρίως, την ανάγκη βελτίωσης της διοικητικής αποτελεσματικότητας των κοινοτήτων. Ωστόσο, η Κύπρος έχει ανάγκη στο πλαίσιο της Ε.Ε. να ενισχύσει παράλληλα, την ικανότητα των περιοχών της να συμμετέχουν στο σχεδιασμό και στην εφαρμογή της εδαφικής ανάπτυξης. Από αυτή την άποψη, η οργάνωση της συνεργασίας των κοινοτήτων υπό οποιαδήποτε μορφή αφορά στην περίπτωση της περιοχής του Τροόδους δύο κλίμακες: α) την βέλτιστη στοιχειώδη κλίμακα οργάνωσης του πλαισίου ζωής και της ανάπτυξης όπου προέχει η συμμετοχικότητα και β) την κλίμακα της περιοχής Τροόδους όπου προέχει η αποτελεσματικότητα.

Η προσέγγιση της βέλτιστης κλίμακας καθορισμού χωρικών και οικιστικών ενοτήτων

Σ' αυτό το πλαίσιο, η χωροταξική και αναπτυξιακή προσέγγιση για τον προσδιορισμό του βέλτιστου μεγέθους των στοιχειωδών διοικητικών ενοτήτων, θέτει ως βάση την αναζήτηση μιας λειτουργικής σχέσης μεταξύ **Αποτελεσματικότητας και Συμμετοχικότητας** στο εσωτερικό αλλά και μεταξύ αυτών των μονάδων. Η αποτελεσματικότητα συνδέεται με το μέγεθος της νέας ενότητας συνεργαζόμενων κοινοτήτων, την αύξηση του εξειδικευμένου τεχνικού προσωπικού και των χρηματοδοτικών πόρων. Αντίθετα, κάθε υπέρμετρη μεγέθυνση των νέων χωρικών ενοτήτων λειτουργεί σε βάρος της ενεργούς συμμετοχής των τοπικών κοινωνιών στα κοινά. Στην περίπτωση της συμμετοχικότητας είναι σημαντικό για την κάθε κοινότητα να διατηρήσει την αίσθηση ότι η διευρυμένη νέα δομή εξυπηρετεί τα συνολικά συμφέροντά της (βελτίωση συνθηκών διαβίωσης αλλά και εισοδήματος), εξασφαλίζει οικονομίες κλίμακας που ξεπερνούν τη μειονεξία του μικρού μεγέθους της και τέλος αναδεικνύει και αξιοποιεί τους κοινούς πόρους και την κοινή κληρονομιά της περιοχής ώστε να επωφελείται και η ίδια. Η εξασφάλιση της συμμετοχικότητας είναι στρατηγικής σημασίας όπως φανερώνει η επιτόπια έρευνα στην οποία καταγράφηκε η πρόθεση των Κοινοταρχών να συνεργαστούν με κοινότητες της περιοχής πάνω σε θέματα, τα οποία ταξινομήθηκαν στις παρακάτω κατηγορίες:

- Κοινές υπηρεσίες: μεταξύ Κοινοτήτων (λογιστική & γραμματειακή), ΚΕΠ
- Τουριστικές υποδομές: Μονοπάτια μελέτης της φύσης, Κέντρα Πληροφόρησης, αστεροσκοπείο
- Περιβάλλον: λειτουργία πράσινων σημείων, αποχετευτικά δίκτυα, χώροι απόρριψης σκυβάλων
- Κοινές Κοινωνικές υπηρεσίες για υγεία, εκπαίδευση, πολυδύναμα κέντρα
- Κοινές Υποδομές: αθλητικές, πολιτιστικές (κέντρα, θέατρα κλπ), φράγματα, αρδευτικά έργα, οδικά έργα
- Αναπτυξιακά: αξιοποίηση ανενεργών χώρων (παλιά μεταλλεία), βιοτεχνικές περιοχές, αναδασμοί, παραγωγή ενέργειας, Λαϊκή αγορά κ.α.

Τα αποτελέσματα της έρευνας φανερώνουν ότι έχει ενισχυθεί ο βαθμός συνειδητοποίησης εκ μέρους των κοινοτήτων ότι σε πολλά τοπικά ζητήματα απαιτείται πλέον τοπική συνεργασία.

Το παράδειγμα της Ελλάδας είναι ενδεικτικό όσον αφορά την υποτίμηση του ρόλου της κοινότητας: αφού επιχείρησε για 20 σχεδόν χρόνια να ενισχύσει τις κοινότητες μέσω διαφόρων μορφών συνεργασίας (Σύνδεσμοι, Συμβούλια κτλ) οι οποίες εκ των υστέρων αξιολογούνται θετικά, πέρασε, υποτιμώντας τη δυναμική και τους δυναμικούς πόρους των κοινοτήτων, στην κατάργησή τους. Η αναζήτηση της αποτελεσματικότητας με τη δημιουργία μεγάλων Δήμων πέτυχε ως ένα βαθμό να δημιουργήσει οικονομίες κλίμακας και να εξασφαλίσει βιώσιμες υπηρεσίες. Απέτυχε ωστόσο να ενσωματώσει τις παλιές κοινότητες και να τις ενεργοποιήσει με την ενεργή συμμετοχή τους προς μια κοινή αναπτυξιακή κατεύθυνση. Οι κοινότητες αυτές συνεχίζουν να συνδέουν το μέλλον τους περισσότερο με τη συνέχιση των σχέσεων με τους αποδήμους τους παρά με την ενεργή συμμετοχή τους στη νέα διοικητική μονάδα η οποία εγκαθιδρύθηκε. Αντίθετα, στη Γαλλία, η διατήρηση των κοινοτήτων οδήγησε σε νέες καινοτομικές μορφές (κοινότητα των κοινοτήτων) οι οποίες φαίνεται να κινητοποιούν και να εκφράζουν καλύτερα τις συνεργαζόμενες τοπικές κοινότητες.

Ο επιτυχής συνδυασμός αυτών των δυο αρχών της συμμετοχικότητας και αποτελεσματικότητας είναι καθοριστικός κυρίως για την οργάνωση και προώθηση της ανάπτυξης.

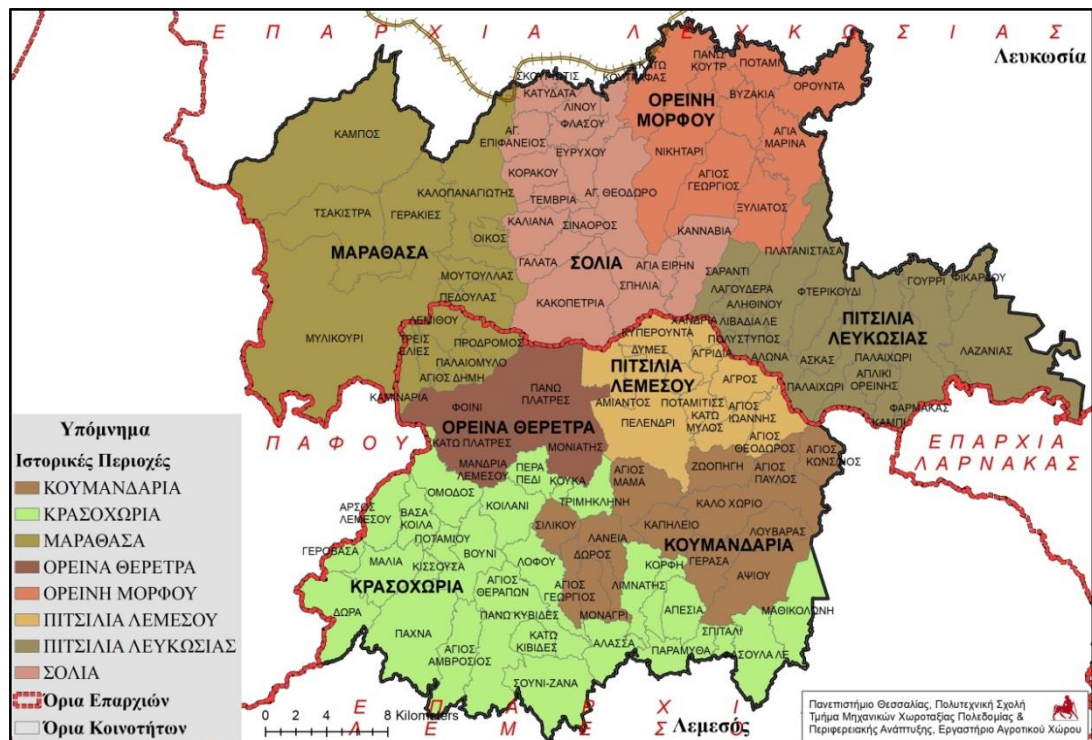
Η κλίμακα των ιστορικών περιοχών ως η στοιχειώδης οργάνωση των συμπλεγμάτων

Το κύριο χαρακτηριστικό της διοικητικής ενσωμάτωσης της περιοχής του Τροόδους συνδέεται με την διοικητική της διαίρεση σε δύο Επαρχίες και τον κατακερματισμό της σε πολλές πολύ μικρές κοινότητες. Αυτή η κληρονομιά είναι χαρακτηριστικό των δύσκολων και σύνθετων συστημάτων διαχείρισης και εκμετάλλευσης του μεσογειακού φυσικού περιβάλλοντος που αναπτύχθηκαν ιστορικά. Πρόκειται για κοινότητες με ισχυρή παράδοση και ταυτότητα, εξωστρεφείς και οργανωμένες σε πολλαπλές κλίμακες (πόλεις, εξωτερικό). Αυτό σημαίνει ότι η αναζήτηση της βέλτιστης κλίμακας οργάνωσης της τοπικής Αυτοδιοίκησης όσον αφορά την ευρισκόμενη σε διαδικασία οικοδόμησης εδαφική περιοχή (territorial construction) του Τροόδους, δεν θα πρέπει να περιορίσει την προσέγγιση της περιοχής ως ένα άθροισμα κοινοτήτων. Θα πρέπει να λάβει υπόψη τις βασικές χωρικές δομές για την λειτουργικότητα του χώρου του Τροόδους τις οποίες ανέδειξε η διάγνωση της περιοχής (οικιστικές ενότητες, παραγωγικό δυναμικό, οδικό δίκτυο κτλ). Η διάγνωση καταλήγει στην αναγκαιότητα αξιοποίησης των Ιστορικών Περιοχών ως τις χωρικές μονάδες οι οποίες δημιουργούν ένα πλαίσιο αναπτυξιακής και χωροταξικής οργάνωσης στην κλίμακα αυτή (βλ εικόνα 5).

Πρόκειται στην πραγματικότητα, για περιοχές γεωγραφικής εγγύτητας οικισμών γεγονός που ευνοεί την ανάπτυξη σχέσεων και συναλλαγών λόγω των μικρών χρονο-αποστάσεων, των κοινών πόρων αλλά και της κοινής καταγωγής τους. Την όλη κατάσταση χαρακτηρίζει κυρίως, η συσσώρευση παραγωγικών μονάδων και δραστηριοτήτων και από τους τρεις κλάδους της τοπικής οικονομίας (γεωργία, μεταποίηση, τουρισμός). Παρατηρείται στο εσωτερικό της κάθε ιστορικής περιοχής, μια μικρογραφία της ορεινής οικονομίας του Τροόδους, η οποία επιτρέπει τον σχεδιασμό διατομεακών δράσεων. Επιπλέον, τη συνεκτικότητά τους χαρακτηρίζουν :

- η ταυτότητα περιοχής, τοπικοί πόροι, αναγνωρισιμότητα
- η Γεωγραφική εγγύτητα
- η οργάνωση των εξυπηρετήσεων (εμπορικές, κοινωνικές, οδικές)

Οι ίδιες περιοχές διαθέτουν ένα ανθρώπινο δυναμικό και ένα κοινωνικό κεφάλαιο τα οποία θα μπορούσαν να στηρίξουν την οργάνωση στο εσωτερικό τους με τη συνεργασία: α) παραγωγών, μεταποιητών, τουριστικών επιχειρηματιών (ιδιώτες και ομάδες) και β) Κοινοτήτων και κοινωνικών φορέων (πολιτιστικοί σύλλογοι νέων, απόδημοι).

Εικόνα 5. Ιστορικές περιοχές Τροόδους και γεωγραφικές περιοχές

Αυτές οι περιοχές λόγω ιδιαίτερων γεωγραφικών συνθηκών και της παρουσίας παραγωγικών δραστηριοτήτων και τουριστικών υπηρεσιών, έχουν ανάγκη από σχέδια ολοκληρωμένης αλλά και προσαρμοσμένης παρέμβασης των δημόσιων υπηρεσιών και των μηχανισμών υποστήριξης σ' αυτήν την κλίμακα, ώστε να ενταχθούν σε ένα ενιαίο αναπτυξιακό σχέδιο στην κλίμακα του Τροόδους.

Επειδή, οι ιστορικές περιοχές θα αποτελέσουν την κατώτερη κλίμακα οργανωμένης παρέμβασης στο πλαίσιο της χωροταξικής και αναπτυξιακής πολιτικής της ΕΣΑΟΚ αναγνωρισμένες ως «εδαφικά κύτταρα» ανάπτυξης, θα ήταν σημαντικό αν η διοικητική συνεργασία των κοινοτήτων μπορούσε σε πρώτο επίπεδο, να οργανωθεί στα ίδια όρια.

Προκύπτει επομένως ότι μια συμπλεγματοποίηση προσαρμοσμένη στις ιστορικές περιοχές μπορεί να προσφέρει ένα γεωγραφικό όριο δημόσιας και εδαφικής παρέμβασης που είναι ταυτόχρονα διοικητικό, αναπτυξιακό και χωροταξικό. Στην κλίμακα αυτή ο ρόλος του συμπλέγματος πέρα από τη βασική του συμβολή στην εξασφάλιση των προβλεπόμενων από το νόμο υπηρεσιών, μπορεί να επεκταθεί και στην ενεργοποίηση του πληθυσμού και των δρώντων μέσω διαβουλεύσεων, σε συμφωνίες συνεργασίας και σε προτάσεις αξιοποίησης των τοπικών πόρων.

Προς διεύρυνση των Συμπλεγματοποιήσεων: προμπομπός διοικητικής μεταρρύθμισης

Η Κύπρος εισέρχεται όπως προαναφέρθηκε, στο πεδίο και στη διαδικασία της διοικητικής μεταρρύθμισης και αποκέντρωσης. Η προσπάθεια της αυτή προσδιορίζεται στενά από το συνδυασμό από τη μια πλευρά, ενός πλήθους μικρών κοινοτήτων και από την άλλη, ενός συγκεντρωτικού διοικητικού συστήματος που λειτουργεί εδώ και 60 περίπου χρόνια από ιδρύσεως της Κυπριακής Δημοκρατίας. Την ανάγκη μεταρρύθμισης αυτού του συστήματος προσδιορίζουν σήμερα οι εξής παράγοντες:

- Η ανάγκη για μια πιο αποτελεσματική διακυβέρνηση του Κράτους
- Η πολιτική της Ε.Ε. και οι προσπάθειες για την προώθηση της αποκέντρωσης και την στήριξη μιας βιώσιμης ανάπτυξης (*Υιοθέτηση Ευρωπαϊκών αρχών (Χάρτα Τοπικής Αυτοδιοίκησης του Συμβουλίου της Ευρώπης, Χάρτα Τοπικής Αυτονομίας / Επιτροπή των Περιφερειών)*)
- Το πρότυπο της Εδαφικής Ανάπτυξης βασισμένο στην ισόρροπη σχέση προστασίας-ανάπτυξης, ενσωματώνει το περιβάλλον και τους κοινούς πόρους και οργανώνεται σε πολυεταίρική βάση απαιτώντας νέες μορφές συντονισμού των εμπλεκόμενων δρώντων στις κατώτερες χωρικές κλίμακες.
- Η δημογραφική και πληθυσμιακή εξασθένιση των μικρο-μεσαίων οικισμών της υπαίθρου ιδιαίτερα δε των ορεινών περιοχών
- Η ανάγκη της τοπικής αυτοδιοίκησης να διαδραματίσει ένα πιο ενεργό ρόλο μεταξύ της κεντρικής διοίκησης και των τοπικών αναπτυξιακών φορέων της.

Το Μνημόνιο Συναντίληψης μεταξύ της Κυπριακής Κυβέρνησης και της Τρόικα απαίτησε την επιτάχυνση στη μεταρρύθμιση του δημόσιου τομέα, που οδηγεί σε καλύτερης ποιότητας και χαμηλότερου κόστους υπηρεσίες. Ωστόσο, η ομάδα μελέτης θεωρεί ότι η διοικητική μεταρρύθμιση απαντά σε ζητήματα πολύ πιο βαθιά τα οποία θα επανακαθορίσουν την σχέση της κεντρικής διοίκησης με τις περιοχές της επικράτειάς της στον τρόπο σχεδιασμού και εφαρμογής της ανάπτυξης.

Πράγματι, στην Κύπρο υπήρξε καθυστέρηση στην συνειδητοποίηση του γεγονότος ότι οι κοινότητες δεν αποτελούσαν πλέον, τουλάχιστον από το 2000 και μετά, την βέλτιστη κατώτερη κλίμακα χωροταξικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού. Σήμερα, ο ρόλος τους παραμένει ωστόσο, σημαντικός όσον αφορά την ανάγκη ενεργούς συμμετοχής τους στον δημοκρατικό σχεδιασμό καθώς και στην διατήρηση των δεσμών με τους αποδήμους.

Μελέτες και προγενέστερες προσεγγίσεις της διοικητικής μεταρρύθμισης

Οι μέχρι σήμερα προσπάθειες μικρών συμπλεγματοποιήσεων αφορούσαν υπηρεσίες στον τομέα κυρίως των απορριμμάτων καθώς επίσης και μικρές, συχνά άτυπες συνεργασίες στον τομέα της ύδρευσης κτλ. Θα πρέπει να σημειωθεί η σχεδόν πλήρη απουσία συνεργασιών σε θέματα αναπτυξιακά μέχρι τη δημιουργία των αναπτυξιακών εταιρειών της περιοχής.

Παρατηρείται ότι τόσο η πρόταση του International School¹¹ (1 υπαιθριακός Δήμος για κάθε Επαρχία) όσο και του ΕΚΔΔΑ¹² (Εθελοντικές συνενώσεις για τις υπαιθριακές κοινότητες) έθεσαν ως κεντρικό στόχο την βελτίωση, αναδιοργάνωση και αναδιάρθρωση της Κυπριακής Τοπικής Αυτοδιοίκησης, του τρόπου με τον οποίο παρέχει τις υπηρεσίες της στους πολίτες και της σχέσης μεταξύ τοπικής και κεντρικής διοίκησης. Εκτιμάται ωστόσο, ότι η μεν πρώτη έκλινε προς την αποτελεσματικότητα σε βάρος της συμμετοχικότητας διατηρώντας τη διαίρεση των ορεινών περιοχών, η δε δεύτερη πρότεινε το αντίθετο, χωρίς να θέσει ένα χωρικό πλαίσιο διαμόρφωσης της βέλτιστης κλίμακας σχεδιασμού και εξασφάλισης της κρίσιμης μάζας.

Και στις δύο περιπτώσεις, πρόκειται για προτάσεις οι οποίες δεν λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαιτερότητες του βουνού: σοβαρό έλλειμμα στην οργάνωση των διαφόρων κοινωνικών ομάδων, απουσία παράδοσης στην διακοινοτική συνεργασία και εκπροσώπησης των ιστορικών και γεωγραφικών περιοχών. Με αυτά τα δεδομένα είναι δύσκολο να γίνει αντιληπτός ο τρόπος

¹¹ Το 2014 εκπονήθηκε η έκθεση «Μεταρρύθμιση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην Κύπρο» κατόπιν αίτησης της Κυπριακής Κυβέρνησης, από μία ομάδα εμπειρογνομόνων από το National School of Government International.

¹² Τη μελέτη εκπόνησε το Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης Ελλάδος το 2009.

με τον οποίο η Περιοχή Τροόδους θα μπορούσε επωφεληθεί από την εκπροσώπησή της στο δευτεροβάθμιο όργανο που προέβλεπε στην κλίμακα των Επαρχιών η πρόταση του International School.

Η περίπτωση της πρόσφατης πρότασης της Ένωσης Κοινοτήτων Κύπρου¹³ είναι διαφορετική από τις προηγούμενες με βάση τον στόχο της (λειτουργία Συμπλεγμάτων Υπηρεσιών και γεωγραφική οργάνωση των συμπλεγμάτων αυτών). Η πρόταση αυτή περιορίζεται στην παροχή συγκεκριμένων υπηρεσιών¹⁴.

Παρόλα αυτά, οι γεωγραφικές ενότητες που προτείνει ενισχύουν την συνοχή της περιοχής του Τροόδους, συμβάλλουν στην προώθηση της ΕΣΑΟΚ και δεν αποκλείουν, αντίθετα ευνοούν διάφορες μελλοντικές επεκτάσεις αυτών των διακοινοτικών συνεργασιών.

Όσον αφορά την πρόταση της γεωγραφικής οργάνωσης των προτεινόμενων συμπλεγμάτων, αυτά ακολουθούν εν μέρει τις παραδοσιακές περιοχές του Τροόδους (κυρίως Σολέα και Πιτσιλιά) κυρίως στο βόρειο τμήμα, ενώ σε τρεις κυρίως περιπτώσεις οργανώνονται με Κοινότητες εκτός περιοχής Τροόδους (περιοχή Αστρομερίτη – Περιστέρωνα, περιοχή Μιτσερού – Κλήρου, περιοχή Επταγώνια – Πραστειού Κελλακίου).

Εικόνα 6. Πρόταση Συμπλεγμάτων ΕΚΚ & Υπ. Εσωτερικών και όρια ιστορικών Περιοχών

Το νομοσχέδιο του Υπουργείου Εσωτερικών

Το νομοσχέδιο που κατέθεσε το Υπουργείο Εσωτερικών για την δημιουργία Συμπλεγμάτων Υπηρεσιών προτείνει τα συμπλέγματα που κατέθεσε η Ένωση Κοινοτήτων Κύπρου. Τα όρια των συμπλεγμάτων ταυτίζονται με τα όρια των ιστορικών περιοχών μόνο για τη Μαραθάσα, τη Σολέα και την Πιτσιλιά. Αντίθετα, τα Κρασοχώρια, τα Κουμανταροχώρια και η Βόρεια Πιτσιλιά διασπώνται. Το βόρειο τμήμα της πρώτης με κέντρο το Όμοδος ενσωματώνεται στα Ορεινά Θέρετρα, το ανατολικό τμήμα της Κουμανταρίας δημιουργεί ένα σύμπλεγμα με τις κοινότητες Αρακαπά, Συκόπετρας, Επταγωνίου κτλ., το νότιο τμήμα συνιστά μόνο του Σύμπλεγμα με

¹³ Ένωσης Κοινοτήτων Κύπρου ολοκλήρωσε και δημοσιοποίησε τον Ιανουάριο του 2018 τα «Αποτελέσματα της τεχνοοικονομικής μελέτης όσον αφορά τη λειτουργία Συμπλεγμάτων Υπηρεσιών» που εκπόνησε η εταιρεία Price water house Coopers Ltd (PwC).

¹⁴ Αποκομιδή και γενική διαχείριση σκυβάλων, Υλοποίηση αναπτυξιακού σχεδιασμού (π.χ. ετοιμασία αναπτυξιακού πλάνου, ωρίμανση έργων κλπ), Παροχή λογιστικών υπηρεσιών με ενιαίο λογισμικό, Τεχνικές υπηρεσίες (π.χ. έλεγχος νομιμότητας νέων έργων, υδραυλικός κλπ), Υγειονομικές υπηρεσίες, Υπηρεσίες ρύθμισης τροχαίας κίνησης

επίκεντρο την Πάχνα, ενώ το ανατολικό τμήμα των Κρασοχωριών με μέρος των κοινοτήτων των Κουμανταροχωριών συνιστούν το κεντρικό Σύμπλεγμα του νότιου Τρόδους. Το ανατολικό τμήμα της Βόρειας Πιτσιλιάς δημιουργεί Σύμπλεγμα με τις όμορες και γειτονικές κοινότητες (εκτός περιοχής Τρόδους) της Κλήρου, Καλό Χωριό, Μιτσερό κτλ., και η υπόλοιπη Πιτσιλιά συνιστά Σύμπλεγμα μόνη της. Τέλος, η περιοχή Ορεινής Μόρφου δημιουργεί Σύμπλεγμα με τις όμορες μεγάλες κοινότητες του Αστρομερίτη και Περιστερώνα.

Πρόταση της ομάδας μελέτης

Η αξιολόγηση της ομάδας μελέτης για την συμπλεγματοποίηση των υπηρεσιών των κοινοτήτων δεν περιορίζεται σε καθαρά ζητήματα οργάνωσης υπηρεσιών. Λαμβάνει υπόψη τη γεωγραφία της περιοχής (ανάγλυφο, διασπορά κοινοτήτων, μη ταύτιση κοινοτικών ορίων με λεκάνες απορροής), την κατανομή των βασικών τομέων της τοπικής οικονομίας, την οργάνωση των μεταφορικών υποδομών, το ρόλο του κεντρικού κράτους και της αποκεντρωμένης Διοίκησης (Επαρχίες) και των βασικών αρμόδιων υπηρεσιών σε σημαντικά θέματα (Δάσος, νερό, τουρισμός κτλ) αλλά και την εμπειρία των μέχρι σήμερα προσπαθειών συμπλεγματοποίησης.

Για τον καθορισμό των ορίων των συμπλεγματοποιήσεων και τις ενσωμάτωσης σ' αυτές και της αναπτυξιακής διάστασης, βασική παράμετρο αποτελεί η ανάγκη εξασφάλισης της απαραίτητης κρίσιμης μάζας πόρων. Στις ορεινές περιοχές, τόσο οι οικονομικές δραστηριότητες όσο και οι φυσικοί πόροι είναι διάσπαρτοι όπως και η εκμετάλλευσή τους (εκτεταμένη γεωργική γη, δάσος, οικοτεχνία, τουρισμός σε κάθε οικισμό). Επομένως, βασικό παράγοντα οριοθέτησης των συμπλεγμάτων αποτελεί ο προσδιορισμός της κλίμακας στην οποία εντοπίζεται συγκέντρωση ελάχιστης κρίσιμης μάζας πληθυσμού, παραγωγικών και βασικών εξυπηρετήσεων γεγονός που θα επιτρέπει την ενσωμάτωση στο σύμπλεγμα και της αναπτυξιακής στόχευσης.

Οι νέες δομές της Αυτοδιοίκησης: Η διοικητική-εδαφική αναδιάρθρωση στο Τρόδος

Ένα πρώτο στάδιο στην πορεία προς την διοικητική αναδιάρθρωση είναι η δημιουργία δομών συνεργασίας των υπαρχουσών ΑΤΑ, τα επονομαζόμενα συμπλέγματα υπηρεσιών κοινοτήτων. Η συμπλεγματοποίηση στο Τρόδος με την έννοια της συνεργασίας των ΑΤΑ, αποτελεί ένα σημαντικό μέσον που έχει στόχο την οικοδόμηση μιας νέας πορείας των κοινοτήτων, ιδίως των μικρών, που μπορεί να συμβάλλει καθοριστικά στην ανάπτυξη τους.

Δημιουργεί ένα ανώτερο επίπεδο προγραμματισμού της τοπικής ανάπτυξης μέσα από την συνεργασία χωρίς την κατάργηση της νομικής υπόστασης και οντότητας των κοινοτήτων ως Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου (ΝΠΔΔ) και φορέων δημόσιας διοίκησης. Αυτό δίνει από μόνο του τεράστια αναπτυξιακή ώθηση στην περιοχή και στη χώρα και μπορεί να την βοηθήσει ώστε να αντιμετωπίσει καλύτερα την τρέχουσα οικονομική συγκυρία.

Ειδικότερα έχει τα ακόλουθα πλεονεκτήματα :

α) **Ενισχύει** την χωροταξική ενότητα και συνοχή των κοινοτήτων, και ενδυναμώνει τη συνεργασία και συνέργεια μεταξύ τους.

β) **Εξασφαλίζει** την ύπαρξη αναγκαίων κοινωνικών και τεχνικών δομών της περιοχής (που σήμερα λείπουν) με το ελάχιστο δυνατό κόστος πραγματοποιώντας οικονομίες κλίμακας μέχρι ενός ορίου.

γ) **Διευκολύνει** την παροχή ανώτερων και ποιοτικών υπηρεσιών στους πολίτες- κατοίκους της περιοχής.

Η συμπλεγματοποίηση αυτή εντάσσεται απόλυτα στο πλαίσιο της ευρύτερης κυβερνητικής πολιτικής για αναδιάρθρωση των δομών της τοπικής αυτοδιοίκησης και της κρατικής διοίκησης με στόχο την μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα στη λειτουργία τους αλλά και στην γενικότερη τοπική και περιφερειακή αναπτυξιακή προοπτική της Κύπρου.

Με βάση τις σημερινές συνθήκες και ανάγκες η συμπλεγματοποίηση μπορεί να γίνει με την δημιουργία μιας νέας οργανωτικής και διοικητικής δομής (μέσω της εκπροσώπησης των κοινοτικών συμβουλίων των Αρχών Τοπικής Αυτοδιοίκησης -ΑΤΑ) τα οποία θα εξακολουθούν να παίζουν σημαντικό ρόλο στις κοινοτικές υποθέσεις με έμφαση κυρίως στην διαδικασία συμμετοχής των πολιτών στα τοπικά δρώμενα.

Η συμπλεγματοποίηση στην ουσία δημιουργεί ένα νέο χωρικό -εδαφικό επίπεδο προγραμματισμού και σχεδιασμού, (όχι Δευτεροβάθμια αυτοδιοίκηση) ανάμεσα στην κρατική επαρχία και τις ΑΤΑ που βρίσκονται μέσα σε αυτήν.

Η Συμπλεγματοποίηση στο Τρόδος (Τοπικά Συμπλέγματα και Περιφερειακό Σύμπλεγμα Τροόδους)

Η ορεινή περιοχή Τροόδους που εκτείνεται διαμοιραζόμενη στις επαρχίες Λευκωσίας και Λεμεσού, αποτελεί στην ουσία μια γεωγραφική ενότητα περιφερειακού επιπέδου διότι αποτελεί σημαντικό τμήμα του εθνικού χώρου. Για το λόγο αυτό η περιοχή πρέπει να αποκτήσει μια έμμεσης μορφής διοικητική αντιστοίχιση σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης. Ταυτόχρονα, ξεκινώντας από τη βάση της διοικητικής πυραμίδας θα πρέπει να αντιμετωπιστεί ο έντονος διοικητικός κατακερματισμός του χώρου λόγω των πολλών μικρών σε μέγεθος και πληθυσμό κοινοτήτων. Κατά συνέπεια προτείνεται η δημιουργία δύο νέων δομών:

Α) Ίδρυση ενός αριθμού Τοπικών Συμπλεγμάτων (8-10) που θα βασίζονται κατ' αρχάς στις ιστορικές περιοχές της ορεινής αυτής περιοχής (Μαραθάσα, Σολέα, Κρασοχώρια, Πιτσιλιά κλπ (βλέπε εικόνα 6),

Β) Ίδρυση μιας αυτοδιοικητικής δομής σε επίπεδο Τροόδους, δηλαδή ένα Περιφερειακό Σύμπλεγμα (ΠΣ) πέρα από τα προτεινόμενα τοπικά συμπλέγματα των επί μέρους χωρικών ενότητων.

Η δημιουργία αυτών των αυτοδιοικητικών δομών θεωρείται σκόπιμη και αναγκαία διότι αφ' ενός πρέπει να εκφράσουν τις ιστορικές περιοχές- ενότητες που υποδιαιρείται το Τρόδος και αφ' ετέρου να ανταποκριθούν στις σημερινές λειτουργικές ανάγκες (υπηρεσίες και εξυπηρετήσεις). Για το σκοπό αυτό θα πρέπει να αντιστοιχούν και στις οικιστικές ενότητες που αποτελούν την ραχοκοκαλιά της χωρικής δομής του ορεινού όγκου. Σημειώνεται ότι τα τοπικά αυτά συμπλέγματα συμπίπτουν χωρικά κατά 80% με τα προτεινόμενα από την ΡwC τα οποία στηρίζονται στην οικονομική βιωσιμότητα των συμμετεχουσών κοινοτήτων ώστε να παρέχουν συγκεκριμένες και βελτιωμένες υπηρεσίες στους πολίτες λόγω οικονομίας κλίμακος (βλέπε εικόνα 6). Τα Τοπικά Συμπλέγματα (ΤΣ) θα είναι ΝΠΔΔ με τις ανάλογες αρμοδιότητες.

Θεωρούμε ότι στα σημεία εκείνα που χρειάζεται προσαρμογή η πρόταση ΡwC είναι στο νότιο τμήμα της περιοχής Τροόδους το οποίο χαρακτηρίζεται από την έντονη επιρροή της Λεμεσού. Η κατά το δυνατόν ταύτιση των ορίων των προτεινόμενων συμπλεγμάτων με τα όρια των ιστορικών περιοχών, θεωρείται από την ομάδα μελέτης (βλ Θεματική Πλαίσιο χωρικής οργάνωσης στο τεύχος Συνοπτική Διάγνωση) ότι μπορεί να ενισχύσει την αποτελεσματικότητα και συμμετοχικότητα για την επίτευξη του αναπτυξιακού στόχου. Η απόδοση ενός ρόλου στην ιστορική περιοχή θα συμβάλλει στην ενεργοποίηση των τοπικών δρώντων της και στην ενίσχυση της οικιστικής-εδαφικής συνοχής.

Εικόνα 7. Πρόταση Συμπλεγμάτων Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Η πρόταση της μελετητικής ομάδας αφορά ορισμένες μόνο τροποποιήσεις της πρότασης που έχει ενταχθεί ήδη στο κατατεθέν νομοσχέδιο. Οι τροποποιήσεις αυτές αφορούν την δημιουργία συμπλέγματος Νότιας Μαραθάσας, η οποία είναι δύσκολο να συνεργαστεί τόσο με τα Ορεινά Θέρετρα όσο και με τη Βόρεια Μαραθάσα. Επίσης το προτεινόμενο σύμπλεγμα στη περιοχή Καλού Χωριού Λεμεσού - Επταγώνια, φαίνεται ότι ενώ είναι από πλευράς ορεινότητας ομοιογενές ωστόσο διασπά την ιστορική περιοχή των Κουμανταροχωρίων η οποία ήδη έχει απωλέσει ένα τμήμα της το οποίο εντάσσεται στο νοτιο-κεντρικό Σύμπλεγμα (Άγιος Μάμας, Λιμνάτης, Απεσιά). Προτείνεται επομένως, λαμβάνοντας υπόψη και την άποψη των κοινοτήτων, το σύμπλεγμα αυτό να διαμοιραστεί σε δύο συμπλέγματα και να δημιουργηθεί το σύμπλεγμα Κουμανταροχωρίων με την ένταξη των δύο νότιων κοινοτήτων Γεράσα και Αψιού.

Το Περιφερειακό Συμβούλιο Τροόδους

Η δεύτερη κλίμακα στην οποία είναι αναγκαία η συνεργασία είναι αυτή της συνολικής περιοχής του Τροόδους. Στην κλίμακα αυτή θα πρέπει να αναζητηθεί η συναινετική συνεργασία των ιστορικών περιοχών κυρίως σε ζητήματα ανάπτυξης και παράλληλα, η δυνατότητα διεύρυνσης των προφερόμενων υπηρεσιών. Πιο αναλυτικά, η διερεύνηση της οργάνωσης μιας δομής συνεργασίας στην κλίμακα των 114 κοινοτήτων του Τροόδους έχει ως στόχο να :

- 1) Υποστηρίξει, αξιοποιώντας υποδομές και στελεχιακό δυναμικό της τοπικής Αυτοδιοίκησης, κοινές υπηρεσίες όπως προβλέπονται από τον νόμο καθώς και επιμέρους πρωτοβουλίες, προτάσεις και δράσεις των υποκείμενων συμπλεγμάτων στο πλαίσιο της ΕΣΑΟΚ Τροόδους.
- 2) εκπροσωπήσει την περιοχή Τροόδους προς τα έξω στο πλαίσιο της ΕΣΑΟΚ.

Η συγκρότηση των ιστορικών περιοχών του Τροόδους σε Συμπλέγματα/εδαφικές ενότητες ανάπτυξης, μπορεί να συμβάλλει καθοριστικά στην λειτουργία ενός αποκεντρωτικού, αποτελεσματικού και συμμετοχικού Περιφερειακού Συμπλέγματος για τη περιοχή και τη σχέση της με την κυβέρνηση και την κεντρική διοίκηση. Το νομικό πρόσωπο και οι αρμοδιότητες του ΠΣ μπορούν να καθοριστούν με βάση τους δύο νόμους περί Δήμων και περί Κοινοτήτων.

Νομική μορφή και βασικοί ρόλοι των νέων δομών :

Το Περιφερειακό Σύμπλεγμα Τροόδους (το οποίο εκφράζει εμβληματικά την ενότητα του ορεινού όγκου), θα μπορεί να συντονίζει τη δράση των τοπικών συμπλεγμάτων καθώς και να τα εκπροσωπεί συνολικά σε άλλα ανώτερα όργανα ενώ παράλληλα θα συμβάλλει διοικητικά την αναπτυξιακή διαδικασία στο Τρόδος που προωθείται από άλλους κατ' εξοχήν αναπτυξιακούς παράγοντες. Η νομική μορφή του Περιφερειακού Συμπλέγματος (ΠΣ) μπορεί να είναι ΝΠΔΔ ή ΝΠΙΔ. Στη πρώτη περίπτωση μπορεί να εκτελεί δημόσια έργα υποδομών και συμβάσεις που δεν θα μπορούν οι κοινότητες. Στη δεύτερη, δεν θα εκτελεί δημόσια έργα αλλά θα μπορεί να εκπονεί μελέτες και να στηρίζει τεχνογνωστικά και συμβουλευτικά τα Τοπικά Συμπλέγματα (ΤΣ) και τους άλλους εταίρους.

Το βασικό όργανο των ΠΣ (Συμβούλιο Συμπλέγματος) θα αποτελείται από εκπροσώπους των κοινοτήτων ή εναλλακτικά από εκπροσώπους των 8 ή 10 Τοπικών Συμπλεγμάτων.

Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι η ανάδειξη των οργάνων των ΤΣ και του ΠΣ είναι έμμεση (εκπρόσωποι από τα κατώτερα όργανα, τις ΑΤΑ).

Το Περιφερειακό Σύμπλεγμα Τροόδους (ως ΝΠΔΔ) έχει ως γενική αποστολή να εκφράσει συμβολικά και ουσιαστικά την ενότητα του ορεινού αυτού όγκου και επίσης να στηρίξει με τους υπόλοιπους φορείς που έχουν ως χωρική εμβέλεια το Τρόδος την αναπτυξιακή διαδικασία στο Τρόδος

Με δεδομένα:

α) την ανάγκη ύπαρξης μιας εταιρικής σχέσης (τυπικής ή άτυπης) μεταξύ των δρώντων στο Τρόδος (πχ. σύμφωνο αναπτυξιακής συνεργασίας) ,

β) τους ρόλους και τις αρμοδιότητες που έχουν οι δρώντες αυτοί λόγω της θεματικής φύσης του αντικειμένου τους (οργανισμός νερού, οργανισμός περιβαλλοντικής διαχείρισης, γραφείο τουρισμού, γραφείο γεωργίας κλπ.),

γ) τον γενικό ρόλο και την 'οριζόντια' διάσταση των φορέων της αυτοδιοίκησης (κοινοτήτων ή συμπλεγμάτων),

ο τρόπος παρέμβασης του Συμπλέγματος Τροόδους μπορεί να είναι ενδεικτικά ο ακόλουθος:

- ❖ Συντονισμός των τοπικών συμπλεγμάτων για τις περιπτώσεις δράσεων και δραστηριοτήτων που εκτείνονται ή αφορούν το σύνολο της ορεινής περιοχής Τροόδους
- ❖ Συμμετοχή στη Δομή Διακυβέρνησης για την ανάπτυξη του Τροόδους εκπροσωπώντας τα τοπικά συμπλέγματα και κοινότητες του Τροόδους .
- ❖ Εκπροσώπηση της περιοχής του Τροόδους στα όργανα της κεντρικής διοίκησης και κυβέρνησης.
- ❖ Προώθηση του αναπτυξιακού προγραμματισμού και σχεδιασμού για την περιοχή Τροόδους

- ❖ Μελέτη, κατασκευή, επίβλεψη και υλοποίηση δημοσίων έργων και υποδομών στην κλίμακα του Τρόδους
- ❖ Γνωμοδότηση για έργα και δράσεις εθνικής εμβέλειας που αναφέρονται στο Τρόδος

Ενδεικτικά από την διάγνωση και τις προτάσεις στρατηγικής προκύπτει ότι το Σύμπλεγμα (ή ο Δήμος) Τρόδους θα μπορούσε να αναλάβει τις εξής αρμοδιότητες-υπηρεσίες:

- Πολεοδομικές (να καταστεί, ιδιαίτερα μετά την ολοκλήρωση της Δήλωσης Πολιτικής Τρόδους, χωροταξική, πολεοδομική και οικοδομική αρχή)
- Σχεδιασμός, συντήρηση, κατασκευή Χωρητικών δρόμων
- διαχείριση, λειτουργία κρατικών κοινωνικών δομών (βρεφονηπιακοί σταθμοί, δομές κοινωνικής φροντίδας για παιδιά και ηλικιωμένους κτλ.).
Η σημασία αυτής της αρμοδιότητας είναι μεγάλη για την διαμόρφωση πολυδύναμων κέντρων (πολλαπλών χρήσεων) στους τομείς στους οποίους πάσχουν οι δημόσιες κοινωνικές υπηρεσίες: κοινοτικά ιατρεία, φροντίδα ηλικιωμένων, απασχόληση παιδιών, πολιτιστική δημιουργία κτλ
- Οργάνωση της εσωτερικής συγκοινωνίας και των σχετικών διατοπικών συνεργασιών
- Δυνατότητα έκδοσης ενιαίας άδειας λειτουργίας επιχειρήσεων και δραστηριοτήτων πολύ μικρού και μικρού μεγέθους.
- Γενική υποστήριξη της οργάνωσης της διαχείρισης στερεών και υγρών αποβλήτων σε επίπεδο Τρόδους και σε τομείς (λογιστική υποστήριξη, χωροθέτηση ΣΜΑ, τιμολογιακή πολιτική κτλ)
- Οργάνωση αυτοτελούς και πλήρως στελεχωμένης τεχνικής υπηρεσίας.

Αρμοδιότητες ανά επίπεδο αυτοδιοίκησης – σχέσεις μεταξύ επιπέδων

Στόχος είναι να υπάρξει η καλύτερη κατανομή ρόλων και αρμοδιοτήτων ανάμεσα στις δύο νέες δομές, καθώς και ανάμεσα σε αυτές και στις κοινότητες δηλαδή ανάμεσα στα τρία επίπεδα αυτοδιοικητικών οντοτήτων στο Τρόδος.

A) Κοινότητες (ΑΤΑ) / άμεση εκλογή

B) Τοπικά συμπλέγματα / έμμεση εκλογή

Γ) Περιφερειακό Σύμπλεγμα (Π. Συμβούλιο Τρόδους) / έμμεση εκλογή

Βασικές αρχές που πρέπει να πρυτανεύσουν στην κατανομή αυτή είναι:

- α) ή αρχή της επικουρικότητας σύμφωνα με την οποία το κάθε επίπεδο αναλαμβάνει όσα δεν μπορεί να επιτελέσει το αμέσως κατώτερο,
- β) η αποκεντρωτική αρχή όπου κάθε νέα ενδιάμεση δομή της αυτοδιοίκησης παίρνει αρμοδιότητες από την κεντρική κυβέρνηση/διοίκηση και την κρατική επαρχία και όχι από τις κοινότητες (ΑΤΑ).

Κατά συνέπεια, η κατανομή αρμοδιοτήτων προτείνεται να γίνει με βάση τις αρχές αυτές ως εξής:

Περιφερειακό Σύμπλεγμα : Όσες αρμοδιότητες θα πάρει από την κεντρική και επαρχιακή διοίκηση

Τοπικά συμπλέγματα: Όσες αρμοδιότητες δεν μπορούν να ασκήσουν οι κοινότητες συν νέες

από το ανώτερο επίπεδο.

Κοινότητες: Όσες έχουν πλην αυτών που δεν μπορούν εκ των πραγμάτων να ασκήσουν.

Επίσης ως προς τις σχέσεις μεταξύ των επιπέδων, δηλαδή ως προς τις αποφασιστικές ή γνωμοδοτικές αρμοδιότητες προτείνεται να ισχύσει ο εξής γενικός κανόνας:

Για τα διάφορα θέματα που τίθενται, κάθε επίπεδο γνωμοδοτεί προς το ανώτερο το οποίο εγκρίνει/αποφασίζει.

Πρόταση: Για τον λεπτομερή καθορισμό των αρμοδιοτήτων και σχέσεων μεταξύ των επιπέδων (ιδιαίτερα με την Επαρχία) προτείνεται/ είναι απαραίτητη η σύνταξη ειδικής νομοτεχνικής έκθεσης /μελέτης.

Οι νέες αυτοδιοικητικές δομές (Περιφερειακό Σύμπλεγμα και Τοπικά συμπλέγματα) αποτελούν ένα σημαντικό πυλώνα του όλου σχήματος διακυβέρνησης του Τροόδους και παίζουν σημαντικό ρόλο στη γενικότερη διαδικασία διαβούλευσης. Το σχήμα αυτό θα ορίσει τις υποχρεώσεις του και τις επιδιώξεις του με βάση τους στόχους και τις δράσεις της ΕΣΑΟΚ η οποία θα συνιστά την Χάρτα του Τροόδους. Ως πλαίσιο συνεργασίας θα αποτελεί το θεμέλιο για την λειτουργία της Διακυβέρνησης του Τροόδους. Η συμμετοχή των νέων αυτοδιοικητικών δομών στη λήψη αποφάσεων για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη της περιοχής θα έχει και ουσιαστική και συμβολική σημασία.

Σε κάθε περίπτωση, η διεύρυνση και η ενίσχυση των αρμοδιοτήτων του Περιφερειακού Συμπλέγματος θα πρέπει να συνοδεύεται από μια ανάλογη τεχνική υποστήριξη στο εσωτερικό της νέας διοικητικής δομής και με τη συνδρομή των τοπικών Αναπτυξιακών Εταιρειών καθώς και εξωτερικών συμβούλων

Πλαίσιο εφαρμογής και ειδικής χρηματοδότησης της ΕΣΑΟΚ

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται δυο σημαντικές και καθοριστικές προτάσεις όσον αφορά το πλαίσιο :

A) εφαρμογής της ΕΣΑΟΚ

Η κινητοποίηση διαφόρων επιπέδων διακυβέρνησης αποτελεί μείζονα στρατηγική επιλογή για την αποτελεσματική εφαρμογή της ΕΣΑΟΚ. Συνηγορούν γι' αυτό, από τη μια, η ανάγκη συντονισμένης προώθησης διατομεακών και οριζόντιων πολιτικών από την Κυβέρνηση και Κεντρική Διοίκηση, και από την άλλη, ο συντονισμός στην κλίμακα του Τρόδους, μιας πολυεταρικής η οποία αναπτύσσεται γύρω από την αξιοποίηση των πόρων και την διαχείριση της κοινής φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς.

B) ειδικής χρηματοδότησης της ΕΣΑΟΚ

Η δημιουργία μιας «εθνικής στρατηγικής για τον ορεινό χώρο» έχει έναν προφανή ολοκληρωμένο και ειδικό χαρακτήρα. Η ενεργοποίηση του κοινοτικού εργαλείου της Ολοκληρωμένης Εδαφικής Επένδυσης (ΟΕΕ) της προσφέρει τη δυνατότητα α) διασύνδεσής της με τους κεντρικούς αναπτυξιακούς μηχανισμούς στο πλαίσιο του ΣΕΣ 2021-2027, και β) επιτάχυνσης της υλοποίησης διατομεακών παρεμβάσεων. Το Τρόδος επειδή θα διαθέτει την ΕΣΑΟΚ και Δομή Διαχείρισης θα μπορεί να αξιοποιήσει καλύτερα αυτό το χρηματοδοτικό χωρικό εργαλείο.

Σχήμα Διακυβέρνησης για την εφαρμογή της ΕΣΑΟΚ

Η τέχνη της διακυβέρνησης συνίσταται στην επίτευξη της μέγιστης συνοχής με τη δυνατότερη ελευθερία πρωτοβουλίας, την ισχυρότερη ενότητα με το μέγιστο της πολυμορφίας. Η άρθρωση μεταξύ των επιπέδων βρίσκεται στο επίκεντρο της διακυβέρνησης. Κανένα σημαντικό πρόβλημα της σύγχρονης κοινωνίας δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί σε ένα μόνο επίπεδο και από ένα θεσμικό όργανο. Ωστόσο, η εθνική διάσταση της ΕΣΑΟΚ έχει ανάγκη την παρουσία του Κράτους ως ρυθμιστή και ως συντονιστή.

Η οργάνωση της διακυβέρνησης για την εφαρμογή της ΕΣΑΟΚ προσεγγίζεται εδώ ως μια «συντονισμένη δράση της Κυπριακής Δημοκρατίας και των τοπικών αρχών και δρώντων στο πλαίσιο των στρατηγικών και των πολιτικών της Ε.Ε.. Η μορφή και η δράση αυτής της διακυβέρνησης θα πρέπει να βασίζεται στις αρχές της επικουρικότητας, της αναλογικότητας και της εταιρικής σχέσης, η οποία αντικατοπτρίζεται σε μια λειτουργική και θεσμοθετημένη προσέγγιση για την ανάπτυξη και την εφαρμογή των πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης ".

Το πλαίσιο και η αναγκαιότητα της διακυβέρνησης

Οι στρατηγικές της Ε.Ε. τείνουν να περιορισθούν στη διατύπωση γενικών αρχών και στοχεύσεων, μεταφέροντας την στοχοθέτηση και τον σχεδιασμό της ανάπτυξης στα κράτη μέλη αλλά και στις εδαφικές περιοχές τους με την ενεργό συμμετοχή των δρώντων. Το περιεχόμενο των δημοσιοποιημένων ήδη κειμένων για την νέα προγραμματική περίοδο 2021-2027, φαίνεται να ενισχύει ακόμη περισσότερο αυτόν τον προσανατολισμό της Ε.Ε.. Σ' αυτό το πλαίσιο σχεδιασμού και εφαρμογής αναπτυξιακών στρατηγικών, η Ε.Ε., καλεί τα κράτη μέλη και τις εδαφικές περιοχές τους να αποκτήσουν την ικανότητα να αποτελέσουν συνομιλητές του κράτους. Η ικανότητα αυτή περνά μέσα από τη δημιουργία αποτελεσματικών δομών συντονισμού των αναπτυξιακών τους πρωτοβουλιών και δραστηριοτήτων. Αυτές οι δομές, συντονισμού και όχι διοίκησης, ενταγμένες στο υπό διαμόρφωση νέο πλέγμα σχέσεων με το κράτος, ενισχύουν τη θέση των ορεινών περιοχών στο σχεδιασμό, εφαρμογή και διαχείριση στρατηγικών ενδογενούς ανάπτυξης αλλά και τομεακών και διατομεακών πολιτικών. Για το Κράτος, ο στόχος της ενίσχυσης αυτών των δομών σε υποκείμενες κλίμακες, συμβάλλει στη συγκρότηση της δημόσιας εδαφικής δράσης και εντάσσεται στη γενικότερη προσπάθεια προσαρμογής του στις δυναμικές της παγκοσμιοποίησης, στην αντιμετώπιση του διεθνούς ανταγωνισμού και στην αποτελεσματικότητα των ευρωπαϊκών και εθνικών πολιτικών.

Στο πλαίσιο αυτό, η αναζήτηση της κατάλληλης μορφής διακυβέρνησης για την εφαρμογή της ΕΣΑΟΚ λαμβάνει υπόψη τρία επίπεδα διαμόρφωσης πολιτικών και λήψης αποφάσεων:

1. Της Ε.Ε. στην οποία η διακυβέρνηση συνδέεται με τον τρόπο λειτουργίας της, τον σχεδιασμό και την εφαρμογή των πολιτικών της (Λευκή Βίβλος, 2001). Η ενίσχυση της Εδαφικής Πολιτικής της Ε.Ε., την έχει φέρει πλησιέστερα στις κοινότητες, υπεύθυνες πλέον για την εφαρμογή των πολιτικών της (γεωργία, χρηματοδότηση περιβαλλοντικά πρότυπα).
2. Της Κύπρου η οποία ως Κράτος-Μέλος επιδιώκει να διατηρήσει τη συνοχή της δημόσιας δράσης (δημόσια προβλήματα, λύσεις, υλοποίηση) μέσω μιας όχι πλέον κεντρικά και εκ των άνω προτεινόμενης (ή επιβαλλόμενης) πολιτικής αλλά αποκεντρωμένης συνεργασίας (συντονισμός πολλών επιπέδων και εταίρων) στην οποία παραμένει ρυθμιστής.
3. Του Τροόδους ως εδαφική περιοχή η οποία προκύπτει από την θέληση των δρώντων της να διαμορφώσουν ένα ολοκληρωμένο σχέδιο ανάπτυξης, βασισμένο στην αξιοποίηση των πόρων της και στην ενεργοποίηση πολλαπλών εταίρων οι οποίοι πρέπει να συνεργασθούν και να συντονισθούν.

Η εθνική διάσταση της ΕΣΑΟΚ επιβάλλει την εγκαθίδρυση μιας πολυεπίπεδης διακυβέρνησης η οποία να εντάσσει και να συντονίζει όλα τα εμπλεκόμενα μέρη: Κυβέρνηση, Κυβερνητικές Υπηρεσίες και περιοχή Τροόδους. Η όλη διαδικασία εφαρμογής μιας αποκεντρωμένης εθνικής εδαφικής στρατηγικής, αποτελεί στην πραγματικότητα, μια πρώτη πιλοτική προσπάθεια για την οποία το κράτος θα πρέπει να συνδυάσει τον ρυθμιστικό και συντονιστικό του ρόλο. Η δομή διακυβέρνησης η οποία προτείνεται θα πρέπει να καλύπτει τόσο τον οριζόντιο συντονισμό της Δημόσιας Διοίκησης και των άμεσα εμπλεκόμενων Κυβερνητικών υπηρεσιών (Τμήματα και τεχνικές επιτροπές Υπουργείων), όσο και την συνεργασία με τους εκπροσώπους της περιοχής του Τροόδους (ΑΤΑ, τοπικοί φορείς κτλ). Το κράτος προβλέπεται να έχει σημαντική και ουσιαστική συμμετοχή στην εφαρμογή της ΕΣΑΟΚ μέσω των στρατηγικών παρεμβάσεων και της συμβολής του στις ολοκληρωμένες (τομεακές) παρεμβάσεις.

Οστόσο, στο πλαίσιο μιας τέτοιας μορφής και εύρους διακυβέρνησης, η επιτυχής εφαρμογή της ΕΣΑΟΚ εξαρτάται κυρίως, από την οργανωσιακή ικανότητα του Τροόδους να συμμετέχει ενεργά στο συντονισμό της. Αυτό ισχύει γιατί **η δράση για την εδαφική ανάπτυξη χωρίς να ανήκει στην αποκλειστική αρμοδιότητα της δημόσιας αρχής, προκύπτει από μια διαδικασία συντονισμού μεταξύ πολυάριθμων εμπλεκόμενων φορέων και σε διάφορα επίπεδα**. Σε κάθε περίπτωση, το κράτος παραμένει σημαντικός συνομιλητής και ρυθμιστής.

Το ζήτημα που τίθεται προς το παρόν, αφορά την έλλειψη μιας εσωτερικής μορφής συντονισμού των φορέων της περιοχής του Τροόδους και συνεπώς, την αδυναμία ενιαίας θεσμικής εκπροσώπησης στην υπερκείμενη δομή διακυβέρνησης. Η δημιουργία μιας δομής διακυβέρνησης στην κλίμακα του Τροόδους λαμβάνει υπόψη ότι:

- Το Τρόοδος και οι ιστορικές του περιοχές δεν αποτελούν ενιαία διοικητική οντότητα
- Τα συμπλέγματα υπηρεσιών των κοινοτήτων μόλις αρχίζουν να διαμορφώνονται
- Η απουσία ενδιάμεσου αυτοδιοικητικού σώματος μεταξύ κοινοτήτων και επαρχιακής διοίκησης δεν έχει επιτρέψει την ανάδειξη και εμπέδωση από την τοπική κοινωνία της βέλτιστης κλίμακας χωροταξικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού,
- Το έλλειμμα στην εκπροσώπηση των κοινωνικο-επαγγελματικών ομάδων του Τροόδους δεν έχει επιτρέψει έναν οργανωμένο και αποτελεσματικό διάλογο της περιοχής με το κράτος για μια ολοκληρωμένη ορεινή πολιτική ενώ παράλληλα εξασθενεί τον παρεμβατικό ρόλο της Αναπτυξιακής Εταιρείας Τροόδους,
- η διεθνής και η κυπριακή εμπειρία σχετική με τον συντονισμό των φορέων της υπαίθρου οι οποίοι συμμετέχουν σε αναπτυξιακές διαδικασίες, φανερώνει έλλειψη εμπειρίας σε διαδικασίες συνεργασίας, διαβουλεύσεων και λήψης αποφάσεων αλλά και στην επεξεργασία πληροφοριών από τους ίδιους τους τοπικούς δρώντες

Οστόσο, παρά την ύπαρξη αυτού του δυσλειτουργικού πλαισίου όσον αφορά την οργάνωση της διακυβέρνησης στην κλίμακα του Τροόδους, η εφικτότητα της δημιουργίας μιας αποτελεσματικής συντονιστικής δομής (διακυβέρνηση) στην περιοχή στηρίζεται στους εξής πυλώνες:

- α) η Κυπριακή Κυβέρνηση έχει εισέλθει σε μια διαδικασία αναζήτησης βέλτιστων μορφών αποκεντρωμένης συνεργασίας (Επαρχιακή Διοίκηση, Συμπλεγματοποιήσεις Υπηρεσιών κτλ)
- β) η ύπαρξη και λειτουργία εδώ και μια δεκαετία αναπτυξιακών εταιρειών με αξιολογη συσσωρευμένη εμπειρία στην εφαρμογή σχεδίων δράσης,
- γ) η εμπειρία της εφαρμογής του προγράμματος LEADER στην περιοχή
- δ) η δυναμική της ίδιας της ΕΣΑΟΚ (στόχοι, δομές και παρεμβάσεις της ΕΣΑΟΚ)

Η Δομή διακυβέρνησης Τροόδους η οποία θα προκύψει πρέπει να αναγνωρίζεται από τους δρώντες του και να εξασφαλίζει την αντιπροσωπευτικότητά της συμπεριλαμβάνοντας την

ένταξη εκπροσώπων της ΑΤΑ, οικονομικών δρώντων, συλλογικών φορέων, επιστημόνων,...).

Πλαίσιο σχεδιασμού πολυεπίπεδης διακυβέρνησης για το Τρόδος

Η πολυεπίπεδη διακυβέρνηση ορίζεται εδώ με βάση τον διακριτό ρόλο και τις αρμοδιότητες της κυβέρνησης, της δημόσιας Διοίκησης, και των φορέων της περιοχής του Τρόδους ως προς την εφαρμογή της ΕΣΑΟΚ. Η λειτουργικότητα μιας τέτοιας δομής απαιτεί τον συντονισμό α) της κεντρικής διοίκησης ενόψει της ανάγκης εναρμόνισης των δημόσιων πολιτικών στο ορεινό τμήμα της Κύπρου και β) της πολυεταίρικης συνεργασίας στο Τρόδος. Η νέα πολιτική της Ε.Ε. για την προγραμματική περίοδο 2021-2027 φαίνεται ότι θα ενισχύσει τέτοιου είδους πολυεπίπεδης συνεργασίας.

A) Κυβέρνηση και Κεντρική Διοίκηση: δημιουργία οριζόντιας δομής συντονισμού των δημόσιων πολιτικών στο πλαίσιο της ΕΣΑΟΚ

Ο στόχος του οριζόντιου συντονισμού της Δημόσιας Διοίκησης για την εφαρμογή της ΕΣΑΟΚ λαμβάνει υπόψη ότι:

- η Ε.Ε. και οι πολιτικές της ωθούν προς πιο αποκεντρωμένες δομές και συμμετοχή των τοπικών φορέων στον σχεδιασμό της εδαφικής ανάπτυξης και στη διαχείριση φυσικών πόρων (βλέπε Οδηγίες της Ε.Ε. για νερό, Natura, σχεδιασμό προγράμματος Leader κτλ),
- η ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε. ως μια περιφέρεια προγραμματισμού δεν ευνοεί τον σχεδιασμό ειδικών πολιτικών για ιδιαίτερες περιοχές όπως οι ορεινές περιοχές,
- η Κυβέρνηση προωθεί διοικητική μεταρρύθμιση με στόχο την αρμονικότερη συνεργασία με τις νέες εδαφικές ενότητες που θα προκύψουν,
- η τάση ενίσχυσης των οριζόντιων και διατομεακών πολιτικών (ιδίως για το περιβάλλον και την τοπική οικονομία) αυξάνει τις απαιτήσεις συντονισμού των κυβερνητικών υπηρεσιών.

Για την επίτευξη αυτού του στόχου, η Κυβέρνηση θα πρέπει να παρέμβει σε τρία επίπεδα:

1° να προετοιμάσει την εναρμόνιση της δημόσιας διοίκησης με τις ανάγκες εφαρμογής της ΕΣΑΟΚ. Η εναρμόνιση αυτή η οποία αφορά τα εμπλεκόμενα Υπουργεία, θα στηριχθεί στη δημιουργία ενός Μηχανισμού Οριζόντιου Συντονισμού των τομεακών και διατομεακών πολιτικών των κυβερνητικών υπηρεσιών για την Περιοχή Τρόδους με βάση τις δράσεις που προτείνει η ΕΣΑΟΚ.

2° να μεταβιβάσει αρμοδιότητες προς τα κάτω για τη συνδιαχείριση πόρων εθνικής σημασίας οι οποίοι έχουν ταυτόχρονα, μια κοινωνική και οικονομική διάσταση για τον τοπικό πληθυσμό όπως το νερό και το περιβάλλον. Η μεταβίβαση αυτή θα γίνει σύμφωνα με τις σχετικές οδηγίες της Ε.Ε. και στρατηγικές της Κυπριακής Δημοκρατίας η οποία θα διατηρεί τον πλήρη έλεγχο επί των πόρων αυτών.

3° να αναγνωρίσει το Τρόδος μέσω της μορφής διακυβέρνησης την οποία αυτό θα διαμορφώσει, ως συνομιλητή του Κράτους αλλά και τον ρόλο της ANET ως το επιχειρησιακό όργανο εφαρμογής της ΕΣΑΟΚ στο Τρόδος.

Οι παρεμβάσεις αυτές αναλύονται ως εξής:

- 1. Δημιουργία Μηχανισμού Οριζόντιου Συντονισμού των τομεακών πολιτικών και παρεμβάσεων των κυβερνητικών υπηρεσιών στην Περιφέρεια Τρόδους**

- Σύσταση Διυπουργικής και Καθοδηγητικής Επιτροπής με αρμοδιότητα το συντονισμό και την εφαρμογή της Ολοκληρωμένης Πολιτικής Ανάπτυξης για την Ορεινή Κύπρο

στη Διυπουργική Επιτροπή θα συμμετέχουν

- Υπουργός Εσωτερικών (ως Πρόεδρος)
- Υπουργός Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος
- Υπουργός Ενέργειας, Εμπορίου, Βιομηχανίας και Τουρισμού,
- Υπουργός Μεταφορών, Επικοινωνιών και Έργων,
- Υπουργός Οικονομικών,
- Υφυπουργός παρά τω Προέδρω
- Επίτροπος Ανάπτυξης Ορεινών Περιοχών (παρακάθεται)

στην Καθοδηγητική Επιτροπή θα συμμετέχουν

- Επίτροπος για την Ανάπτυξη Ορεινών Περιοχών (ως Συντονιστής)
- εκπρόσωπος του Γενικού Διευθυντή Υπουργείου Εσωτερικών
- εκπρόσωπος του Γενικού Διευθυντή Υπουργείου Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος
- εκπρόσωπος του Γενικού Διευθυντή Υπουργείου Ενέργειας, Εμπορίου, Βιομηχανίας και Τουρισμού,
- εκπρόσωπος του Γενικού Διευθυντή Υπουργείου Μεταφορών, Επικοινωνιών και Έργων,
- εκπρόσωπος του Γενικού Διευθυντή Υπουργείου Οικονομικών

2. Θεσμοθέτηση του Επιτρόπου Ορεινών Κοινοτήτων και δημιουργία υπηρεσιακού μηχανισμού.

Ο Επίτροπος διορίζεται για συντονισμό όλων των δράσεων και ενεργειών για την υλοποίηση της Ολοκληρωμένης Κυβερνητικής Πολιτικής για την Ορεινή Κύπρο.

Κυβερνητικός Μηχανισμός εφαρμογής Πολιτικής για την Ορεινή Κύπρο

- Το Γραφείο Επιτρόπου να αποτελέσει τον οριζόντιο κυβερνητικό μηχανισμό συντονισμού των προωθούμενων δράσεων, έργων και πολιτικών για ανάπτυξη των Ορεινών Κοινοτήτων της Κύπρου.
- Συντονισμός όλων των δράσεων και ενεργειών για την υλοποίηση των αποφάσεων της Υπουργικής Επιτροπής, της Καθοδηγητικής Επιτροπής και των Τεχνικών Επιτροπών για τον συντονισμό και εφαρμογή της Ολοκληρωμένης Πολιτικής για την Ορεινή Κύπρο.

Στήριξη τοπικού ενδογενούς δυναμικού

- Συντονισμός, ενημέρωση και υποστήριξη των Αρχών Τοπικής Αυτοδιοίκησης προς την κατεύθυνση της εφαρμογής της ΕΣΑΟΚ, σε συνεργασία με τις Επαρχιακές Διοικήσεις και την Ένωση Κοινοτήτων Κύπρου
- Ενίσχυση του ρόλου της Αναπτυξιακής Εταιρείας Τροόδους, ως ο κεντρικός φορέας που αντιπροσωπεύει κοινότητες, οργανωμένα σύνολα και επιχειρηματίες της περιοχής, αλλά και των λοιπών Αναπτυξιακών Εταιρειών, με σκοπό την αποτελεσματική εφαρμογή των Σχεδίων Δράσης όπως αυτά υποδεικνύει η ΕΣΑΟΚ.

3. Σύσταση Τεχνικών Επιτροπών (ΤΕ) σε επίπεδο Υπουργείων

- * Γενική Τεχνική Επιτροπή Υπουργείου
  - Εσωτερικών
  - Μεταφορών, Επικοινωνιών και Έργων
  - Παιδείας και Πολιτισμού
  - Εργασίας, Πρόνοιας & Κοινωνικών Ασφαλίσεων
  - Ενέργειας, Εμπορίου, Βιομηχανίας και Τουρισμού
- * Ειδικές Τεχνικές Επιτροπές:
  - Τμημάτων Γεωργίας,

- Τμήμα Περιβάλλοντος,
- Τμήμα Αναπτύξεων Υδάτων,
- Τμήματος Δασών
- Τουρισμού
- Δημοσίων Έργων
- Πολεοδομίας και Οικήσεως
- Υπηρεσίας Θήρας και Πανίδας

4. Σύσταση Οργανισμών Διαχείρισης Φυσικών πόρων εθνικής σημασίας

Προώθηση μέσω του Υπουργού Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος της δημιουργίας:

- (α) «Ενιαίου Οργανισμού Διαχείρισης Υδάτων Περιφέρειας Τροόδους» ο οποίος θα λειτουργεί εσωτερικά με ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια και εξωτερικά με κριτήρια Δημοσίου Συμφέροντος υπό τον συντονισμό και την επίβλεψη του Τμήματος Αναπτύξεως Υδάτων, και
- (β) Οργανισμού ενιαίας διαχείρισης περιοχών προστασίας (Δάση, περιοχές Natura, περιοχές υψηλής φυσικής αξίας) διατηρώντας το διακριτό ρόλο των εμπλεκόμενων φορέων και των υφιστάμενων συστημάτων διαχείρισης ο οποίος θα εκπονήσει και εφαρμόσει Σχέδιο Αγροπεριβαλλοντικής Διαχείρισης (σχέδια οδηγίων, τυπολόγηση παραγωγικών συστημάτων και γαιοτόπων, υπολογισμός της στέρξης εισοδήματος έναντι του περιβαλλοντικού οφέλους και σύστημα παρακολούθησης και αξιολόγησης)

5. Αναγνώριση του Τροόδους ως συνομιλητή του Κράτους

α) Πρόνοια στο νόμο περί συμπλεγματοποίησης για δυνατότητα δημιουργίας Περιφερειακού Συμπλέγματος Υπηρεσιών Κοινοτήτων Τροόδους με τη συμμετοχή των τοπικών συμπλεγμάτων που θα προκύψουν.

β) Αναγνώριση της μορφής διακυβέρνησης την οποία θα διαμορφώσει το σύνολο των δρώντων της περιοχής Τροόδους,

B) Περιοχή Τροόδους: το τοπικό Σχήμα/Σύστημα Διακυβέρνησης

Ακολουθεί, αναλυτικά, η παρουσίαση της πρότασης της δομής διακυβέρνησης στην κλίμακα της περιοχής Τροόδους. Το εγχείρημα της εφαρμογής του στρατηγικού σχεδίου για το Τρόδος και των συναφών μελετών που το συνοδεύουν (τομεακές μελέτες, χωροταξικό κλπ) προϋποθέτει την ύπαρξη του κατάλληλου σχήματος διακυβέρνησης.

Όπως προαναφέρθηκε, η σημασία της τοπικής «εδαφικής» διακυβέρνησης είναι διττή: από τη μια, πρέπει να εκφράσει τη βούληση και την κινητοποίηση των τοπικών δρώντων για την οικοδόμηση της αναπτυξιακής οντότητας Τροόδους, από την άλλη, να συμβάλλει ώστε αυτοί οι δρώντες να συμμετάσχουν ενεργά στην εφαρμογή της ΕΣΑΟΚ στην περιοχή τους.

1. Προς μια εταιρική σχέση μεταξύ των δρώντων στο Τρόδος

Με βάση τα αποτελέσματα της μέχρι τώρα διάγνωσης και των συμπερασμάτων των πραγματοποιηθέντων συνεδρίων στη Κύπρο (Ιούνιος-Ιούλιος 2018), κρίθηκε σκόπιμο να καθοριστούν η φύση και οι ρόλοι βασικών οντοτήτων- παραγόντων που θα δρουν σε επίπεδο Τροόδους, που θα αποτελούν στην πραγματικότητα τους εταίρους που θα συνεργαστούν για την ανάπτυξη του Βουνού (ένα είδος consortium). Οι οντότητες αυτές (σε μορφή Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου ή Ιδιωτικού Δικαίου δημοσίου ενδιαφέροντος) αναφέρονται σε βασικούς τομείς που αποτελούν εθνικές προκλήσεις για την Κυβέρνηση και την Κεντρική Διοίκηση όπως το νερό, το περιβάλλον, ο τουρισμός, η αυτοδιοίκηση και η τοπική ανάπτυξη.

Στο εταιρικό αυτό σχήμα ορισμένοι εταίροι αποτελούνται αποκλειστικά από υπάρχοντες τοπικούς (αυτοδιοικητικούς ή άλλους) φορείς και οργανώσεις ενώ οι άλλοι οι νέοι έχουν μικτή σύνθεση από εκπροσώπους τοπικών και κρατικών φορέων όπως περιγράφεται παρακάτω.

Οι υπάρχοντες εταίροι είναι οι αναπτυξιακές εταιρίες ANET και ANELEM. Οι νέες δομές για μεν την Αυτοδιοίκηση είναι: α) το Περιφερειακό Σύμπλεγμα Υπηρεσιών Κοινοτήτων Τροόδους και β) τα Τοπικά Συμπλέγματα Υπηρεσιών και γ) για δε τους φυσικούς πόρους: i) ο Οργανισμός Διαχείρισης Περιβάλλοντος και ii) ο Οργανισμός Διαχείρισης Υδάτινων Πόρων.

Επίσης, μια άλλη ομάδα εταίρων η οποία θα πρέπει να συμμετάσχει στη δομή διακυβέρνησης αποτελούν οι εκπρόσωποι των παραγωγικών και κοινωνικών συλλογικότητας (γεωργοί, μεταποιητές, επιχειρηματίες τουρισμού, σύλλογοι πολιτιστικοί, αθλητικοί, περιβαλλοντικοί, σχολικές εφορίες κτλ). Στην περίπτωση αυτή, θα πρέπει να καταβληθεί ιδιαίτερη προσπάθεια αυτοί οι εταίροι να οργανωθούν στην κλίμακα του Τρόδους.

2. Οι νέες δομές της Αυτοδιοίκησης : Η διοικητική-εδαφική αναδιάρθρωση στο Τρόδος

Η σημασία των Συμπλεγμάτων υπηρεσιών των κοινοτήτων έγκειται στο γεγονός ότι θα δημιουργήσουν ένα ανώτερο επίπεδο προγραμματισμού της τοπικής ανάπτυξης μέσα από την συνεργασία ως Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου (ΝΠΔΔ) και φορείς δημόσιας διοίκησης. Η συμπλεγματοποίηση στην ουσία δημιουργεί ένα νέο χωρικό -εδαφικό επίπεδο προγραμματισμού και σχεδιασμού, (όχι Δευτεροβάθμια Αυτοδιοίκηση) ανάμεσα στην κρατική επαρχία και τις ΑΤΑ που βρίσκονται μέσα σε αυτήν.

Σύμφωνα με την προσέγγιση της ομάδας μελέτης για την συμπλεγματοποίηση στο Τρόδος προτείνεται η δημιουργία δύο νέων δομών:

Α) Ίδρυση Τοπικών Συμπλεγμάτων που θα βασίζονται κατ' αρχάς στις ιστορικές περιοχές της ορεινής αυτής περιοχής (Μαραθάσα, Σολέα, Κρασοχώρια, Πιτσιλιά κλπ.

Β) Ίδρυση μιας αυτοδιοικητικής δομής σε επίπεδο Τρόδους, δηλαδή ένα Περιφερειακό Σύμπλεγμα (ΠΣ) πέρα από τα προτεινόμενα τοπικά συμπλέγματα των επί μέρους χωρικών ενότητων.

Η δημιουργία αυτών των αυτοδιοικητικών δομών θεωρείται σκόπιμη και αναγκαία διότι αφ' ενός πρέπει να εκφράσουν τις ιστορικές περιοχές που υποδιαιρείται το Τρόδος και αφ' ετέρου να ανταποκριθούν στις σημερινές λειτουργικές ανάγκες (υπηρεσίες/εξυπηρετήσεις).

Νομική μορφή και βασικοί ρόλοι των νέων δομών :

Το Περιφερειακό Σύμπλεγμα Τροόδους (το οποίο εκφράζει εμβληματικά την ενότητα του ορεινού όγκου), θα μπορεί να συντονίζει τη δράση των τοπικών συμπλεγμάτων καθώς και να τα εκπροσωπεί συνολικά σε άλλα ανώτερα όργανα ενώ παράλληλα θα στηρίζει διοικητικά την αναπτυξιακή διαδικασία στο Τρόδος που προωθείται από άλλους κατ' εξοχήν αναπτυξιακούς παράγοντες. Η νομική μορφή του Περιφερειακού Συμπλέγματος (ΠΣ) μπορεί να είναι ΝΠΔΔ ή ΝΠΙΔ.

Το βασικό όργανο των ΠΣ (Συμβούλιο Συμπλέγματος) θα αποτελείται από εκπροσώπους των κοινοτήτων ή εναλλακτικά από εκπροσώπους των 8 ή 10 Τοπικών Συμπλεγμάτων.

Το Περιφερειακό Σύμπλεγμα Τροόδους (ως ΝΠΔΔ) έχει ως γενική αποστολή να εκφράσει συμβολικά και ουσιαστικά την ενότητα του ορεινού αυτού όγκου και επίσης να στηρίξει με τους υπόλοιπους φορείς που έχουν ως χωρική εμβέλεια το Τρόδος την αναπτυξιακή διαδικασία στο Τρόδος

Με δεδομένα:

- α) την ανάγκη ύπαρξης μιας εταιρικής σχέσης (τυπικής ή άτυπης) μεταξύ των δρώντων στο Τρόδος (πχ. σύμφωνο αναπτυξιακής συνεργασίας) ,
- β) τους ρόλους και τις αρμοδιότητες που έχουν οι δρώντες αυτοί λόγω της θεματικής φύσης του αντικειμένου τους (οργανισμός νερού, οργανισμός περιβαλλοντικής διαχείρισης, γραφείο τουρισμού, γραφείο γεωργίας κλπ.),
- γ) τον γενικό ρόλο και την 'οριζόντια' διάσταση των φορέων της αυτοδιοίκησης (κοινοτήτων ή συμπλεγμάτων).

Ο τρόπος παρέμβασης του Συμπλέγματος Τροόδους για την υποστήριξη της δομής διακυβέρνησης του Τροόδους μπορεί να είναι ενδεικτικά ο ακόλουθος:

- ❖ Συντονισμός των τοπικών συμπλεγμάτων για τις περιπτώσεις δράσεων και δραστηριοτήτων που εκτείνονται ή αφορούν το σύνολο της ορεινής περιοχής Τροόδους
- ❖ Συμμετοχή στη Δομή ανάπτυξης του Τροόδους εκπροσωπώντας τα τοπικά συμπλέγματα και κοινότητες του Τροόδους .
- ❖ Εκπροσώπηση του Τροόδους στα όργανα της κεντρικής διοίκησης και κυβέρνησης.
- ❖ Προώθηση του αναπτυξιακού προγραμματισμού και σχεδιασμού για την περιοχή Τροόδους
- ❖ Μελέτη, κατασκευή, επίβλεψη και υλοποίηση δημοσίων έργων και υποδομών στην κλίμακα του Τροόδους
- ❖ Γνωμοδότηση για έργα και δράσεις εθνικής εμβέλειας που αναφέρονται στο Τρόδος

Οι νέες αυτοδιοικητικές δομές (Περιφερειακό Σύμπλεγμα και Τοπικά συμπλέγματα) αποτελούν ένα σημαντικό πυλώνα του όλου σχήματος διακυβέρνησης του Τροόδους και παίζουν σημαντικό ρόλο στη γενικότερη διαδικασία διαβούλευσης. Το σχήμα αυτό θα ορίσει τις υποχρεώσεις του και τις επιδιώξεις του με βάση τους στόχους και τις δράσεις της ΕΣΑΟΚ η οποία θα συνιστά την Χάρτα του Τροόδους. Ως πλαίσιο συνεργασίας θα αποτελεί το θεμέλιο για την λειτουργία της Διακυβέρνησης του Τροόδους. Η συμμετοχή των νέων αυτοδιοικητικών δομών στη λήψη αποφάσεων για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη της περιοχής θα έχει και ουσιαστική και συμβολική σημασία.

3. Οι νέες δομές για το περιβάλλον και τους φυσικούς πόρους του Τροόδους

Οι δύο οργανισμοί οι οποίοι παρουσιάστηκαν στην Στρατηγική Παρέμβαση «Νέες Δομές Διαχείρισης εθνικής σημασίας φυσικών πόρων», αποτελούν για την περιοχή του Τροόδους καινοτομικές δομές διαχείρισης. Η δημιουργία τους απαντά σε τρία σημαντικά ζητούμενα:

- α) στις δεσμεύσεις της Κυπριακής Δημοκρατίας ως προς την Ε.Ε. για τη διαχείριση των φυσικών πόρων της με τη συμμετοχή των τοπικών φορέων,
- β) στην αποτελεσματικότερη συνεργασία μεταξύ κεντρικής διοίκησης και τοπικών φορέων,
- γ) στην προώθηση δραστηριοτήτων οικολογικής (νερό, βιοποικιλότητα) και παραγωγικής (αγρο-οικολογική οργάνωση των παραγωγικών συστημάτων, σύνδεση της ενιαίας ζώνης διαχείρισης με την ποιότητα των προϊόντων) σημασίας.

(α) Οργανισμός διαχείρισης υδάτινων πόρων

Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου (ΝΠΙΔ) δημοσίου ενδιαφέροντος (π.χ. Δημόσια Εταιρεία Ιδιωτικού Δικαίου). Θα λειτουργεί με ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια και θα επιχειρεί με κριτήρια Δημοσίου

συμφέροντος. Θα εποπτεύεται από το Τμήμα Υδάτων. Βασικός ρόλος του θα είναι να συντονίζει όλες τις κοινότητες για την ύδρευση – αποχέτευση καθώς και τους δημόσιους και ιδιωτικούς συνδέσμους για την άρδευση.

Στον Οργανισμό (στα όργανα διοίκησης) θα συμμετέχουν εκπρόσωποι: (i) του Τμήματος Ανάπτυξης Υδάτων και της κεντρικής διοίκησης, (ii) των κοινοτήτων μέσω των συμπλεγμάτων τους, (iii) των Αρδευτικών Τμημάτων και Συνδέσμων μετά από ενοποίηση τους (iv) των αγροτικών φορέων (πχ. Αγροτικοί συνεταιρισμοί), (v) των αναπτυξιακών εταιριών.

Ο Οργανισμός αυτός θα συνεργάζεται με:

- ⇒ το ΤΑΥ / Υπουργείο Γεωργίας Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος για το έλεγχο της εφαρμογής διαχειριστικών μέτρων και της οδηγίας ΕΕ 2000/60.
- ⇒ τις περιοχές στα κατάντη (ΑΤΑ Λεμεσού και Λευκωσίας) για την κάλυψη όλων των αναγκών ζήτησης νερού όλων των ανάντη (Τρόδος) και κατάντη περιοχών.

(β) Οργανισμός διαχείρισης φυσικού περιβάλλοντος (προστατευόμενη περιοχή Τροόδους)

Οργανισμός υπό την εποπτεία της αρμόδιας κυβερνητικής υπηρεσίας (περιβάλλοντος) με νομική μορφή ΝΠΙΔ δημοσίου ενδιαφέροντος. Θα αναλάβει την ενιαία διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος του κεντρικού τμήματος του Τροόδους (ως προστατευόμενης περιοχής) στο οποίο περιλαμβάνονται περιοχές: α) Δάση και δασικές περιοχές, β) Περιοχές Natura (sites), γ) Περιοχές Υψηλής Φυσικής Αξίας (ΥΦΑ), Λοιπές αγροτικές περιοχές ως περιφερειακή ζώνη (bufferzone)), οι οποίες αλληλοκαλύπτονται σε μεγάλο βαθμό και μέχρι σήμερα έχουν διαφορετική διαχείριση από τις κρατικές υπηρεσίες (τμήματα Δασών/ Θήρας, Περιβάλλοντος, Γεωργίας κλπ).

Εκτός από την πάγια συμμετοχή των εκπροσώπων των προαναφερόμενων αρμόδιων κρατικών υπηρεσιών, θα συμμετέχουν εκπρόσωποι της αυτοδιοίκησης, των παραγωγικών & περιβαλλοντικών οργανώσεων-ΜΚΟ. Η κάθε υπηρεσία θα διατηρεί το διακριτό της ρόλο και τις αρμοδιότητές της αλλά θα συνεργάζεται με τον οργανισμό που θα έχει αποκλειστική του φροντίδα την περιοχή και θα αποτελεί για όλες τις υπηρεσίες το εστιακό σημείο (ένα είδος συντονιστικού focal point).

Τα πεδία συνδρομής της τοπικής δομής διακυβέρνησης με βάση τις αρμοδιότητες και τις δράσεις του οργανισμού διαχείρισης θα είναι τα εξής:

- A. οργάνωση των χρήσεων γης (εξειδίκευση του «ειδικού σχεδίου αναπτύξεως Τροόδους»–«δήλωσης πολιτικής»), παρακολούθηση και αξιολόγηση της εφαρμογής του γενικού και ενιαίου σχεδίου διαχείρισης του περιβάλλοντος,
- B. διαμόρφωση των σχετικών μέτρων του ΠΑΑ (σχέδια οδηγιών, τυπολόγηση παραγωγικών συστημάτων, οριοθέτηση γαιοτόπων, σύστημα παρακολούθησης και αξιολόγησης) στο πλαίσιο του ειδικού Σχεδίου Αγροπεριβαλλοντικής διαχείρισης,
- C. ενημέρωση, πληροφόρηση και ευαισθητοποίηση του πληθυσμού σε θέματα σχετικά με την προστασία και ανάπτυξη της περιοχής μέσω κέντρων/σημείων πληροφόρησης.

Το νομικό καθεστώς των δύο Οργανισμών επιτρέπει την ενεργή συμμετοχή τους στην τοπική δομή Διακυβέρνησης. Επίσης, οι δραστηριότητές τους αφορούν άμεσα τους τοπικούς φορείς και δρώντες. Και στις δύο περιπτώσεις αποτελούν ένα ενδιαφέρον φόρουμ συνεργασίας και συνδιαχείρισης με τους τοπικούς φορείς για ζητήματα τοπικά για τα οποία οι δεσμεύσεις της ΚΔ και η σημασία τους ξεπερνούν τα όρια της περιοχής.

Αυτή η καινοτομική πρωτοβουλία συνδέεται με την αρχή της ορεινότητας μέσω του εθνικού συμβολαίου αλληλεγγύης μεταξύ Κυπριακής Δημοκρατίας και Τροόδους το οποίο προβλέπει την υποστήριξη της τοπικής κοινωνίας για την αειφορική διαχείριση των εθνικών φυσικών πόρων με τον όρο αυτοί να είναι προσβάσιμοι στους πολίτες της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Το όφελος από τη συμμετοχή των δύο οργανισμών στη δομή διακυβέρνησης της περιοχής Τροόδους θα είναι αμοιβαίο γιατί:

- α) οι οργανισμοί αυτοί έχουν ανάγκη συναινετικών αποφάσεων μέσω διαβουλεύσεων με τη συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων πλευρών της περιοχής, για την προώθηση των δράσεών τους (οικολογικό νερό, περιβαλλοντική διαχείριση).
- β) οι δομές διακυβέρνησης για την εφαρμογή της ΕΣΑΟΚ σε τοπικό και εθνικό επίπεδο, θα

επωφεληθούν από τη λειτουργία αυτής της καινοτομικής συνεργασίας κυβερνητικών υπηρεσιών και τοπικών δρώντων στο εσωτερικό αυτών των ευέλικτων οργανισμών.

Αναπτυξιακές Εταιρείες Περιοχής Τροόδους

Στην περιοχή του Τροόδους λειτουργούν και δραστηριοποιούνται δύο έμπειρες σήμερα, Αναπτυξιακές Εταιρείες: η ANET (Αναπτυξιακή Εταιρεία Τροόδους) και η ANELEM (Αναπτυξιακή Εταιρεία Λεμεσού).

Με βάση τους στόχους, την εταιρική τους σύνθεση, τις μέχρι σήμερα δράσεις τους και τους τομείς δραστηριότητας (σχεδιασμός και εφαρμογή δράσεων, ευαισθητοποίηση πληθυσμού, διαβουλεύσεις, ανταγωνιστικά ευρωπαϊκά προγράμματα, Πρόγραμμα Leader κλπ) οι δύο αναπτυξιακές Εταιρείες μπορούν να:

- α) συμμετέχουν στο σχήμα Διακυβέρνησης του Τροόδους ως φορείς εκπροσώπησης των τοπικών φορέων και δρώντων¹⁵ και
- β) διαδραματίσουν ουσιαστικό ρόλο στην υποστήριξη της εφαρμογής της ΕΣΑΟΚ ως ο επιχειρησιακός βραχίονας της δικυβέρνησης.

Η επιχειρησιακή αυτή συνδρομή θα καλύπτει τους τομείς της ευαισθητοποίησης του τοπικού πληθυσμού, της οργάνωσης διαβουλεύσεων, του σχεδιασμού και της εφαρμογής Σχεδίων Δράσης τα οποία θα προκύπτουν από την ΕΣΑΟΚ και την αναζήτηση χρηματοδοτήσεων.

ANET (Αναπτυξιακή Εταιρεία Τροόδους)

Η Αναπτυξιακή Εταιρεία Κοινοτήτων Περιοχής Τροόδους ΛΤΔ (ΑΝ.Ε.Τ.) συστάθηκε το Γενάρη του 2009 ως εταιρεία χωρίς μετοχικό κεφάλαιο, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Η ΑΝ.Ε.Τ. αποτελεί αξιόπιστο και αποτελεσματικό αναπτυξιακό μηχανισμό των φορέων και των κατοίκων των υποπεριφερειών Μαραθάσας, Σολέας, Κουμανδαροχωρίων, Ορεινών Θερέτρων Λεμεσού, Νότιας και Βόρειας Πιτσιλιάς και τέλος Κρασσοχωρίων-Αμπελοχωρίων. Αποσκοπεί στην ανάπτυξη, ανάδειξη και προβολή αυτών, προωθώντας παράλληλα προς επίλυση τα χρόνια προβλήματα που αντιμετωπίζουν τόσο οι περιοχές αυτές όσο και οι επιμέρους κοινότητες που τις αποτελούν και προσφέρει ολοκληρωμένες λύσεις και συμβουλευτικές υπηρεσίες στο κοινοτικό και ιδιωτικό τομέα.

Έχει προωθήσει την συνεχή συνεργασία με τα Κοινοτικά Συμβούλια, οργανωμένα σύνολα αλλά και ιδιώτες μέλη της. Οι στόχοι και τα πεδία δράσης της εταιρείας είναι μεταξύ άλλων και οι εξής :

- Βελτίωση ποιότητας ζωής των κατοίκων της περιοχής
- Οργάνωση εκδηλώσεων (για τοπικά παραδοσιακά προϊόντα, κ.α)
- Συνδυασμός αγροτουρισμού με τοπική παραγωγή
- Βελτίωση γεωργικού εισοδήματος (Προϊόντα Ονομασίας Προέλευσης, μεταποίησης αγροτικών προϊόντων, εξυπηρέτηση και κατάρτιση των παραγωγών)
- Δημιουργία βιοτεχνιών και προώθηση δημιουργίας βιοτεχνικής περιοχής, κίνητρα για επιχειρήσεις
- Προώθησης συνεργασίας (συνεργασία και δικτύωση επιχειρήσεων)
- Πολιτισμός, Αθλητισμός, Φυσικό περιβάλλον
- Προβολή του χαρακτήρα και της ταυτότητας της περιοχής
- Συνεργασία με κυβέρνηση για επίλυση χρόνιων προβλημάτων και ανάδειξη των περιοχών
- Αξιοποίηση τοπικών ενεργειακών πόρων

ANELEM (Αναπτυξιακή Εταιρεία Λεμεσού)

Η Αναπτυξιακή Εταιρεία Επαρχίας Λεμεσού ΛτΔ με διακριτικό τίτλο ANELEM ΛΤΔ, ιδρύθηκε στις 21 Οκτωβρίου 2005, από τις 11 Κοινότητες του Συμπλέγματος Κούρη-Ξυλούρικου με αφορμή το σχεδιασμό και την υλοποίηση της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER, σε τοπικό επίπεδο.

¹⁵ Στην Αναπτυξιακή συμμετέχουν ως μέτοχοι, οι τοπικοί φορείς και ομάδες συμφερόντων που διαθέτουν δομές με νομική μορφή η οποία δύναται νομίμως να συμμετέχει σε Εταιρίες όπως σ' αυτή της Αναπτυξιακής Τροόδους.

Σκοπός της ANELEM ΛΤΔ είναι η ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής της Επαρχίας Λεμεσού μέσω της συμβολής της στην αξιοποίηση, ανάπτυξη, διαχείριση, συντήρηση και προστασία των φυσικών και πολιτιστικών πόρων, της εισαγωγής της καινοτομίας και επιχειρηματικότητας στο παραγωγικό σύστημα, της εισαγωγής και διεύρυνσης της χρήσης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, της υποστήριξης και ανάπτυξης νέων συλλογικών δομών και της κοινωνικής ανάπτυξης.

Η AN.E.LEM έχει πιστοποιηθεί από το την ΑνΑΔ ως Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης και οργανώνει προγράμματα κατάρτισης για εργοδοτούμενους επιχειρήσεων/οργανισμών και ανέργων.

Η AN.E.LEM αναλαμβάνει την εκπόνηση Μελετών Σκοπιμότητας & Βιωσιμότητας για την αξιολόγηση επιχειρηματικών ιδεών ή επενδυτικών σχεδίων, με σκοπό την εξαγωγή τεκμηριωμένων συμπερασμάτων σχετικά με το αν είναι συμφέρουσα η υλοποίηση του εκάστοτε εγχειρήματος.

Η συνδρομή των Αναπτυξιακών Εταιρειών στην οικοδόμηση της δομής διακυβέρνησης είναι καθοριστική λόγω της εταιρικής μορφής τους και της επιχειρησιακής ικανότητας την οποία διαθέτουν. Η πρώτη επιτρέπει να εκπροσωπούν σε αρκετά υψηλή αντιπροσωπευτική βάση τους τοπικούς φορείς, η δεύτερη να διαθέτουν εξειδικευμένο προσωπικό για την αξιοποίηση των επιχειρησιακών και ευρωπαϊκών προγραμμάτων.

4. Λειτουργία του σχήματος διακυβέρνησης - Διαδικασίες στο εσωτερικό της περιοχής

Για να επιτευχθεί ο συντονισμός, η συνεργασία και η συνέργεια των παραγόντων/ εταιρών που δρουν σε επίπεδο Τρόδους θα πρέπει να υπάρχει μια θεσμοθετημένη σχέση μεταξύ τους στο πλαίσιο της οποίας θα περιγράφεται η διαδικασία λειτουργίας της συνεργασίας τους αλλά και το περιεχόμενο των δράσεων.

Για να αποκτήσει το Τρόδος ουσιαστική αναπτυξιακή υπόσταση (πέρα από γεωγραφική) είναι ανάγκη να εκφραστεί από ένα ενιαίο φορέα ο οποίος θα ενσωματώνει τις επιμέρους θεματικές οντότητες.

Ένας τέτοιος φορέας υπάρχει ήδη σε στοιχειώδη μορφή: Είναι η **Αναπτυξιακή Εταιρεία Τρόδους -ANET** η οποία όμως πρέπει να αναβαθμιστεί και κυρίως να στελεχωθεί κατάλληλα με το απαραίτητο επιστημονικό και διοικητικό προσωπικό. Ο νέος νόμος για τις κοινότητες θα πρέπει να βελτιώσει το θεσμικό πλαίσιο που διέπει τη σχέση των ΑΤΑ με τις Αναπτυξιακές Εταιρείες ώστε αυτές να ασκήσουν απρόσκοπτα και αποτελεσματικά τον συνεχώς ενισχυόμενο ρόλο τους και τις συνεχώς διευρυνόμενες νέες αρμοδιότητές τους. Σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να προετοιμασθεί για να συμπεριλάβει στο σχετικά άμεσο μέλλον εκπροσώπους από όλες τις οντότητες που έχουν αποφασιστεί να δημιουργηθούν στο άμεσο μέλλον για το Τρόδος (Αυτοδιοίκηση, Οργανισμός νερού, Οργανισμός περιβάλλοντος, Γραφεία Γεωργίας και Τουρισμού). Παραγωγικοί και κοινωνικοί φορείς μέσω της ANET.

Στο άμεσο μέλλον, με βάση το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο και την μη ολοκλήρωση ακόμη των συμπλεγματοποιήσεων, καλείται η ANET, να αποτελέσει εκείνη την νομική μορφή, η μόνη συμβατή με την προσέγγιση της εδαφικής ανάπτυξης, στο πλαίσιο της οποίας θα μπορούσε να επιχειρηθεί ο συντονισμός των τοπικών εταιρών για την εφαρμογή της ΕΣΑΟΚ.

Επομένως, λαμβάνοντας υπόψη:

- ⇒ τις διαφαινόμενες εξελίξεις της διοικητικής μεταρρύθμισης προς την συμπλεγματοποίηση και τον χρόνο που απαιτεί η εφαρμογή της,
- ⇒ το έλλειμμα στην οργάνωση των παραγωγικών και άλλων κοινωνικών ομάδων στην κλίμακα του Τρόδους
- ⇒ την διαίρεση της περιοχής σε δυο αναπτυξιακές ζώνες παρέμβασης των αντίστοιχων δυο Αναπτυξιακών Εταιρειών Τρόδους και Λεμεσού

προτείνεται η οργάνωση της διακυβέρνησης στην κλίμακα του Τρόδους ως εξής:

Στο πλαίσιο της ANET και με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης των Εταίρων της να δημιουργηθεί Ειδική Επιτροπή Διακυβέρνησης της περιοχής Τρόδου, στην οποία θα κληθούν να συμμετάσχουν όλες οι επιμέρους εμπλεκόμενες θεματικές οντότητες. Το πλεονέκτημα αυτής της λύσης είναι ότι επιτρέπει να ενταχθούν και οι κοινότητες που ανήκουν στην Αναπτυξιακή Λεμεσού (ANELEM) νομιμοποιώντας τη συμμετοχή τους στη λήψη αποφάσεων όσον αφορά την εφαρμογή της ΕΣΑΟΚ (βλέπε την εικόνα 8). Στην επιτροπή αυτή θα πρέπει να συμμετάσχει και η ίδια η ANELEM. Με την ίδια απόφαση θα εγκριθούν οι αρμοδιότητες και οι κανόνες λειτουργίας του οργάνου, το οποίο θα είναι υπεύθυνο μόνο για την εποπτεία της εφαρμογής της ΕΣΑΟΚ. Η ANET θα συνεισφέρει όλη την τεχνική και γραμματειακή υποστήριξη για την λειτουργία της Επιτροπής.

Τα υποψήφια μέλη της Επιτροπής αυτής θα πρέπει να υπογράψουν ένα Σύμφωνο Αναπτυξιακής Συνεργασίας ως μια επιτροπή ενός σκοπού ΕΣΑΟΚ και να καταρτίσουν εσωτερικό Κανονισμό για

Εικόνα 8 : Αναπτυξιακές Εταιρείες Τρόδου και Λεμεσού

τη λειτουργία της στον οποίο θα προβλέπονται ο τρόπος λήψης αποφάσεων, η σύνθεση του ΔΣ, κ.ά..

Ως προς την διαδικασία λήψης αποφάσεων προτείνεται ένα ελαφρό και ευέλικτο εταιρικό σχήμα δηλαδή να διευθύνεται από ένα 5μελές ή 7μελές Διοικητικό Συμβούλιο. Το Συμβούλιο αυτό θα απαρτίζεται από εκπροσώπους των

εταίρων του οποίου η σύνθεση προτείνεται να είναι (3 εκπροσώπους που θα υποδείξουν τα Συμπλέγματα, 2 από φορείς του ιδιωτικού τομέα και 2 από άλλες συλλογικότητες και εκφράσεις των πολιτών).

Οι συνεδριάσεις της επιτροπής θα πρέπει να λαμβάνουν χώρα σε τακτά διαστήματα καθώς και εκτάκτως εφόσον υπάρχει ανάγκη σύμφωνα με τον κανονισμό λειτουργίας της επιτροπής.

Ως προς τις δράσεις και το περιεχόμενό τους αυτές πρέπει να κινούνται στη βάση των στόχων του εκπονηθέντος στρατηγικού σχεδίου και θα αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα (η Χάρτα του Τρόδου) ως πάραρτημα του Σύμφωνου Αναπτυξιακής Συνεργασίας για το Τρόδος.

Ανάμεσα στα βασικά αντικείμενα των αρμοδιοτήτων και των κανόνων λειτουργίας του οργάνου, τα οποία εντάσσονται στις στρατηγικές παρεμβάσεις του Αναπτυξιακού Σχεδίου, πρωτεύουσα θέση κατέχει η στήριξη της εκπόνησης και υλοποίησης μιας ΟΕΕ/ΟΧΕ για την περιοχή. Η ΟΕΕ/ΟΧΕ αποτελεί μια ολοκληρωμένη αναπτυξιακή παρέμβαση και ταυτόχρονα ένα σημαντικό χρηματοδοτικό εργαλείο.

Από την άλλη πλευρά, η Τοπική αυτοδιοίκηση στο Τρόδος σε οποιαδήποτε μορφή υπάρχει (κοινότητες – συμπλέγματα) θα πρέπει να :

α) στηρίζει διοικητικά την όποια αναπτυξιακή διαδικασία στην περιοχή,

β) συμμετέχει στις όποιες οντότητες (οργανισμούς) και στο όποιο εταιρικό σχήμα (consortium) θα δημιουργηθεί από αυτές για το Τρόδος με οποιαδήποτε εταιρική σχέση (σύμφωνο συνεργασίας)

Σε κάθε περίπτωση θα 'ξεχωρίζει' προνομιακά από την αυτοδιοίκηση της υπόλοιπης Κύπρου λόγω της αρχής της 'ορεινότητας'.

Τέλος, κάθε ομάδα παραγωγικών, πολιτιστικών ή και κοινωνικών στοχεύσεων, η οποία στο μέλλον θα οργανώνεται στην κλίμακα της περιοχής Τρόδους και θα αποκτά νομική μορφή θα μπορεί να συμμετέχει κατόπιν αιτήματος (ή και αυτοδικαίως) στην παραπάνω Ειδική Επιτροπή Διακυβέρνησης της περιοχής Τρόδους. Επίσης, όταν εγκαθιδρυθούν τα Συμπλέγματα, δημιουργηθούν οι Οργανισμοί διαχείρισης φυσικών πόρων καθώς και τα Γραφεία του Τμήματος Γεωργίας και του Υφυπουργείου Τουρισμού, οι νέοι εταίροι που θα προκύψουν θα μπορούν να ενταχθούν στο παραπάνω σχήμα:

1. Περιφερειακό Σύμπλεγμα Τρόδους : Συντονισμός και θέματα αυτοδιοίκησης
2. Οργανισμός Διαχείρισης Υδάτινων Πόρων : Συνολική Διαχείριση νερού
3. Οργανισμός Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών: (τοποθεσίες Natura κλπ.)
4. Γεωργικό Γραφείο Τρόδους
5. Επαρχιακό Γραφείο Τουρισμού

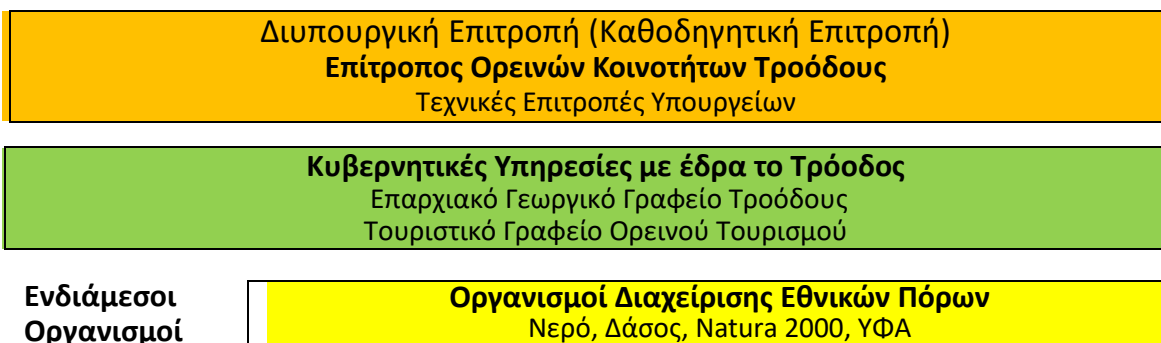
Το πλαίσιο και η μορφή συνεργασίας που προτείνονται θα αποτελέσουν το θεμέλιο για την λειτουργία της Διακυβέρνησης στο εσωτερικό της περιοχής Τρόδους.

Συνολική πρόταση για την πολυεπίπεδη μορφή Διακυβέρνησης της ΕΣΑΟΚ

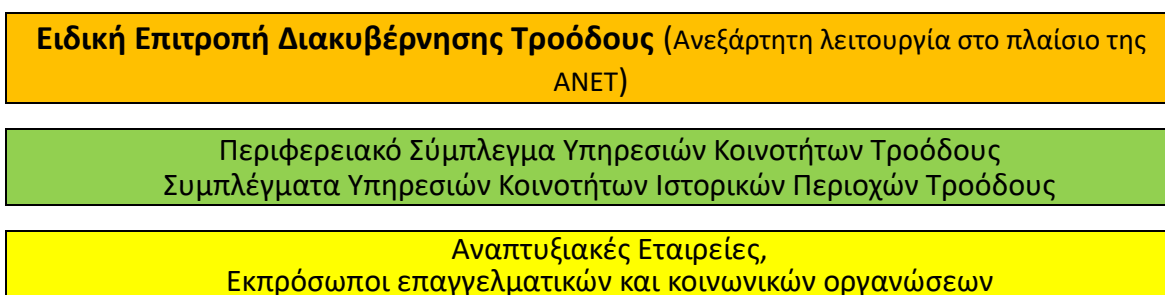
Λαμβάνοντας υπόψη την ευρωπαϊκή και διεθνή εμπειρία, τις διαβουλεύσεις που έλαβαν χώρα κατά τη διάγνωση και στα δύο συνέδρια στη Λευκωσία, τις δομές που θα οργανωθούν σε εθνικό και τοπικό επίπεδο αλλά και τις σχετικές αποφάσεις της Κυπριακής Κυβέρνησης για την εναρμόνιση της δημόσιας διοίκησης με τις ανάγκες σχεδιασμού και άσκησης μιας ειδικής πολιτικής για τις ορεινές κοινότητες, το όλο σχήμα διακυβέρνησης προτείνεται να οργανωθεί με επίκεντρο τον θεσμικό ρόλο του Επιτρόπου των Ορεινών Κοινοτήτων γύρω από :

1. την Κυβέρνηση, την κεντρική Διοίκηση (Τεχνικές Επιτροπές) και τις Κυβερνητικές Υπηρεσίες που έχουν έδρα το Τρόδος
2. τους «Ενδιάμεσους» οργανισμούς που θα δημιουργηθούν για τη διαχείριση εθνικών πόρων (περιβάλλον, νερό) με τη συμμετοχή θεσμικών εκπροσώπων του Τρόδους και υπό την εποπτεία των αρμόδιων Κυβερνητικών Υπηρεσιών,
3. τους συνεργαζόμενους φορείς της περιοχής Τρόδους για την εφαρμογή της ΕΣΑΟΚ.

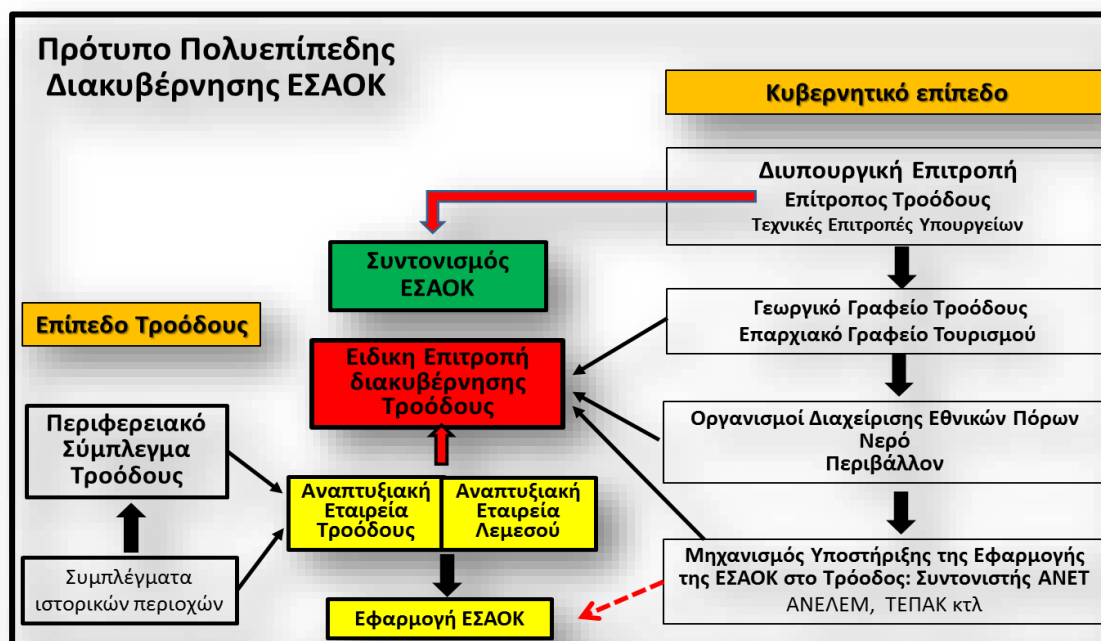
Εθνικό Επίπεδο: Δομές οριζόντιου συντονισμού της Κυβερνητικής πολιτικής

Τοπικό Επίπεδο: Δημιουργία δομής διακυβέρνησης στο Τρόοδος

Η όλη Δομή και οι σχέσεις μεταξύ των διαφόρων φορέων και συμπράξεων απεικονίζονται στο σχήμα που ακολουθεί:

Για την διαδικασία οικοδόμησης της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης της εφαρμογής της ΕΣΑΟΚ στο Τρόοδος προτείνεται η εξής ακολουθία φάσεων λαμβάνοντας κυρίως, υπόψη τον χρόνο που απαιτείται για την ψήφιση του σχετικού νόμου για τις συμπλεγματοποιήσεις και για τη δημιουργία των νέων οργανισμών διαχείρισης φυσικών πόρων:

Α' φάση προσαρμογής: έχει ολοκληρωθεί

- ⇒ Δημιουργία Διυπουργικής Επιτροπής
- ⇒ Θεσμοθέτηση του Επιτρόπου Ορεινών Κοινοτήτων, σύσταση Γραφείου για την υποστήριξη του έργου του Επιτρόπου.
- ⇒ Δημιουργία τεχνικών Επιτροπών ανά Υπουργείο

Β' Φάση: επιλογή του καταλληλότερου σχήματος διακυβέρνησης Τροόδους (Ιούνιος 2019)

- ⇒ **Ειδική Επιτροπή Διακυβέρνησης περιοχής Τροόδους:** συμμετοχή κοινοτήτων, εκπροσώπων επαγγελματικών και κοινωνικών οργανώσεων κτλ,

Γ' Φάση: Δημιουργία Οργανισμών Διαχείρισης Φυσικών Πόρων

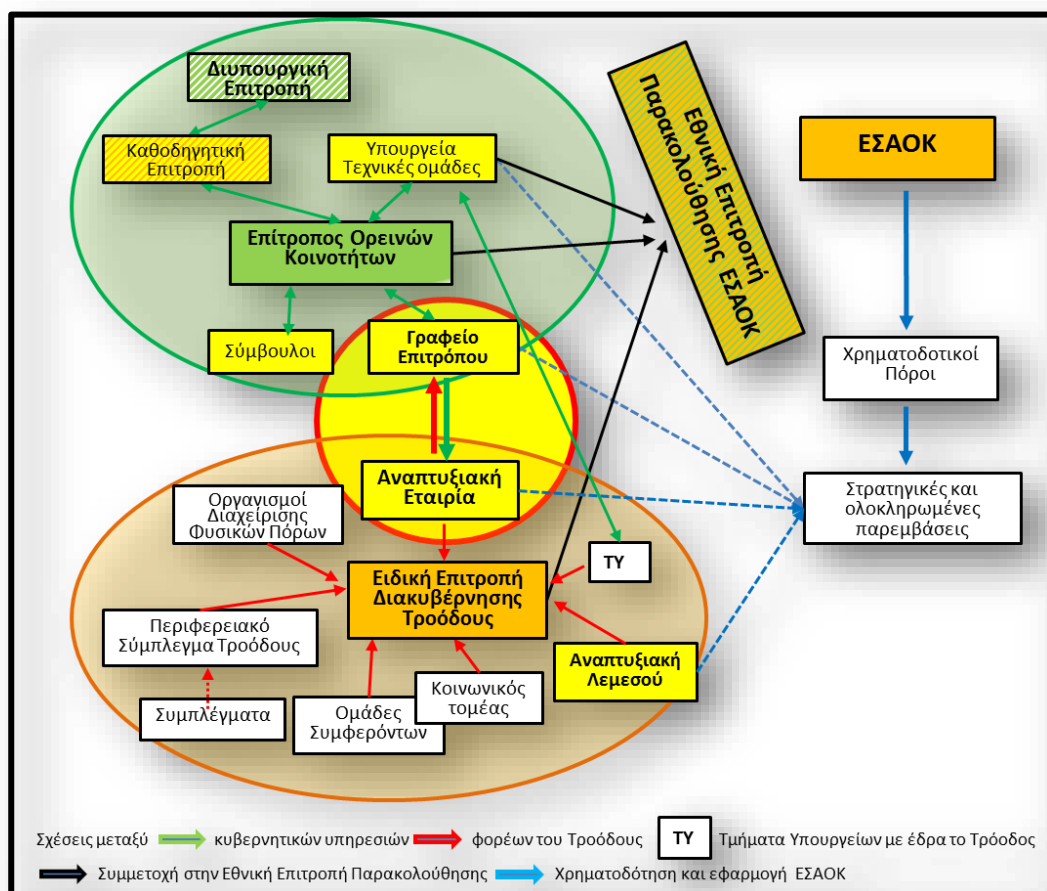
Γ1. Δημιουργία Οργανισμών Διαχείρισης Φυσικών Πόρων

Οργανισμοί Διαχείρισης Νερού και Προστατευόμενων Περιοχών υπό την εποπτεία των αρμόδιων Κυβερνητικών Τμημάτων και με τη συμμετοχή τοπικών φορέων,

Γ2. Δημιουργία Συμπλεγμάτων

- ⇒ Συμπλέγματα υπηρεσιών Κοινοτήτων στα όρια κατά το δυνατόν των Ιστορικών Περιοχών
- ⇒ Περιφερειακό Σύμπλεγμα Τροόδους

Το όλο πλαίσιο συντονισμού, παρακολούθησης και υποστήριξης της εφαρμογής της ΕΣΑΟΚ προτείνεται να διαμορφωθεί όπως φαίνεται και στο διάγραμμα που ακολουθεί ως εξής:

Ο ρόλος του Επιτρόπου Ορεινών Περιοχών της Κυπριακής Δημοκρατίας:

Ο Επίτροπος Ορεινών Περιοχών συντονίζει και παρακολουθεί την εφαρμογή της ΕΣΑΟΚ. Θα αποτελεί το σύνδεσμο ανάμεσα στο εταιρικό σχήμα Τροόδους και στην Κυβέρνηση. Θα μεταβιβάζει προς τα κάτω (Τρόδος) την κυβερνητική πολιτική αλλά και θα μεταφέρει προς τα πάνω τα θέματα του Τροόδους για τη λύση των οποίων είναι αρμόδια τα κυβερνητικά όργανα (Τεχνικές Ομάδες Υπουργείων, Καθοδηγητική Επιτροπή, Επιτροπή Παρακολούθησης). Στο πλαίσιο αυτό, θα μπορεί επίσης να συμμετέχει χωρίς ψήφο στις συνεδριάσεις του συντονιστικού και καθοδηγητικού οργάνου της Ειδικής Επιτροπής Διακυβέρνησης της περιοχής Τροόδους καθώς και στα συμβούλια των άλλων εταιρών ύστερα από πρόσκλησή τους. Έτσι, με την έμμεση παρουσία του κράτους, θα διασφαλίζεται η σχετική ανεξαρτησία και σε μεγάλο βαθμό η αυτονομία της περιοχής για τον τρόπο της ανάπτυξής της, στο πλαίσιο πάντα της εθνικής πολιτικής της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Το έργο του Επιτρόπου θα συνεπικουρεί ο υπηρεσιακός μηχανισμός ο οποίος τίθεται στη διάθεσή του (Στελέχη του Γραφείου και Τεχνικές Επιτροπές Υπουργείων). Ο συντονιστικός ρόλος του Επιτρόπου οργανώνεται σε:

- ⇒ κυβερνητικό επίπεδο με βάση την Καθοδηγητική Επιτροπή της οποίας προϊστάται ο Επίτροπος Ορεινών Κοινοτήτων. Μεταφέρει τα μείζονος σημασίας ζητήματα που αφορούν την εφαρμογή και κυρίως την επικαιροποίηση της ΕΣΑΟΚ και προετοιμάζει τις διυπουργικές συναντήσεις με την τεχνική υποστήριξη του Γραφείου και Τεχνικών Επιτροπών των Υπουργείων,
- ⇒ τοπικό επίπεδο μέσω της σύνδεσης του Γραφείου του Επιτρόπου με την Αναπτυξιακή Εταιρεία Τροόδους και την Ειδική Επιτροπή Διακυβέρνησης Τροόδους. (Τεχνικές Επιτροπές Υπουργείων),
- ⇒ Στο πλαίσιο της Εθνικής Επιτροπής Παρακολούθησης στην οποία ο Επίτροπος προεδρεύει.

Η σύνθεση των αξιολογήσεων και των προτάσεων για την πορεία της ΕΣΑΟΚ πραγματοποιείται στο εσωτερικό της Εθνικής Επιτροπής Παρακολούθησης. Συγκροτείται από εκπροσώπους των Κυβερνητικών Υπηρεσιών και της περιοχής εφαρμογής (Τρόδος).

Φαίνεται στο παραπάνω διάγραμμα ότι ο βασικός συνδετήριος κρίκος για την επιχειρησιακή σύνδεση και καθημερινή, στενή συνεργασία του δημόσιου με τον τοπικό τομέα αποτελούν το Γραφείο του Επιτρόπου και η Αναπτυξιακή Εταιρεία Τροόδους συνεπικουρούμενοι από τις Τεχνικές Επιτροπές των Υπουργείων και την Αναπτυξιακή Λεμεσού. Σε θεσμικό επίπεδο, τον ρόλο αυτόν θα τον διαδραματίζει η Εθνική Επιτροπή Παρακολούθησης η οποία και θα ψηφίζει τα διάφορα θέματα που θα παρουσιάζει ο Επίτροπος.

Ομάδες Τεχνικής Υποστήριξης και Τεχνική Επιτροπή

Με βάση τους εμπλεκόμενους δημόσιους, κοινωνικούς και ιδιωτικούς φορείς, διαμορφώνεται μια αξιολογή, με βάση τις ειδικότητες και τον αριθμό, ομάδα ειδικών στελεχών η οποία μπορεί να συνδράμει σε όλους τους τομείς και τις φάσεις της εφαρμογής της ΕΣΑΟΚ. Την Ομάδα απαρτίζουν 4 σώματα τα οποία θα συγκροτήσουν την επιχειρησιακή μονάδα (Τεχνική Επιτροπή).

1. Τα στελέχη του Γραφείου του Επιτρόπου,
2. Τεχνικές Επιτροπές των Υπουργείων¹⁶

¹⁶ Τεχνικές Επιτροπές (ΤΕ) σε επίπεδο Υπουργείων: Τα Υπουργεία και οι Κυβερνητικές Υπηρεσίες θα εκπροσωπηθούν στην Επιτροπή Ομάδα Παρακολούθησης και στην Τεχνική Επιτροπή ως εξής:

3. Οι Αναπτυξιακές Εταιρείες Τροόδους και Λεμεσού

4. Εξωτερικοί Σύμβουλοι κατά περίπτωση

Ο Επίτροπος συγκροτεί την Εθνική Τεχνική Επιτροπή της ΕΣΑΟΚ στην οποία εντάσσει εκπροσώπους των παραπάνω τεχνικών ομάδων. Αυτή η Τεχνική Επιτροπή θα έχει ως στόχο να παρέχει τεχνική υποστήριξη :

Α) στο συντονιστικό έργο του Επιτρόπου για την εφαρμογή και παρακολούθηση της ΕΣΑΟΚ.

β) στην καθοδηγητική Επιτροπή

γ) στην Εθνική Επιτροπή Παρακολούθησης

δ) στην εφαρμογή της ΕΣΑΟΚ στην περιοχή του Τροόδους

Ειδικές Τεχνικές Επιτροπές θα συγκροτούνται ανάλογα με την περίπτωση (διεκδίκηση προγραμμάτων, επεξεργασία-διατύπωση προτάσεων, παρακολούθηση οριζόντιων παρεμβάσεων κτλ) και με βάση τις ανάγκες της κάθε ολοκληρωμένης παρέμβασης (θεματικές-τομεακές παρεμβάσεις και δράσεις). Οι επιτροπές αυτές θα συγκροτούνται με πρωτοβουλία του Επιτρόπου.

Εθνική Επιτροπή Παρακολούθησης

Η Εθνική Επιτροπή Παρακολούθησης αναλαμβάνει στην περίπτωση της ΕΣΑΟΚ τον ρόλο και την ευθύνη της παρακολούθησης της πορείας πραγμάτωσης της στρατηγικής όχι όμως και της εφαρμογής των ειδικών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων τα οποία θα προκύψουν στη συνέχεια. Όταν υπάρξουν τέτοια Επιχειρησιακά Προγράμματα, τότε αυτή ή τμήμα της θα μπορεί να αναλάβει μαζί με την κατά περίπτωση **Διαχειριστική Αρχή** τη διασφάλιση της ποιότητας υλοποίησης του προγράμματος.

Η Επιτροπή Παρακολούθησης είναι “πολιτικό” όργανο αποτελώντας την αρμόδια αρχή για την παρακολούθηση της στρατηγικής και των προτεραιοτήτων της με οδηγό τις **στρατηγικές και ολοκληρωμένες παρεμβάσεις της ΕΣΑΟΚ**. Οφείλει να αποτελεί ένα όργανο διευρυμένο, στο οποίο συμμετέχουν **κοινωνικοί και οικονομικοί** εταίροι με **εποπτικές και στρατηγικές αρμοδιότητες σε κεντρικό και τοπικό επίπεδο**.

Με Υπουργική απόφαση (ή απόφαση του Επιτρόπου) δημιουργείται η Επιτροπή Παρακολούθησης της εφαρμογής της ΕΣΑΟΚ με τη συμμετοχή εκπροσώπων από:

- ⇒ τους τοπικούς φορείς οι οποίοι συμμετέχουν στην **Ειδική Επιτροπή Διακυβέρνησης περιοχής Τροόδους** (ζητείται να ορίσει τους εκπροσώπους της μεταξύ των μελών της : τοπική αυτοδιοίκηση, παραγωγικές ομάδες, κοινωνικό τομέα),
- ⇒ τις κυβερνητικές υπηρεσίες οι οποίες δραστηριοποιούνται στο Τρόοδος (Γεωργικό Γραφείο Τροόδους, Επαρχιακό Γραφείο Τουρισμού κτλ) καθώς και
- ⇒ εκπροσώπους άλλων κυβερνητικών υπηρεσιών των Υπουργείων (ΕΠΣΑ, ΠΑΑ, ΕΣΠΑ κτλ), διαχειριστικών αρχών κτλ)

Ο Επίτροπος, προεδρεύει της Επιτροπής Παρακολούθησης ως εκπρόσωπος της Κυβέρνησης και συντονιστής της αναπτυξιακής παρέμβασης μέσω της ΕΣΑΟΚ στο Τρόοδος. Η Επιτροπή συνεδριάζει τουλάχιστον δύο φορές το χρόνο, με πρόσκληση του Επιτρόπου.

⇒ Γενική Τεχνική Επιτροπή Υπουργείου: α) Εσωτερικών, β) Μεταφορών, Επικοινωνιών και Έργων, γ) Παιδείας και Πολιτισμού, δ) Εργασίας, Πρόνοιας & Κοινωνικών Ασφαλίσεων, ε) Ενέργειας, Εμπορίου, Βιομηχανίας και Τουρισμού (Υφυπουργείο)

⇒ Ειδικές Τεχνικές Επιτροπές: α) Τμημάτων Γεωργίας, β) Τμήμα Περιβάλλοντος, γ) Τμήμα Αναπτύξεων Υδάτων, δ) Τμήματος Δασών, ε) Τουρισμού, στ) Δημοσίων Έργων, ζ) Πολεοδομίας και Οικήσεως και η) Υπηρεσίας Θήρας και Πανίδας

Η Επιτροπή παρακολούθησης θα είναι υπεύθυνη για την εφαρμογή και επικαιροποίηση της ΕΣΑΟΚ, καθώς και για το σχεδιασμό, την υλοποίηση και τις τροποποιήσεις του Επιχειρησιακού Σχεδίου ανάλογα με τους διαθέσιμους πόρους. Η ΕΣΑΟΚ θα πρέπει να επικαιροποιείται σε τακτά χρονικά διαστήματα, π.χ. ανά Ζετία, ακολουθώντας τον κύκλο των Προγραμματικών Περιόδων της ΕΕ και των αναθεωρήσεων των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων του ΕΣΠΑ.

Η Επιτροπή Παρακολούθησης θα υποστηρίζεται τεχνικά από τα σώματα τα οποία όπως αναφέρθηκε πιο πάνω θα συγκροτήσουν την επιχειρησιακή μονάδα (Τεχνική Επιτροπή) με απόφαση του Επιτρόπου.

Κατεύθυνση-προτεραιότητες

Με βάση τη διάγνωση, την ευρωπαϊκή εμπειρία και τη διοικητική μεταρρύθμιση της χώρας η οποία έχει ήδη δρομολογηθεί, προκύπτει ότι η επιτυχία και η επιτάχυνση της συνολικής δομής διακυβέρνησης και της εφαρμογής της ΕΣΑΟΚ εξαρτώνται κυρίως από την προώθηση των παρακάτω παρεμβάσεων:

1. οργάνωση κυρίως των παραγωγών και επιχειρηματιών της περιοχής Τροόδους
2. ενίσχυση του ρόλου της ANET (θεσμική της θωράκιση και χρηματοδοτική υποστήριξη)
3. Ολοκλήρωση της Συμπλεγματοποίησης Υπηρεσιών των Κοινοτήτων
4. Ένταξη στο προσχέδιο Νόμου που τροποποιεί τους περί κοινοτήτων νόμους του 1999 μέχρι 2018, της πρότασης περί δημιουργίας περιφερειακού συμπλέγματος Τροόδους

Η προώθηση των δύο τελευταίων εξαρτάται από την ολοκλήρωση της σχετικής διοικητικής μεταρρύθμισης. Η δεύτερη απαιτεί σχετική απόφαση του αρμόδιου Υπουργού. Αντίθετα, η πρώτη παρέμβαση συνδέεται με δράσεις τις οποίες θα πρέπει να προωθήσουν οι τοπικές Αναπτυξιακές Εταιρείες σε συνεργασία με το Γραφείο του Επιτρόπου.

Ειδικές Επισημάνσεις:

1. Σύνταξη ειδικής νομοτεχνικής έκθεσης /μελέτης για τις νέες αρμοδιότητες των ΑΤΑ

Για τον λεπτομερή καθορισμό των αρμοδιοτήτων και σχέσεων μεταξύ των επιπέδων προτείνεται/ είναι απαραίτητη η σύνταξη ειδικής νομοτεχνικής έκθεσης /μελέτης.

2. Οργάνωση των τοπικών δρώντων (παραγωγών -επιχειρηματιών της περιοχής Τροόδους)

Ο ορισμός της **τοπικής εδαφικής διακυβέρνησης** δεν περιορίζεται στην αποκλειστική άσκηση της τοπικής εξουσίας από τις αποσυγκεντρωμένες υπηρεσίες του κράτους, ούτε στις δράσεις που αναλαμβάνουν οι τοπικές αρχές. Ο ορισμός είναι ευρύτερος γιατί συνεπάγεται τη συμμετοχή του πληθυσμού σε αυτόν τον μηχανισμό λήψης αποφάσεων, μέσω διαφορετικών ομάδων ή εκπροσώπων.

Με βάση την ευρωπαϊκή εμπειρία και τη διάγνωση, προκύπτει ότι βασικό εμπόδιο για την οργάνωση μιας δομής συντονισμού για την εφαρμογή της ΕΣΑΟΚ στην περιοχή του Τροόδους συνιστά το μεγάλο έλλειμμα στην οργάνωση και συνεπώς στην εκπροσώπηση των παραγωγικών κυρίως ομάδων. Υπάρχει ανάγκη επομένως, να υποστηριχθεί κατά προτεραιότητα, η οργάνωση των διάφορων κοινωνικών ομάδων (γεωργοί, μεταποιητές, επιχειρηματίες τουρισμού, σύλλογοι κτλ) ώστε να συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων και στο σχεδιασμό και εφαρμογή δράσεων που ενδιαφέρουν τον τομέα τους, τον κλάδο τους αλλά και την περιοχή τους.

Η ΕΣΑΟΚ έχει εντάξει στις ολοκληρωμένες παρεμβάσεις της, δράσεις οι οποίες αποσκοπούν στην ενίσχυση των οργανωτικών δομών της τοπικής κοινωνίας στους τομείς παραγωγικής,

κοινωνικής, πολιτιστικής και περιβαλλοντικής δραστηριοποίησης της τοπικής κοινωνίας. Αυτές οι δράσεις θα ενισχύσουν μεταξύ άλλων την εκπροσώπηση της περιοχής στο εσωτερικό της ANET αλλά και προς τα έξω.

Πιο αναλυτικά, τα μέτρα που περιλαμβάνονται στην επιχειρησιακή οργάνωση των δράσεων και θα πρέπει να προωθηθούν κατά προτεραιότητα, αφορούν δύο κατηγορίες οργάνωσης (επαγγελματική οργάνωση και συμμετοχή σε εταιρικές μορφές με αναπτυξιακή στόχευση):

A. Οργάνωση παραγωγών στη Γεωργία

1. Οργάνωση παραγωγών σε επίπεδο Τροόδους
2. Εντοπισμός πυρήνων παραγωγών με χωρική ή κλαδική αναφορά για δημιουργία και οργάνωση ομάδων παραγωγών

B. Μεταποίηση στην ορεινή οικονομία

1. Φορέας οργάνωσης και εκπροσώπησης των μεταποιητών του Τροόδους
2. Συνεργασία βιοτεχνών (δημιουργία μικρών αλυσίδων)

Γ. Ορεινός Τουρισμός Σύμφωνα Συνεργασίας και Ποιότητας

1. Δημιουργία δομής συντονισμού στην κλίμακα του Τροόδους για την εφαρμογή της τουριστικής Στρατηγικής Τροόδους υπό την αιγίδα του Γραφείου Ορεινού Τουρισμού
2. Σύναψη συμφωνιών συνεργασίας των εταίρων για κάθε θεματική. Διαμόρφωση Συστημάτων Ποιότητας
3. Προώθηση δικτύου Μουσείων Τροόδους

Σύμφωνα συνεργασίας και ποιότητας μεταξύ εταίρων του ίδιου τομέα ή διαφορετικών τομέων (γεωργοί, μεταποιητές, τουριστικοί επιχειρηματίες, σύλλογοι, κλπ).

3. Η ενίσχυση του ρόλου της Αναπτυξιακής Εταιρείας Τροόδους

Η ανάγκη επιχειρησιακής υποστήριξης μιας Δομής Διακυβέρνησης και μάλιστα σε μια ορεινή περιοχή όπως αυτή του Τροόδους, προκύπτει τόσο από την διεθνή πρακτική και εμπειρία όσο και από την κυπριακή πραγματικότητα. Από αυτή την άποψη, επισήμανθηκε ήδη παραπάνω ότι η ANET θα πρέπει να κληθεί και να ορισθεί να αναλάβει ad hoc την τεχνική υποστήριξη και την εφαρμογή της ΕΣΑΟΚ στους τομείς και στο χώρο της αρμοδιότητάς της. Ουσιαστικά, η ANET θα πρέπει ως Επιχειρησιακή Δομή να:

- σχεδιάζει και υλοποιεί αυτοτελή προγράμματα για την ανάπτυξη του Τροόδους, στο πλαίσιο της ΕΣΑΟΚ και σε συνεργασία με την Δομή Διακυβέρνησης του Τροόδους.
- παρέχει τεχνική υποστήριξη στο Γραφείο του Επιτρόπου και στην Επιτροπή Παρακολούθησης με στόχο τον αρτιότερο σχεδιασμό και υλοποίηση των παρεμβάσεων της ΕΣΑΟΚ, καθώς και για κάθε είδους απαραίτητες αξιολογήσεις.

Εξ' αιτίας αυτού του σημαντικού ρόλου τον οποίο θα αναλάβει η ANET θα πρέπει να ενισχυθεί τόσο θεσμικά όσο και χρηματοδοτικά. Ο περί της Ρύθμισης των Διαδικασιών Σύναψης Δημοσίων Συμβάσεων και για Συναφή Θέματα Νόμος του 2016 της Κυπριακής Δημοκρατίας (κεφ. 29. Χρήση της διαδικασίας με διαπραγμάτευση χωρίς προηγούμενη δημοσίευση και κεφ. 30. Συμφωνίες – πλαίσιο), επιτρέπει στην Κυπριακή Κυβέρνηση να στηρίξει χρηματοδοτικά τον ρόλο και την συμβολή της ANET στην εφαρμογή της ΕΣΑΟΚ.

Μηχανισμός Υποστήριξης της εφαρμογής της ΕΣΑΟΚ στην περιοχή του Τροόδους

Οστόσο, ο ρόλος της ANET θα πρέπει να υποστηριχτεί μέσα από την προώθηση ενός ολοκληρωμένου οικοσυστήματος επιχειρησιακής υποστήριξης το οποίο να αγκαλιάζει όλους τους τομείς εφαρμογής των παρεμβάσεων και δράσεων της ΕΣΑΟΚ.

Η αποτελεσματική λειτουργία της Δομής Διακυβέρνησης Τροόδους εξαρτάται άμεσα από:

- α) την οργάνωση των τοπικών παραγωγικών δρώντων και επιχειρηματιών και
- β) την απόκτηση από τους τοπικούς φορείς οργανωτικών και συμμετοχικών ικανοτήτων.

Απαιτείται γι' αυτό η εξασφάλιση μηχανισμού υποστήριξης της λειτουργίας όλων των μορφών συνεργασίας, δικτύωσης και συντονισμού. Τον ρόλο αυτό μπορούν να αναλάβουν οι Αναπτυξιακές Εταιρείες (ANET, ANEΛ) συνεπικουρούμενες από ένα δίκτυο εξειδικευμένων φορέων το οποίο θα ενεργοποιείται κατά περίπτωση. Το δίκτυο αυτό θα:

- καλύψει το έλλειμμα στην παραγωγή γνώσεων για την περιοχή απαραίτητων για το σχεδιασμό και την εφαρμογή αναπτυξιακών δράσεων.
- ενσωματώσει στελέχη των τοπικών κυβερνητικών υπηρεσιών (Επαρχιακό Γεωργικό Γραφείο Τροόδους, Τουριστικό Γραφείο Ορεινού Τουρισμού), τα προτεινόμενα από την ΕΣΑΟΚ Ιδρύματα Εκπαίδευσης και Πολιτισμού, τοπικές ΜΚΟ καθώς και εξειδικευμένα άτομα από την τοπική οικονομία, σχηματίζοντας τοπικού ενδιαφέροντος θεματικές ομάδες (ειδικού τουρισμού αγροτροφίμων, μεταποίησης, εκπαίδευση κτλ),
- υποστηριχθεί από τα κυπριακά Πανεπιστήμια και άλλους εξειδικευμένους φορείς της Κύπρου και του εξωτερικού σε ζητήματα διεθνούς ενδιαφέροντος (διαχείριση περιοχών ΥΦΑ, πιστοποίηση προϊόντων κτλ).

Τα τοπικά συμπλέγματα χωρίς να έχουν άμεση εμπλοκή σε δράσεις αναπτυξιακές θα μπορούν να συμμετέχουν σε διαδικασίες διαβούλευσης και λήψης αποφάσεων όσον αφορά αναπτυξιακές πρωτοβουλίες και δράσεις των οποίων η σημασία αφορά το ίδιο το σύμπλεγμα.

Το όλο έργο συντονισμού προτείνεται να αναλάβει η ANET σε συνεργασία με τις υπόλοιπες Αναπτυξιακές Εταιρείες. Η διάγνωση έδειξε ότι η συνεργασία μεταξύ των δύο Αναπτυξιακών Εταιρειών μπορεί να έχει αξιόλογα αποτελέσματα λόγω της συμπληρωματικότητάς τους και τις συνέργιες τις οποίες μπορούν να δημιουργήσουν. Πχ η ANELEM διαθέτει αξιόλογο έργο στον τομέα της επιχειρηματικότητας με εστίαση στον αγροδιατροφικό τομέα και στον τουρισμό υπαίθρου, ενώ η ANET έχει αποκτήσει μια αξιόλογη εμπειρία στο σχεδιασμό και εφαρμογή μιας ολοκληρωμένης εδαφικής παρέμβασης στο πλαίσιο του προγράμματος LEADER η οποία αναφέρεται στο Γεωπάρκο του Τροόδους.

Προϋπόθεση για την αποτελεσματική συμβολή των Αναπτυξιακών Εταιρειών στην εύρυθμη λειτουργία της τοπικής διακυβέρνησης αποτελεί η ενίσχυσή τους και η μετεξέλιξή τους σε ένα εξειδικευμένο μηχανισμό υποστήριξης των αναπτυξιακών δράσεων στο πλαίσιο της ΕΣΑΟΚ.

Ολοκληρωμένη Εδαφική Επένδυση (ΟΕΕ)

Για τους λόγους που αναφέρονται στη συνέχεια, προτείνεται η Κύπρος να υιοθετήσει για την επόμενη Προγραμματική Περίοδο 2021-2027, το Χρηματοδοτικό Χωρικό Εργαλείο της Ε.Ε., της Ολοκληρωμένης Εδαφικής επένδυσης ως το πιο κατάλληλο και το πιο αποτελεσματικό για την επιτάχυνση της εφαρμογής της ΕΣΑΟΚ στην περιοχή του Τρόδους.

1. Κανονιστικό Πλαίσιο

Το Τρόδος επειδή θα διαθέτει την ΕΣΑΟΚ και Δομή Διαχείρισης θα μπορεί να αξιοποιήσει καλύτερα το χρηματοδοτικό χωρικό εργαλείο της Ε.Ε. της Ολοκληρωμένης Εδαφικής επένδυσης.

Τα "Χωρικά εργαλεία" στηρίζονται στην λεγόμενη place-based προσέγγιση του σχεδιασμού και έχουν ενσωματωθεί πλήρως πλέον στην Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνοχής ως κύριοι μηχανισμοί υλοποίησης της¹⁷. Η επερχόμενη 6η Προγραμματική Περίοδος (2021- 2027) αναμένεται να ενισχύσει την χρήση των χωρικών εργαλείων σχεδιασμού μέσα από την διεύρυνση του χαρακτήρα και του περιεχομένου των μηχανισμών εδαφικής υλοποίησης και εδαφικής εστίασης.

Η πρόταση των νέων Κανονισμών από την Επιτροπή, βασιζόμενη στην επιτυχή χρήση των εργαλείων Χωρικής Επένδυσης διευρύνει την δυνατότητα εφαρμογής τους διατηρώντας ωστόσο τα βασικά χαρακτηριστικά τους, όπως σχεδιάστηκαν για την περίοδο 2014-2020 και εφαρμόζονται σήμερα. Σύμφωνα με την Πρόταση της Επιτροπής (Κεφάλαιο II) στην νέα περίοδο η Εδαφική Ανάπτυξη διαρθρώνεται σε 3 μορφές:

1. τις Ολοκληρωμένες Εδαφικές Επενδύσεις (ΟΕΕ)
2. την τοπική ανάπτυξη με την πρωτοβουλία τοπικών κοινοτήτων (ΤΑΠΤΟΚ) και
3. τα λοιπά εδαφικά εργαλεία, τα οποία υποστηρίζουν πρωτοβουλίες που σχεδιάστηκαν από το κράτος μέλος για επενδύσεις που προγραμματίστηκαν για το ΕΤΠΑ.

Ταυτόχρονα, η Πρόταση (πίνακας 3 Παράρτημα) διευρύνει την τυπολογία των περιοχών εφαρμογής των μηχανισμών αυτών, σε σχέση με την τρέχουσα περίοδο, ονοματίζοντας μεταξύ άλλων και τις Ορεινές Περιοχές (Παράρτημα Σχεδίου Κανονισμού-COM(2018) 375 final).

Η επιλογή της κατάλληλης μορφής "εργαλείου" Εδαφικής Ανάπτυξης, σε κάθε περίπτωση καθορίζεται κύρια από δύο παραμέτρους: α) τον βαθμό ολοκλήρωσης και εξειδίκευσης της Στρατηγικής και β) την αποτελεσματικότητα των διαδικασιών διαχείρισης του προγραμματικού πλαισίου. Ειδικά για την διάκριση μεταξύ ΟΕΕ και ΤΑΠΤΟΚ στον χώρο της υπαίθρου, κύριο στοιχείο επιλογής συνιστά το κατά πόσο η Αναπτυξιακή Στρατηγική καθορίζει την εφαρμογή του εργαλείου (ΟΕΕ), ή αν αντίθετα προσαρμόζεται σε ένα προκαθορισμένο πλαίσιο (ΤΑΠΤΟΚ).

Συγκεκριμένα, οι ΟΕΕ περιλαμβάνουν επενδύσεις που υποστηρίζονται από ένα ή (συνήθως) περισσότερα Ταμεία, από περισσότερα του ενός προγράμματα ή από περισσότερους του ενός τομείς προτεραιότητας του ίδιου προγράμματος, προκειμένου να καλύψουν όλες τις ειδικές ανάγκες που έχουν διαγνωστεί. Οι στρατηγικές συντάσσονται από τις Τοπικές / Εδαφικές Αρχές οι οποίες καθορίζουν εκ των προτέρων ή επιλέγουν κατά την διάρκεια τον κατάλογο των Πράξεων. Αντίθετα, οι ΤΑΠΤΟΚ υποστηρίζονται από ένα (συνήθως) ή περισσότερα Ταμεία μεταξύ των ΕΤΠΑ, ΕΚΤ+, ΕΤΘΑ¹⁸. Σε αντίθεση με τις ΟΕΕ οι στρατηγικές επιλέγονται από τις Διαχειριστικές Αρχές του Προγράμματος (ή της Διαχειριστικής Αρχής του Επικεφαλής Προγράμματος/ Ταμείου) που τις χρηματοδοτεί και ακολουθούν τους κανόνες διοίκησης που

¹⁷ Η ενσωμάτωση της Εδαφικής Προσέγγισης βασίστηκε στην επιτυχία και αποτελεσματικότητα των κατά τις πρώτες Προγραμματικές Περιόδους των ΕΔΕΤ, επονομαζόμενων "Πρωτοβουλιών" όπως τα INTERREG, URBAN και Leader.

¹⁸ και του ΕΤΓΑΑ το οποίο ωστόσο δεν περιλαμβάνεται στα ΕΔΕΤ και ορίζεται από δικό του Κανονισμό του Πλαισίου της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής

καθορίζονται από αυτές. Οι αρμόδιες διαχειριστικές αρχές καθορίζουν τα κριτήρια επιλογής των στρατηγικών αυτών, συγκροτούν επιτροπή για την πραγματοποίηση της επιλογής αυτής και εγκρίνουν τις στρατηγικές που επιλέγονται από την εν λόγω επιτροπή.

Περιληπτικά είναι δυνατόν να υποστηριχθεί ότι, ενώ στην περίπτωση των ΟΕΕ η διαδικασία, ο προγραμματισμός, η διαχείριση και η υλοποίηση καθορίζονται κατ' ανάγκη και αποκλειστικά από τους στόχους της στρατηγικής, στην περίπτωση των ΤΑΠΤΟΚ η στρατηγική προσαρμόζεται στο προγραμματικό, διαχειριστικό πλαίσιο του σχεδιασμού στο οποίο εντάσσεται μαζί με άλλες παρόμοιες στρατηγικές από άλλες χωρικές ενότητες. Αυτή, η κύρια διαφορά, μαζί με το πλεονέκτημα της μικρότερης απαιτούμενης διαχειριστικής προσπάθειας για τον συντονισμό Προγραμμάτων και Ταμείων μέσα από μια εξειδικευμένη και αφοσιωμένη διαχειριστική δομή αποτελούν τα κύρια πλεονεκτήματα για την επιλογή του μηχανισμού των ΟΕΕ, έναντι των ΤΑΠΤΟΚ για την υλοποίηση της Εθνικής Στρατηγικής για την Ανάπτυξη των ορεινών κοινοτήτων του Τρόδου.

Σύμφωνα με το σχέδιο του Κανονισμού, άλλα και την πρακτική υλοποίησης των ΟΕΕ κατά την τρέχουσα, Πέμπτη Προγραμματική Περίοδο 2014-2020, για την δημιουργία και έγκριση μιας ΟΕΕ απαιτείται:

- α) Η γεωγραφική περιοχή που καλύπτει η στρατηγική. Η περιοχή θα πρέπει να έχει σαφή γεωγραφικά όρια και να είναι ενιαία.
- β) Η ανάλυση των αναπτυξιακών αναγκών και του αναπτυξιακού δυναμικού της περιοχής. Η περιοχή θα πρέπει να έχει ένα συνεκτικό αναπτυξιακό προφίλ, να έχει
- γ) περιγραφή μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης για την αντιμετώπιση των διαπιστωμένων αναπτυξιακών αναγκών και του αναπτυξιακού δυναμικού·
- δ) περιγραφή της συμμετοχής των εταίρων σύμφωνα με το άρθρο 6 στην κατάρτιση και την εφαρμογή της στρατηγικής. Επίσης, μπορούν να περιέχουν κατάλογο των πράξεων που θα χρηματοδοτηθούν.

2. Προϋποθέσεις Εφαρμογής

Το εργαλείο της ΟΕΕ αποτελεί την πλέον κατάλληλη από πλευράς μορφής και αποδοτική από πλευράς επιχειρησιακού σχεδιασμού επιλογή για την υλοποίηση της Εθνικής Στρατηγικής για την Ανάπτυξη των ορεινών κοινοτήτων της Τρόδου, καθώς ανταποκρίνεται πλήρως στα κριτήρια σχεδιασμού της ΟΕΕ προσφέροντας ταυτόχρονα ένα οργανωτικό και λειτουργικό πλαίσιο καθοριστικό για την αποτελεσματική εφαρμογή της στρατηγικής. Συγκεκριμένα:

- a. (Κριτήρια α-β) Η Εθνική Στρατηγική ορίζει μια συγκεκριμένη περιοχή, με σαφή γεωγραφικά όρια, συνεκτική, με ιδιαίτερες άλλα συγκεκριμένες αναπτυξιακές ανάγκες, προκλήσεις και προοπτικές.

Η προτεινόμενη περιοχή εφαρμογής έχει ως χωρική μονάδα τις κοινότητες, συντίθεται ωστόσο όχι στα διοικητικά όρια των Επαρχιών, άλλα στα όρια μιας συνεκτικής λειτουργικής περιοχής που διαθέτει κοινό παραγωγικό, περιβαλλοντικό, δημογραφικό και αναπτυξιακά χαρακτήρα. Ο χαρακτήρας αυτός είναι σαφής και άμεσα σχετιζόμενος με τα γεωγραφικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά. Παρουσιάζει στο σύνολο του κοινές δημογραφικές προκλήσεις (γήρανση, εγκατάλειψη). Απαιτεί συνδιαχείριση των φυσικών πόρων και προσαρμογής στην Κλιματική αλλαγή που αντανάκλαει τον στρατηγικό χαρακτήρα που έχουν οι υπηρεσίες του οικοσυστήματος όχι μόνο στην περιβαλλοντική ισορροπία άλλα και στην υποστήριξη του κοινωνικοοικονομικού συστήματος όλης της Κύπρου. Τόσο το παραγωγικό, όσο και το οικιστικό πρότυπο χαρακτηρίζονται από την διαφοροποίηση σε σχέση με το κυρίαρχο αναπτυξιακό μοντέλο του παράκτιου χώρου και κατά συνέπεια πέρα από τα διαρθρωτικά προβλήματα, εμφανίζει ανάγκες και προκλήσεις που δεν

ανταποκρίνονται στις προτεραιότητες της συνολικής αναπτυξιακής και οικιστικής πολιτικής.

- b.** (Κριτήριο γ) Η Στρατηγική έχει ολοκληρωμένο χαρακτήρα, σαφές χωρικό πρότυπο και συνολική εφαρμογή. Ο Ολοκληρωμένος χαρακτήρας περιλαμβάνει παρεμβάσεις που συνδέονται με το σύνολο των προτεινόμενων Στόχων Πολιτικής των Διαρθρωτικών Ταμείων και του Ταμείου Συνοχής για την περίοδο 2021-2027.

Η δημιουργία μιας «εθνικής στρατηγικής για τον ορεινό χώρο» έχει έναν προφανή ολοκληρωμένο και ειδικό χαρακτήρα. Η υλοποίηση της (συνολικά ή μερικά) μέσα από το εργαλείο μίας Ολοκληρωμένης Εδαφικής Επένδυσης της προσφέρει τη δυνατότητα διασύνδεση της με τους κυρίαρχους αναπτυξιακούς μηχανισμούς (στη συγκεκριμένη περίπτωση το ΣΕΣ 2021-2027). Στο πλαίσιο αυτό η Ολοκληρωμένη Προσέγγιση θα επιτρέψει:

- Να συνδυαστούν, στο καταλληλότερο χωρικό επίπεδο, παρεμβάσεις σε τομείς όπως η επιχειρηματικότητα, οι ανθρωπίνι πόροι και η καινοτομία έτσι ώστε να εξασφαλίζονται οι συνέργιες στην παραγωγική ανασυγκρότηση, στην απόκτηση ανταγωνιστικότητας και στην καταπολέμηση της ανεργίας είτε εντός της περιοχής είτε ακόμα περισσότερο σε συσχέτιση (συμπληρωματικότητα) με το κυρίαρχο μοντέλο της παράκτιας ζώνης.
  - Να συνεργήσουν υπό κοινό πλαίσιο υλοποίησης, παρακολούθησης και αξιολόγησης σε συγκεκριμένες περιοχές όλες οι παρεμβάσεις, είτε εντάσσονται στα Προγράμματα της Περιόδου 2021-2027 είτε σε άλλους μηχανισμούς.
  - Να διαμορφωθούν εξ αρχής οι στρατηγικές παρεμβάσεις (ονοματισμένα έργα) που θα αποτελέσουν αφ' ενός όχημα για την υλοποίηση επιμέρους δράσεων, θα αναπτύξουν αφετέρου τις διατομεακές συνέργιες μεταξύ τομέων όπως η επιχειρηματικότητα και η προστασία των φυσικών πόρων ή η κλιματική αλλαγή.
  - Να επιλεγούν (στα πλαίσια και της περιορισμένης επιλεξιμότητας τους σε τομείς όπως οι τοπικές μεταφορές) εκείνες οι επενδύσεις σε υποδομές που συνιστούν αναγκαία προϋπόθεση για την παραγωγική ανασυγκρότηση των τοπικών οικονομιών.
  - Να εξασφαλιστεί στην πράξη η συνεργασία των Διαρθρωτικών Ταμείων, να αποδειχθούν στο άμεσα ορατό τοπικό επίπεδο τα οφέλη από την κοινή παρέμβαση τους και να δημιουργηθεί τοπική ικανότητα σχεδιασμού, συνεργασίας, διαχείρισης («capacitybuilding»).
- c.** (Κριτήριο δ) Το "οικοσύστημα" των εταίρων (Δημόσιοι, κοινωνικοί και παραγωγικοί φορείς Τροόδους) έχει επαρκώς αναγνωριστεί, ωστόσο χαρακτηρίζεται από χαμηλό επίπεδο οργάνωσης (κυρίως στο επίπεδο των παραγωγικών - επαγγελματικών φορέων). Για τον λόγο αυτό η Ενίσχυση της τοπικής οργάνωσης ως βασικό πυλώνα της συνεργασίας με τις δημόσιες υπηρεσίες αποτελεί κύριο στοιχείο της Στρατηγικής. Η δημιουργία μιας Δομής Συνεργασίας και Διοίκησης πέρα από αναγκαία για την έγκριση μιας ΟΕΕ, είναι και απαραίτητη, προκειμένου να κινητοποιήσει το τοπικό δυναμικό και να προσδώσει την απαιτούμενη διοικητική και τεχνική επάρκεια που απαιτείται σε όλα τα στάδια από τον σχεδιασμό, την υλοποίηση, την διαχείριση, την παρακολούθηση και την αποτίμηση/ αξιολόγηση της Στρατηγικής. Η συγκρότηση της Δομής αυτής θα πρέπει να έχει ως στόχους αφενός την μεγιστοποίηση της εκπροσώπησης του τοπικού στοιχείου και αφετέρου την ανάπτυξη συμπληρωματικότητας μεταξύ των συμμετεχόντων κατά τρόπο τέτοιο ώστε να καλύπτονται αδυναμίες ή ανεπάρκειες (που δημιουργούνται είτε λόγω θεσμικού πλαισίου αρμοδιοτήτων, είτε λόγω μικρών μεγεθών). Τέτοιες δομές μπορούν να αναπτυχθούν μέσα από την δημιουργία Προγραμματικών Αναπτυξιακών Συμπράξεων με σκοπό την υλοποίηση και διαχείριση του Σχεδιασμού

3. Δομικό και Επιχειρησιακό Πρότυπο

Με βάση τις χωρικές, αναπτυξιακές ανάγκες και στενώσεις και τις ειδικές ανάγκες και το αναπτυξιακό δυναμικό που αναλύθηκαν και τη σκοπιμότητα και προτεραιότητες που εντοπίστηκαν, από τη σκοπιά της Εθνικής Στρατηγικής Ανάπτυξης Ορεινών Κοινοτήτων Τροόδους, μια συνολική ολοκληρωμένη προσέγγιση θα μπορούσε να περιλάβει:

- a. την ανακεφαλαίωση / συνθετική διάγνωση των κοινωνικών, δημογραφικών - οικιστικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών προκλήσεων και προκλήσεων της Κλιματικής Αλλαγής της Ευρύτερης Περιοχής, σύμφωνα με τα ήδη πορίσματα της Στρατηγικής. Η διάγνωση οφείλει να συμπεριλάβει και την τοποθέτηση της περιοχής ως προς τις κύριες Εθνικές Στρατηγικές σε τομείς όπως η RIS, η Διαχείριση των Υδάτων, η προστασία της Βιοποικιλότητας, κλπ με στόχο να αναδείξει τομείς συμβατότητας, συνεργειών άλλα και διαφοροποίησης από το κυρίαρχο αναπτυξιακό μοντέλο.
- b. την Οριοθέτηση της περιοχής εφαρμογής και ενδεχόμενα τον καθορισμό επιμέρους ζωνών στήριξης ειδικού - ιδιαίτερου ενδιαφέροντος. Εστίαση σε συγκεκριμένους θύλακες υποβάθμισης βάση κοινωνικών, δημογραφικών, περιβαλλοντικών ή οικονομικών αναγκών ή σε περιοχές με ιδιαίτερους φυσικούς πόρους προς προστασία/ αξιοποίηση.
- c. τον προσδιορισμό του Αναπτυξιακού δυναμικού και των δυνατοτήτων του τόσο σε επιχειρησιακό, όσο και σε διαχειριστικό επίπεδο.
- d. την Διατύπωση του Οράματος και των Ειδικών Στόχων της Ολοκληρωμένης Παρέμβασης (σε συνάφεια με το Όραμα και τους Στόχους της Στρατηγικής). Τον καθορισμό των προτεινόμενων Δράσεων και του Σχεδίου Δράσης.
- e. τον προσδιορισμό των Χρηματοδοτικών Μέσων και των Τομέων Παρέμβασης ανά Πρόγραμμα / Ταμείο (ή άλλο Χρηματοδοτικό μέσο), όπως θα καθορισθεί βάσει της επιλεξιμότητας των δράσεων.
- f. τον ορισμό του σχεδίου Παρακολούθησης (monitoring) των εκροών, αποτελεσμάτων και επιπτώσεων της ΟΕΕ.
- g. τον Καθορισμό του Σχήματος Διοίκησης / Διαχείρισης και των Ειδικών ρυθμίσεων διακυβέρνησης που θα εξασφαλίσουν, συμμετοχή, αποτελεσματικότητα και συνευθύνη όλων των αρμόδιων ή εμπλεκόμενων φορέων στην περιοχή και θα διαμοιράσουν τις αρμοδιότητες και ευθύνες στα αρμόδια μέρη.

Σύνοψη των απαραίτητων παρεμβάσεων εκ μέρους της Κυπριακής Δημοκρατίας

Η εφαρμογή της ΕΣΑΟΚ απαιτεί τη διαμόρφωση ενός νέου πλαισίου για τον συντονισμό και τη συνεργασία μεταξύ του κυβερνητικού και διοικητικού μηχανισμού της Κυπριακής Δημοκρατίας καθώς και της περιοχής του Τροόδους. Το πλαίσιο αυτό προσδιορίζουν τα εξής δεδομένα:

- α) η περιοχή εφαρμογής δεν συνιστά διοικητική ενότητα, είναι διαμοιρασμένη σε δύο Επαρχίες και δεν διαθέτει ενδιάμεσο φορέα εκπροσώπησης, έτσι ώστε να διαμορφώσει σχέδια παρεμβάσεων και να προωθήσει τις ιδιαίτερες ανάγκες της μέσα από φορείς και μηχανισμούς που οργανώνονται σε επίπεδο επαρχιών και Κύπρου" (όπου το ειδικό βάρος των πόλων είναι σημαντικό).
- β) η Κυπριακή Δημοκρατία προωθεί σημαντικές μεταρρυθμίσεις με στόχο την βελτίωση της Κεντρικής Διακυβέρνησης και την προώθηση της αποκεντρωμένης συνεργασίας, οι οποίες ωστόσο βρίσκονται σε εξέλιξη,
- γ) η οικοδόμηση μιας δομής συντονισμού στο εσωτερικό της περιοχής του Τροόδους αποτελεί προϋπόθεση για την εφαρμογή της εδαφικής ανάπτυξης με βάση το πλαίσιο πολιτικής της Ε.Ε., αλλά και για τη μετατροπή της περιοχής σε υπεύθυνο συνομιλητή του Κράτους.

Σ' αυτό το πλαίσιο, θα πρέπει η Κυπριακή Δημοκρατία να συμβάλλει στη διαμόρφωση μιας λειτουργικής δομής για την αναδιοργάνωση της σχέσης της με την περιοχή Τροόδους και την εφαρμογή της ΕΣΑΟΚ. Η οργάνωση αυτή θα πρέπει να επιχειρηθεί στους εξής τομείς:

- Α) της Κεντρικής Κυβέρνησης και των Υπουργείων με τη σύσταση του θεσμού του Επιτρόπου. Ο θεσμός αυτός θα επιτρέψει τον συντονισμό μεταξύ κυβέρνησης και δημόσιας διοίκησης από τη μια, και των οργανωμένων φορέων της περιοχής του Τροόδους, από την άλλη για την εφαρμογή της ΕΣΑΟΚ.
- Β) Αποσυγκέντρωση με την δημιουργία δύο βασικών Γραφείων με έδρα την περιοχή Τροόδους, αρμόδιων για δύο ιδιαίτερης σημασίας τομείς ανάπτυξης: i) την γεωργία η οποία καλείται να συμβάλλει ταυτόχρονα στην αύξηση του εισοδήματος και στη διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος και ii) τον τουρισμό, κινητήριο δύναμη για την ανάπτυξη της περιοχής η οποία θα αποτελέσει ειδική περιοχή ορεινού τουρισμού,
- Γ) Αποκέντρωση μέσω ειδικών οργανισμών οι οποίοι παραμένουν υπό την εποπτεία των αρμόδιων υπουργείων αλλά διασφαλίζουν τη συμμετοχή των τοπικών φορέων, στους τομείς i) της διαχείρισης φυσικών πόρων ως μια σημαντική επένδυση για το μέλλον, λαμβάνοντας υπόψη τις οδηγίες της Ε.Ε. και την ενίσχυση των οριζόντιων περιβαλλοντικών πολιτικών, ii) της εκπαίδευσης για την επιχειρηματικότητα και την δια Βίου Μάθηση και iii) τον ορεινό πολιτισμό.

Στην πραγματικότητα, πρόκειται για μια λειτουργική προσαρμογή της οργάνωσης της αποκεντρωμένης συνεργασίας μέσω της οποίας το Κράτος θα στοχεύσει στην εγκαθίδρυση μιας ειδικής σχέσης ούτε δαπανηρής ούτε πολύπλοκης, με ένα σημαντικό και ιδιαίτερο τμήμα της επικράτειάς του. Η καινοτομία έγκειται στην οικοδόμηση μιας δομής διοικητικής και αναπτυξιακής διακυβέρνησης η οποία ενσωματώνει το πολιτικό και διοικητικό σύστημα της Κυπριακής Δημοκρατίας και τις υποστηρικτικές δομές τις οποίες διαμορφώνει η εδαφική προσέγγιση της ανάπτυξης και ενισχύει το πλαίσιο πολιτικής της Ε.Ε..

Οι παρεμβάσεις οι οποίες αναφέρονται στη συνέχεια, εκτιμάται ότι είναι καθοριστικές τόσο για την επιτυχία της ΕΣΑΟΚ όσο και για την αποτελεσματική συμμετοχή του Κράτους στην εφαρμογή της. Θα συμβάλλουν επίσης, στην αποτελεσματικότερη συμμετοχή του Τροόδους αλλά και της Κυπριακής Δημοκρατίας στην επόμενη προγραμματική περίοδο 2021-2027.

1. Δομές Διαχείρισης Σημαντικών Εθνικών Πόρων:

i. Οργανισμός Διαχείρισης της Ενιαίας Ζώνης Περιοχών Προστασίας

Παρουσιάζεται αναλυτικά ως δράση στην ολοκληρωμένη παρέμβαση «Φυσικό Περιβάλλον» καθώς και στη στρατηγική παρέμβαση «Νέες δομές διαχείρισης εθνικής σημασίας φυσικών πόρων»

ii. Οργανισμός Οργάνωσης και Διαχείρισης Υδατικών Πόρων Τροόδους

Παρουσιάζεται αναλυτικά ως δράση στην ολοκληρωμένη παρέμβαση «Υδάτινοι Πόροι» καθώς και στη στρατηγική παρέμβαση «Νέες δομές διαχείρισης εθνικής σημασίας φυσικών πόρων»

2. Διοικητική αναδιοργάνωση για την υποστήριξη της ορεινής οικονομίας Τροόδους

i. Επαρχιακό Γεωργικό Γραφείο Τροόδους (ως μετεξέλιξη του ΕΓΓ Πιτσιλιάς).

Παρουσιάζεται αναλυτικά ως δράση στην ολοκληρωμένη παρέμβαση «Καινοτομική Προσέγγιση της γεωργίας και κτηνοτροφίας»

ii. Επαρχιακό Γραφείο Τουρισμού (ως μετεξέλιξη του κέντρου πληροφόρησης Πλατρών και της Εταιρείας Τουριστικής Ανάπτυξης και Προβολής Τροόδους).

Παρουσιάζεται αναλυτικά ως δράση στην ολοκληρωμένη παρέμβαση «νέο πρότυπο ορεινού τουριστικού προϊόντος Τροόδους»

3. Χάραξη

i. Ίδρυμα Πολιτισμού Τροόδους.

Παρουσιάζεται αναλυτικά ως δράση στην ολοκληρωμένη παρέμβαση «Πολιτισμός : Σχέδιο Αξίες Τροόδους»

ii. Ίδρυμα Επιχειρηματικότητας και Δια Βίου Μάθηση.

Παρουσιάζεται αναλυτικά ως δράση στην ολοκληρωμένη παρέμβαση «Επιχειρηματικότητας και Δια Βίου Μάθηση»

4. Μηχανισμός Εφαρμογής ΕΣΑΟΚ

i. Επίτροπος Ανάπτυξης Ορεινών Κοινοτήτων

ii. Γραφείο Επιτρόπου Ανάπτυξης Ορεινών Κοινοτήτων (Οριζόντιος κυβερνητικός μηχανισμός συντονισμού των προωθούμενων δράσεων, έργων και πολιτικών για την ανάπτυξη των Ορεινών Κοινοτήτων)

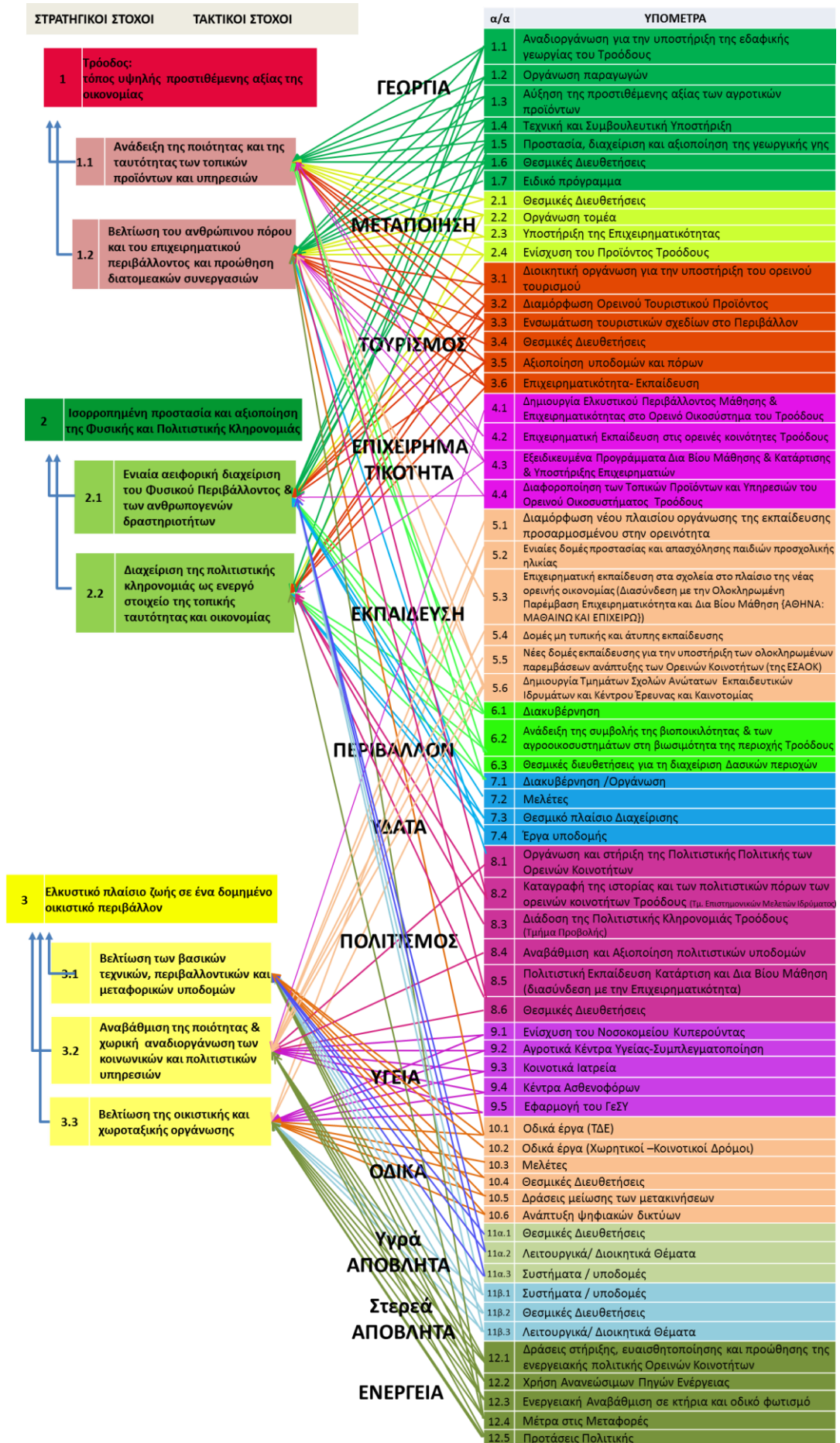
Παρουσιάζονται αναλυτικά ως δράσεις στην στρατηγική οριζόντια παρέμβαση «Σχήμα Διακυβέρνησης για την εφαρμογή της ΕΣΑΟΚ»

Σύνδεση υπομέτρων με τους στρατηγικούς και τακτικούς στόχους

Μετά την αναλυτική παρουσίαση των Παρεμβάσεων της Στρατηγικής, είναι σκόπιμο αυτές να συνδεθούν με το πλαίσιο των Στρατηγικών και Τακτικών Στόχων της ΕΣΑΟΚ, προκειμένου να διαφανεί η συνοχή μεταξύ του σχεδιασμού και του πλαισίου εφαρμογής της.

Τα Μέτρα (Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις) και Υπομέτρα αντιστοιχήθηκαν με τους στρατηγικούς και τακτικούς στόχους ανάπτυξης του Τροόδου όπως αυτοί περιγράφονται στην ΕΣΑΟΚ. Η σύζευξη αυτή επιτρέπει την ανάπτυξη εργαλείου για την παρακολούθηση του βαθμού επίτευξης των στόχων με βάση την υλοποίηση των δράσεων.

Η αντιστοίχιση φανερώνει τον τρόπο άρθρωσης της στόχευσης της ΕΣΑΟΚ με τις προτεινόμενες παρεμβάσεις και αναδεικνύει την συμβολή τους στην επίτευξη πολλών στόχων παράλληλα. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι ολοκληρωμένες παρεμβάσεις περιλαμβάνουν δράσεις πολλαπλών φυσικών αντικειμένων, συμβάλλοντας ταυτόχρονα στην επίτευξη διαφορετικών στόχων

Παρουσίαση των προτεινόμενων Δράσεων και φορέων υλοποίησης

Παρατίθενται στη συνέχεια οι προτεινόμενες δράσεις ανά υπομέτρο και μέτρο (Ολοκληρωμένη Παρέμβαση) με στόχο να παρουσιαστούν :

(α) οι κατηγορίες των εμπλεκόμενων φορέων υλοποίησή τους.

Οι φορείς έχουν ομαδοποιηθεί σε 4 κατηγορίες:

α) **ΚΔ: Κυπριακή Δημοκρατία.** Αναφέρεται σε δράσεις οι οποίες μπορούν να υλοποιηθούν μόνο μετά από απόφαση και ενέργεια της Κυπριακής Δημοκρατίας, Υπουργείων ή Τμημάτων τους (**ΚΥ**). Οι δράσεις αυτές είναι κυρίως *Θεσμικού χαρακτήρα*,

β) **ΤΦ: Τοπικοί Φορείς.** Αναφέρεται σε δράσεις οι οποίες οφείλουν να υλοποιηθούν από τους παραγωγούς και φορείς του Τρόδους. Αφορούν κυρίως *αναπτυξιακές δράσεις*

γ) **ΚΤ: Κυβερνητικό Τμήμα.** Αναφέρεται σε δράσεις, η υλοποίηση των οποίων απαιτεί την εμπλοκή Κυβερνητικών Τμημάτων και υπηρεσιών που είναι εγκατεστημένα στο Τρόδος και έχουν ως περιοχή αρμοδιότητας μέρος ή το σύνολο της περιοχής μελέτης, με ή χωρίς τη συμμετοχή των τοπικών φορέων. Αφορούν κυρίως *δράσεις συντονισμού και υποστήριξης*

και

(β) η σύνδεσή τους με τους στρατηγικούς και τακτικούς στόχους της ΕΣΑΟΚ

Μέτρο 1 : Καινοτομική προσέγγιση της γεωργίας και κτηνοτροφίας

α/α	ΥΠΟΜΕΤΡΑ	ΔΡΑΣΕΙΣ	εμπλεκόμενοι	Τακτικοί Στόχοι						
				1.1	1.2	2.1	2.2	3.1	3.2	3.3
1.1	Αναδιοργάνωση για την υποστήριξη της εδαφικής γεωργίας του Τροόδους	1. Ενίσχυση και αναβάθμιση του ρόλου του κυβερνητικού μηχανισμού υποστήριξης της γεωργίας του Τροόδους (α) Αναβάθμιση του ρόλου του Γεωργικού Γραφείου από Πιτσιλιάς σε Τροόδους, (β) Γεωργικές Συμβουλές, (γ) Δίκτυο Ερευνητικών φορέων)	ΚΔ	X	X	X	X			
		2. Ενίσχυση της συνεργασίας των υφιστάμενων δομών (Επαρχιακό Γεωργικό Γραφείο, Κέντρο Ενημέρωσης Αγροτών, ANET, δίκτυο ερευνητικών φορέων), στο πλαίσιο ενός μηχανισμού υποστήριξης επιχειρηματικών πρωτοβουλιών Τροόδους	ΚΤ/ΤΦ	X	X	X	X			
1.2	Οργάνωση παραγωγών	1. Οργάνωση παραγωγών σε επίπεδο Τροόδους	ΤΦ	X	X					
		2. Εντοπισμός πυρήνων παραγωγών με χωρική ή κλαδική αναφορά για δημιουργία και οργάνωση ομάδων παραγωγών	ΚΤ		X					
		3. Ένταξη σε σύμφωνα συνεργασίας και ποιότητας με τους τοπικούς μεταποιητές και τουριστικούς επιχειρηματίες	ΤΦ		X	X				
1.3	Αύξηση της προστιθέμενης αξίας των αγροτικών προϊόντων	1. Δημιουργία ταυτότητας των αγροτικών προϊόντων με τεκμηρίωση: «εξωτερικών» χαρακτηριστικών (δεσμοί με τον τόπο, καλλιεργητικές πρακτικές, γαιοτόπο, κλπ) & «εσωτερικών» ποιοτικών χαρακτηριστικών των τοπικών ποικιλιών και αγαθών (οργανοληπτικά-θρεπτικά συστατικά, γεύση, κλπ)	ΚΤ	X	X		X			
		2. Διαμόρφωση προδιαγραφών (πρότυπα διαχείρισης) ποιότητας	ΚΤ	X	X					
		3. Υποστήριξη ανάπτυξης συμμετοχικών συστημάτων εγγύησης (οργάνωση, ενημέρωση, εκπαίδευση, πιστοποίηση κτλ)	ΤΦ	X	X					
		4. Ανάπτυξη οικοτεχνίας ή/και τουριστικής δραστηριότητας στην γεωργική εκμετάλλευση με βάση συστήματα εγγύησης της ποιότητας και της ταυτότητας	ΚΔ+ΤΦ		X					

ΚΔ: Κυπριακή Δημοκρατία - ΚΥ Υπουργεία ή Τμήματά τους - ΤΦ: Τοπικοί Φορείς - ΚΤ: Κυβερνητικό Τμήμα -

(συνέχεια)

α/α	ΥΠΟΜΕΤΡΑ	ΔΡΑΣΕΙΣ	εμπλεκόμενοι	Τακτικοί Στόχοι							
				1.1	1.2	2.1	2.2	3.1	3.2	3.3	
1.4	Τεχνική και Συμβουλευτική Υποστήριξη	1. Ανανέωση του ανθρώπινου δυναμικού στη γεωργία (α. Διαδοχή: καταγραφή των εν δυνάμει διαδόχων και ένταξη σε ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα υποστήριξης και εξατομικευμένης συμβουλευτικής, β. Εγκατάσταση νέων στη γεωργία: σχέδιο υποστήριξης πλήρους εγκατάστασης)	ΚΤ		X	X					
		2. Απόκτηση δεξιοτήτων και γνώσεων των αγροτών: (α) διαμόρφωση ειδικών εκπαιδεύσεων –καταρτίσεων, (β) διάχυση ερευνητικών αποτελεσμάτων καινοτομιών και καλών πρακτικών, (γ) πρόσβαση σε χρηματοδοτήσεις	ΚΤ	X	X	X	X				
		3. Ενίσχυση της Πολυδραστηριότητας	ΚΤ/ΤΦ		X	X					
1.5	Προστασία, διαχείριση και αξιοποίηση της γεωργικής γης	1. Εντοπισμός και ανάδειξη γαιοτόπων	ΚΤ	X		X					
		2. Ανάκτηση-διαχείριση εγκαταλελειμμένης γης	ΚΔ+ΤΦ			X					
		3. Σχέδιο ορθολογικής ένταξης της αγρανάπαυσης σε ζώνες ενιαίας διαχείρισης γεωργίας και φυσικών πόρων	ΚΤ		X	X					
		4. Σχέδιο διαχείρισης βόσκησης	ΚΤ		X	X					
		5. Δημιουργία Δημόσιων υποδομών για την κτηνοτροφία	ΚΥ		X						
1.6	Θεσμικές Διευθετήσεις	1. Κατάρτιση νομοσχεδίων για αναγνώριση (α) εθελούσιων σημάτων ποιότητας όπως το «προϊόν ορεινής παραγωγής», (β) οικοτεχνίας	ΚΥ	X	X						
		2. Ένταξη στην νέα Δήλωση Πολιτικής για το Τρόδος του γαιοτόπου, επισκέψιμου αγροκτήματος, προνοιών για καλλιεργήσιμη γη & βοσκήσιμη έκταση	ΚΥ	X	X	X					
		3. Επίλυση του ζητήματος των μη εγγεγραμμένων αγροτικών δρόμων	ΚΥ		X						
		4. Προσαρμογή των κριτηρίων επιλεξιμότητας και σχεδιασμός ειδικών προκηρύξεων (ΠΑΑ) για τις ορεινές περιοχές	ΚΥ	X	X	X					
		5. Προσαρμογή των κανονισμών για τη χρήση της αγρανάπαυσης με στόχο τη διατήρηση της χορτομάζας και της αξιοποίησής της από την κτηνοτροφία	ΚΥ	X	X	X					
		6. Μείωση της γραφειοκρατίας και μεγαλύτερη ευελιξία στην απασχόληση αγρεργατών	ΚΥ		X	X					
1.7	Ειδικό πρόγραμμα	Ειδική μοριοδότηση δράσεων στήριξης της γεωργίας και της κτηνοτροφίας του Τρόδου	ΚΥ		X						

ΚΔ: Κυπριακή Δημοκρατία- ΚΥ Υπουργεία ή Τμήματά τους - ΤΦ: Τοπικοί Φορείς - ΚΤ: Κυβερνητικό Τμήμα

Μέτρο 2 : Μεταποίηση στη νέα ορεινή οικονομία

α/α	ΥΠΟΜΕΤΡΑ	ΔΡΑΣΕΙΣ	εμπλεκόμενοι	Τακτικοί Στόχοι							
				1.1	1.2	2.1	2.2	3.1	3.2	3.3	
2.1	Θεσμικές Διευθετήσεις	1. Αναγνώριση "Οικοτεχνίας"	ΚΔ	X	X						
		2. Πλαίσιο για τον Περί Υγιεινής Παραγωγής Τροφίμων Φυτικής Προέλευσης και Διάθεσης τους στην Αγορά καθώς και για άλλα Συναφή Θέματα Νόμο (κατά αντιστοιχία του ίδιου για τα τρόφιμα ζωικής προέλευσης). (α) λειτουργία ενιαίας αρχής ελέγχου για την αδειοδότηση μεταποιητικών υποστατικών παραγωγής τροφίμων φυτικής προέλευσης (β) δημιουργία πλαισίου έγκρισης των μονάδων Επεξεργασίας Φυτικών Προϊόντων (σήμερα λειτουργεί μόνο έγκριση εγγραφής στο μητρώο Υγειονομικών Υπηρεσιών) στο οποίο θα περιλαμβάνονται όλες οι διαδικασίες αδειοδότησης και η συγκεντροποίησή τους σε ένα ενιαίο κώδικα για να είναι γνωστή η διαδικασία σύστασης και λειτουργίας	ΚΔ		X						
		3. Προώθηση δημιουργίας Ενιαίας Μονάδας Διαχείρισης για τον Αμπελοοινικό Τομέα (χρηματοδότηση οινοποιείων, οινοτουριστικών υποδομών και αμπελώνων): (α) ολοκληρωμένο Σχέδιο Δράσης (β) Σχέδιο Δράσης για τη συμπληρωματικότητα και τη συνέργια του αμπελοοινικού, οινοποιητικού και οινοτουριστικού κλάδου, (γ) Καθορισμός στόχων και εξειδίκευση χρηματοδοτικού προγράμματος ΕΠΣΑ (Εθνικό Πρόγραμμα Στήριξης Αμπελοοινικού Τομέα)	ΚΔ		X						
		4. Ανάπτυξη ειδικού πλαισίου νομιμοποίησης (πολεοδομικό και υγειονομικό) για την μείωση των διαδικασιών αδειοδότησης.	ΚΔ		X						
		5. Πλαίσιο για την δημιουργία και λειτουργία οικοτεχνιών παραγωγής χύμα οίνου, ρύθμιση παραγωγής ζιβανίας: (α) Ρύθμιση διάθεσης προϊόντος σε χύμα μορφή (αμπελοοινικού αποστάγματος) , (β) Αναπροσαρμογή των φορολογικών όρων για την παρασκευή εμφιαλωμένης ζιβανίας	ΚΔ		X						
		6. Εκσυγχρονισμός πλαισίου για έλεγχο της ποιότητας του παραγόμενου οίνου	ΚΔ	X							

ΚΔ: Κυπριακή Δημοκρατία- ΚΥ Υπουργεία ή Τμήματά τους - ΤΦ: Τοπικοί Φορείς - ΚΤ: Κυβερνητικό Τμήμα -

(συνέχεια)

α/α	ΥΠΟΜΕΤΡΑ	ΔΡΑΣΕΙΣ	εμπλεκόμενοι	Τακτικοί Στόχοι						
				1.1	1.2	2.1	2.2	3.1	3.2	3.3
2.2	Οργάνωση τομέα	1. Φορέας οργάνωσης και εκπροσώπησης των μεταποιητών του Τροόδου	ΤΦ	X	X	X				
		2. Συνεργασία βιοτεχνών (δημιουργία μικρών αλυσίδων)	ΤΦ		X					
2.3	Υποστήριξη της Επιχειρηματικότητας	1. Τεχνική και Συμβουλευτική Υποστήριξη για την αναβάθμιση της ποιότητας όλων των προϊόντων του Τροόδου: (α) Εκπαίδευση – κατάρτιση (αγροδιατροφή /μεταποίηση μικρής κλίμακας), (β) Συμβουλές (μικρή επιχειρηματικότητα), (γ) Πληροφόρηση (τεχνικές, εμπορικές, οικονομικές, φορολογικές, νομικές κλπ) (γ) Έρευνα – Καινοτομία / Άνοιγμα σε διαδικασίες καινοτομίας, (δ) Πρόσβαση σε χρηματοδοτήσεις (ε) εξωστρέφεια των βιοτεχνικών επιχειρήσεων	ΚΥ/ΤΦ	X	X					
		2. Προώθηση βιοτεχνικών περιοχών (ΒΠ) : (α) δημιουργία νέων Βιοτεχνικών ζωνών χωροθετημένων σε κλίμακα Τροόδου (προώθηση στη νέα ΔΠ), (β) προώθηση ΒΠ Λινούς, (γ) πλαίσιο κινήτρων για την προσέλκυση βιοτεχνιών σε ΒΠ	ΚΥ		X					
		3. Εργαλείο Μικρο-Χρηματοδοτήσεων	ΚΔ		X					
2.4	Ενίσχυση του Προϊόντος Τροόδου	1. Εντοπισμός και ανάδειξη ποιοτικών χαρακτηριστικών των προϊόντων και αξιοποίηση των κληρονομημένων παραδοσιακών τεχνογνωσιών.	ΚΤ/ΤΦ	X	X	X				
		2. Δημιουργία ταυτοτικών προϊόντων	ΤΦ/ΚΥ		X					

ΚΔ: Κυπριακή Δημοκρατία - ΚΥ Υπουργεία ή Τμήματά τους - ΤΦ: Τοπικοί Φορείς - ΚΤ: Κυβερνητικό Τμήμα -

Μέτρο 3 : Νέο πρότυπο ορεινού τουριστικού προϊόντος Τροόδους

α/α	ΥΠΟΜΕΤΡΑ	ΔΡΑΣΕΙΣ	εμπλεκόμενοι	Τακτικοί Στόχοι						
				1.1	1.2	2.1	2.2	3.1	3.2	3.3
3.1	Διοικητική οργάνωση για την υποστήριξη του ορεινού τουρισμού	1. Ενίσχυση και αναβάθμιση του ρόλου του κυβερνητικού μηχανισμού υποστήριξης του τουρισμού στο Τρόοδος : Επαρχιακό Γραφείο Τουρισμού	ΚΔ	X	X	X				
		2. Δομή Συντονισμού και εκπροσώπησης του Τουριστικού Τομέα	ΚΤ/ΤΦ							
		3. Σύναψη συμφωνιών συνεργασίας	ΤΦ/ΚΤ	X	X					
3.2	Διαμόρφωση Ορεινού Τουριστικού Προϊόντος	1. Σχεδιασμός ιδιότυπου Τουριστικού προϊόντος	ΚΤ/ΤΦ	X	X	X	X			
		2. Διαμόρφωση εμπειριών εμπλουτισμού του τουριστικού προϊόντος του Τροόδους	ΚΤ/ΤΦ	X	X	X	X			
		3. Αξιολόγηση των διαφόρων καταλυμάτων (Ξενοδοχεία, μικρά καταλύματα/ αγροτουριστικά, μπουτίκ τύπου Casale) με βάση την ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών και των εμπειριών	ΚΤ	X	X					
		4. Εδαφικό Μάρκετινγκ. Τα τουριστικά προϊόντα θα πρέπει να τροφοδοτήσουν τον σχεδιασμό του μάρκετινγκ με βάση το πέρασμα από την απλή έκθεση των φυσικών και πολιτιστικών στοιχείων της περιοχής, στην ανάδειξη και εγγύηση της σχέσης τοπικών πόρων, εμπειριών και δραστηριοτήτων που προσφέρει η περιοχή για τον επισκέπτη	ΤΦ/ΚΤ		X					
		5. Σχεδιασμός - Επανασχεδιασμός διαδρομών Τροόδους με πολυθεματικό προσανατολισμό και επιχειρησιακή προσέγγιση (Αγροτουρισμός, Γαστρονομία, Ορειβασία, Ποδηλασία, Περιπατητικός - Θρησκευτικός - Πολιτιστικός Τουρισμός κλπ)	ΤΦ/ΚΤ		X	X	X			
		6. Ένταξη των θεματικών διαδρομών στο χώρο (αγκύρωση) και διαμόρφωση σχεδίου για τον συντονισμό τους	ΤΦ		X	X	X			

ΚΔ: Κυπριακή Δημοκρατία- ΚΥ Υπουργεία ή Τμήματά τους - ΤΦ: Τοπικοί Φορείς - ΚΤ: Κυβερνητικό Τμήμα -

(συνέχεια)

α/α	ΥΠΟΜΕΤΡΑ	ΔΡΑΣΕΙΣ	εμπλεκόμενοι	Τακτικοί Στόχοι						
				1.1	1.2	2.1	2.2	3.1	3.2	3.3
3.3	Ενσωμάτωση τουριστικών σχεδίων στο Περιβάλλον	1. Προδιαγραφές για την ενσωμάτωση στο τοπίο κατασκευών και διευθετήσεων για την ήπια αξιοποίηση αυτού του πόρου (Δήλωση Πολιτικής)	ΚΥ			X	X			
		2. Σύζευξη της ανάπτυξης τουριστικών δραστηριοτήτων με τους περιορισμούς των περιοχών Natura 2000	ΚΥ/ΤΦ			X	X			
		3. Υποστήριξη της δημιουργίας επιχειρήσεων για τις φυσικές δραστηριότητες της φύσης (ενίσχυση κοινοτήτων για την ανάπτυξη τουριστικών χώρων που απαιτούν εγκαταστάσεις και εξοπλισμό)	ΤΦ		X					
3.4	Θεσμικές Διευθετήσεις	1. Αντιμετώπιση του ζητήματος της ελλιπούς αδειοδότησης των καταλυμάτων και εστιατορίων της περιοχής	ΚΥ		X					
		2. Προσαρμοσμένη στο προϊόν του Τροόδου απονομή κατηγορίας (αστεριών) στα τουριστικά καταλύματα του Τροόδου	ΚΥ	X	X					
		3. Διαμόρφωση προδιαγραφών για διαδρομές και δραστηριότητες σύμφωνα με διεθνή πρότυπα	ΚΤ	X	X	X				
		4. Προώθηση δικτύου Μουσείων Τροόδου (Προδιαγραφές ίδρυσης, λειτουργίας, διαχείρισης δικτύου Μουσείων)	ΤΦ		X					
3.5	Αξιοποίηση υποδομών και πόρων	1. Ίδρυμα Πολιτισμού Ορεινών Κοινοτήτων Τροόδου (συνολική ανάδειξη πολιτιστικού κεφαλαίου - Σχέδιο αξιοποίησης των αναγνωρισμένων πόρων (Unesco, EDEN, Κύκκου κλπ) και Αξιολόγηση των υποδομών υποστήριξης του πολιτισμού (πολιτιστικά κέντρα, μουσεία-συλλογές). Διαμόρφωση προδιαγραφών και σχέδιο αξιοποίησής τους.	ΤΦ							
		2. Σχέδιο ΑΤΛΑΣ: Στόχος να καταστεί η ορεινή Κύπρος κέντρο έρευνας, αξιολόγησης και προαγωγής της σωματικής δραστηριότητας σε όλες τις ηλικίες (πχ. αθλητικός προορισμός) και κέντρου αριστείας σε θέματα άσκησης, υγείας και ποιότητας ζωής (κέντρα ευεξίας, κέντρο αποκατάστασης κ.ά.)	ΤΦ							

ΚΔ: Κυπριακή Δημοκρατία - ΚΥ Υπουργεία ή Τμήματά τους - ΤΦ: Τοπικοί Φορείς - ΚΤ: Κυβερνητικό Τμήμα -

(συνέχεια)

α/α	ΥΠΟΜΕΤΡΑ	ΔΡΑΣΕΙΣ	εμπλεκόμενοι	Τακτικοί Στόχοι							
				1.1	1.2	2.1	2.2	3.1	3.2	3.3	
3.6	Αξιοποίηση υποδομών και πόρων	3. Σχέδιο δράσης για την αξιοποίηση των εγκαταλειμμένων μεγάλων ξενοδοχειακών μονάδων (καθορισμός κινήτρων)	ΚΤ/ΤΦ								
		4. Σχέδιο δράσης για την αξιοποίηση των Κυβερνητικών κατοικιών: (α) Προώθηση του διαγωνισμού για την απόδοση σε ιδιώτες της κυβερνητικής περιουσίας, λαμβάνοντας υπόψη την τουριστική κατεύθυνση του Τροόδου (εναλλακτικός και ειδικός τουρισμός) καθώς και των δραστηριοτήτων που οργανώνονται κοντά σε αυτές τις υποδομές, (β) Διερεύνηση παραχώρησης ορισμένων υποδομών σε φορείς του δημόσιου και του ευρύτερου δημόσιου τομέα για αξιοποίηση με ειδική θεματική στόχευση.	ΚΔ		X		X				
		5. Βελτίωση προσπελασιμότητας τουριστικών τόπων	ΚΥ/ΤΦ		X	X		X			
3.7	Επιχειρηματικότητα α- Εκπαίδευση	1. Προώθηση της εκπαίδευσης για την τουριστική επιχειρηματικότητα και για επαγγέλματα σχετικά με τον τουρισμό του βουνού	ΚΥ/ΤΦ	X	X	X	X				
		2. Χρηματοδοτικό πλαίσιο για την υποστήριξη της προσαρμογής των καταλυμάτων και μονάδων εστίασης στις νέες κατατάξεις και στην υιοθέτηση του σήματος ποιότητας	ΚΥ/ΤΦ	X	X	X	X				

ΚΔ: Κυπριακή Δημοκρατία- ΚΥ Υπουργεία ή Τμήματά τους - ΤΦ: Τοπικοί Φορείς - ΚΤ: Κυβερνητικό Τμήμα - ΚΔ + ΤΦ: Κυπριακή Δημοκρατία και Τοπικοί Φορείς

Μέτρο 4 : Επιχειρηματικότητα και Δια Βίου Μάθηση

α/α	ΥΠΟΜΕΤΡΑ	ΔΡΑΣΕΙΣ	εμπλεκόμενοι	Τακτικοί Στόχοι							
				1.1	1.2	2.1	2.2	3.1	3.2	3.3	
4.1	Δημιουργία Ελκυστικού Περιβάλλοντος Μάθησης & Επιχειρηματικότητας στο Ορεινό Οικοσύστημα του Τροόδους	1. Δημιουργία Μηχανισμού Διακυβέρνησης – Σύσταση και λειτουργία Ιδρύματος Προώθησης και Ανάπτυξης της Επιχειρηματικότητας, Δια Βίου Μάθησης και Κατάρτισης στις Ορεινές Κοινότητες [ΑΘΗΝΑ: ΜΑΘΑΙΝΩ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΩ]	ΚΔ/ΤΦ								
		2. Ρύθμιση Νομοθετικού και Κανονιστικού Πλαισίου για Ορεινή Επιχειρηματικότητα και Απασχόληση στις ορεινές κοινότητες Τροόδους	ΚΔ								
		3. Ανάπτυξη υποδομών & εξοπλισμού με ΤΠΕ, για δια βίου μάθηση και Επιχειρηματικότητα	ΚΥ	X	X						
		4. Παρατηρητήριο Ορεινής Απασχόλησης & Επιχειρηματικότητας	ΚΤ	X	X						
		5. Ανάπτυξη Ορεινού Οικοσυστήματος Έρευνας και Καινοτομίας	ΚΤ	X	X						
		6. Ενημέρωση, ευαισθητοποίηση για δια βίου μάθησης και κατάρτισης, επιχειρηματικότητας καινοτομίας και κοινωνικής οικονομίας	ΚΤ	X	X	X	X				
4.2	Επιχειρηματική Εκπαίδευση στις ορεινές κοινότητες Τροόδους	1. Διαμόρφωση & παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού	ΚΤ	X	X	X	X				
		2. Κύκλοι Επιμόρφωσης Επαγγελματιών Επιχειρη/ητας	ΚΤ	X	X	X	X				
		3. Ειδικά Προγράμματα Εκπαίδευσης σε Σχολεία	ΚΤ	X	X	X	X				
		4. Καθιέρωση Διαγωνισμών Ορεινής Επιχειρ/ητας	ΚΤ	X	X						
		5. Προγράμματα εκπαίδευσης επιχειρ/τας για Ειδικές Ομάδες Πληθυσμού	ΚΤ	X	X	X	X				
		6. Καλές Πρακτικές, Δικτύωση και Μελέτες Επίσκεψης	ΚΤ	X	X						
		7. Σύστημα Συνεχούς Αξιολόγησης	ΚΤ	X	X						

ΚΔ: Κυπριακή Δημοκρατία - ΚΥ Υπουργεία ή Τμήματά τους - ΤΦ: Τοπικοί Φορείς - ΚΤ: Κυβερνητικό Τμήμα -

(συνέχεια)

α/α	ΥΠΟΜΕΤΡΑ	ΔΡΑΣΕΙΣ	εμπλεκόμενοι	Τακτικοί Στόχοι						
				1.1	1.2	2.1	2.2	3.1	3.2	3.3
4.3	Εξειδικευμένα Προγράμματα Δια Βίου Μάθησης & Κατάρτισης & Υποστήριξης Επιχειρηματιών	1. Αρχική & Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση & Δια βίου Μάθησης Τροόδους μέσω ΜΙΕΚ	ΚΤ	X	X					
		2. Προγράμματα Κατάρτισης	ΚΤ	X	X					
		3. Ειδικά Προγράμματα Ενηλίκων	ΚΤ	X	X					
		4. Προγράμματα Συμβουλευτικής & Mentoring Επιχειρήσεων	ΚΤ	X	X					
4.4	Διαφοροποίηση των Τοπικών Προϊόντων και Υπηρεσιών του Ορεινού Οικοσυστήματος Τροόδους	1. Δημιουργία Cluster Αγροδιατροφής-Τουρισμού, Πολιτισμού και Δημιουργικών Βιοτεχνιών	ΤΦ/ΚΤ	X	X					
		2. Καθιέρωση ενός εθνικού ποιοτικού προτύπου «Ορεινό Προϊόν»	ΚΥ	X	X					
		3. Χωροθέτηση Ζωνών βιοτεχνικών περιοχών	ΚΥ	X	X					
		4. Επαναπροσδιορισμός Τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών του Τροόδους	ΚΤ/ΤΦ	X	X					
		5. Στρατηγική ενιαίου μάρκετινγκ της ορεινής περιοχής Τροόδους	ΚΤ/ΤΦ	X	X					
		6. Δημιουργία εταιρικών σχέσεων και δικτύωσης με διεθνείς οργανισμούς και φορείς Ορεινών Περιοχών	ΚΤ/ΤΦ	X	X					

ΚΔ: Κυπριακή Δημοκρατία - ΚΥ Υπουργεία ή Τμήματά τους - ΤΦ: Τοπικοί Φορείς - ΚΤ: Κυβερνητικό Τμήμα -

Μέτρο 5 : Εκπαίδευση

α/α	ΥΠΟΜΕΤΡΑ	ΔΡΑΣΕΙΣ	εμπλεκόμενοι	Τακτικοί Στόχοι						
				1.1	1.2	2.1	2.2	3.1	3.2	3.3
5.1	Διαμόρφωση νέου πλαισίου οργάνωσης της εκπαίδευσης προσαρμοσμένου στην ορεινότητα	1. Ζώνη Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας Ορεινών Σχολείων (Ζ.Ε.Π.Ο.Σ.): Μοντέλο θεσμικής οργάνωσης Πειραματικών και Πρότυπων σχολείων	KY						X	X
		2. Επιστημονική Παρακολούθηση και ενιαία διαχείριση των Σχολικών Μονάδων στην “ΖΕΠΟΣ”	KY						X	
		3. Σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση υποστηριζόμενη από τα νέα ψηφιακά Μέσα (Τηλεκπαίδευση)	KY						X	
5.2	Ενιαίες δομές προστασίας και απασχόλησης παιδιών προσχολικής ηλικίας	1. Εκπόνηση Σχεδίου Δράσης εφαρμογής νέων δομών ανά γεωγραφικό διαμέρισμα	KY						X	X
		2. Αναπροσαρμογή κανονιστικού πλαισίου (συνεργασία των ΥΠΠ και ΥΕΠΚΑ)	KY						X	
5.3	Επιχειρηματική εκπαίδευση στα σχολεία στο πλαίσιο της νέας ορεινής οικονομίας (Διασύνδεση με την Ολοκληρωμένη Παρέμβαση Επιχειρηματικότητα και Δια Βίου Μάθηση (ΑΘΗΝΑ: ΜΑΘΑΙΝΩ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΩ))	1. Ανάπτυξη και εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων επιχειρηματικότητας στο Δημόσιο Σχολείο	KY		X				X	
		2. Σχεδιασμός ειδικών προγραμμάτων Συμβουλευτικής και Επαγγελματικής Αγωγής προώθησης της ορεινής επιχειρηματικότητας	KY		X				X	
5.4	Δομές μη τυπικής και άτυπης εκπαίδευσης	1. Στήριξη και Αναβάθμιση Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΚΠΕ)	KY			X			X	
		2. Δημιουργία Κέντρων Πολιτιστικής Εκπαίδευσης Ορεινών Κοινοτήτων (ΚΕΠΟΚ)	KY				X		X	
		3. Εκπαιδευτικό Πολυκέντρο Νεολαίας Ορεινών Κοινοτήτων Τροόδους	ΤΦ/ΚΥ				X		X	

ΚΔ: Κυπριακή Δημοκρατία- ΚΥ Υπουργεία ή Τμήματά τους - ΤΦ: Τοπικοί Φορείς - ΚΤ: Κυβερνητικό Τμήμα -

(συνέχεια)

α/α	ΥΠΟΜΕΤΡΑ	ΔΡΑΣΕΙΣ	εμπλεκόμενοι	Τακτικοί Στόχοι							
				1.1	1.2	2.1	2.2	3.1	3.2	3.3	
5.5	Νέες δομές εκπαίδευσης για την υποστήριξη των ολοκληρωμένων παρεμβάσεων ανάπτυξης των Ορεινών Κοινοτήτων (της ΕΣΑΟΚ)	1. Δημιουργία/Αναβάθμιση Σχολείων Ειδικού Ενδιαφέροντος (Μέση Γενική Εκπαίδευση) και Μέσης Τεχνικής και Επαγγελματική Εκπαίδευσης	ΚΥ		Χ					Χ	
		2. Τεχνικο-οικονομική Μελέτη και Εφαρμογή της, σχετικά με τη δημιουργία Μεταλλυκειακών Ινστιτούτων Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΜΙΕΕΚ) ή/και Σχολών Ανώτερης Εκπαίδευσης (Δημόσιες Σχολές Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης)	ΚΥ								Χ
5.6	Δημιουργία Τμημάτων Σχολών Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων και Κέντρου Έρευνας και Καινοτομίας	1. Τμήμα για το περιβάλλον, τη βιοποικιλότητα, το δάσος, τους υδάτινους πόρους, τη γεωλογία κ.α. (αξιοποίηση Δασικού Κολεγίου)	*		Χ	Χ				Χ	
		2. Διερεύνηση δημιουργίας Τμήματος Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Πανεπιστημίου Κύπρου στη Σολέα	*							Χ	Χ
		3. Ερευνητικό Ινστιτούτο - Διαπανεπιστημιακή Μονάδα Έρευνας και Καινοτομίας Ορεινού Οικοσυστήματος	ΚΤ		Χ						Χ

ΚΔ: Κυπριακή Δημοκρατία- ΚΥ Υπουργεία ή Τμήματά τους - ΤΦ: Τοπικοί Φορείς - ΚΤ: Κυβερνητικό Τμήμα - * Δημόσια ή Ιδιωτικά Πανεπιστήμια

Μέτρο 6 : Φυσικό Περιβάλλον

α/α	ΥΠΟΜΕΤΡΑ	ΔΡΑΣΕΙΣ	εμπλεκόμενοι	Τακτικοί Στόχοι						
				1.1	1.2	2.1	2.2	3.1	3.2	3.3
6.1	Διακυβέρνηση	1. Δημιουργία Οργανισμού Διαχείρισης & Ενιαία Ζώνη	ΚΔ+ΤΦ		X	X	X			
6.2	Ανάδειξη της συμβολής της βιοποικιλότητας & των αγροοικοσυστημάτων στη βιωσιμότητα της περιοχής Τροόδους	1. Σχεδιασμός τοπικού αγροπεριβαλλοντικού προγράμματος	ΚΤ	X		X	X			
		2. Περιβαλλοντικό σήμα ποιότητας προστατευόμενων περιοχών μέσω της δικτύωσης	ΚΤ	X	X	X	X			
6.3	Θεσμικές διευθετήσεις για τη διαχείριση Δασικών περιοχών	1. Δράσεις πρόληψης και καταστολής πυρκαγιών στην ύπαιθρο	ΚΤ	X	X	X				
		2. Δημιουργία ευέλικτου θεσμικού πλαισίου για μονάδες παραγωγής ενέργειας από δασική υπολειμματική βιομάζα	ΚΥ		X	X				

ΚΔ: Κυπριακή Δημοκρατία - ΚΥ Υπουργεία ή Τμήματά τους - ΤΦ: Τοπικοί Φορείς - ΚΤ: Κυβερνητικό Τμήμα -

Μέτρο 7 : Υδάτινοι πόροι

α/α	ΥΠΟΜΕΤΡΑ	ΔΡΑΣΕΙΣ	εμπλεκόμενοι	Τακτικοί Στόχοι						
				1.1	1.2	2.1	2.2	3.1	3.2	3.3
7.1	Διακυβέρνηση /Οργάνωση	1. Δημιουργία Οργανισμού Οργάνωσης και Διαχείρισης Υδατικών Πόρων του Τροόδου	ΚΔ+ΤΦ			X	X			
		2. Συνένωση αρδευτικών φορέων- εκσυγχρονισμός δικτύων άρδευσης & ύδρευσης, σε επίπεδο κοινότητας	ΚΔ			X	X			
		3. Οργάνωση δικτύου Διαχείρισης στην κλίμακα της Περιοχής Ανάντη των Λεκανών Απορροής (ΠΑΛΑ) με συμμετοχή των κοινοτήτων	ΚΤ/ΤΦ			X	X			
7.2	Μελέτες	1. Εκπόνηση Οικονομοτεχνικής μελέτης και Μελέτης Θεσμικού πλαισίου Διαχείρισης Υδατικών Πόρων Τροόδου	ΚΥ			X				
		2. Ανάπτυξη Βάσης Δεδομένων και Ηλεκτρονικής Πλατφόρμας	ΚΤ			X				
		3. Υδραυλικές μελέτες	ΚΤ			X				
		4. Μελέτη Οικολογικής παροχής νερού	ΚΤ				X			
7.3	Θεσμικό πλαίσιο Διαχείρισης	1. Διερεύνηση δυνατότητας χρηματοδότησης με βάση το ευρωπαϊκό Θεσμικό Πλαίσιο για τον εκσυγχρονισμό των αρδευτικών δικτύων	ΚΔ			X				
7.4	Έργα υποδομής	1. Αρδευτικό έργο Σολέας	ΚΔ		X					
		2. Πιλοτική Εφαρμογή / Κάμπος – Τσακίστρα	ΚΔ		X					

ΚΔ: Κυπριακή Δημοκρατία -ΚΥ Υπουργεία ή Τμήματά τους - ΤΦ: Τοπικοί Φορείς - ΚΤ: Κυβερνητικό Τμήμα -

Μέτρο 8 : Πολιτισμός: Σχέδιο «Αξίες Τροόδους»

α/α	ΥΠΟΜΕΤΡΑ	ΔΡΑΣΕΙΣ	εμπλεκόμενοι	Τακτικοί Στόχοι						
				1.1	1.2	2.1	2.2	3.1	3.2	3.3
8.1	Οργάνωση και στήριξη της Πολιτιστικής Πολιτικής των Ορεινών Κοινοτήτων	1. Σύσταση Ιδρύματος Πολιτισμού Ορεινών Κοινοτήτων Τροόδους, για την διαμόρφωση και προώθηση της Πολιτιστικής Πολιτικής	ΚΥ				X		X	
		2. Δημιουργία δικτύου φορέων υποστήριξης του Ιδρύματος (εκπαιδευτικοί και ερευνητικοί φορείς)	ΚΤ				X		X	
8.2	Καταγραφή της ιστορίας και των πολιτιστικών πόρων των ορεινών κοινοτήτων Τροόδους	1. Μελέτη εντοπισμού, καταγραφής και τεκμηρίωσης της άυλης κληρονομιάς και σχέδια δράσης ανάδειξης και αξιοποίησής της	ΚΤ				X		X	
		2. Μελέτη καταγραφής και ανάδειξης των άυλων χαρακτηριστικών των πολιτιστικών στοιχείων (υλικοί πόροι) του Τροόδους (π.χ. τεχνοτροπία, χρηστικότητα, ιστορικότητα κλπ)	ΚΤ	X			X		X	
8.3	Διάδοση της Πολιτιστικής Κληρονομιάς Τροόδους (Τμήμα Προβολής)	1. Σχέδια δράσης για την προβολή των πολιτιστικών πόρων της περιοχής και των δραστηριοτήτων του Ιδρύματος	ΚΤ				X		X	
		2. Σχέδιο χρήσης και ένταξης νέων τεχνολογιών σε μνημεία και πολιτιστικούς χώρους και Σχέδιο Εφαρμογής της δημιουργία τεχνολογικών εργαλείων για την εξ αποστάσεως εξυπηρέτηση των επισκεπτών και χρηστών	ΚΤ				X		X	
		3. Δημιουργία Βιβλιοθήκης και Αρχείου Ορεινών Κοινοτήτων Τροόδους (Τμήμα Βιβλιοθήκης - Αρχείου – Κέντρου Τεκμηρίωσης)	ΚΤ	X			X		X	
8.4	Αναβάθμιση και Αξιοποίηση πολιτιστικών υποδομών	1. Θεματικές Ενότητες – Μουσεία	ΚΤ	X			X		X	
		2. Σχέδιο Δράσης για Αναβάθμιση και αξιοποίηση υφιστάμενων μουσείων	ΚΤ				X		X	
		3. Σχέδιο Δράσης για Αναβάθμιση και αξιοποίηση μνημείων	ΚΤ				X		X	
		4. Σχέδιο Δράσης για Αναβάθμιση και αξιοποίηση λοιπών Πολιτιστικών χώρων (Κέντρα Πληροφόρησης και Πολιτιστικά Κέντρα)	ΚΤ		X		X		X	
		5. Οργάνωση Δικτύου Θεματικών Ενοτήτων	ΚΤ		X		X		X	

ΚΔ: Κυπριακή Δημοκρατία- ΚΥ Υπουργεία ή Τμήματά τους - ΤΦ: Τοπικοί Φορείς - ΚΤ: Κυβερνητικό Τμήμα -

(συνέχεια)

α/α	ΥΠΟΜΕΤΡΑ	ΔΡΑΣΕΙΣ	εμπλεκόμενοι	Τακτικοί Στόχοι						
				1.1	1.2	2.1	2.2	3.1	3.2	3.3
8.5	Πολιτιστική Εκπαίδευση Κατάρτιση και Δια Βίου Μάθηση (διασύνδεση με την Επιχειρηματικότητα)	1. Δημιουργία Κέντρου Εκπαίδευσης Πολιτισμού Ορεινών Κοινοτήτων	ΚΥ	X			X		X	
		2. Ίδρυση Σχολείου Καλών και Εφαρμοσμένων τεχνών (στα πρότυπα του Μουσικού Σχολείου)	ΚΥ		X		X		X	
		3. Υποστήριξη δράσεων ανάπτυξης, προώθησης της σύγχρονης Πολιτιστικής Δημιουργίας και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς του Τροόδους	ΚΤ				X		X	
		4. Εκπαίδευση του τοπικού ανθρώπινου δυναμικού για την υποστήριξη του Σχεδίου	ΚΤ				X		X	
8.6	Θεσμικές διευθετήσεις	1. Διαμόρφωση προδιαγραφών για διαδρομές και δραστηριότητες σύμφωνα με διεθνή πρότυπα	ΚΤ				X		X	
		2. Θεσμική αναγνώριση των Κέντρων Πολιτιστικής Εκπαίδευσης Ορεινών Κοινοτήτων Τροόδους των Μουσείων της περιοχής του Τροόδους (προδιαγραφές, λειτουργικότητα, στελέχωση κλπ)	ΚΔ				X		X	

ΚΔ: Κυπριακή Δημοκρατία - **ΚΥ** Υπουργεία ή Τμήματά τους - **ΤΦ:** Τοπικοί Φορείς - **ΚΤ:** Κυβερνητικό Τμήμα

Μέτρο 9: Υγεία

α/α	ΥΠΟΜΕΤΡΑ	ΔΡΑΣΕΙΣ	εμπλεκόμενοι	Τακτικοί Στόχοι						
				1.1	1.2	2.1	2.2	3.1	3.2	3.3
9.1	Ενίσχυση του Νοσοκομείου Κυπερούντας	1. Αναβάθμιση Νοσοκομείου	ΚΥ						X	X
		2. Επέκταση των υπηρεσιών του Νοσοκομείου Κυπερούντας ((α) Ενδελεχή μελέτη του επιδημιολογικού ιστορικού και της τοπικής ζήτησης υπηρεσιών υγείας σε συνδυασμό με τις συνθήκες πρόσβασης σε νοσοκομεία των αστικών κέντρων, για τον εντοπισμό κλινικών με συγκριτικό πλεονέκτημα για το Νοσοκομείο Κυπερούντας (π.χ. καρδιολογική κλινική λόγω ύπαρξης εξοπλισμού), (β) Αξιοποίηση της αναβαθμισμένης λειτουργίας του Κέντρου Φυματίωσης, (γ) Εξοπλισμός του ακτινολογικού με μαστογράφο, αξονικό τομογράφο και τεστ οστεοπόρωσης)	ΚΥ						X	
		3. Αναβάθμιση υποδομών που σχετίζονται με το κτιριακό και την ποιότητα των θαλάμων	ΚΥ						X	
9.2	Αγροτικά Κέντρα Υγείας- Συμπλεγματοποίηση	1. Βελτιστοποίηση της λειτουργίας των ΑΚΥ σε συνδυασμό με τη λειτουργία των Κέντρων Φροντίδας	ΚΥ						X	X
		2. Βελτίωση της κάλυψης του Τροόδου από ΑΚΥ	ΚΥ						X	
9.3	Κοινοτικά Ιατρεία	1. Οργάνωση Πολυδύναμων (πολυλειτουργικών) Κέντρων	ΚΥ						X	X
9.4	Κέντρα Ασθενοφόρων	1. Κάλυψη των Κέντρων Ασθενοφόρων Πεδουλά και Κάμπου με μόνιμο οδηγό-διασώστη	ΚΥ						X	X
		2. Δημιουργία και στελέχωση Κέντρου Ασθενοφόρων για την κάλυψη της περιοχής Καλό Χωριό Λεμεσού – Κελλάκι.	ΚΥ						X	

ΚΔ: Κυπριακή Δημοκρατία- ΚΥ Υπουργεία ή Τμήματά τους - ΤΦ: Τοπικοί Φορείς - ΚΤ: Κυβερνητικό Τμήμα -

(συνέχεια)

α/α	ΥΠΟΜΕΤΡΑ	ΔΡΑΣΕΙΣ	εμπλεκόμενοι	Τακτικοί Στόχοι							
				1.1	1.2	2.1	2.2	3.1	3.2	3.3	
9.5	Εφαρμογή του ΓεΣΥ	1. Ενημέρωση όλων των κατοίκων του Τρόδους για τη σημασία και τα οφέλη της καλής λειτουργίας του ΓεΣΥ (Προσωπικός Ιατρός) στο Τρόδος	ΚΥ							X	
		2. Ενίσχυση του ιατρικού προσωπικού από γιατρούς ειδικοτήτων (κίνητρα)	ΚΥ							X	X
		3. Ένταξη-πιστοποίηση κινητών μονάδων υγείας εξειδικευμένων υπηρεσιών (π.χ. οφθαλμολογική κινητή μονάδα)	ΚΥ							X	X
		4. Διαδικτυακή σύνδεση του Νοσοκομείου Κυπερούντας με τα ΑΚΥ (μηχανογραφικό σύστημα) για την αμεσότερη γνωστοποίηση των αποτελεσμάτων των εξετάσεων	ΚΥ							X	
		5. Διαμόρφωση Σχεδίου Επικοινωνίας & Συμμετοχής για τον τρόπο εμπλοκής των κατοίκων και των επαγγελματιών υγείας σε κάθε στάδιο υλοποίησης του ΣΥΤ στο πλαίσιο του ΓεΣΥ, για την αντιμετώπιση της οριακότητας της βιωσιμότητάς του	ΚΥ							X	
		6. Ενίσχυση της υποδοχής ηλικιωμένων από το εξωτερικό με επίκεντρο το καλό κλίμα. Χρειάζονται καλύτερες παροχές υγείας, ενώ υπάρχουν πολλαπλές θετικές εξωτερικότητες.	ΚΥ							X	
		7. Βελτίωση της επικοινωνίας μέσω νέων τεχνολογιών μεταφοράς δεδομένων και οπτικοποίησης οι οποίες με τους κατάλληλους εξοπλισμούς μπορούν να συνεισφέρουν στη ριζική αλλαγή της οργάνωσης των εξυπηρετήσεων αλλά και της παραδοσιακής σχέσης μονάδας υγείας και επισκέπτου ασθενή.	ΚΥ							X	
		8. Προσδιορισμός μελέτης για την εναρμόνιση του ΣΥΤ με το ΓεΣΥ	ΚΥ							X	X

ΚΔ: Κυπριακή Δημοκρατία - ΚΥ Υπουργεία ή Τμήματά τους - ΤΦ: Τοπικοί Φορείς - ΚΤ: Κυβερνητικό Τμήμα -

Μέτρο 10 : Υποδομές συνδεσιμότητας και προσβασιμότητας: οδικό δίκτυο και επικοινωνίες

α/α	ΥΠΟΜΕΤΡΑ	ΔΡΑΣΕΙΣ	εμπλεκόμενοι	Τακτικοί Στόχοι						
				1.1	1.2	2.1	2.2	3.1	3.2	3.3
10.1	Οδικά Έργα (ΤΔΕ)	1. Υιοθέτηση του Σχεδίου Δράσης από την Κυβέρνηση (Υπουργικό Συμβούλιο)	ΚΔ					X		
		2. Ωρίμανση των προτεινόμενων έργων του Σχεδίου Δράσης (ανεξάρτητα από τον προγραμματισμό υλοποίησης)	ΚΥ					X		
		3. Σύσταση Επιτροπής Οικονομικού Προγραμματισμού και Παρακολούθησης	ΚΔ					X		
		4. Υλοποίηση των Έργων του Σχεδίου Δράσης με βάση τις προτεραιότητες	ΚΥ					X		
10.2	Οδικά Έργα (Χωρητικοί – Κοινοτικοί Δρόμοι)	1. Σχεδιασμός και Μελέτες εσωτερικής συνδεσιμότητας	ΚΥ		X			X		X
		2. Υλοποίηση Χωρητικών δρόμων προτεραιότητας	ΚΥ		X			X		X
10.3	Μελέτες	1. Εξειδικευμένες μελέτες για τον σχεδιασμό συστήματος μεταφορών αλλά και τον εξορθολογισμό των παρεμβάσεων στις οδικές υποδομές: (α) Λεπτομερής καταγραφή και αξιολόγηση (γεωμετρική, λειτουργική και επιπέδου ασφάλειας) του συνόλου των Οδικών Υποδομών της περιοχής Τροόδους, βάσει διεθνών προδιαγραφών (Ευρωπαϊκών κυρίως) και εντοπισμός των προβλημάτων που πρέπει να αντιμετωπισθούν. (β) Μελέτη επικαιροποίησης κυκλοφοριακών φόρτων (γ) Μελέτη προέλευσης-προορισμού.	ΚΥ							X
		2. Διερεύνηση εφικτότητας - βιωσιμότητας τουριστικής σιδηροδρομικής γραμμής Ευρύχου - Σκουριώτισσα και περιοχών εξυπηρέτησης	ΚΥ							
10.4	Θεσμικές Διευθετήσεις	1. Προσαρμογή των εθνικών προδιαγραφών για τους δρόμους σε ορεινές περιοχές	ΚΥ					X		X
		2. Επανακατανομή των δρόμων στους αρμόδιους φορείς διαχείρισης (ΕΔ & ΤΔΕ)	ΚΥ					X		X
10.5	Δράσεις μείωσης των μετακινήσεων	1. Βελτίωση του συστήματος συλλογικών μεταφορών (εσωτερικές και εξωτερικές γραμμές, εξυπηρέτηση on demand)	ΚΥ					X		X
		2. Παρακάμψεις οικισμών	ΚΥ					X		X
		3. Οργάνωση συστήματος διαχείρισης κυκλοφορίας	ΚΥ					X		X
		4. Δημιουργία Χώρων Στάθμευσης	ΤΦ					X		X
10.6	Ανάπτυξη ψηφιακών δικτύων	1. Πρόσβαση σε ευρυζωνικά δίκτυα υψηλών ταχυτήτων	ΚΥ					X		X

ΚΔ: Κυπριακή Δημοκρατία - ΚΥ Υπουργεία ή Τμήματά τους - ΤΦ: Τοπικοί Φορείς - ΚΤ: Κυβερνητικό Τμήμα -

Μέτρο 11 : Διαχείριση Στερεών και Υγρών αποβλήτων (λυμάτων)

α/α	ΥΠΟΜΕΤΡΑ	ΔΡΑΣΕΙΣ	εμπλεκόμενοι	Τακτικοί Στόχοι							
				1.1	1.2	2.1	2.2	3.1	3.2	3.3	
Διαχείριση Υγρών Αποβλήτων (λυμάτων)											
11α.1	Θεσμικές Διευθετήσεις	1. Αναγνώριση του Τροόδους ως ευαίσθητη περιβαλλοντικά περιοχή για την κατασκευή δικτύων και μονάδων σε μεγάλο αριθμό οικισμών και κοινοτήτων.	KY					X		X	
		2. Έγκριση και υιοθέτηση του « Σχεδίου Διαχείρισης Υγρών Αποβλήτων για τις Ορεινές Κοινότητες περιφέρειας Τροόδους » από το Υπουργικό Συμβούλιο (προώθηση, παρακολούθηση, εφαρμογή από τις εμπλεκόμενες υπηρεσίες)	KΔ								
		3. Τροποποίηση του νομοθετικού πλαισίου για το ανακυκλωμένο νερό	KY					X			X
		4. Χρήση ΑΠΕ για τη λειτουργία των Σταθμών Επεξεργασίας Λυμάτων (ΣΕΛ)	KY								
11α.2	Λειτουργικά / Διοικητικά Θέματα	1. Σύσταση Δικτύου Συντονισμού μεταξύ Συμβουλίων Αποχετεύσεως Ορεινών Κοινοτήτων	ΤΦ								
		2. Δημιουργία Οργανισμού Οργάνωσης και Διαχείρισης Υδατικών Πόρων του Τροόδους (παρουσιάζεται στην Ολοκληρωμένη Παρέμβαση Υδατικοί Πόροι)	KΔ							X	
		3. Τιμολογιακή πολιτική των τελών αποχέτευσης	KΔ/ΤΦ					X		X	
11α.3	Συστήματα / Υποδομές	1. Κατασκευή Β' φάσης Αποχετευτικού Δικτύου Κυπερούντας για διασύνδεση περιοχής του Νοσοκομείου με τον ΣΕΛ	KY					X			
		2. Αναβάθμιση του Σταθμού Επεξεργασίας Λυμάτων στον Ασκά, για εξοικονόμηση ενέργειας και μείωση του κόστους λειτουργίας	KY					X			
		3. Κατασκευή Σταθμού Επεξεργασίας Λυμάτων στην κοινότητα Απλίκι (έργο προγραμματισμένο)	KY					X			
		4. Κατασκευή Σταθμού Επεξεργασίας Λυμάτων στην κοινότητα του Αγίου Ιωάννη. Μελέτη σύνδεσης με την κοινότητα Κάτω Μύλου.	KY					X			
		5. Κατασκευή Σταθμού Λυμάτων στις Κυβίδες προς αντικατάσταση χωμάτων δεξαμενών	KY								
		6. επικαιροποίηση ή/ και εκπόνηση μελετών και ωρίμανση των έργων κατασκευή δικτύων και μονάδων επεξεργασίας λυμάτων σύμφωνα με την ιεράρχηση και προτεραιοποίηση του Σχεδίου Διαχείρισης Υγρών Αποβλήτων Ορεινών Κοινοτήτων Τροόδους. Προτεραιότητα στο πιλοτικό έργο εφαρμογής για το οποίο θα ολοκληρωθεί η μελέτη στο πλαίσιο της 5ης Φάσης του Σχεδίου.	KY								

ΚΔ: Κυπριακή Δημοκρατία - **KY** Υπουργεία ή Τμήματά τους - **ΤΦ:** Τοπικοί Φορείς - **ΚΤ:** Κυβερνητικό Τμήμα

(συνέχεια)

α/α	ΥΠΟΜΕΤΡΑ	ΔΡΑΣΕΙΣ	εμπλεκόμενοι	Τακτικοί Στόχοι						
				1.1	1.2	2.1	2.2	3.1	3.2	3.3
Διαχείριση Αστικών Στερεών Αποβλήτων (ΑΣΑ) Ορεινών Κοινοτήτων Τροόδους										
11β.1	Συστήματα / υποδομές	1. Εφαρμογή συστήματος διαλογής στην πηγή	ΤΦ					X		X
		2. Ανάπτυξη και λειτουργία Πράσινων Σημείων	ΚΥ					X		X
		3. Δημιουργία Κοινοτικών Χώρων υποστήριξης των Πράσινων Σημείων	ΤΦ							
		4. Ανάπτυξη και λειτουργία ΣΜΑ	ΚΥ					X		X
11β.2	Θεσμικές Διευθετήσεις	1. Έγκριση και υιοθέτηση του « Σχεδίου Διαχείρισης Στερεών Αποβλήτων για τις Ορεινές Κοινότητες περιφέρειας Τροόδους » από το Υπουργικό Συμβούλιο (προώθηση, παρακολούθηση, εφαρμογή από τις εμπλεκόμενες υπηρεσίες)	ΚΔ/ΤΦ					X	X	
		2. Ένταξη της περιοχής στο ΣΣΔΑ της GreenDot	ΚΥ					X	X	
11β.3	Λειτουργικά/ Διοικητικά Θέματα	1. Συμπλεγματοποίηση σε επίπεδο ιστορικών περιοχών	ΚΥ/ΤΦ							X
		2. Δημιουργία Οργανισμού Οργάνωσης και Διαχείρισης Υδατικών Πόρων του Τροόδους (παρουσιάζεται στην Ολοκληρωμένη Παρέμβαση Υδατικοί Πόροι)	ΚΔ/ΤΦ							

ΚΔ: Κυπριακή Δημοκρατία - ΚΥ Υπουργεία ή Τμήματά τους - ΤΦ: Τοπικοί Φορείς - ΚΤ: Κυβερνητικό Τμήμα -

Μέτρο 12 : Ενέργεια: Ενεργειακή Στρατηγική –Τρόδος 2030

α/α	ΥΠΟΜΕΤΡΑ	ΔΡΑΣΕΙΣ	εμπλεκόμενοι	Τακτικοί Στόχοι						
				1.1	1.2	2.1	2.2	3.1	3.2	3.3
12.1	Δράσεις στήριξης, ευαισθητοποίησης και προώθησης της ενεργειακής πολιτικής Ορεινών Κοινοτήτων	1. Γραφείο Εξυπηρέτησης πολιτών για θέματα ενέργειας και περιβάλλοντος	ΤΦ					X	X	X
		2. Δημιουργία Πράσινου Ταμείου	ΤΦ					X	X	X
		3. Ανάπτυξη συνεργασιών σε επίπεδο Τοπικών Αρχών	ΤΦ					X		
		4. Συμμετοχή στην πρωτοβουλία του Συμφώνου των Δημάρχων	ΤΦ					X		
		5. Υιοθέτηση μέτρων εφαρμογής των πράσινων δημόσιων συμβάσεων	ΚΥ					X		
12.2	Χρήση Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας	1. Τοπική Ηλεκτροπαραγωγή από ΑΠΕ για κάλυψη αναγκών περιοχής Μελέτης	ΤΦ					X		
		2. Χρήση ΑΠΕ σε δημόσιους χώρους (πάρκα, πλατείες κτλ.)	ΤΦ					X	X	
12.3	Ενεργειακή Αναβάθμιση σε κτήρια και οδικό φωτισμό	1. Ενεργειακή αναβάθμιση κοινοτικών κτιρίων	ΤΦ					X		X
		2. Ενεργειακή αναβάθμιση δημόσιων κτιρίων	ΤΦ					X		
		3. Ενεργειακή αναβάθμιση ιδιωτικών κτιρίων (κατοικίες)	ΤΦ		X			X	X	
		4. Ενεργειακή αναβάθμιση κτιρίων επιχειρήσεων	ΤΦ		X			X	X	
		5. Αναβάθμιση ενεργειακής απόδοσης οδικού φωτισμού	ΤΦ					X	X	
		6. Εγκατάσταση ΑΠΕ προς εξυπηρέτηση ΣΕΛ, αρδευτικών και υδρευτικών έργων	ΤΦ					X	X	
12.4	Μέτρα στις Μεταφορές	1. Σταδιακή ανανέωση των οχημάτων των τοπικών αρχών με οχήματα χαμηλών εκπομπών	ΤΦ						X	
		2. Βελτίωση υποδομών σε στάσεις λεωφορείων	ΤΦ						X	
		3. Δημιουργία Θέσεων φόρτισης ηλεκτρικών οχημάτων	ΤΦ						X	
12.6	Προτάσεις Πολιτικής	1. Πολεοδομικές ρυθμίσεις	ΚΔ						X	
		2. Νομοθετικές ρυθμίσεις	ΚΔ						X	X
		3. Συλλογικές οργανώσεις και συνεργασίες	ΚΔ							X
		4. Πλαίσιο σχεδίων χρηματοδότησης ειδικά για την ορεινή Κύπρο	ΚΔ						X	

ΚΔ: Κυπριακή Δημοκρατία - ΚΥ Υπουργεία ή Τμήματά τους - ΤΦ: Τοπικοί Φορείς - ΚΤ: Κυβερνητικό Τμήμα -

Σχέδια, Μελέτες, Έρευνες, Στρατηγικές και Προγράμματα

Στρατηγικά Σχέδια Υπουργείων

- Στρατηγικό Σχέδιο 2018-2020, Υπουργείο Εσωτερικών, 2017, 156 σελ
- Στρατηγικό Σχέδιο και Μεσοπρόθεσμο Δημοσιονομικό Πλαίσιο 2018-2020 – Προϋπολογισμός 2018, Υπουργείο Εσωτερικών, 2017,
- Στρατηγικό Σχέδιο 2016-2018, Υπουργείου Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος, 2015, 144 σελ
- Στρατηγικό Σχέδιο 2018-2020, Υπουργείου Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος,
- Τριετές Στρατηγικό Σχέδιο (2018-2020), Υπουργείου Ενέργειας, Εμπορίου, Βιομηχανίας και Τουρισμού
- Τριετές Στρατηγικό Σχέδιο (2018-2020), Υπουργείου Δικαιοσύνης και Δημόσιας Τάξης
- Στρατηγικό Σχέδιο (2018-2020) Υπουργείου Υγείας Μεταφορών, Επικοινωνιών και Έργων
- Στρατηγικό Σχέδιο (2018-2020) Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού, 2017
- Στρατηγικό Σχέδιο (2018-2020) Υπουργείου Πρόνοιας, Εργασίας & Κοινωνικών Ασφαλίσεων
- Στρατηγικό Σχέδιο 2018-2020, Υπουργείου Δικαιοσύνης & Δημόσιας Τάξεως, 2017, 108 σελ
- Στρατηγικός Σχεδιασμός 2018-2020, Υπουργείου Υγείας Αύγουστος 2017

Επιχειρησιακά Προγράμματα

- Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης 2014-2020, Κυπριακή Δημοκρατία, 2017, 181 σελ
- Στρατηγική έξυπνης εξειδίκευσης για την Κύπρο (S3.CY)
- Review on the implementation of the 2030 Agenda in Cyprus, Republic of Cyprus, Ministry of Foreign Affairs, 2017, 81 p.
- Επιχειρησιακό Πρόγραμμα: Απασχόληση, Ανθρώπινοι πόροι και Κοινωνική Συνοχή, 2014-2020, Απρίλιος 2016, v.2.0, 148 σελ
- Επιχειρησιακό Πρόγραμμα: Ανταγωνιστικότητα και Αειφόρος Ανάπτυξη, 2014-2020, Απρίλιος 2017, v.3.1, 148 σελ
- Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020, Κυπριακή Δημοκρατία, Τμήμα Γεωργίας, 2015, 2015
- Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013, Ειδική Ενημερωτική Έκδοση
- Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2004-2006, Κυπριακή Δημοκρατία, Τμήμα Γεωργίας, 2004, 158 σελ

Αναπτυξιακές Μελέτες

- Στρατηγική Ανάπτυξης για Δήμους και Κοινότητες της Υπαίθρου, Υπουργείο Εσωτερικών, Μονάδα Ευρωπαϊκών Ταμείων, 2016, 268 σελ
- Σχέδιο Ανάπτυξης της Ευρύτερης Περιοχής Τροόδους, Γενική Διεύθυνση Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων Συντονισμού και Ανάπτυξης, Σεπτέμβριος 2016

- Στρατηγική Τοπικής Ανάπτυξης για την περιοχή ΟΤΔ Τροόδους, Αναπτυξιακή Εταιρεία Τροόδους, 2015, 201 σελ
- Μελέτη Προστασίας και Αναβίωσης της ΟΤΔ της Εταιρείας Αναπτύξεως Μαραθάσας, Εργαστήριο Αγροτικού Χώρου, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας και A.L.A Planning Partnership Ltd, 2007
- Στρατηγική Τοπικής Ανάπτυξης για την περιοχή Ομάδας Τοπικής Δράσης Λεμεσού
- Στρατηγική Τοπικής Ανάπτυξης LEADER Επαρχίας Λεμεσού, Ομάδες Μελέτης ΤΕΠΑΚ και ANELEM, Οκτώβριος 2015
- Πιλοτικό Τοπικό Αναπτυξιακό Σχέδιο Κρασοχωρίων Λεμεσού, Τμήμα Πολεοδομίας και Οικήσεως, Υπουργείο Εσωτερικών-Συμβούλιο της Ευρώπης, 16 σελ

Εκθέσεις και μελέτες για Ορεινές Περιοχές

- Iliana Iotona, 2016, Έκθεση σχετικά με την πολιτική συνοχής στις ορεινές περιοχές της ΕΕ (2015/2279(INI)), Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο 2014-2019, 32 σελ
- «Έκθεση σχετικά με την πολιτική συνοχής στις ορεινές περιοχές της ΕΕ 2015/2279(INI)», 2016 Επιτροπή Περιφερειακής Ανάπτυξης
- Study, Research for REGI Committee-Cohesion in Mountainous Regions of the EU, DG for Internal Policies, 2016, 72 p.
- Μελέτη οριοθέτησης (αρχές του 2018) με βάση τα βιοφυσικά κριτηρία που έχει καθορίσει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Πολεοδομία- Σχεδιασμός

- Δήλωση Πολιτικής- Πολιτική για τη Ρύθμιση και τον έλεγχο της ανάπτυξης και την προστασία του περιβάλλοντος στην ύπαιθρο και στα χωριά, Τμήμα Πολεοδομίας και Οικήσεως Υπουργείο Εσωτερικών, (1996-2010-2014), 312 σελ
- Κινητός Οδηγός του νόμου περί Πολεοδομίας και Χωροταξίας
- Στρατηγική μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων του υπό εκπόνηση Τοπικού Σχεδίου Μαραθάσας, I.A.CO Ltd, 2017, Τμήμα Πολεοδομίας και Οικήσεως, Υπουργείο Εσωτερικών, Κυπριακή Δημοκρατία, 225 p.
- Μελέτη για Συμπλεγματοποίηση κοινοτήτων Μαραθάσας, PA&PA Total Consulting Services Ltd, Ιανουάριος 2014
- Τοπικό Σχέδιο για την Περιοχή της Νότιας Λευκωσίας 2013, Πρόνοιες και Μέτρα Πολιτικής, Υπουργείο Εσωτερικών, Τμήμα Πολεοδομίας και Οικήσεως, 2013
- Ρυθμιστικά Σχέδια Κοινοτήτων (Καλοπαναγιώτης, Κατύδατα, Πάνω Πλάτρες, Βουνί, Αγ. Αμβρόσιος, Δωρά, Πεδουλά, Αγία Ειρήνη, Άγιος Θεόδωρος Λεμ., Άγιος Μάμας, Αγ. Μαρίνα Ξ., Αγ. Γεώργιος Κ., Βυζακιά, Ξυλιάτος, Άλασσα, Γερακιές, Γούρρι, Δωρός, Καλό Χωριό Λεμ., Κ. Μύλος, Κάμπος, Μυλικούρι, Τσακίστρα, Καννάβια, Καπηλιό, Λουβαρά, Οίκος, Π. Κυβίδες, Παραμύθα, Πολύστυπος, Σπήλια, Φοινί)
- Αποτελέσματα τεχνοοικονομικής μελέτης όσον αφορά τη λειτουργία Συμπλεγμάτων Υπηρεσιών, PWC, Ένωση Κοινοτήτων Κύπρου, 2018, 122 σελ
- Πλαίσιο Περιβαλλοντικής Προστασίας και Διαχείρισης για την περιοχή Τροόδους, A.L.A Planning Partnership, Μάρτιος 2018
- Υποδομές Περιοχής Τροόδους, A.L.A Planning Partnership, Μάιο 2018

- Έκθεση Καταγραφής/Περιγραφής του Πολεοδομικού Συστήματος της Κύπρου και των επιμέρους Χαρακτηριστικών του Πολεοδομικού Καθεστώτος της Περιοχής Μελέτης, A.L.A Planning Partnership, Μάρτιος 2018
- Κρατικά Στεγαστικά Σχέδια, Νέα στεγαστική Πολιτική με επίκεντρο τον άνθρωπο

Μεταποίηση

- Σχέδιο Χορηγιών για ενίσχυση της Ανταγωνιστικότητας των ΜΜΕ του Μεταποιητικού Τομέα 2007-2013
- Σχέδιο Χορηγιών για ενίσχυση της Ανταγωνιστικότητας των ΜΜΕ του Μεταποιητικού Τομέα και άλλων στοχευμένων δραστηριοτήτων 2014-2020
- Σχέδιο Χορηγιών για ενίσχυση της Ανταγωνιστικότητας των ΜΜΕ του Μεταποιητικού Τομέα και άλλων στοχευμένων δραστηριοτήτων σε περιοχές εντός των Βρετανικών Βάσεων
- Εθνική βιομηχανική Στρατηγική για την Κύπρο 2017-2030

Τουρισμός

- Μελέτη για την Εθνική Στρατηγική Τουρισμού, Σύνοψη –Κύρια Πορίσματα, Προεδρία, Μονάδα Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ανάπτυξης, 2017 37 σελ
- Στρατηγικό Σχέδιο για τον Τουρισμό 2003 – 2010 ΚΟΤ,
- Cyprus Tourism Strategy, Final Report, THR, Innvative Tourism Advisors, 2017, 909 p
- Μελέτη Περιφερειακής Στρατηγικής Τουρισμού και Σχεδίων Δράσης για τα Ορεινά Θέρετρα της Κύπρου, ΚΟΤ, 2008
- Σχέδιο Προβολής Τουρισμού Υπαίθρου 2007-2013, ΕΤΑΜ ΑΕ-ΛΚΝ Ανάλυσις ΕΠΕ, 2009, ΚΟΤ, 283 σελ
- Σχέδιο Προβολής Τουρισμού της Υπαίθρου, ΕΤΑΜ ΑΕ, 2005, ΚΟΤ, 137 σελ
- Στρατηγική μελέτη οργάνωσης, ανάπτυξης και προβολής Τουρισμού Υγείας στην Κύπρο, ΚΟΤ, 2009, 217 σελ
- Θεματικές Εκδηλώσεις – Στ' αχνάρια της Παράδοσης, Εταιρεία Τουριστικής Ανάπτυξης και Προβολής Τροόδους Λτδ, 2008
- Μελέτη Υπολογισμού Φέρουσας Ικανότητας και Εκτίμησης της Δυνατότητας Ανάπτυξης Ολοκληρωμένου Τουριστικού Προϊόντος για τις Περιοχές της Υπαίθρου, ΚΟΤ, 2005.
- Local Development Pilot Project for the area of the Wine Villages (Krasochoria) of Limassol, Diagnosis Report, Republic of Cyprus, Ministry of Interior, 2013, 46 p
- Local Development Pilot Project for the area of the Wine Villages (Krasochoria) of Limassol, Strategy Document, Republic of Cyprus, Ministry of Interior, 2015, 47 p
- The Limassol Wine Villages local Development Pilot Project, General Background Information, Republic of Cyprus, Ministry of Interior, 2015, 39 p
- Project Thunder Options Assessment Report, KPMS, (2017), 238 σελ
- Project Thunder Proposals for the Long Term Development of Troodos Wider Area, KPMS, (2017), Ministry of Finance-Privatisations Unit 157 σελ
- Definitions – quality standards for the official recognition of health resorts, relaxation resorts and medicinal springs, 1998, 72 σελ

- Μελέτη για την ανάπτυξη των ειδικών προϊόντων «Wellbeing και Pampering» από την εφαρμογή των στόχων του Στρατηγικού Σχεδίου Τουρισμού 2003-2010, REMACO ΑΕ, CYPRONETWORK, consulting group, 2006, ΚΟΤ, 340 σελ
- Credo of the European Spas Association, Spas and Health Resorts in Europe, 7 p
- Strategy outline on a seal of approval by the German Spas Association, Wellness in health resorts, 4p
- Οι προοπτικές ανάπτυξης Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού με έμφαση στην ανάπτυξη του Αγροτουρισμού, Οικοτουρισμού και Πολιτιστικού Τουρισμού στις περιαστικές και αγροτικές περιοχές της επαρχίας Πάφου και Λεμεσού, «Δίκτυο Συνεργασίας: Λεμεσός, Πάφος, Ιεράπετρα για την ανάδειξη της υπαίθρου και την προβολή εναλλακτικών μορφών του τουρισμού», Κοινοτική Πρωτοβουλία INTERREG IIIA Ελλάδα – Κύπρος 2000-2006, CMR Cypronetwork, TEC, 2008, 266 σελ
- Τελική Μελέτη Περιφερειακής Στρατηγικής Τουρισμού και Σχεδίων Δράσης για τα Ορεινά Θέρετρα της Κύπρου, SPEED ΑΕ, ΚΟΤ 512 σελ
- Cyprus Cycling Routes, Ποδηλατικές Διαδρομές Τροόδους, 40 σελ
- Cyprus Cycling Routes, Ποδηλατική Διαδρομή Λεμεσός – Πάνω Πλάτρες, 40 σελ
- Guide to hotels and other tourist establishments, Cyprus Tourist Organisation, 2008,.
- Μελέτη Σχεδιασμού και Οργάνωσης Δικτύου Ποδηλατικών Διαδρομών, ETAM Κρήτης
- Οδηγός εφαρμογής: Κυπριακό πρότυπο σχεδιασμού και οργάνωσης δικτύου ποδηλατικών διαδρομών, ETAM ΕΠΕ, ΚΟΤ, 221 σελ
- Μελέτη δημιουργίας και σχεδιασμού Θρησκευτικής διαδρομής στην Κύπρο, ΚΟΤ, ETAM ΕΠΕ, 257 σελ
- Μελέτη δημιουργίας και σχεδιασμού δρόμων του Κρασιού στην Κύπρο, ETAM ΕΠΕ, 2006, ΚΟΤ, 277 σελ
- Γεωπάρκο Τροόδους. Online πρόσβαση 11/5/2018. (<http://www.troodos-geo.org/cgi-bin/hweb?-V=index& FAA=1&-dindex.html& VLANGUAGE=gr>)
- Έκδοση EDEN, ΚΟΤ
- Περιδιαβάζοντας την Κύπρο – Λεμεσός Πόλη και Επαρχία, Γιώργος Καρούζης 2001.
- Τουριστικός χάρτης της Κύπρου, Κυπριακή Εταιρεία Αγροτουρισμού
- Αποτελέσματα Έρευνας για τον Αθλητικό Τουρισμό 2016
- Αποτελέσματα Έρευνας για τον Αθλητικό Τουρισμό 2017

Γεωργία

- Ετήσια έκθεση 2017, Αξιολόγηση ΠΑΑ 2014-2020, 190 σελ
- Ετήσια έκθεση 2016, Αξιολόγηση ΠΑΑ 2014-2020, 266 σελ
- «Εκ των προτέρων αξιολόγηση του ΠΑΑ 2014-2020 (ex ante)», Φιλαγροτική Συμβουλευτική ΛΤΔ, ΛΚΝ Ανάλυσις ΕΠΕ, Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Envirorplan ΑΕ., 2014, 222 σελ
- Εκ των υστέρων αξιολόγηση (ex post) Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013, Φιλαγροτική Συμβουλευτική ΛΤΔ, ΛΚΝ Ανάλυσις ΕΠΕ, 2016, 350 σελ
- Στρατηγική Μελέτη εκτίμησης επιπτώσεων στο περιβάλλον του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020, 2015, Γ Λώλος

- Αναδασμός και αειφόρος αγροτική ανάπτυξη, Κυπριακή Δημοκρατία, Τμήμα Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος, Τμήμα Αναδασμού, 2012, 36 σελ
- Μελισσοκομικό Πρόγραμμα 2017-2019, Υπ ΓΑΑΠ
- Ετήσια έκθεση, 2013, Ινστιτούτου Γεωργικών Ερευνών
- Ετήσια έκθεση, 2015, Κυπριακού Οργανισμού Αγροτικών Πληρωμών, 47 σελ
- Υπηρεσία Συνεργατικών Εταιρειών, 2014, Ετήσια έκθεση, 2012
- Computation of the dryness criterion for the identification of agricultural areas with natural constraints in Cyprus, Bruggeman An, and all, 2017, 5 σελ
- Διερεύνηση τρόπων ικανοποίησης μελλοντικών αναγκών σε αιγινό και πρόβειο γάλα για την παρασκευή Χαλλουμιού σύμφωνα με την προδιαγραφή ΠΟΠ για το Χαλλούμι, Κυπριακή Δημοκρατία, Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος, 2016, 163 σελ
- Μελέτη για αύξηση του αιγινού και πρόβειου γάλακτος μέσω Γενετικής Επιλογής και Αξιολόγησης των αιγών /προβάτων, Κυπριακή Δημοκρατία, Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος, Ινστιτούτο Γεωργικών Ερευνών, Κτηνιατρικές Υπηρεσίες, 2017, 76 σελ
- «Μελέτη για την εκτίμηση της Βοσκοϊκανότητας και Ετοιμασία Σχεδίου Διαχείρισης της Βόσκησης στη Χερσόνησο Ακάμα», Φιλαγροτική Συμβουλευτική ΑΤΔ, 2016, 104 σελ
- «Σχέδιο Δράσης για την προώθηση της οικογενειακής γεωργίας στην Κύπρο», Κυπριακή Δημοκρατία, Τμήμα Γεωργίας, 2016, , 9 σελ
- Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης της Ανθοκομίας και πορεία υλοποίησης του
- «Επισκόπηση Αγελαδοτροφίας 2016 Βοσειδή Γαλακτοφόρου Φυλής», Κλάδος Ζωικής Παραγωγής και Διατροφής Ζώων, Κυπριακή Δημοκρατία, Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος, 2017, 26 σελ
- «Επισκόπηση Αιγοπροβατοτροφίας 2016», Κυπριακή Δημοκρατία, Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος, 2017, Κλάδος Ζωικής Παραγωγής και Διατροφής Ζώων, 2017
- Η Αιγοπροβατοτροφία της Κύπρου. Σημασία, Δομή, Προβλήματα και Προοπτικές της Κυπριακής Αιγοπροβατοτροφίας, 2013, 40 σελ
- Εθνική Στρατηγική της Κύπρου για Βιώσιμο Επιχειρησιακά προγράμματα των Οργανώσεων Παραγωγών Φρούτων και Λαχανικών, Τμήμα Γεωργία, 2017
- Έρευνα για τις προοπτικές παραγωγής και διάθεσης λαχανικών ΙΓΕ, ΥΕΕΒΤ, Τμήμα Γεωργίας, ΤΕΠΑΚ, 2013
- «Διαχείριση υδάτινων πόρων και αναδιάρθρωση καλλιεργειών», ΙΓΕ, ΤΑΥ, ΤΓ, ΤΠ, ΤΜ, 2015
- Συστήματα ποιότητας γεωργικών προϊόντων και τροφίμων, Αν. Σελεάρης Αν. Γεωργικός Λειτουργός Τμήμα Γεωργίας, 2015
- Κυπριακή Γεωργία και ΚΑΠ, Στυλιανού, 2017,
- Το μέλλον της γεωργίας και των τροφίμων και η Κοινή Γεωργική Πολιτική, Χανιώτης, 2017, DG AGRI, Ευρωπαϊκή Επιτροπή
- Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. C341, 2010
- Εκτελεστικός Κανονισμός 808/2014, σχετικά με τη θέσπιση κανόνων εφαρμογής του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1305/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ)

- Κανονισμός (ΕΕ) 1305/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τη θέσπιση κανόνων εφαρμογής του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1305/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ)
- Κοινοτικές Κατευθυντήριες Γραμμές για τις κρατικές ενισχύσεις στον τομέα της γεωργίας και δασοκομίας 2007-2013, 2006 / C 319/ΕΚ.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017, Το μέλλον των τροφίμων και της γεωργίας, Ανακοίνωση της επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, 33 p
- Πολυλειτουργικά Αγροκτήματα, ΦΕΚ 1145/3-4-2017,
- Η αγροδιατροφική Παράδοση ως Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά: Δυνατότητες Αξιοποίησης της Σύμβασης για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (UNESCO 2003), Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, 2018, Φωτοπούλου Σ.
- «Το μέλλον των τροφίμων και της γεωργίας», 2017 Ευρωπαϊκή Επιτροπή
- European Court of Auditors, Opinion No 6/2018, Opinion of the European Court of Auditors on the Commission's proposal of 29 May 2018 on the Common Provisions Regulation, COM(2018) 375 final 18CH2OPI, 76 p.

Επιχειρηματικότητα

- Εθνική Δήλωση Πολιτικής για την Ενίσχυση του Επιχειρηματικού Οικοσυστήματος στην Κύπρο, Υπουργείο Ενέργειας, Εμπορίου, Βιομηχανίας και Τουρισμού- Προεδρία Μονάδα Διοικητικής Μεταρρύθμισης, Δεκέμβριος 2015
- *Restart Research 2016-2020, Προγράμματα Έρευνας, Τεχνολογικής Ανάπτυξης και Καινοτομίας*
- Σχέδιο Κινήτρων για Επενδύσεις αειφόρου εμπλουτισμού και αναβάθμισης του Τουριστικού Προϊόντος,

Εκπαίδευση - Δια Βίου Μάθηση

- 1^η Έκθεση Προόδου της Εθνικής Στρατηγικής Δια βίου Μάθησης 2014-2020 με περίοδο Αναφοράς 2014-2016, Γενική Διεύθυνση Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων Συντονισμού και Ανάπτυξης
- 1^η Έκθεση Προόδου της Εθνικής Στρατηγικής Δια βίου Μάθησης 2007-2013 με περίοδο Αναφοράς 2010-2014, Γενική Διεύθυνση Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων Συντονισμού και Ανάπτυξης
- Εθνική Στρατηγική Δια Βίου Μάθησης 2014-2020, Γενική Διεύθυνση Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων Συντονισμού και Ανάπτυξης
- Development in vocational education and training policy in 2015-2017, Cyprus, European center for the Development of Vocational Training
- Πρόταση Πανεπιστημίου Frederick για αξιοποίηση του Δασικού Κολεγίου ως Εκπαιδευτικό Κέντρο, Πανεπιστήμιο Frederick, Μάρτιος 2016
- Έκθεση Ομάδας Εργασίας για την Αναδιάρθρωση της Εμπορικής Σχολής Μιτσή Λεμύθου, Ομάδα Εργασίας: Ομάδα Σχολής Μιτσής, Διευθυντής Μέσης Εκπαίδευσης, ΠΛΕ Μέση Εκπαίδευσης, Μάρτιο 2018

- Απολογισμός Έργου 2013-2018: Παιδεία, Πολιτισμός, Νεολαία, Αθλητισμός, Ιανουάριο 2018
- Εθνική Στρατηγική για την Νεολαία 2017-202
- Στρατηγικό Σχέδιο για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση με επίκεντρο την αειφόρο ανάπτυξη, 66 σελ

Υδάτινοι Πόροι

- «Σχέδιο Διαχείρισης Λεκάνης Απορροής Ποταμού της Κύπρου για την εφαρμογή της Οδηγίας 2000/60/ΕΚ (περίοδος 2016-2021)», Τμήμα Ανάπτυξης Υδάτων 2014, (Κοινοπραξία ΛΔΚ Σύμβουλοι Τεχνικών και Αναπτυξιακών Έργων ΑΕ και ECOS Μελετητική ΑΕ
- Σχέδιο διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού Κύπρου. Τμήμα Αναπτύξεως Υδάτων (ΤΑΥ), 2011. ΤΑΥ, Υπουργείο Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος, 32 σελ.
- Κοινοπραξία ΛΔΚ Σύμβουλοι Τεχνικών και Αναπτυξιακών Έργων Α.Ε. και ECOS Μελετητική Α.Ε., 2016. 2^ο Σχέδιο Διαχείρισης Λεκάνης Απορροής Ποταμού της Κύπρου. ΤΑΥ 10/2014, 514 σελ.
- Έκθεση Επανεξέτασης, Αναθεώρησης και Επαναχαρακτηρισμού των Συστημάτων Υπόγειου Ύδατος της Κύπρου για την Εφαρμογή του άρθρου 5 της Οδηγίας-Πλαίσιο περί Υδάτων, 2000/60/ΕΚ. ΤΑΥ, Υπουργείο Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος, Δεκέμβριος 2014.
- Διαχείριση των Υδάτινων Πόρων στην Κύπρο, Κυπριακή Δημοκρατία, Ελεγκτική Υπηρεσία της Δημοκρατίας, 2016, 156 σελ
- Τελική Έκθεση Υδατικής Πολιτικής: Παροχή Συμβουλευτικών Υπηρεσιών για την Εφαρμογή των άρθρων 11, 13 και 15 της Οδηγίας Πλαίσιο περί Υδάτων (2000/60/ΕΚ) στην Κύπρο Σύμβαση 97/2007», Κοινοπραξία Γ. Καραβοκύρης & Συνεργάτες Σύμβουλοι Μηχανικοί ΑΕ Παναγιώτα Στυλιανή Καϊμάκη, 2011. ΤΑΥ, Υπουργείο Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος, Κυπριακή Δημοκρατία, 540 σελ.
- Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικής Εκτίμησης για το 1^ο Σχέδιο Διαχείρισης Κινδύνου Πλημμυρών, 2016, ECOS, LDK Consultants για το Τμήμα Αναπτύξεως Υδάτων, Κυπριακή Δημοκρατία
- Αναθεωρημένο Σχέδιο Διαχείρισης της Ξηρασίας, ΤΑΥ, Οκτώβρη 2014
- Οι οικονομικές και Περιβαλλοντικές Επιπτώσεις της μείωσης του διαθέσιμου νερού για άρδευση σε διάφορους τύπους γεωργικών εκμεταλλεύσεων φυτικής παραγωγής σε επαρχίες Λάρνακας και Ελεύθερης Αμμοχώστου, Κύπρος, 2009, Παπαμιχαήλ Αβ.
- Χάρτης με τα Κυβερνητικά υδατικά έργα, 2017 , Τμήμα Αναπτύξεως Υδάτων
- Χάρτης συστημάτων Υπόγειου Ύδατος της Κύπρου -2^ο Σχέδιο Διαχείρισης Λεκάνης Απορροής Ποταμού στα πλαίσια εφαρμογής της ΟΠΥ (2016-2021)
- Υδάτινο Σώμα CY-19 Τρόδος
- Υδάτινο Σώμα CY-18 Λεύκαρα-Πάχνα
- Computation of the dryness criterion for the identification of agricultural areas with natural constraints in Cyprus, The Cyprus Institute, Department of Meteorology, Ministry of Agriculture, Rural Development and Environment, Cyprus, 24 April 2017

Φυσικό Περιβάλλον

- Στρατηγική για τη Βιοποικιλότητα στην Κύπρο, 2012, Frederick University, για το Τμήμα Περιβάλλοντος
- 10. RDP Indicator Plan (έκδοση Μάιος 2015) (Rural Development Plan)
- *Format for a Prioritised Action Framework (PAF) for Natura 2000, for the EU Multiannual Financing Period 2014-2020*, Natura 2000, 2012, 82 p.
- 1^η Ετήσια Έκθεση προς το Υπουργικό Συμβούλιο σχετικά με την υλοποίηση των Μέτρων Προσαρμογής της Στρατηγικής και του Σχεδίου Δράσης Προσαρμογής στην Κλιματική Αλλαγή
- Προσαρμογή στην Κλιματικές Αλλαγές, Αντιμετωπίζοντας σήμερα τις προκλήσεις του μέλλοντος Έκθεση Γενικού Ελεγκτή,
- Σύνοψη Διαχειριστικών Σχεδίων περιοχών NATURA 2000 στη «Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων από τη μερική τροποποίηση του γραπτού κειμένου της Δήλωσης Πολιτικής», Τελική ΣΜΠΕ, IACO Ltd,
- Μελέτη για υπολογισμό αγροπεριβαλλοντικών Δεικτών,
- Διαχειριστικό Σχέδιο περιοχής ΖΕΠ "ΚΟΙΛΑΔΑ ΛΙΜΝΑΤΗ", 2016, IACO Ltd και Πτηνολογικός Σύνδεσμος Κύπρου, για την Υπηρεσία Θήρας και Πανίδας, Υπουργείο Εσωτερικών
- Διαχειριστικό Σχέδιο Περιοχής ΖΕΠ «ΚΟΙΛΑΔΑ ΞΥΛΟΥΡΙΚΟΥ». Υπηρεσία Θήρας και Πανίδας, Υπουργείο Εσωτερικών. Ετοιμάστηκε από: I.A.CO Environmental and Water Consultants Ltd και Πτηνολογικό Σύνδεσμο Κύπρου. Λευκωσία 2016
- Διαχειριστικό Σχέδιο Εθνικού Δασικού Πάρκου Μαχαιρά- CY2000004, 2012, Τμήμα Δασών Υπουργείο Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος
- Διαχειριστικό Σχέδιο για την περιοχή Μαδαρής-Παπουτσάς, 2007, ΑΠΘ- ΟΜΙΚΡΟΝ ΕΠΕ για το Υπουργείο Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος
- Διαχειριστικό Σχέδιο ΖΕΠ "Βουνοκορφές Μαδαρής-Παπούτσας". Υπηρεσία Θήρας και Πανίδας, Υπουργείο Εσωτερικών. Ετοιμάστηκε από: I.A.CO Environmental and Water Consultants Ltd και Πτηνολογικό Σύνδεσμο Κύπρου. Λευκωσία 2016
- Διαχειριστικό Σχέδιο Περιοχής ΖΕΠ "Ατσάς- Άγιος Θεόδωρος". Υπηρεσία Θήρας και Πανίδας, Υπουργείο Εσωτερικών. Ετοιμάστηκε από: I.A.CO Environmental and Water Consultants Ltd και Πτηνολογικό Σύνδεσμο Κύπρου. Λευκωσία 2016
- Διαχειριστικό Σχέδιο ΖΕΠ «Δάσος Πάφου», 2016, IACO Ltd και Πτηνολογικός Σύνδεσμος Κύπρου, για την Υπηρεσία Θήρας και Πανίδας, Υπουργείο Εσωτερικών
- Διαχειριστικό Σχέδιο ΖΕΠ "Περιοχή Τζιόνια". Υπηρεσία Θήρας και Πανίδας, Υπουργείο Εσωτερικών. Ετοιμάστηκε από: I.A.CO Environmental and Water Consultants Ltd. και Πτηνολογικό Σύνδεσμο Κύπρου. Λευκωσία 2016.
- Διαχειριστικό Σχέδιο για την περιοχή Λιμνάτη (CY5000006P), 2007, ΑΠΘ- ΟΜΙΚΡΟΝ ΕΠΕ για το Υπουργείο Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος
- Σχέδιο διαχείρισης περιοχής NATURA 2000 CY5000004 "Εθνικό Δασικό Πάρκο Τροόδους», 2007, ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ για το Υπουργείο Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος
- Διαχειριστικό Σχέδιο για τα «Δάση Λεμεσού, Αγίου Μάμα και Ακαπνού», 2012, IACO Ltd, NERCO- N. ΧΛΥΚΑΣ & Συνεργάτες ΑΕΜ για το Υπουργείο Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος
- Σχέδιο Διαχείρισης της περιοχής «CY4000002 ΧΑ-ΠΟΤΑΜΙ», 2009, ΕΚΒΥ- Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας για το Υπουργείο Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος

- Σχέδιο Διαχείρισης ΖΕΠ «ΧΑ-ΠΟΤΑΜΙ», 2016, IACO Ltd και Πτηνολογικός Σύνδεσμος Κύπρου, για την Υπηρεσία Θήρας και Πανίδας, Υπουργείο Εσωτερικών
- Διαχειριστικό Σχέδιο ΖΕΠ «Ποταμός Παραμαλιού». Υπηρεσία Θήρας και Πανίδας, Υπουργείο Εσωτερικών. Ετοιμάστηκε από: I.A.CO Environmental and Water Consultants Ltd και Πτηνολογικό Σύνδεσμο Κύπρου. Λευκωσία 2016.
- Διαχειριστικό Σχέδιο περιοχής «CY2000009 Φουντουκοδάση Πιτσιλιάς», 2009, NERCO- Ν. ΧΛΥΚΑΣ & Συνεργάτες ΑΕΜ για το Υπουργείο Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος
- Σχέδιο μεταπυρικής διαχείρισης της καμένης έκτασης του Δάσους ΑΔΕΛΦΟΙ, 2016, Τμήμα Δασών, Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος
- Ο περί Δασών Νόμος του 2012
- Δήλωση Δασικής Πολιτικής, 2013, Τμήμα Δασών, Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος
- Χάρτης Υποδομών Τμήματος Δασών, 2017 Τμήμα Δασών
- Διαχειριστικός χάρτης Κρατικών Δασών, 2017 Τμήμα Δασών
- Ο πολεοδομικός –χωροταξικός σχεδιασμός και η προστασία, διαχείριση και ανάδειξη των φυσικών πόρων, της πολιτιστικής κληρονομιάς, των περιοχών φυσικής καλλονής και του τοπίου, ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ
- Εθνικό Δασικό Πάρκο Τροόδους – Κέντρο Περιβαλλοντικής Ενημέρωσης (2005), Υπουργείο Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος
- Το ευρωπαϊκό πρόγραμμα Natura 2000: οι προστατευόμενες περιοχές στην Κύπρο, Επίτροπος Περιβάλλοντος
- Guide for the Control Of Invasive Trees in Natural Areas in Cyprus: Strategies and Technical Aspects, Departments of Forest, December 2013
- Ecological compensation measures: risks or opportunities for agricultural land in France ? Claire Etrillard et Michel Pech, in sciences de l'environnement Vol 15 No 2, 9os 2015
- Considerations on the potential use of cliffs and caves by the extinct endemic late Pleistocene hippopotami and elephants of the Cyprus, E. Hadjisterkotis, D.S. Reese, July 2007
- The destruction and conservation of the Egyptian Fruit bat *Rousettus aegyptiacus* in Cyprus: a historic review, E. Hadjisterkotis, March 2006
- A new endemic species of the subgenus *Mus* (Rodentia, Mamma-lia) on the Island of Cyprus
- Ετήσια έκθεση 2013, Τμήμα Γεωλογικής Επισκόπησης, Κυπριακή Δημοκρατία
- Ετήσια έκθεση Υπηρεσίας Μεταλλείων, 2017
- Χάρτης Μεταλλείων, Λατομείων
- «Biodiversity Conservation in restoration and management of the Amiantos Asbestos Mine in Troodos National Forest Park'», EEA Financial Mechanism 2009-2014, November 2012
- Αναχλόαση/ Αναδάσωση στο Μεταλλείο Αμιάντου (power point), Τμήμα Δασών
- Προστασία της Βιοποικιλότητας στο Μεταλλείο Αμιάντου, Τμήμα Δασών
- Γενικό Σχέδιο Αξιοποίησης (Master Plan) για το Μεταλλείο Αμιάντου, A.L.A Planning Partnership, Απρίλιος 2014

Τοπίο

- «Αξιολόγηση Χαρακτήρα Τοπίου (ΑΧΤ): Εκπαίδευση και Εφαρμογή» του έργου MEDSCAPES, ENPI CBCMED, Ίδρυμα Λαόνα για την Αναβίωση και την Προστασία της Κυπριακής Υπαίθρου και συμμετέχει και το Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου
- Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος Κύπρου. Τμήματα Μετεωρολογίας & Περιβάλλοντος. Online πρόσβαση 10/5/2018 (<http://www.moa.gov.cy/moa/environment/environmentnew.nsf/All/C15CD89954708638C2257FF1003494BD?OpenDocument>)
- The Landscape Mapping Group-Final report, 2008, The University of Reading, UK –Steven Warnock, Geoffrey Griffiths & Ioannis Vogiatzakis
- Report on the mapping of the Cyprus Cultural Landscape, 2011 N. Symons, MA Natural Sciences PGCE, V. Vassou

Κοινωνικός τομέας

- Στρατηγική για την Κοινωνική Πολιτική 2014-2020, Υπουργείο Εργασίας Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Υπηρεσιών Κοινωνικής Ευημερίας ,
- Στρατηγική Κοινωνικής Πολιτικής για την Κύπρο
- The provision of childcare services, A comparative review of 30 European countries, European Commission's Expert Group on Gender and Employment Issues (EGGE)
- Επενδύοντας στα παιδιά – Σπάζοντας τον κύκλο της μειονεξίας, Μελέτη των Εθνικών Πολιτικών (ΖΙΩΜΑΣ Δ., ΜΠΟΥΖΑΣ Ν. & ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΥ Ν. ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ (ΕΚΚΕ) ΕΛΛΑΔΑ)

Ενέργεια

- Σχέδιο Δράσης για τη Βιώσιμη Ενέργεια της Κοινότητας Πλατρών, Ενεργειακό Γραφείο Κυπρίων Πολιτών, Μάρτιος 2014
- Διαχειριστικός Έλεγχος για τις ΑΠΕ, Έκθεση Γενικού Ελεγκτή, Σεπτέμβριος 2016
- Ψηφιακή Στρατηγική για την Κύπρο

Απόβλητα

- Στρατηγική Διαχείρισης Δημοτικών Αποβλήτων, 2015, Τμήμα Περιβάλλοντος, Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος
- Σχέδιο Διαχείρισης Δημοτικών Αποβλήτων, 2015, Τμήμα Περιβάλλοντος, Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος
- Στρατηγική μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων για το «Σχέδιο Διαχείρισης για τα Οικιακά και Παρομοίου Τύπου Απόβλητα», 2012, IACO Ltd για το Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος
- Πρόγραμμα πρόληψης δημιουργίας Αποβλήτων 2015-2021, Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος, Τμήμα Περιβάλλοντος, 23 Οκτωβρίου 2015
- Παράρτημα 2: Σχέδιο Διαχείρισης Αποβλήτων Ελαίων και Υγρών Καυσίμων, Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος, Τμήμα Περιβάλλοντος, Δεκέμβριος 2016
- Παράρτημα 3: Σχέδιο Διαχείρισης Αποβλήτων Ελαστικών, Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος, Τμήμα Περιβάλλοντος, Δεκέμβριος 2016

- Παράρτημα 4: Σχέδιο Διαχείρισης Λοιπών Αποβλήτων, Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος, Τμήμα Περιβάλλοντος, Δεκέμβριος 2016
- Σχέδιο Διαχείρισης Δημοτικών Αποβλήτων, Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος, Τμήμα Περιβάλλοντος, 26 Οκτωβρίου 2015
- Στρατηγική Διαχείρισης Δημοτικών Αποβλήτων, Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος, Τμήμα Περιβάλλοντος, 14 Οκτωβρίου 2015
- Στρατηγική Διαχείρισης Δημοτικών Αποβλήτων, Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος, Τμήμα Περιβάλλοντος, 2004
- Μελέτη Εισηγήσεων για αναθεώρηση και εκσυγχρονισμό της διαδικασίας/ μεθοδολογίας επιβολής αποχευτικών τελών, Ε.Δ (Δήμος Αντωνίου- Πολιτικός Μηχ.), Αύγουστος 2018
- Εφαρμογή της Οδηγίας 91/271/ΕΟΚ για την επεξεργασία των αστικών Λυμάτων στην Κύπρο, Κατάσταση κατά την ένταξη στην Ε.Κ(1.5/2004), Τμήμα Αναπτύξεως Υδάτων, Αύγουστος 2007
- Προκαταρκτικές Μελέτες, ΤΑΥ (28)
- Διαχείριση αποβλήτων συσκευασίας στην Κύπρο, Έκθεση Γενικού Ελεγκτή, 28 Μαρτίου 2018
- Αρχές Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Συμβούλια Αποχετεύσεως, Συμβούλια Υδατοπρομήθειας για το 2016, Έκθεση Γενικού Ελεγκτή, 3 Μαΐου 2018
- Μελέτη εντοπισμού αναγκών πράσινων δεξιοτήτων στην Κυπριακή Οικονομία 2017-2027, ΑΝΑΔ

Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου

1. Απογραφές πληθυσμού 1931, 1946, 1960, 1973, 1976, 1982, 1992, 2001, 2011
2. Απογραφή Γεωργία 1985, 1994, 2003,, 2010, 2016
3. Απογραφή Επιχειρήσεων, Αριθμός Επιχειρήσεων και Απασχόληση κατά Κλάδο Οικονομικής Δραστηριότητας, 2008-2016

Ομάδα Μελέτης

Ερευνητική Ομάδα

Επιστημονικός Υπεύθυνος του έργου

Δημήτρης Γούσιος, Καθηγητής Χωροταξίας και Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

A. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης.

- ✓ Ηλίας Μπεριάτος, Ομότιμος Καθηγητής "Χωρικός - Περιβαλλοντικός Σχεδιασμός και Γεωγραφία"
- ✓ Κωνσταντίνος Λαλένης, Καθηγητής, Πολεοδομικός Σχεδιασμός και Αστική Διακυβέρνηση
- ✓ Όλγα Χριστοπούλου, Καθηγήτρια, Ανάπτυξη και Προστασία Αγροτικού & Ορεινού Χώρου
- ✓ Νικόλαος Τριανταφυλλόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής, Διαχείριση Ακινήτων, Πολεοδομική Πολιτική
- ✓ Δημήτρης Καλλιώρας, Αναπληρωτής Καθηγητής, Οικονομική και Περιφερειακή Ανάπτυξη
- ✓ Πρόδρομος Μαρδάκης ΕΔΙΠ, Δρ Χωροτάκτης
- ✓ Δήμητρα Γάκη, ΕΔΙΠ, Ανάπτυξη και Διαχείριση περιοχών της Υπαίθρου
- ✓ Ιωάννης Φαρασλής, ΕΔΙΠ, Περιβαλλοντολόγος – Χωρικές Αναπαραστάσεις στην Ύπαιθρο
- ✓ Σαράτσης Ιωάννης, ΕΔΙΠ, Δρ Χωροτάκτης
- ✓ Ροδακινιάς Πέτρος, ΕΔΙΠ, MSC Μηχανικός Χωροταξίας Πολεοδομίας Περιφερειακής Ανάπτυξης
- ✓ François Lerin, Οικονομολόγος,

Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών

- ✓ Αθανάσιος Λουκάς, Καθηγητής Υδρολογίας και Υδατικών Πόρων
- ✓ Νικόλαος Ηλιού, Καθηγητής Οδοποιίας και Διευθυντής του Εργαστηρίου Οδοποιίας

Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού

- ✓ Ιωάννης Κουτεντάκης, Καθηγητής Εργοφυσιολογίας
- ✓ Αθανάσιος Τζιαμούρτας Αναπληρωτής Καθηγητής Βιοχημεία της Άσκησης
- ✓ Γεώργιος Μέτσιος, Καθηγητής Φυσιολογίας της Άσκησης
- ✓ Γιάννης Φατούρος, Αναπληρωτής Καθηγητής Βιοχημείας της Άσκησης,
- ✓ Αντρέας Φλουρής, Επίτιμος Διδάσκων στη Φυσιολογία του Ανθρώπου

Τμήμα Βιοχημείας και Βιοτεχνολογίας

- ✓ Κουρέτας Δημήτρης, Καθηγητής Φυσιολογίας Ζωικών οργανισμών – Τοξικολογίας, Βιολειτουργικά τρόφιμα και δράση τους στον άνθρωπο.

B. Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης

- ✓ Αλιβίζος Σοφός, καθηγητής, Παιδαγωγικής,
- ✓ Μαρία Κασσίμη, Δασκάλα – Συνεργάτιδα κ. Σοφού Αλιβίζου

Τμήμα Περιβάλλοντος,

- ✓ Ιωάννης Σπιλάνης, Αναπληρωτής καθηγητής,

Γ. Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Τμήμα Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης

- ✓ Γεώργιος Βλάχος, Επίκουρος Καθηγητής, Προστασία περιβάλλοντος
- ✓ Κωνσταντίνος Τσιμπούκας, Καθηγητής Διοίκησης Γεωργικών Επιχειρήσεων και Εκμεταλλεύσεων

Τμήμα Αξιοποίησης Φυσικών Πόρων και Γεωργικής Μηχανικής

- ✓ Νίκος Δέρκας, Αναπληρωτής Καθηγητής, Αρδεύσεις και Διαχείριση Εγγειοβελτιωτικών Έργων

Τμήμα Επιστήμης Ζωικής Παραγωγής και Υδατοκαλλιεργειών

- Ιωάννης Χατζηγεωργίου, Αναπληρωτής Καθηγητής στην προστασία διαχείρισης βοσκοτόπων

Δ. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Τμήμα Οικονομικών Επιστημών

- Μιχάλης Χλέτσος, Καθηγητής Οικονομικών- Οικονομικά Υγείας

E. Εθνικό Παρκο Τζουμέρκων Περιστερίου και Χαράδρας Αράχθου

- Σεραφείμ Φελέκης, MSc Χωροτάκτης –Πολιτικός Μηχανικός, Πρόεδρος του Φρέα Διαχείρισης του Εθνικού Πάρκου

Z. Université Clermont-Auvergne

- Laurent Rieutort, Καθηγητής Γεωγραφίας

H. IED - Institute of Entrepreneurship Development (Ινστιτούτο Ανάπτυξης Επιχειρηματικότητας)

- Δρ Αναστάσιος Βασιλειάδης, Σύμβουλος Επιχειρήσεων, Πρόεδρος Ινστιτούτου Ανάπτυξης Επιχειρηματικότητας
- Ειρήνη Παπαδοπούλου, Οικονομολόγος, Εξωτερικός Εμπειρογνώμονας του Πανεπιστημίου Αιγαίου (Γραφείο Διαμεσολάβησης)
- Παναγιώτης Κουτούδης, MSc Οικονομολόγος.
- Στέλλα Ιωάννου, Αγροτική Βιοτεχνολογία

Θ. Μελετητές

- Γιώργος Κωνσταντζος, Μηχανικός Περιβάλλοντος, Ειδικός σε θέματα Διαχείρισης Στερεών και Υγρών Αποβλήτων, Inponesco Σύμβουλοι
- Αναστασία Χάματσου, Ιστορικός – Εκπαιδευτικός

K. ETAM A.E

- Νίκος Δρακωνάκης, Σύμβουλος Επιχειρήσεων ειδικός σε θέματα Τουρισμού

Λ. Ενεργειακό Γραφείο Κυπρίων Πολιτών

- Σάββας Βλάχος, Διευθυντής
- Χάρης Κορδάτος, Υπεύθυνος Περιβάλλοντος & Συντονιστής Προγραμμάτων Ε.Ε

M. ALA Planning Consultancy L.L.C, Οίκος Συμβούλων Πολεοδομίας, Κυκλοφορίας και Περιβάλλοντος

- ✓ Άννα Καραμοντάνη, Πολιτικός Μηχανικός – Συγκοινωνιολόγος και Πολεοδόμος – Χωροτάκτης, Γενική Διευθύντρια Εταιρείας
- ✓ Μιχάλης Μιχαήλ, Πολεοδόμος – Χωροτάκτης, Ειδικός σε Θέματα Χαρτογράφησης, Διευθυντής του Τομέα Πολεοδομίας και Γεωπληροφορικής
- ✓ Δρ. Αχιλλέας Καλοπαίδης, Πολιτικός Μηχανικός, Ειδικός σε Περιβαλλοντικά Θέματα, Διευθυντής του Τομέα Περιβάλλοντος

N. Γραφείο Γιαννάκη Παπαδούρη

- ✓ Γιαννάκης Παπαδούρης, Πολιτικός Μηχανικός, Επίτροπος Ανάπτυξης Ορεινών Κοινοτήτων
- ✓ Σταύρος Καζαμίας, Επικεφαλής Γραφείου Επιτρόπου Ανάπτυξης Ορεινών Κοινοτήτων κ. Γιαννάκη Παπαδούρη, Συνεργάτης- ερευνητής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας
- ✓ Νίκη Παναγιώτου, Νηπιαγωγός – MEd στην ειδική εκπαίδευση,
- ✓ Κατερίνα Γέρου, Διοίκηση Επιχειρήσεων και Μάρκετινγκ,
- ✓ Νικόλαος Νικολάου, Απόφοιτος Τεχνολογίας Περιβάλλοντος
- ✓ Εύη Καζαμιά, Διοίκηση Τεχνών και Κουλτούρας,

Τεχνικές Επιτροπές Υπουργείων

➤ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ

	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΤΙΤΛΟΣ / ΙΔΙΟΤΗΤΑ
Γενική Τεχνική Επιτροπή ΥΠΕΣ		
1	Ανθούλα Σαββίδου	Ανώτερος Λειτουργός Συντονισμού ΥΠΕΣ
2	Κατερίνα Δημοσθένους	Διοικητικός Λειτουργός ΥΠΕΣ
Ειδική Τεχνική Επιτροπή (Τμήμα Πολεοδομίας & Οικήσεως)		
1	Νατάσα Κασπαρή	Λειτουργός Πολεοδομίας
2	Γιώργος Βασιλείου	Λειτουργός Πολεοδομίας
3	Γιάννης Κωνσταντινίδης	Τεχνικός Μηχανικός
4	Κυριάκος Κούνδουρος	Προϊστάμενος Τομέα Μελετών, Αναπληρωτής Πρώτος Λειτουργός Πολεοδομίας
5	Χριστόδουλος Δημητρίου	Προϊστάμενος Κλάδου Τοπικών Σχεδίων, Ανώτερος Λειτουργός Πολεοδομίας
6	Κωνσταντίνος Τριγκίδης	Λειτουργός Πολεοδομίας, Κλάδος Κυκλοφοριακών Μελετών
Ειδική Τεχνική Επιτροπή (Επαρχιακές Διοικήσεις Λευκωσίας & Λεμεσού)		
1	Μάριος Παναγίδης	Έπαρχος Λευκωσίας
2	Ανδρέας Χατζηπάκκος	Βοηθός Έπαρχος Λευκωσίας
3	Γιώργος Ματθαίοπουλος	Επαρχιακός Επόπτης Λευκωσίας
4	Γιώργος Χαραλάμπους	Βοηθός Επαρχιακός Επόπτης Λευκωσίας
5	Παρασκευή Χρυσοστόμου	Βοηθός Επαρχιακός Επόπτης Λευκωσίας
6	Μάριος Αλεξάνδρου	Έπαρχος Λεμεσού
7	Έσθη Παναγίδου	Βοηθός Έπαρχος Λεμεσού
8	Γιώργος Γιαννή	Επαρχιακός Επόπτης Λεμεσού
9	Αθανασία Ηλιάδου	Βοηθός Επαρχιακός Επόπτης Λεμεσού
10	Γρηγόρης Γρηγορίου	Προϊστάμενος Τεχνικών Υπηρεσιών, Ανώτερος Πολιτικός Μηχανικός
11	Χριστόφορος Δημητρίου	Διοικητικός Λειτουργός Α', Επ. Διοίκηση Λεμεσού
Ειδική Τεχνική Επιτροπή (Υπηρεσία Θήρας & Πανίδας)		
1	Παντελής Χατζηγέρου	Προϊστάμενος Υπηρεσίας Θήρας & Πανίδας
2	Πανίκος Παναγίδης	Λειτουργός Υπηρεσίας Θήρας & Πανίδας

➤ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΓΕΩΡΓΙΑΣ, ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ και ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΤΙΤΛΟΣ / ΙΔΙΟΤΗΤΑ
Γενική Τεχνική Επιτροπή ΥΓΑΑΠ		
1	Δρ. Ανδρούλα Γεωργίου	Διευθύντρια Τμήματος Γεωργίας
2	Αρτέμις Αντωνιάδης	Πρώτος Λειτουργός – Τμήμα Γεωργίας
3	Χαράλαμπος Αλεξάνδρου	Διευθυντής Τμήματος Δασών
4	Ανδρέας Χρήστου	Πρώτος Συντηρητής Δασών
5	Χαράλαμπος Χατζηπάκκος	Αν. Διευθυντής Τμήματος Υδάτων
6	Παναγιώτα Χατζηγεωργίου	Α.Ε.Μ. Προϊστάμενη Υπηρεσίας Προγραμματισμού Τμήματος Υδάτων
7	Κώστας Χατζηπαναγιώτου	Διευθυντής Τμήματος Περιβάλλοντος
8	Γιάννος Μαυρομμάτης	Λειτουργός Γεωργίας Α' - Διαχειριστική Αρχή Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης
9	Νεκτάριος Κάρυος	Εκπρόσωπος ΥΓΑΑΠ για Ε.Σ.Α.Ο.Κ. Τροόδους (Συντονιστής)
Ειδική Τεχνική Επιτροπή (Τμήμα Γεωργίας)		
1	Έφη Χαραλάμπους – Snow	Ανώτερη Λειτουργός Γεωργίας, Κλάδος Γεωργικών Εφαρμογών
2	Περικλής Αθανασίου	Λειτουργός Γεωργίας Α', Κλάδος Γεωργικών Εφαρμογών
3	Ελένη Μυτιληναίου	Λειτουργός Γεωργίας Α', Κλάδος Αγροτικής Οικονομικής και Ανάπτυξης (Συντονιστής)
4	Δήμητρα Πετρίτση	Επιθεωρητής Γεωργίας, Κλάδος Αγροτικής Οικονομικής και Ανάπτυξης
5	Ειρήνη Γεωργιάδου	Έκτακτη Λειτουργός Γεωργίας, Κλάδος Αγροτικής Οικονομικής και Ανάπτυξης
6	Θεόδουλος Γεωργίου	Λειτουργός Γεωργίας, Κλάδος Αμπελουργίας/ Οινολογίας
7	Γεώργιος Αριστείδου	Λειτουργός Γεωργίας, Κλάδος Οπωροκηπευτικών
8	Μαρία Βαρνάβα	Λειτουργός Γεωργίας, Κλάδος Ζωικής Παραγωγής και Διατροφής Ζώων
9	Ανδρέας Σελεάρης	Προϊστάμενος Κλάδου Προϊόντων Ποιότητας, Ανώτερος Γεωργικός Λειτουργός
10	Χρήστος Χατζηαντώνης	Προϊστάμενος Κλάδου Χρήσης Γης & Ύδατος, Ανώτερος Γεωργικός Λειτουργός
11	Αβραάμ Αβραάμ	Λειτουργός Γεωργίας Α', Κλάδος Χρήσης Γης&Ύδατος
12	Γεώργιος Θεοφάνους	Λειτουργός Γεωργίας, Κλάδος Χρήσης Γης & Ύδατος
13	Γιώργος Νικολάου	Λειτουργός Γεωργίας, Κλάδος Χρήσης Γης & Ύδατος
14	Κλεάνθης Χρίστου	Επαρχιακός Γεωργικός Λειτουργός Πιτσιλιάς
15	Δημήτρης Παπανικολάου	Λειτουργός Γεωργίας Α'

(συνέχεια)

	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΤΙΤΛΟΣ / ΙΔΙΟΤΗΤΑ
Ειδική Τεχνική Επιτροπή (Τμήμα Δασών)		
1	Σάββας Ιεζεκιήλ	Ανώτερος Συντηρητής Δασών
2	Θωμάς Κυριάκου	Συντηρητής Δασών
3	Κώστας Παπαγεωργίου	Προϊστάμενος Πυροπροστασίας & Δασικής Μηχανικής
4	Αρετή Χριστοδούλου	Λειτουργός Διαχείρισης, Τμήμα Δασών
5	Χαράλαμπος Χριστοδούλου	Συντηρητής Δασών
Ειδική Τεχνική Επιτροπή (Τμήμα Υδάτων)		
1	Παναγιώτα Χατζηγεωργίου	Α.Ε.Μ. Προϊστάμενη Υπηρεσίας Προγραμματισμού Τμήματος Υδάτων
2	Λία Γεωργίου	Α.Ε.Μ. Προϊστάμενη Υπηρεσίας Αποχετεύσεων και Ανακύκλωσης
3	Γιάννα Νικολάου	Α.Ε.Μ. Προϊστάμενη Υπηρεσίας Λειτουργίας και Συντήρησης Αρδευτικών Έργων
4	Κυριάκος Καπρής	Προϊστάμενος Υπηρεσίας Στερεών Αποβλήτων
5	Άντρη Κακονίτη	Υγειονομικός Μηχανικός, Υπ. Αποχετεύσεων
6	Αγάθη Χατζηπαντελή	Ανώτερη Εκτελεστικός Μηχανικός, Υπ. Ευρ. Ένωσης
7	Ντίνος Πουλλής	Ανώτερος Εκτελεστικός Μηχανικός, Υπ. Λειτουργίας και Συντήρησης Υδρευτικών Έργων
Ειδική Τεχνική Επιτροπή (Τμήμα Περιβάλλοντος)		
1	Έλενα Στυλιανοπούλου	Ανώτερος Λειτουργός Περιβάλλοντος
2	Ανδρέας Αντωνίου	Δασικός Λειτουργός - Κλάδος Φύσης
3	Δέσπω Ζαβρού	Λειτουργός Περιβάλλοντος - Κλάδος Φύσης
4	Μαρίνα Ξενοφώντος	Λειτουργός Περιβάλλοντος - Κλάδος Φύσης
5	Έλενα Ερωτοκρίτου	Τεχνικός Περιβάλλοντος - Κλάδος Φύσης
6	Ειρήνη Κωνσταντίνου	Ανώτερη Λειτουργός Περιβάλλοντος - Κλάδος Εκτίμησης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων
7	Ιωάννα Κωνσταντινίδου	Λειτουργός Περιβάλλοντος Α - Κλάδος Εκτίμησης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων
8	Δημήτρης Κουτρουκίδης	Λειτουργός Περιβάλλοντος Α - Κλάδος Εκτίμησης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων

➤ **ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ και ΕΡΓΩΝ**

	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΤΙΤΛΟΣ / ΙΔΙΟΤΗΤΑ
Γενική Τεχνική Επιτροπή ΥΜΕΕ		
1	Χρυστάλλα Μαλούππα	Διευθύντρια Τμήματος Δημοσίων Έργων
2	Νεόφυτος Νεοφύτου	Διοικητικός Λειτουργός Α' – ΥΜΕΕ
3	Δέσποινα Μέρτακκα	Λειτουργός Γραφείου Επιτρόπου Διοικήσεως (με απόσπαση στη Διοίκηση ΥΜΕΕ), Στρατηγικός Σχεδιασμός ΥΜΕΕ (Συντονισμός)
4	Βλαδίμηρος Ζαβρός	Λειτουργός Οδικών Μεταφορών (με απόσπαση στη Διοίκηση ΥΜΕΕ), Γενικός Συντονιστής Συμβάσεων για Δημόσιες Μεταφορές
5	Νίκη Σανταμά	Επικεφαλής Γραφείου ΥΜΕΕ
6	Μιρέλα Μαρκίδου	Λειτουργός Οδικών Μεταφορών, Συντονίστρια Λεμεσού
Ειδική Τεχνική Επιτροπή (Τμήμα Δημοσίων Έργων)		
1	Ελπίδα Επαμεινώνδα	Ανώτερη Εκτελεστικός Μηχανικός
2	Ξένια Κλεόπα – Ψαρά	Ανώτερη Εκτελεστικός Μηχανικός

➤ **ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ, ΕΜΠΟΡΙΟΥ, ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ και ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ**

	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΤΙΤΛΟΣ / ΙΔΙΟΤΗΤΑ
Γενική Τεχνική Επιτροπή ΥΕΕΒΤ		
1	Πάμπος Χαραλάμπους	Διευθυντής Υπηρεσίας Βιομηχανίας και Τεχνολογίας
2	Χρήστος Φωτιάδης	Μονάδα Ένταξης και Παρακολούθησης Σχεδίων Χορηγιών
3	Μιχάλης Χαϊλής	Μονάδα Ανάπτυξης Τουρισμού (Συντονιστής)
4	Μαρίνα Πατέρα	Διοικητικός Λειτουργός
5	Μαρίνος Μενελάου	Αναπληρωτής Γενικός Διευθυντής ΚΟΤ
6	Αιμιλία Ποΐζη	Συνεργάτιδα Υπουργού Ε.Ε.Β.Τ.
7	Μαρία Χριστοδουλίδου	Λειτουργός Α' ΥΕΕΒΤ
Ειδική Τεχνική Επιτροπή (Τουρισμού)		
1	Μιχάλης Χαϊλής	Μονάδα Ανάπτυξης Τουρισμού
2	Μαρίνος Μενελάου	Αν. Γενικός Διευθυντής ΚΟΤ
3	Άγγελος Λοΐζου	Πρόεδρος ΚΟΤ
4	Όλγα Θεοχάρους	Ανώτερη Τουριστική Λειτουργός ΚΟΤ
5	Αθηνά Μεταξά	Τεχνικός Λειτουργός Α' ΚΟΤ
6	Μόνικα Λιατήρη	Τουριστικός Λειτουργός Α' ΚΟΤ

➤ **ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ και ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΤΑΞΗΣ**

	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΤΙΤΛΟΣ / ΙΔΙΟΤΗΤΑ
Γενική Τεχνική Επιτροπή ΥΔΔΤ		
1	Γεώργιος Χινινός	Αστυνόμος Β' – Αστυνομική Διεύθυνση Μόρφου, Εισηγητής & Συντονιστής Ομάδας "Ασφάλεια Τουρισμού στα Ορεινά Θέρετρα" – Πλατφόρμα ΚΟΤ
2	Ανδρέας Κωνσταντίνου	Αστυνόμος Β' – Αστυνομική Διεύθυνση Λευκωσίας
3	Μιχάλης Κατσουνωτός	Αστυνόμος Β' – Αστυνομική Διεύθυνση Λεμεσού
4	Αντώνης Σταύρου	Υπαστυνόμος Α' – Αρχηγείο Αστυνομίας, Κλάδος Κτιριακών Υποδομών

➤ **ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΤΛΑΣ**

• **ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΜΥΝΑΣ**

	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΤΙΤΛΟΣ / ΙΔΙΟΤΗΤΑ
Ειδική Τεχνική Επιτροπή ΥΠΑΜ		
1	Δρ. Νίκος Ματαίου	
2	Παναγιώτης Στυλιανίδης	
Ειδική Τεχνική Επιτροπή ΓΕΕΦ		
1	Συνταγματάρχης Μιχαηλίδης Νίκος	ΓΕΕΦ/ΔΥΓ
2	Αντισυνταγματάρχης Κωνσταντίνος Κωνσταντίνου	ΓΕΕΦ

• **ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ και ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΤΑΞΗΣ**

	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΤΙΤΛΟΣ / ΙΔΙΟΤΗΤΑ
Ειδική Τεχνική Επιτροπή ΥΔΔΤ		
1	Γεώργιος Γεωργίου	Αστυνόμος Α' Αρχηγείο Αστυνομίας
2	Γιάννος Παντελίδης	Υπαστυνόμος, Αρχηγείο Αστυνομίας
3	Αντώνης Σταύρου	Υπαστυνόμος Α' – Αρχηγείο Αστυνομίας, Κλάδος Κτιριακών Υποδομών

• **ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ και ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ**

	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΤΙΤΛΟΣ / ΙΔΙΟΤΗΤΑ
Ειδική Τεχνική Επιτροπή ΚΟΑ		
1	Δρ. Μαίρη Χαραλάμπους Παπαμιλτιάδη	Γενική Διευθύντρια
2	Πασχαλίνα Μαγνήτη	Υπεύθυνη Διατήρησης και Συντήρησης Αθλητικών χώρων

3	Έλενα Κώστα	Λειτουργός Αθλητικού Τουρισμού
	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΤΙΤΛΟΣ / ΙΔΙΟΤΗΤΑ
Ειδική Τεχνική Επιτροπή ΚΑΕΚ		
1	Δρ. Μιχάλης Μιχαηλίδης	Επιστημονικός Προϊστάμενος

➤ **ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ και ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ**

	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΤΙΤΛΟΣ / ΙΔΙΟΤΗΤΑ
Γενική Τεχνική Επιτροπή ΥΠΠ		
1	Δρ. Αθηνά Μιχαηλίδου	Προϊστάμενη ΜΠΣΣ, Διευθύντρια Παιδαγωγικού Ινστιτούτου Κύπρου (Συντονίστρια)
2	Δρ. Αραβέλλα Ζαχαρίου	Συντονίστρια Εκπαίδευση, Περιβάλλον & Αειφόρο Ανάπτυξη
3	Πάυλος Παρασκευάς	Διευθυντής Πολιτιστικών Υπηρεσιών
4	Δρ. Ηλίας Μαρκάτζης	Διευθυντής Μέσης, Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης
5	Κυριακός Κυριακού	Λειτουργός
6	Δρ. Κυπριανός Λούης	Διευθυντής Μέσης Γενικής Εκπαίδευσης
7	Χρήστος Χατζηαθανασίου	Διευθυντής Δημοτικής Εκπαίδευσης
8	Ανδρέας Παπούλας	Αν. Διευθυντής Ανώτερης και Ανώτατης Εκπαίδευσης
9	Τασούλα Χατζηπροδρόμου	Προϊστάμενη Μονάδας Διοίκησης και Ανθρώπινου Δυναμικού
10	Ανδρέας Μαραγκός	Προϊστάμενος Τεχνικών Υπηρεσιών
11	Χριστίνα Μαλλιώτη	Ανώτερη Λογίστρια
12	Κάλλη Χατζιωσήφ	Επιθεωρητής Τομέα Αθλητικών Δραστηριοτήτων ΜΓΕ – Φυσική Αγωγή
13	Δρ. Μάριος Παντελή	Λειτουργός Γραφείου ΥΠΠ
14	Δρ. Θεόδωρος Θεοδώρου	Λειτουργός Γραφείου ΓΔ ΥΠΠ
15	Παντελής Παντελή	Πρώτος Λειτουργός Μέσης Εκπαίδευσης
16	Αναστασία Οικονόμου	Προϊστάμενη Τομέα Εκπαιδευτικής Τεχνολογίας
17	Ρέα Στεφάνου	Αρχιτέκτονας, Τεχνικές Υπηρεσίες ΥΠΠ
18	Λεωνίδας Νεοκλέους	Ανώτερος Λειτουργός Εκπαίδευσης

19	Λεόντιος Λεοντίου	Λειτουργός Γραφείου Εκπαιδευτικού Προγραμματισμού
----	-------------------	---

➤ **ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΥΓΕΙΑΣ**

	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΤΙΤΛΟΣ / ΙΔΙΟΤΗΤΑ
Γενική Τεχνική Επιτροπή ΥΠΥΓ		
1	Dr. Med Μαίρη Αβρααμίδου	Ιατρικός Λειτουργός Α' Τάξης
Ειδική Τεχνική Επιτροπή (Υγειονομικές Υπηρεσίες)		
1	Λοΐζος Γεωργίου	Υπεύθυνος Υγειονομικός Επιθεωρητής Λ/σου
2	Σταύρος Πικρίδης	Ανώτερος Υγειονομικός Επιθεωρητής Λ/σίας
3	Γιάννης Βιολάρης	Υγειονομικός Λειτουργός
4	Φίλιππος Γεωργιάδης	Υγειονομικός Λειτουργός

➤ **ΑναΔ**

	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΤΙΤΛΟΣ / ΙΔΙΟΤΗΤΑ
Γενική Τεχνική Επιτροπή ΑΝΑΔ		
1	Γιώργος Παναγίδης	Διευθυντής

➤ **Κέντρο Παραγωγικότητας**

	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΤΙΤΛΟΣ / ΙΔΙΟΤΗΤΑ
Γενική Τεχνική Επιτροπή ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΡΑΓΩΓΙΟΤΗΤΑΣ		
1	Αντώνης Άνιφτος	Αν. Διευθυντής
2	Νίκος Φιλίππου	
3	Άκης Νικολαΐδης	
4	Δρ. Γιώργος Χωραττάς	

	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΤΙΤΛΟΣ / ΙΔΙΟΤΗΤΑ
Γενική Τεχνική Επιτροπή ΙΔΕΠ		
1	Ανδρούλλα Παπαναστασίου	Διευθύντρια Ιδρύματος
2	Μαρία Χατζηγεωργίου	Ανώτερη Λειτουργός

3	Στέλλα Λεωνίδου	Ευρωπαϊκές Συμπράξεις
---	-----------------	-----------------------

Πίνακας Ακρωνυμίων

Στην ελληνική

ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΑΚΕΚ	Αγροτικό Κέντρο Εκπαίδευσης και Κατάρτισης
ΑΚΥ	Αγροτικό Κέντρο Υγείας
ΑΝΑΔ	Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού
ΑΝΕΛεμ	Αναπτυξιακή Εταιρεία Λεμεσού
ΑΝΕΤ	Αναπτυξιακή Εταιρεία Τροόδους
ΑΠΕ	Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας
ΑΣΑ	Αστικά Στερεά Απόβλητα
ΑΤΑ	Αρχή Τοπικής Αυτοδιοίκησης
ΒΠ	Βιοτεχνική Περιοχή
ΓεΣΥ	Γενικό Σύστημα Υγείας
ΓΣΠ	Γεωγραφικό Σύστημα Πληροφοριών
Δ.ΛΑΠ	Διαχείριση της Λεκάνης Απορροής του Ποταμού
ΔΠ	Δήλωση Πολιτικής
ΔΠ Τ.	Δήλωση Πολιτικής Τροόδους
ΕΓΓ	Επαρχιακό Γεωργικό Γραφείο
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚ	Ευρωπαϊκή Κοινότητα
εκ.	εκατομμύρια
ΕΚΤ	Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
ΕΠΕΑ	Εθνικό Πρόγραμμα Ενεργειακής Απόδοσης
ΕΠΣΑ	Εθνικό Πρόγραμμα Στήριξης της Αμπελουργίας
ΕΣΑΟΚ	Εθνική Στρατηγική Ανάπτυξης Ορεινών Κοινοτήτων
ΕΣΔΕΑ	Εθνικό Σχέδιο Δράσης Ενεργειακής Απόδοσης
ΕΣΟΚ	Εθνικό Συμβούλιο Ορεινών Κοινοτήτων
ΕΣΠΑ	Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Ανάπτυξης
ΕΤΑΤ	Εταιρεία Τουριστικής Ανάπτυξης και Προώθησης Τουρισμού
ΕΤΘΑ	Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας
ΕΤΠΑ	Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης
Ζ.Ε.Π.Ο.Σ	Ζώνη Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας Ορεινών Σχολείων
ΚΑΠ	Κοινή Αγροτική Πολιτική
ΚΕΠ	Κέντρο Εξυπηρέτησης Πολιτών
ΚΕΣΑ	Κέντρο Επιχειρηματικής Στήριξης και Ανάπτυξης
ΚΟΑΓ	Κυπριακός Οργανισμός Αναπτύξεως Γης
ΚΟΤ	Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού
ΚΠΕ	Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης
ΜΕΕΠ	Μελέτη Εκτίμησης Επιπτώσεων στο Περιβάλλον
ΜΙΕΕΚ	Μεταλυκειακό Ινστιτούτο Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης
ΜΚΟ	μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

ΜΠΕ	Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων
ΝΠΔΔ	Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου

(συνέχεια)

ΝΠΙΔ	Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου
ΟΔ	Οργανισμός Διαχείρισης
ΟΕΕ	Ολοκληρωμένη Εδαφική Επένδυση
ΟΕΔΑ	Ολοκληρωμένη Εγκατάσταση Διαχείρισης Απορριμμάτων
ΠΑΑ	Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης
ΠΑΣΙΚΑ	Παγκύπριο Σύνδεσμο Ιδιοκτητών Καταστημάτων Αναψυχής
ΠΑΣΥΞΕ	Παγκύπριο Σύνδεσμο Ξενοδόχων
ΠΓΕ	Προστατευόμενη Γεωγραφική Ένδειξη
ΠΕΔ	Περιφερειακή Ένωση Δήμων
ΠΟΠ	Προστατευόμενη Ονομασία Προέλευσης
ΠΣ	Περιφερειακό Συμβούλιο
ΠτΔ	Πρόεδρος της Δημοκρατίας
ΣΕΣ	Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης
ΣΜΑ	Σταθμοί Μεταφόρτωσης Αποβλήτων
ΣΣΔΑ	Συλλογικό Σύστημα διαχείρισης συσκευασιών και αποβλήτων
ΣΤΕΚ	Σύνδεσμο Τουριστικών Επιχειρήσεων Κύπρου
ΣΥΤ	Σύστημα Υγείας Τροόδους
ΤΑΠΤΟΚ	τοπική ανάπτυξη με την πρωτοβουλία τοπικών κοινοτήτων
ΤΕ	Τεχνική Επιτροπή
ΤΣ	Τοπικό Σχέδιο
ΤΣ	Τοπικά Συμπλέγματα
ΤΑΥ	Τμήμα Ανάπτυξης Υδάτων
ΤΕΠΑΚ	Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου
ΤουΣΕΚ	Τουριστική Σχολή Εκπαίδευσης και Κατάρτισης
ΤΠΕ	Τεχνολογίες Πληροφοριών και Επικοινωνιών
ΥΦΑ (HNV)	Υψηλή Φυσική Αξία (High Nature Value)
Φ&Π	Φυσικοί και Πολιτιστικοί

Στην αγγλική

EDEN	Ευρωπαϊκοί Προορισμοί Αριστείας (European Destination of Excellence)
GOPP	Goal Oriented Project Planning
HORIZON	ΟΡΙΖΟΝΤΑΣ 2020
Interreg	διακρατικό Πρόγραμμα Ευρωπαϊκής Εδαφικής Συνεργασίας
km ²	τετραγωνικά χιλιόμετρα
LEADER	Liaisons Entre Actions de Développement de l' Economie Rurale – Δεσμοί μεταξύ δράσεων για την ανάπτυξη της οικονομίας του αγροτικού χώρου
LIFE	Περιβαλλοντική Πρωτοβουλία σε ευρωπαϊκό επίπεδο
Mbps	megabits per second
MWh	Μεγαβατώρα
MW _p	Μεγαβάτ
PAF	Prioritised Action Framework
PPP	Private – Public Partnerships

